

WERELD IN WORDING

Inleiding.

Als wij de wereldgeschiedenis willen beschouwen, dan moeten we uitgaan van het verleden, zien hoe het heden daaruit is af te leiden en uit de aard der zaak proberen een extrapolatie te geven van de toekomstige, ontwikkelingen.

Als eerste blok van 3 lezingen gaan we uit van allerlei situaties, die op aarde altijd hebben bestaan zoals economie, sociaal gedrag, politiek en wat dies meer zij. U zult waarschijnlijk als u dit hoort, denken dat deze cursus wel zeer aards is. Dat is maar ten dele waar, want in dit alles ligt ook een andere ontwikkeling, een innerlijke ontwikkeling, besloten. Zoals een dokter de symptomen beschouwt om tot een diagnose te komen, zo zullen wij, die de wereld in haar wording en ontwikkeling willen begrijpen, moeten uitgaan van de symptomen zoals die bekend zijn en van de verwachtingen die wij daarop kunnen baseren.

Blok 1.

1.1 Economische ontwikkelingen.

Toen de mensen nog in stamverband leefden, zich met knuppels door het leven sloegen en voor de rest overal hun steentje bij beitelden, was er geen sprake van economie zoals men die nu beschouwt. Maar dat is al heel lang geleden. In die tijd had men iets wat men met enige goede wil behoefte- en aanzien-economie zou kunnen noemen.

De goede jager verzorgde natuurlijk zijn eigen gezin, maar deelde zijn buit met anderen. Zijn plaats in de gemeenschap werd dus wel door zijn bijdrage aan de algemene economie bepaald. Hij ontleende daaraan een zeker gezag, maar rijk kon hij niet worden. In de hele stam was de basis van de samenleving eigenlijk geven en ontvangen, ontvangen en geven. Een ieder gaf wat hij waard was en wat hij had. Hij vond het dus heel natuurlijk dat anderen dat ook deden wanneer hij zelf in nood zat of aan bepaalde dingen behoefte had. Het is in deze periode dat langzaam maar zeker het eerste begrip "bezit" ontstaat.

Bezit is in het begin territorium, mijn grot, en daar blijf jij uit. Daarover vertellen ze nu nog mopjes. Voor de oerman, zo zegt men tegenwoordig, was de grot de stapelplaats van alle dames die hij met zijn knots op het achterhoofd had geslagen. Maar die dames waren niet op hun achterhoofd gevallen en er ontstonden dan ook wel degelijk bindingen waar gezinsverband een rol in speelde. Het is duidelijk, dat men dan ook op een gegeven ogenblik niet meer alleen blijft jagen. Als men bijvoorbeeld veeteelt gaat bedrijven, dan wordt een aantal dieren bezit. Misschien gemeenschappelijk bezit, maar toch heeft een ieder zijn bijdrage en een bepaalde voorkeur geleverd. Er ontstaat dan een splitsing van eigendom. Alles behoort nog wel aan de stam, maar de aansprakelijkheid daarvoor ligt bij specifieke leden van de stam, die daarvoor van bovenaf werden aangewezen. Dit is een punt waarbij we even moeten stilstaan, omdat dit namelijk een idee is dat wij onder het socialisme terug vinden.

Een socialistische maatschappij is eveneens een dwangmaatschappij. Zij gaat uit van de staatsalmacht, die recht heeft op al wat een mens (een onderdaan) doet, inclusief zijn bezit, zijn werkvermogen, de plaats waar hij zal verblijven. Kortom, de eenling is een soort slaaf van de staat, die echter daar tegenover, dat moeten we ook constateren, verplichtingen ten aanzien van de eenling op zich neemt. In het socialisme geeft de staat je alles, maar ze kan ook alles eisen. Hierdoor kan er inderdaad een heel redelijke ontwikkeling op gang komen, maar economisch is het wel eens een beetje moeilijk, want de economie wordt niet meer bepaald door vraag en aanbod onderling, maar door het decreet. Dus als er een generaal aan het bewind is die zegt "Ik wil kanonnen", dan kan een miljoenenvolk roepen om lippenstift, maar ze krijgen kanonnen. Dat is een van de moeilijkheden daarvan.

Een veel vrijere vorm van handel is natuurlijk die welke wordt bepaald door vraag en aanbod. Maar let wel vraag en aanbod kun je in een economie alleen hanteren, indien de rechten van een ieder zodanig vast staan en onaantastbaar zijn, dat een ieder vrij is om zijn prijs te noemen en een ieder vrij is om die prijs al dan niet te aanvaarden. Een ontwikkeling in deze zin kent u ook. Om een voorbeeld te geven, Philips had ongeveer 20 jaar experimenten en ook

nogal wat kapitaal gestoken in de ontwikkeling van, onder meer, de televisie. Toen was het op een gegeven moment noodzakelijk dat Nederland televisie kreeg, want het moest rendabel worden gemaakt. Was dit nu een vrije maatschappij geweest, dan had men gezegd, laat Philips dan zelf maar een zender opzetten. Laat Philips zelf programma's uitzenden. Als de mensen dat mooi vinden, dan zullen ze wel kopen. Maar wat deed Philips? Hij verschoof de verantwoordelijkheid in feite naar de staat. Anders gezegd, hij belastte de gemeenschap met de kosten voor de opbouw van het televisieapparaat, zenders en alles wat daar nog bij komt, ook de verliezen die werden geleden, zeker in het begin, op de samenstelling van de programma's e.d. Hier is dus reeds een afwijking. Er is geen sprake van een geheel vrije maatschappij, omdat de kapitaalkrachtige firma in dit geval eigenlijk dwang uitoefent op de regering en als zodanig offers eist die niet meer in vrije vraag en aanbod zijn bepaald.

De Atheense methode was er een van import en export. De Atheners stonden er om bekend dat zij, zoals de Alexandriërs voor hen ook al hadden gedaan, goederen importeerden tot zelfs uit het verre Cathai (het huidige China) en dat ze ook producten haalden uit de verste binnenlanden van Afrika. Ja, ze voerden zelfs reeds specerijen aan uit India en de daar voor liggende eilanden, waarschijnlijk ook Indonesië. Het is duidelijk dat deze mensen enorme voorraden hadden en deze werden, en dat is het zonderlinge in dit geval, ook weer verkocht. De Atheense gemeenschap is eigenlijk een in- en exportmaatschappij. Hierbij is de handel, het verschil tussen wat ik moet betalen en wat een ander ervoor over heeft, de rijkdom van Athene. En Athene is rijk. Het is duidelijk dat de Atheners menige luxe zelf konden betalen, zoals bijvoorbeeld slaven. De slavenhuishouding, overigens in Athene anders opgezet dan in Rome, maakt duidelijk dat een ieder diensten koopt met een bedrag en dat die diensten nu toevallig dan door een levend wezen werden verleend, nu ja, goed. Men kocht een mens voor bepaalde taken zoals men tegenwoordig een paard koopt om een wagen te trekken. Men kocht ze ook voor vermaak. Zoals iemand tegenwoordig een renpaard of een gedresseerde hond wil hebben, zo wilde men vroeger wel een slaaf hebben die kon lezen en schrijven, misschien geschriften kon samenstellen, fluit spelen of met de cymbaal overweg kon. De slavernij was dus in een gemeenschap als Athene eigenlijk maar bijkomstig, met een uitzondering de mijnen. Er werd nogal wat zilver en lood gedolven en in beperkte mate ook tin. Deze exploitatie was afhankelijk van arbeidskracht. Die werd natuurlijk gekocht. Maar ze werd gekocht voor verzorging, niet zoals in uw dagen voor een gefixeerd bedrag. De tegenstelling hiertoe kunnen we zien in Rome.

Het Romeinse imperium was uit de aard der zaak een militaire structuur. De heersers waren praktisch altijd veldheren. Het volk zelf was een boerenvolk. Omdat de stad Rome, in verhouding tot haar mogelijkheden en ligging, een enorme behoefte aan voedsel had, was eigen landbouw onvermijdelijk. Men had daarvoor slaven (werkkrachten) nodig. De burgers had men nodig voor de krijg (de oorlogvoering) en voor de registratie. Eerst veel later ontstond de armoede in Rome. In het begin was een Romein rijk en beschikte hij over slaven die zijn feitelijke taken uitvoerden.

Wat is nu weer het typische? De Romeinen veroverden. Zeker, ze waren in moderne termen imperialisten. Ze hadden dat echter nodig, want in heel hun grote rijk bestonden zeer afwisselende behoeften. Zij zelf hadden onder meer veel voedsel nodig. Het is duidelijk, dat zij graan importeerden uit Egypte om te zorgen dat zij zelf geen honger leden. Gelijktijdig voerden zij amber en barnsteen in uit het noorden en verkochten dat voor een groot gedeelte naar het zuiden door. Hun handel was echter gebaseerd op het bewaren van een machtsevenwicht waarbij de bezittende klasse door economische middelen aan hen werd gebonden, terwijl ze daardoor de krijgsmacht en het feitelijke gezag in eigen hand konden houden. Hoe beperkt dat was, blijkt wel uit de geschiedenis. De schijnbare vrijheid van Rome bestond niet. Het was in feite een dictatuur met sterk fascistische tendensen. Als je Romeins burger bent, ben je altijd de meerdere van een ander. Er is een tijd geweest dat een Romein geen slaaf kon zijn, tenzij hij als misdadiger was veroordeeld. In dat geval, kon hij alleen als vechtslaaf worden gebruikt, hetzij voor spelen, hetzij in de vele kleine particuliere legertjes die men erop na hield. Hij kon dus geen klerk of huisslaaf worden.

De Romein zelf probeerde dus zijn grootheid te bevestigen door alle anderen uit te buiten. Nu klinkt dat erger dan het was. Rome heeft inderdaad veel gedaan voor de wingewesten,

bijvoorbeeld wegenbouw. De wegen in het noorden, tot in uw eigen land, werden door Rome ontworpen of aangelegd. De bruggen die ze bouwden, maar ook de waterleidingbedrijven (aquaducten) die ze aanlegden, waren wel degelijk ook ten gunste van de bevolking. De handel, die vrijer werd, was een gunst voor het volk. Alleen, er stond ten aanzien van een Romein, geen recht tegenover. De bevolking had geen rechten. Zij ontving als het ware de kruimels van de tafels der uitverkorenen. Dit soort economie bestaat nog steeds.

Als men uitgaat van de grootheid van Frankrijk en op grond daarvan regelingen probeert te treffen, die de belangen van anderen niet, maar de eigen behoeften aan grootheid wel, te stade komen, dan zit hier inderdaad iets van dat oude Romeinse denken in. Ook dit is een vorm van fascisme.

Als de Verenigde Staten uitgaan van het standpunt dat het het goed recht is van de grote maatschappijen om regeringen in andere landen te domineren en daar hun belangen te verdedigen, dan is dat weer wij zijn meer dan jullie. Het is dus een mentaliteit die nog steeds bestaat. Ik meen, dat het goed is om ons dit te realiseren.

De uiterlijke vormen in economisch opzicht, ofschoon die vaak mengvormen zijn, zijn in deze dagen nog precies dezelfde als in het verleden. Tussen landen wordt nog steeds ruilhandel gedreven, ook als dat soms betekent als ik dit van jou koop, krijg ik zoveel bestellingen dat ik er zoveel werkuren aan overhoud. Want het gaat niet om de term die we gebruiken, maar om wat we doen. De vrije handel bestaat nu tussen staten. Kapitalistische staten hebben de neiging communistisch te denken zodra het in termen van hun eigen gemeenschap gaat. En ook communistische staten hebben de neiging kapitalistisch te denken zodra ze in relatie treden met andere staten en landen. De mentaliteit is in zoverre veranderd, dat in steeds toenemende mate (ook in landen waar feitelijk een dictatuur of een absolute dwang economie bestaat) de rechten van de eenling meer op de voorgrond komen. Het is niet meer de functie die het recht geeft, het is het leven dat bepaalde rechten met zich brengt. Waar dit gebeurt, is een geestelijke ontwikkeling gaande.

Ik hoop hiermede duidelijk te hebben gemaakt, dat de huidige situatie met haar crisisverschijnselen voortvloeit uit het verleden. Maar er is een heel grote verandering, vooral in de zogenaamde vrijere landen. Vroeger had je de slaaf. Zijn werkkraacht kocht je of je veroverde hem. Maar vanaf dat ogenblik was zijn welzijn zeer afhankelijk van zijn prestatie. In deze tijd kan de arbeider eisen stellen. En naarmate de arbeider beter is georganiseerd, zullen de eisen die hij stelt minder samenhangen met zijn prestatie, maar meer met zijn persoonlijke behoefte.

De crisis, zoals die in Nederland bestaat, kun je nooit oplossen door te zeggen, dan moet iedereen minder gaan werken, als je gelijktijdig zegt dat iedereen dan evenveel moet verdienen. Je kunt de koek niet in meer stukken delen zonder gelijktijdig de stukken kleiner te maken. Dat is zeker nog niet doorgedrongen tot de mensen. Ze denken nog steeds, wij kunnen ons deel in de economie (in casu de arbeid) verkopen zoals wij dit willen. En ze zijn gewoon boos dat het hoger worden van de prijs van hetgeen ze aanbieden, de vraag ernaar minder maakt. Maar dat is een logische economische wet. Naarmate mijn product duurder is, en daardoor minder nuttig in verhouding, zal het minder worden gevraagd. Dure arbeidskrachten zullen minder worden gevraagd dan goedkope op het ogenblik dat dure arbeidskrachten niet méér presteren dan goedkope. Een probleem dat ook in andere landen, tot zelfs in de Verenigde Staten, Engeland en in sommige Zuid-Amerikaanse landen, zelfs een rol speelt.

Omgekeerd is daar natuurlijk ook de vraag van de producent. De producent is bereid alles te produceren, als hij het maar kan verkopen met winst. Hij werkt niet voor aanzien. Hij werkt ook niet om voornamelijk anderen een inkomen te verschaffen, hij wil er voor zichzelf ook iets aan overhouden. Het is een mate van egoïsme.

Dan geldt in de moderne economie nog het volgende. Naarmate het aandeel van de niet productieve arbeider groter wordt in het totale proces, zal ook het rendement van de gemeenschap als geheel afnemen. Hoe meer ambtenaren, hoe minder werk de werkers nog kunnen verzetten. Dat is een heel eigenaardig verschijnsel, maar toch is dat zo.

Wat gebeurt er tegenwoordig? Ik zou zeggen dit. Men begint te twijfelen aan de zin van de welvaart, terwijl men gelijktijdig dat deel van de welvaart, dat men zijn eigendom acht, niet wil prijsgeven. Er ontstaat dus een conflictsituatie. In alle economische verhoudingen, tot in de onderontwikkelde gebieden toe, zien we hetzelfde gebeuren. Een ieder wil hebben en behouden. Een ieder wil gelijktijdig verschillende veranderingen in de maatschappij en ook in het persoonlijk leven waardoor er in feite minder mogelijkheden voor iedereen komen. Als u vraagt om een schonere productie, dan wordt het een kostbare productie. Een kostbare productie betekent een duurder product. Een duurder product betekent limitering van afzetmogelijkheid. Limitering van afzetmogelijkheid betekent beteugeling van het productieproces, dus vermindering van het aantal arbeidsuren dat als mogelijkheid in de productie zit.

In deze dagen zal men een keuze moeten maken. Nu kan men twee kanten uitgaan. Men kan gaan naar de vrije maatschappij, maar dan moet iedereen maar zien hoe hij het zelf rooit, of men kan gaan naar de dwangmaatschappij waarin elke economische relatie en verhouding in feite door de staat wordt bepaald. De staat is de enig werkelijke verantwoordelijke. Een ieder is afhankelijk van de staat voor alles wat hij heeft, maar ook voor alles wat hij doet. Als we de ontwikkelingen nagaan, gaat het voorlopig in de richting van deze dwangmaatschappij.

Zeker, het socialisme begint hier en daar zijn invloed wat te verliezen, maar niemand wil prijsgeven wat hij heeft. Dus, de eerstkomende periodes toenemende dwang van de gemeenschap, beperking van vrije mogelijkheden en daardoor een sterkere confrontatie met de behoefte om toch zichzelf te zijn. Dat betekent, dat het verzet vooral komt van degenen die geestelijk wat rijper zijn. Want deze gaan beseffen dat het leven in een voortdurend gelijkmatige sleur, hoe zeker en hoe aangenaam stoffelijk dan ook, nooit bevredigend kan zijn.

Als u kijkt naar bijvoorbeeld de dissidenten in Rusland, dan valt opdat er onder hen zeer veel mensen zijn die, vergeleken met de normale Sovjet burger, het bijzonder goed hebben. Die een veel hoger inkomen hebben dan het gemiddelde en die zich veel meer kunnen permitteren dan de gemiddelde burger. Toch komen deze het eerst in opstand. Begrijpelijk, zij zijn de meest intelligente en daardoor worden ze sterker geconfronteerd met het onrecht, het teloor gaan van de eigen mogelijkheden. Dit zal zich over de gehele wereld manifesteren.

Het is duidelijk dat de dwangmaatschappij dit niet kan aanvaarden. Want een verstoring van de absolute staatsmacht, ja, van de onfeilbaarheid van het gezag, betekent ook een wankelen van de economische structuur. Het betekent dat men het leven, zoals men zich dit voorstelt, niet kan blijven leiden en dat de verplichtingen die men heeft ten aanzien van de eenvoudige burger, gewoon niet meer kunnen worden nagekomen. Hierdoor komen we terecht in een probleemsituatie die men, met enige goede wil, revolutie kan noemen.

Wat gebeurt er als er een revolutie is? Normaal is dat stuivertje wisselen. Degene die niets heeft, gaat zitten op de plaats van hem die veel heeft en vergaart dat wat hij meent minder te hebben gekregen dan degene die volgens hem teveel heeft, waardoor de feitelijke toestand dezelfde blijft. In dit geval is het geen echte revolutie. Het is een revolutie waarbij men bereid is veel prijs te geven, ook aan zekerheden en aan bezit, aan gebruiksluxe, indien men daarvoor een grotere vrijheid krijgt om zichzelf te zijn en zijn eigen doelstellingen, zijn eigen werkzaamheden en al dat andere, mede te bepalen. Het is een enorme aanval op de bureaucratie. Een dergelijke aanval zal door de bureaucraten als het even kan met geweld worden neergeslagen. Geweld is dus niet uit te sluiten. Maar geweld zelf brengt weer nieuw verzet. Het doet meer mensen beseffen dat hun persoonlijke vrijheid hun werkelijke geluk, hun eigen leven wordt bedreigd.

Daarna krijgen we een periode van het tegendeel, een te grote vrijheid. Die vrijheid moeten we dan niet alleen in politiek zoeken, maar we moeten vooral zoeken in de richting van de economie. "Ieder voor zich en God voor ons allen" zal dan weer de leuze worden. Maar degene die begrijpt dat zijn vrijheid ook wordt beperkt door het lijden van degenen in zijn omgeving, zal proberen dat lijden te verminderen en te doen verdwijnen. Veel van wat eens georganiseerd was, komt weer op, maar nu op een volledig vrijwillige basis. Het denkbeeld van

produceren om te verkopen, maakt voor een deel plaats voor het denkbeeld produceren om in de productie een zekere vreugde en trots te vinden.

In de middeleeuwen maakte een meubelmaker een kast. Dan was het voor hem, of het nu een luxe kast of een eenvoudige moest zijn, een kwestie van trots om een goed werkstuk te leveren. Hij zag zichzelf weerspiegelt in hetgeen zijn handen voortbrachten. In deze tijd worden heel veel kasten en tafels gemaakt vanuit het standpunt, zolang ze maar verkoopbaar zijn, kan het. Met als gevolg dat zeer veel producten worden afgeleverd die eigenlijk niet eens houdbaar zijn. Het is krankzinnig dat je een kast maakt met een levensduur van ongeveer 5 jaar, daarna begint ze wankel te worden en ineem te vallen, terwijl je met hetzelfde materiaal een kast kunt maken die 50 jaar kan bestaan. Economisch is dat een dwaasheid. Maar het betekent wel, dat als je een kast maakt die 50 jaar kan bestaan, je minder kasten kunt afzetten. Er moet dus een verandering in verbruik komen. Het verbruik gaat meer in de richting van werkelijke noodzaak en duurzaamheid, minder van modeverschijnselen en voortdurende verandering. En toch moet er werk zijn. Dan zullen zeer vele van de huidige productie apparaten in feite niet meer rendabel zijn. Dat blijkt trouwens nu al zo hier en daar. Een fabriek kun je alleen in bedrijf houden, als je een groot aantal gelijke of althans bijna gelijke producten maakt. Maar als elk product aan afzonderlijke eisen moet beantwoorden en bovendien een grote duurzaamheid moet hebben, dan kun je het kostbare apparaat om dat te produceren niet meer in stand houden.

Steeds meer zal men dus teruggrijpen naar handwerk. En handwerk betekent meer werk voor meer mensen, maar ook grote nadruk op werkelijk vakmanschap, op kennis. Dat wil niet zeggen dat dan de hele mechanisatie wegvalt. U moet niet denken dat er vandaag of morgen weer bomen zullen worden omgehakt met stenen vuistbijlen. Dat gebeurt niet meer. Maar het is toch wel zo dat men op een andere manier gaat produceren. En door deze veranderingen in de productie zal ook de gehele samenhang een andere worden. Vroeger was een meester meubelmaker, kleermaker of brouwer in aanzien. Niet alleen om wat hij had, maar om hetgeen hij maakte.

U woont vlak bij Delft. In die stad heeft een zekere Bolwang gewoond. Dat is waarschijnlijk een bijnaam geweest. Deze Bolwang maakte bier. Hij had een betrekkelijk kleine brouwerij en maakte ook nooit meer bier dan hij zelf met zijn vier knechts kon brouwen. Deze Bolwang was zo bekend en geliefd dat hij een van de eerste burgers van de stad was, ofschoon zijn bezit bescheiden bleef. Zijn dochters waren begeerde jonge vrouwen in een tijd dat het materialisme nogal meesprak. Want hij maakte het beste bier. Dat kun je je nu niet meer voorstellen.

Een ander verschijnsel is de functie van de bankier. Als wij een grote geldomloop proberen te bevorderen, dus steeds meer geld in omloop komt, dan is de bankier nuttig. Maar op het ogenblik dat wij alleen maar het werkelijk noodzakelijke willen verbruiken en daarbij eerder kijken naar onze behoefte dan naar de mogelijkheid om bijvoorbeeld te besparen en te beleggen, dan zit de bankier in een slecht vak. Hij wordt dan weer wat hij vroeger is geweest; niet in de eerste plaats de man die paraplu uitleent zolang het regent, maar de man die u gelden uitbetaalt, die u elders heeft gestort. Kortom, de man die de gevaarlose geldtransporten mogelijk maakt. Ik denk, dat instituten die travellercheques uitgeven een veel langer leven zullen hebben dan degenen die grote bedrijven financieren. Het overschrijven van gelden is dus belangrijk, al het andere veel minder.

Een mens, die zichzelf wil zijn, heeft ook geen behoefte aan een onoverzienbaar groot bedrijf. Zo n bedrijf is een belasting waar niets tegenop weegt. Aanzien, rijkdom is eigenlijk maar beperkt van betekenis, terwijl de problemen onbeperkt kunnen groeien. In een tijd waarin alles naar vereenvoudiging streeft, zullen de bedrijven de neiging hebben zich meer te gaan specialiseren maar gelijktijdig kleiner te worden. Nu begint dat al te gaan in de richting van Trusts, omdat er nu eenmaal vele ontdekkingen zijn gedaan waarvan bepaalde groepen het eigendomsrecht bezitten. Toch meen ik dat de economie langzaam maar zeker weer in de richting gaat komen van een gebruikseconomie. Een gebruikseconomie betekent een economie waarin alles wat wordt voortgebracht optimaal wordt gebruikt. Een verbruikseconomie

daarentegen is een economie waarin men tracht al datgene wat wordt geproduceerd, hoe dan ook, te verbruiken.

U leeft in een verbruikseconomie. Een economie waarin het belangrijker is dat een medisch specialist voldoende consulten heeft dan dat hij bij elk consult het meest verantwoorde advies geeft en de beste maatregelen treft. Dat betekent dat men in vele gevallen u liever artikelen levert die u eigenlijk niet nodig heeft dan iets wat u werkelijk nodig heeft, zodat u vaak 5 of 6 producten moet gebruiken om het resultaat te krijgen dat u wenst wanneer u een enkel produkt kreeg.

Dergelijke dingen zijn kenmerkend voor de verbruikseconomie.

In de gebruikseconomie ligt het anders. Maar een gebruikseconomie kan alleen werkelijk tot stand komen, als de mensen innerlijk rijper worden. Als de mensen gaan begrijpen wat ze werkelijk nodig hebben en bereid zijn te wachten totdat ze, dat wat ze nodig hebben, ook vinden. Dus geen vervangingsmiddelen aanvaarden, tenzij het onvermijdelijk is.

In deze omstandigheden gaat de wereld langzaam maar zeker weer naar een meer op de kleine gemeenschap gebaseerde samenleving toe. De economische verhoudingen zijn minder wereldomvattend. Ze zijn daarentegen in veel sterkere mate dan voorheen van persoonlijke aard. Het zijn weer mensen die met elkaar spreken, niet meer belangen die worden uitgewisseld.

Deze economische ontwikkeling zal, voordat het laatst door mij gestelde waar wordt, vermoedelijk 200 jaar vergen. U zult het dus waarschijnlijk niet aan uw kant meemaken. Dat is prettig voor u, dan hoeft u al die tussenliggende stuiptrekkingen ook niet mee te maken. Er is dus een ontwikkeling die uit het verleden valt af te leiden.

Wat zegt de algemene ontwikkeling van de economie ons? De mensen kunnen niet alleen bestaan. Specialisatie is in beperkte mate noodzakelijk. Synthese van kennis en mogelijkheden is een voortdurende noodzaak, indien men aan al wat voor de mens belangrijk is tegemoet wil komen. Een mens die vrij wil zijn, moet zijn verantwoordelijkheden ook zelf dragen. Hij, die zekerheid wil hebben, maakt zich de slaaf van degene die hem die zekerheid biedt. Degene die zich bewust wordt van hetgeen hij zelf is, kan en wil, zal altijd kiezen voor het zelf dragen van zijn verantwoordelijkheid. Hierdoor zal de rijpheid van de mens eens worden weerkaatst in een zeer vrije economie waarin echter emotionele en menselijke waarden een grotere rol spelen dan de zuiver materiele.

Met deze beschouwing zijn we slechts een klein stukje verder gekomen met het begrijpen van de huidige wereld. Op de achtergrond ligt nog de moraal.

De moraal is meestal iets wat in een godsdienstige vorm wordt gegoten om aan de goden de macht te kunnen ontlenen die men zelf niet bezit en zo zijn wil aan anderen op te leggen. Zelfs als dat ten onrechte is. We zullen ons dus moeten bezighouden met de ontwikkeling van de godsdienst. Maar we kunnen ons niet bezighouden met godsdienst zonder ons ook bezig te houden met politiek. Want een godsdienstig overtuigd mens wil zijn overtuiging aan de wereld opleggen. Daarvoor heeft hij macht nodig. Die macht bezit hij niet, dus manoeuvreert hij zo, dat hij die macht en zeggenschap kan verkrijgen. Daarbij vergeet hij vaak dat de macht op zichzelf een werktuig is om zijn moraliteit tot uiting te brengen, niet een doel in zichzelf. Het gevolg is dat hij de macht te ver nastreeft en in feite immoreel gaat handelen. Dat is een van de politieke dwaasheden waarover we ook nog zullen spreken.

Wat de godsdienst betreft, het onbekende speelt in het menselijk leven altijd een rol. De verering van het onbekende is onvermijdelijk, al is het alleen zwaar omdat de mens zijn eigen beperktheid te sterk aanvoelt om vrede te hebben met het wereldbeeld zoals hij die ziet. Elke ontkenning of erkenning van God en goden bevat gelijktijdig een poging om het eigen "ik" een betere, meer waardevolle vaste positie te geven in eigen ogen.

De economie waarmee we bezig zijn geweest en waarvan we enkele facetten hebben gezien, geeft reeds aan in welke richting we moeten gaan. De richting van de persoonlijke vrijheid, want alleen de mens die zijn innerlijk kan uiten in zijn daden, die zijn innerlijke behoefte in zijn werk tot uitdrukking kan brengen en die zijn geloof feitelijk kan beleven door de manier

waarop hij op aarde optreedt, kan een gelukkig en harmonisch mens worden. Dit is de reden dat wij begonnen zijn met de economie.

Ik heb getracht een begin te maken. Meer dan een begin is het niet. Kijkt u eens rond u. Probeer te begrijpen wat die economische dwang is, waar eigenlijk de fout ligt. Probeer eens te zien hoe men altijd weer doet alsof het onmogelijke mogelijk zal worden, alleen maar om eigen onvermogen niet te behoeven toe te geven. Indien u daarin slaagt, dan bent u rijp om u bezig te houden met de ontwikkeling van de godsdienst en de gevolgen die deze met zich brengt voor de toekomst.

Noot

Als je de ontwikkelingen in de wereld wilt begrijpen, dan moet je ook deze dingen weten. Het zijn maar zeer summiere gegevens, maar je moet ze kennen, je moet er enige interesse voor hebben, anders kun je je wereld niet begrijpen. Het is dwaas om je in je wereld voortdurend bezig te houden met je eigen denkbeelden, terwijl je geen begrip hebt voor een ander. Zelfs broederschap, de geestelijke verwantschap die de mensen nastreven, is alleen te bereiken, indien je begrip hebt voor de eenvoudige zaken zoals politiek, economie, zelfs de technische ontwikkelingen en al wat daarmee samenhangt. Dat is de basis. Wie deze verschijnselen, die zijn wereld en maatschappij beheersen, niet begrijpt, zal nooit de waarheid vinden. Hij zal nooit zo vrij komen te staan van alles wat hem onbegrepen omringt en beïnvloedt, dat hij eindelijk kan zeggen "als een bewust mens begin ik mijn eigen weg te kiezen". Dat is wel de bedoeling van deze cursus.

Commentaren

In de moderne tijd spreekt men over een groeiende economie zonder te beseffen dat de economie de mens, die produceert, allang over het hoofd is gegroeid. Economie is gebaseerd op het feit, dat iedereen iets nodig heeft waarvan hij denkt dat een ander dat heeft.

De winst in de economie wordt bepaald door het feit, dat je doet alsof je iets hebt wat een ander nodig heeft, terwijl je weet dat hij meer nodig heeft dan hij van jou krijgt, zodat hij nog een keer terugkomt.

Handel is de basis van elke economische ontwikkeling, omdat per slot van rekening het meeste niet aan de productie maar wel aan de handel wordt verdiend. Hoe meer mensen verdienen, en daardoor meer krijgen dan ze in feite hebben verdiend, hoe meer degenen die het verdienen, minder zullen krijgen dan ze werkelijk nodig hebben.

Elke arbeider is een slaaf op het ogenblik, dat hij zich afhankelijk stelt van een bedrijf. Op het ogenblik dat de arbeider echter zeggenschap wil hebben in het bedrijf, moet hij winst en verlies daarmee delen en daartoe is hij niet bereid.

Als wij de groei van de economie in de komende tijd bezien, dan kunnen we zeggen "de economie groeit zichzelf te barsten". Wat overblijft is een nieuw begrip.

De sporen van het verleden worden uitgezaaid voor de toekomst. In de toekomst zal menigeen meer produceren en minder krijgen, maar daar door meer geluk kennen en minder eisen.

De werkelijkheid van het gehele leven is niet gebaseerd op dat wat je hebt, krijgt of verdient, maar op datgene wat je bent, innerlijk beleeft en naar buiten toe waar kunt maken.

Het geheel van de kosmische ontwikkelingen zal zich altijd weerspiegelen in de menselijke economie en in andere delen van de samenleving. Als zodanig zou ik willen opmerken, wanneer Aquarius kosmisch inwerkt op de aarde, zullen steeds meer mensen hun producten leveren voor minder dan ze menen dat ze waard zijn in de hoop zo langer te kunnen blijven leveren dan in feite mogelijk is.

Als we willen proberen een klein economisch A B C weer te geven dan is hier het volgende.

Als je begint een boerenbedrijf tot een industrie te maken, dan moet je niet gek kijken, als je niet krijgt wat je voor je leven werkelijk nodig hebt, maar wat het meest rendabel kan worden

geleverd. Als je desondanks probeert dat wat je wordt geleverd ook nog bruikbaar te maken, dan kost je dat zoveel dat het bijna onbetaalbaar wordt. Voorbeeld roomboter.

Bezorgen is er tegenwoordig niet meerbij, omdat de zorg voor het bezorgen zo kostbaar is, dat men het bezorgen niet meer kan betalen. Is iemand nu bezorgd dat er velen zijn die niets meer kunnen krijgen, om dat ze het niet kunnen halen?

Het contact tussen de mensen wordt minder naarmate men goedkoper wil kopen, omdat daar minder menselijke contacten kunnen worden toegelaten, omdat deze de prijs gewoonlijk verhogen.

Debatteren is een van de eigenschappen van de mens welke juist in de economie zo mooi tot uiting komt, want een ieder weet duidelijk te maken dat hetgeen hij wenst beter is dan wat de ander mogelijk acht. Het resultaat is, dat hetgeen mogelijk is, niet wordt gedaan en hetgeen wenselijk wordt geacht nooit tot stand komt.

Energie is een factor die bij de mens een grote rol speelt op het ogenblik dat hij een groot gedeelte van zijn arbeid door apparaten of door anderen wil laten verrichten. Wanneer de mens zijn eigen energie verbruikt om datgene tot stand te brengen wat hij werkelijk noodzakelijk acht, is ze goedkoop. Hoe meer energie van anderen hij gebruikt, hoe onbetaalbaarder datgene wordt wat hij in feite nodig heeft.

Financiën is een instelling, die moet bepalen wat er eigenlijk mis is met het geld nu het moet worden uitgegeven, terwijl het er niet is, zodat het in feite in deze tijd niets anders is dan een woord dat aangeeft hoe je met niets iets kunt financieren.

Gezondheid is iets wat je niet kunt kopen. Toch zijn er zeer velen die gezondheid verhandelen, ze echter niet leveren en daardoor hun financiën gezond maken, terwijl u er niet beter van wordt.

Hiermee heb ik een paar (ik ga niet een heel alfabet maken) punten genoemd die gezegd moeten worden. Ik zou nu een paar feiten willen noemen uit de huidige economie.

Er zijn op het ogenblik in West Europa ongeveer 400 verschillende merken sigaretten, bestaande uit ongeveer 12 verschillende mengingen, ondergebracht in andere verpakkingen, iets verschillend in grootte en in een heel andere prijsklasse. Indien men zou terugkeren tot enkele algemene mengingen, slechts bepaald door de kwaliteit en niet door verpakking of de behoefte om een ander de loef af te steken, dan zou men ongetwijfeld de sigaretten veel goedkoper kunnen maken wat natuurlijk niet zal gebeuren, omdat men dan ook automatisch de heffing daarop zou verhogen.

Er worden op het ogenblik in West Europa bijna 1600 verschillende wasmiddelen in de handel gebracht, gemiddeld berustend op een mengsel van 16 á 17 hoofdstoffen. De verschillende mengingen zijn inderdaad aanwezig. We kunnen aannemen dat er ongeveer 40 soorten wasmiddelen van licht afwijkende kwaliteit zijn. Indien men echter de productie daarvan zou beperken, dan zouden vele grote zaken failliet gaan, daar ze niet meer in staat zijn hun eigen producten in een schijnbare concurrentiestrijd voortdurend aan de mensen op te dringen.

Er is in Europa een enorme vervoersbehoefte. Dit vervoer geschiedt echter niet op de meest rationele manier, maar op een manier die men meent het meest winstgevend te kunnen maken voor anderen. De voorkeur voor de auto is niet een natuurlijke eigenschap van de mens, maar een hem door de industrie ingehamerd principe van status en gemak. In feite is dat niet eens waar.

Openbaarvervoer wordt door velen verward met een soort openbaar verkeer. Men meent dat men zijn eigen waardigheid prostitueert, indien men met de tram gaat. Dit zijn allerlei dwaasheden waarvan ik er nog vele zou kunnen opnoemen. In de praktijk komt het hierop neer.

De meeste mensen laten zich door anderen iets aanpraten. En het eenmaal aanvaard hebbend, verdedigen ze het ten koste van alles, zelfs ten koste van zichzelf. Dit is de grootste dwaasheid die er bestaat.

Een mens die zelfstandig nadenkt, zal anders verbruiken dan iemand die niet nadenkt. Dat betekent niet dat hij noodzakelijkerwijs minder verbruikt, maar hij verbruikt juist en meer in overeenstemming met zijn werkelijke mogelijkheden en behoeften.

Als iemand meent twee huizen nodig te hebben, dan kan hij dit alleen verklaren door het feit dat hij zichzelf ziet als een gespleten persoonlijkheid. Als iemand twee auto's nodig heeft, meen ik dat dit alleen voortkomt uit de angst voor het gebruik van het eigen vervoermiddel, in casu het apostelpaardje ofwel de benenwagen.

Als men uitgaat van het standpunt dat alles voortdurend gezonder moet zijn, dan moet men zich wel realiseren dat deze voortdurende hang naar gezondheid op zichzelf ongezond is, daar men door het wegnemen van mogelijke gevaren gelijktijdig de kwetsbaarheid van een ieder groter maakt. Hoe meer men ziekten onderdrukt, des te groter het gevaar voor ziekten wordt, als iemand in niet gecontroleerde omstandigheden komt te verkeren. De gehele economie doet mij hieraan denken.

Men probeert steeds een perfectie te bereiken. Men is niet bereid risico te lopen. Men wil elk risico verzekerd hebben. Hoe meer men dit echter doet, hoe minder weerstand men heeft, wanneer er omstandigheden ontstaan die minder aangenaam zijn. Aardige voorbeelden hiervan zijn de staalindustrie en de kledingindustrie in Nederland. Beide zijn zozeer uitgegaan van datgene wat wenselijk was, dat ze de veerkracht niet hebben om zich aan te passen aan wat nog mogelijk en dus noodzakelijk is geworden.

Als ik probeer de EEG te beschouwen, dan meen ik dat er een letter verkeerd is, namelijk de 2^e. Die zou een N moeten zijn. Want het is maar een enge situatie. Het geheel van de EEG gaat namelijk uit van een gemeenschappelijke regeling. Maar hoe meer je gemeenschappelijk regelt en hoe meer je jezelf tegen de anderen probeert te beschermen, hoe minder de mogelijkheden voor jezelf zowel als voor de anderen worden. Vrije concurrentie geeft minder zekerheid, maar meer mogelijkheden. Wie bang is voor vrije concurrentie, erkent in feite de minderwaardigheid van zijn eigen procedure of product.

Alles wat in de maatschappij wordt geregeld, zal voor de meerderheid wel enigszins aanvaardbaar zijn. Bij elke regeling zijn er echter minderheden die daaronder lijden. Hoe meer regelingen, hoe meer minderheden. Hoe meer minderheden, hoe minder meerderheid. Hoe minder meerderheid, hoe minder de kans om regelingen te treffen of bestaande regelingen op te heffen. U zult waarschijnlijk zeggen dat dit een overbodige opmerking is. Dat is het niet. Als we rekening houden met de meerderheid zoals die in het Nederlands Parlement bestond in de jaren '45, '50, dan zien we dat daarin een aantal voorlopige maatregelen zijn getroffen, die nu nog worden gecontinueerd omdat dezelfde groepering niet voldoende macht heeft gehad om ze ongedaan te maken voordat anderen er profijt van konden trekken.

Ik wil u verder eraan herinneren dat Drees bij u een van de nieuwste heiligen is geworden. Menigeen trekt van hem. Wat men zich niet afvraagt is in hoeverre bruin dit kan trekken. Anders gezegd: elke zekerheid, die wij aan onze medemensen geven, gaat ten koste van onze eigen mogelijkheden. Slechts indien wij bereid zijn onze eigen mogelijkheden te beperken, kunnen wij anderen grotere zekerheid verschaffen. Wie dit beseft, zal een keuze moeten doen tussen zelfbeperking of vermindering van mogelijkheden voor anderen. Daar de meeste mensen de laatste keuze zullen maken, zal er een opstand komen waardoor degenen, die denken geen mogelijkheden meer te hebben, zullen bewijzen hoezeer zij nog mogelijkheden bezitten om zich kenbaar te maken en zelfs invloed uit te oefenen op de algehele gang van zaken.

Het mooie van een bedrijf is altijd weer dat de directeur oud moet zijn en de afdelingchefs jong. In het conflict tussen progressie en orthodoxie namelijk wordt het mogelijke voor een bedrijf het eerst benaderd. Op het ogenblik, dat wij uitgaan van het voor het bedrijf meest wenselijke, komt er voor de mens het meest onverdraaglijke tot stand. Op het ogenblik, dat wij uitgaan van wat voor de mens het meest wenselijke is, worden de lasten die daaruit ontstaan voor een bedrijf niet meer te dragen. Men zal dus altijd een compromis moeten kiezen.

De gehele economie kan alleen bestaan in een voortdurend compromis, waarbij we rekening moeten houden met het feit, dat altijd de vraag bepalend moet zijn voor het compromis dat mogelijk is. Indien wij namelijk uitgaan van het aanbod, dan zal er nooit een redelijk compromis kunnen worden bereikt, omdat een aanbod altijd is gebaseerd op de wens van anderen en niet op de behoefte van anderen.

Wie zich in deze dagen wil bezighouden met de werkloosheid, zal moeten onthouden dat een groot gedeelte van deze werkloosheid te wijten is aan het feit, dat zeer velen werk verrichten dat eigenlijk loos is, omdat het geen wezenlijke betekenis heeft. Hoe meer werk er wordt verricht dat geen feitelijke en productieve betekenis heeft, hoe groter het aantal mensen, dat zal lijden onder het onvermogen om voldoende te produceren en te verbruiken om zo iedereen ook werk te garanderen.

Economie is voor velen geworden tot het geloof in een wetenschap die voortdurend haar eigen falen bewijst. Een econoom moet begrijpen, dat hij op grond van het verleden wel de ontwikkelingen in het heden kan verklaren, maar de ontwikkelingen van de toekomst niet juist kan voorspellen. Daar het geheel van een aantal factoren dat bij elke ontwikkeling een rol speelt (waaronder de zuiver menselijke) in de economie niet kan worden overzien, is het duidelijk dat de economie nimmer door economen mag worden geleid. De economen zijn de geschiedschrijvers van het economisch gebeuren, niet de raadgevers die bepalen hoe het morgen moet zijn.

Als wij ons bezighouden met de huidige maatschappij, dan valt op dat zij ten onder gaat aan deskundigheid. Er zijn namelijk zoveel deskundigen met tegengestelde meningen dat het hier ook praktisch onmogelijk wordt om een redelijk product voort te brengen. Wie tegenwoordig een kippenhok wil bouwen, zal de mening nodig hebben van 27 ambtenaren en 2 architecten. Tegen de tijd dat hij het hok heeft gebouwd, zijn z'n kippen overleden. En zo sterft ook in het gebekvecht over het wenselijke en het mogelijke tussen de deskundigen, de kip die de gouden eieren legt, namelijk de gewone deskundige man, die bereid is om zijn eigen werk te doen en in ruil daarvoor een leven te krijgen dat net voldoende is voor hem.

Dan mag ik eindigen met deze schimpscheut. Op het ogenblik dat men de economische wensen godsdienstig meent te moeten rechtvaardigen, is het duidelijk dat ze niet economisch maar eerder emotioneel zijn. Daar echter een econoom voor het woord "emotioneel" allergisch is, noemt hij zijn overtuiging moreel en religieus gebaseerd. Wie moreel en religieus gebaseerd zegt op het moment dat hij niet in staat is om zijn werkelijke motieven te noemen, dient te beseffen dat hij geen leiding mag geven aan anderen.

Reclame

Wanneer je positief gaat denken en van alles slechts het beste zegt, terwijl je anderen het recht ontzegt te zeggen wat nog slecht zou zijn, dan schenk je niemand klare wijn, terwijl je toch niet zegt te liegen.

Je wilt de mensen niet bedriegen, maar duidelijk maken hoe begerlijk alle zaken zijn. Als je zo werkt en suggereert en zo de mens voortdurend zegt het positieve te begeren en te negeren wat er negatief ontstaat, dan vind je een maatschappij, een wijze ook van leven en van denken, die van de menselijkheid maar weinig overlaat.

Slechts waar de mens met mensen kan verkeren en de behoefte uit het mens zijn is voortgekomen, is de suggestie vaak in wezen overbodig en wordt reclame eerder een gemis dan een verdienste.

Zoals men u soms suggereert, dit is goed of dat is kwaad, dat heeft u nodig en het wordt tijd dat u zich het andere ontzegt, bedenk wel, u leeft uw eigen leven. En een eigen leven voor het "ik" te leven zoals u wenst, is toch uw eigen recht.

Het heilige moeten

Waarom is het moeten zo heilig? Vermoedelijk omdat het heilig is verklaard door anderen, die dit moeten voor een ieder behalve voor zichzelf de enig aanvaardbare weg achten.

Je moet. Maar waarom? Moeten kan volgens mij alleen worden geboren uit onvermijdelijke omstandigheden, dan wel uit een innerlijke erkenning van voor het "ik" belangrijke waarden waarbij uiterlijke omstandigheden op de tweede plaats komen.

Het heilige moeten is een term, die driipt van schijnheiligheid. Maar indien wij het feit, dat wij moeten, goed begrijpen, dan zullen wij constateren dat het voor ons een voortdurende keuze is. Er bestaat geen werkelijk moeten, onontkoombaar, onherroepelijk. Er bestaat slechts een keuze tussen een voor ons nog net aanvaardbare en een misschien onaanvaardbare situatie. En als wij dan kiezen voor het aanvaardbare, zeggen wij dat wij moeten, maar dat is niet waar. Wij zijn niet gedwongen en zo geketend als we plegen te veronderstellen. De ketenen, die dit heilige moeten tot stand brengen, zijn ketenen die wij zelf smeden. Onze gevoelens van afhankelijkheid, onvermogen misschien, onze behoefte aan bepaalde bindingen, bepaalde toestanden, veroorzaken het heilige moeten. En als wij onszelf veranderen, is er geen moeten meer.

Men heeft eens gemeend dat de kosmos vervuld zou zijn van wetten waarmee God ons voortjaagt als een slavendrijver zijn slaven, ze geselend, soms vleidend en belonend, opdat wij maar verder zullen gaan op een door Hem getekende weg. En dat terwijl God de oneindigheid heeft geschapen en omgeven door kosmische wetten die gelijktijdig al het voorstelbare en mogelijke in zich bevatten, een terrein waarbinnen wij ons vrijelijk kunnen bewegen.

Is er een heilig moeten? Er is alleen een moeten, indien je zelf een keuze doet. Er bestaat geen moment in het menselijk bestaan waarin de keuzemogelijkheid ontbreekt. Laten wij dat goed begrijpen.

Wij zijn echter zeer geneigd om datgene wat ons wordt opgedrongen, door de wereld of door de omstandigheden, te beschouwen als een verontschuldiging voor onszelf. Dat is dwaasheid, want we moeten niet werkelijk. Als we niet willen leven, kunnen we altijd nog sterven. Als wij niet willen leven op een bepaalde manier, moeten wij de consequenties daarvan durven aanvaarden en op een andere manier leven om te zien, of dit dan beter past bij hetgeen wij juist achten. Wij hebben altijd een keuze. Dat die niet altijd de juiste zal zijn, neemt niet weg dat de mogelijkheid er is.

Zeker, we kunnen onze dromen niet onmiddellijk waarmaken. Maar als we willen, kunnen wij zozeer voortgaan in de richting van die dromen dat er een ogenblik komt waarop zij voor ons onherroepelijk waar zijn. Wij zijn geen slaven van een noodlot, gebonden aan het een of ander kosmisch uurwerk dat ons voortsleept door werelden, sferen en belevingen. Wij zijn entiteiten,

die vrij zijn om steeds onze eigen richting te bepalen. En zou die richtingbepaling dan gelimiteerd zijn door het standpunt waarop wij ons op dit moment bevinden, zo betekent dit nog niet dat we geen keuzevrijheid en geen keuzemogelijkheid hebben. Er is geen werkelijk moeten, behalve dit ene. Wij moeten leven, want wie ophoudt te leven in de ene wereld, hervindt het besef van zichzelf in een andere. Er is geen ogenblik dat dat stilstaat. Maar al het andere dat samenhangt met onze opvattingen omtrent leven, is onze zaak. Wij maken uit wat het leven betekent door de keuze die wij doen uit de mogelijkheden die het leven ons geeft.

Wie het heilige moeten uit zijn leven wil verdrijven, moet leren zijn mogelijkheden onder ogen te zien en het zichzelf toe te geven, als hij bepaalde mogelijkheden om zekere redenen verwerpt.

Mijn laatste commentaar. Als wij toch bezig zijn dan moeten wij ons ook nog bezighouden met de geest en de scheppende kracht van de geest, want dat komt altijd weer aan de orde. Vooruitlopend op wat u nog als les daarover zult krijgen, zou ik willen zeggen, daar waar de geest een besef als een volledige waarheid in zichzelf ervaart, bezit hij de mogelijkheid dit aan anderen over te dragen. Ook bij mensen bestaat dit. Zo kun je elkaar genezen. Je kunt elkaar begrijpen, ook als de feiten je onbekend zijn en door dit begrip zelfs juist reageren in omstandigheden waarin je theoretisch gezien steeds zou moeten falen. Je hebt als mens alle mogelijkheden. Is het dan zo dwaas te veronderstellen, dat de gedachte voor ons het primaire punt is van alle schepping? Daar waar onze gedachten in voldoende innerlijke zekerheid, met voldoende uitbeelding en omschrijving als een concrete waarde worden gebruikt, maken wij ze waar buiten onszelf.

De hele kosmos gehoorzaamt aan gedachten. Gedachten zijn sterker dan materie, indien wij onze gedachten maar sterk genoeg kunnen maken en ons niet door de materie laten beheersen, dan zal op grond hiervan een ontmoeting in de kosmos van iets wat wij God noemen, mogelijk zijn.

Er zal een beleving van alle krachten in de kosmos, ongeacht de wetten die de stoffelijke kosmos beheersen, voor ons beleefbaar en hanteerbaar zijn. Dan zullen wij als delen van het geheel onze functie in het geheel voortdurend kunnen veranderen, ook al zullen wij daarmee misschien de waarde van het geheel niet beïnvloeden.

Wie al deze punten eens wil overwegen, ik heb enkele genoemd die het overwegen zeker waard zijn, moet dat doen.

Het is ditmaal een blok programma, een soort blokkendoos waarmee je naast elkaar verschillende bouwwerkjes opzet. Maar het bouwwerk dat wij opzetten, kan voor u de bouwsteen zijn waarmee u de tempel in uzelf bouwt. Het is heel erg belangrijk dat u dat doet. Het is niet belangrijk wat de mensen zeggen of doen, het is niet belangrijk wat er in de wereld gebeurt, maar het is belangrijk wat er in u bestaat en wat er in u gebeurt. Het is uw eigen beleving, uw eigen mentaliteit, uw eigen benadering waardoor u uw eigen kosmos maakt met al zijn wetten en belevingsmogelijkheden. En dan zeg ik u, daar wij zelf scheppers zijn, een gedelegeerde scheppingskracht in ons belevend en ervarend, zullen wij, scheppend met de kracht in ons, onze wereld moeten bouwen, opdat er een kosmos ontstaat, die voor ons begrijpelijk en hanteerbaar is. Vandaar uit zullen wij kunnen groeien naar steeds wijdere horizons en zullen wij steeds dichterbij het grote geheim, ook al geloof ik niet dat iemand ooit het werkelijke raadsel van de Schepper zal kunnen ontraadselen.

Het begrip bewustzijn in de schepping.

Bewustzijn is de basis van de kosmologie. Bewustzijn is beseffen. Beseffen is bewustzijn. Eerst dat wat wij beseffen, kan in ons worden samengevoegd, tot een beeld waaruit wij begrijpen hoe en waar wij bestaan.

Kosmologie is in feite het opbouwen van denkbelden op een zodanige wijze, dat al hetgeen door ons wordt beseft, voldoende eenheid verkrijgt om daardoor het geheel waarin wij leven beter te benaderen, te begrijpen en een mate van eenheid ermee te verwerven. Dan zullen wij misschien op grond van nieuwe ervaringen steeds verder groeien in een werkelijkheid die op dit moment nog niet geheel is te overzien.

❖ *Is God de bron van alle bewustzijn?*

Dat zou men kunnen zeggen. Over het algemeen wordt dat ook gedaan. Maar ik heb al gezegd we kunnen God niet definiëren. We weten eigenlijk niet wat HIJ is. Op het ogenblik dat je zegt, HIJ is de bron van alle bewustzijn, stel je iets als uitgangspunt zonder dat je het waar kunt maken. Het is dus een zuiver persoonlijke benadering. Voor een mens, die voor alles een bron en een bewuste actie moet vinden, is het aanvaarden van God als bron de enige logische oplossing, want slechts door het aanvaarden van die God is de doelgerichtheid, die de mens in zich ervaart ook wezenlijk en nuttig in zijn persoon aanwezig.

Meditatie

Scheppen.

Scheppen, voortbrengen uit jezelf. Wat kun je anders? Scheppen is jezelf waarmaken en daardoor kun je oorspronkelijk zijn, zelfs als een ander meent dat je maar nabootst.

Je kosmos, je hele wezen en werkelijkheid worden bepaald door dat wat je zelf voortbrengt. Zelf is de mens. En met al wat hem wordt gegeven misschien, al wat hem omringt, is hij het zelf die moet waarmaken wat hij is.

Wij moeten een kosmos bouwen waarin wij kunnen leven. Niet omdat die kosmos werkelijk zo zal bestaan, maar omdat het voor ons de enige manier is om te leven met een werkelijkheid, die wij niet begrijpen.

Wij scheppen uit het onbegrepene het begrijpbare, uit het onbeleefbare het beleefbare. Wij maken uit een werkelijkheid onze werkelijkheid en uit onze werkelijkheid scheppen wij onze mogelijkheden. Met onze mogelijkheden scheppen wij de ware betekenis van ons bestaan. Laat ons daarom zeggen, ik moet waar zijn. Ik moet mijn innerlijk leven, mijn innerlijk wezen, mijn verwachting, mijn hoop en mijn gedachten een vorm geven die in mijn wereld niet door mij kan worden ontkend, opdat ik in dit onkenbare ga beseffen wat er mogelijk verder bestaat.

Slechts hij, die zichzelf leer kennen, leert scheppen. Slechts hij, die kan scheppen, kan de waarde van de schepping beseffen. Slechts hij, die de waarde van de schepping beseft, vindt daarin de tekenen van de Schepper ook bijzondere rechten kunnen doen gelden over datgene waaraan zij hun tijd en arbeid hebben besteed.

Als er landbouw komt, dan wordt ook bezit van akkers steeds belangrijker. In het begin gaat het alleen maar om een plek waarop men heeft gezaaid en dus het recht heeft om daar te oogsten. Maar al heel snel wordt het ook een kwestie van mijn gebied, de grond wordt van mij. Zodra dit het geval is, krijgen we inderdaad een verdergaande landbouwontwikkeling. We krijgen dorpen, dus vastliggende nederzettingen, die niet zo gemakkelijk verplaatsbaar zijn. Vanaf dat ogenblik kan men niet meer overal alles vinden wat men nodig heeft. Het is vaak een enorme moeite om bijvoorbeeld de juiste stenen te gaan halen waaruit men bijlen, schraapscherven e.d. moet maken. Er ontstaat dus ruilhandel. Bij de ruilhandel geldt het kapitalistische principe dat iets altijd datgene waard is wat een gek ervoor geeft. Het behoefte-element is bepalend voor de prijs.

De bescherming van bezit wordt noodzakelijk. We krijgen een krijgerskaste die alleen tot doel heeft om het bezit van andere leden van een groep te beschermen tegen buitenstaanders. Het is duidelijk dat ze daarbij bepaalde rechten gaan uitoefenen. Er ontstaat nu een splitsing tussen datgene wat men feitelijk doet en wat men daaraan ontleent. Je zou kunnen zeggen, de krijgers zijn de eerste mensen die salaris krijgen. Ook al heette dat toen nog niet zo. Ik zou verder kunnen gaan met deze ontwikkeling beetje bij beetje op te voeren, maar het is eenvoudiger om over te gaan naar de stadsnederzettingen.

Stadstaten hebben behoefte aan voedsel waaraan ze zelf niet zonder meer kunnen voldoen. Het is niet mogelijk dat alle mensen in de stad gelijktijdig ook landbouw bedrijven. Bovendien oefenen ze beroepen uit. Ze maken dingen, ze doen dingen. Zo ontstaat er dus een handelsverkeer waarvoor men op den duur vaste ruilmiddelen nodig heeft.

In het begin is dat vaak een soort wissels. Iemand aan wie je wat levert, verklaart dat hij je de tegenwaarde schuldig is. Maar op den duur is dat minder gemakkelijk te doen en komen er

stukjes metaal in omloop. De Romeinen bijvoorbeeld maakten in de eerste periode, naast de munten van hun eigen staat, ook gebruik van rolletjes gouddraad. Die waren als een soort ring om de vingers gewonden. Je kon dus meteen zien dat iemand kapitaalkrchtig was. Kocht je iets, dan knipte je een stukje van de draad af en dat gaf je aan de koopman. De gestempelde munten komen eigenlijk overal voor waar de steden de samenleving beginnen te beheersen. En daar waar we met munten te maken krijgen, komen we voor het eerst in contact met een ander aspect waarbij niet de directe ruilhandel meer bepalend is, maar een soort prijs. Dat wil zeggen dat iemand, die produceert ongeveer kan nagaan wat zijn product waard zal zijn. Er wordt dus meer vervaardigd in overeenstemming met vraag en behoefte. Daar zijn bijvoorbeeld de eerste confectie potten en pannen die niet op aanvraag worden gemaakt, maar in voorraad. De Egyptenaren, maar ook de mensen van de eilanden, waren daar zelfs heel vaardig in. Het Kretenzer aardewerk is lange tijd beroemd geweest in het gehele Middenoosten.

In die periode ontstaat er bovendien voor het eerst de noodzaak om een vaste regeling te treffen. Als je eigendom wilt beschermen, kun je dat niet meer willekeurig doen, als er teveel bezitters samen zijn die geheel verschillende bezitswaarden en rechten hebben. Er ontstaat een soort politie. We hebben ook te maken met een vorst, die de wetten decreteert. De wetten worden nogal willekeurig gesteld.

Als we kijken naar de Atlantische wetgeving, dan weten we dat die in de Raad door Vorsten werd vastgesteld. Er was wel een wet die voor een groot aantal deelstaatjes van Atlantis gold, maar de wetten werden door de vorsten zelf opgesteld. Die zeiden wat er ging gebeuren. Dat betekende ook dat zij een zeker recht hadden op alle bezit, ja zelfs op het leven van hun onderdanen. Men zou dit een soort dwangeconomie kunnen noemen, omdat zowel de betekenis en waarde van arbeid, van producten als ook van status of kennis.

BLOK 1.

1.2 Religie.

Als je zegt "religie" dan denken de meeste mensen onmiddellijk aan kerken en kerkelijke instellingen. Ze vergeten dat er eigenlijk heel wat aan vooraf is gegaan. Je zou kunnen zeggen, dat de religie tot op zekere hoogte zelfs (!) het sociale milieu weerspiegelt. Het klinkt wat ambitieus als je dat zo zegt aan het begin van een lezing.

Als we echter rekening houden met bijvoorbeeld de oude Atlantische geschiedenis, dan zien we dat de basis ervan eigenlijk is gelegen bij de Witte Priesters. Dat zijn wijzen, die meestal op een afstand van de mensen leven, die geen orakels verschaffen, maar wel over geheimzinnige krachten schijnen te beschikken en in staat zijn om de mensen op de een of andere manier rust en zekerheid te geven.

Zolang het een milieu is van voornamelijk vissers, landbouwers gaat het allemaal goed. Maar zodra het handel wordt en de eerste steden worden gebouwd verandert er iets. De mens die dichtbij de natuur leeft, voelt zich eigenlijk zo verbonden met het onbekende, dat hij de openbaring daarvan als iets natuurlijks, iets wat in en rond hem plaatsvindt, kan aanvaarden. Maar iemand die in een wat kunstmatiger milieu leeft, staat er toch anders voor.

In de eerste plaats worden zijn levensritmen langzaam maar zeker anders dan die van de natuur. Dat speelt daarbij een rol. In de tweede plaats leeft hij veel meer in contact met zijn medemensen, maar op een andere manier dan de eenvoudige boer of visser. Zelfs de kwestie van samenwerking is een andere. Samenwerking op het land, op zee, dat is een kwestie van elkaar helpen om in leven te blijven. Het is vanzelfsprekend. In een stad (handels) beschaving is het eerder een kwestie van wat kan ik wijzer van je worden! Daarom is er veel meer behoefte aan raad, aan een ingrijpen van buitenaf, aan hogere bronnen. Hierdoor ontstaan de stadspriesters compleet met tempels, orakels en wat dies meer zij.

Waar wij ook gaan kijken op de wereld, overal worden wij met hetzelfde geconfronteerd. Op de eerste plaats komt het leven met het onbekende. Daaruit komen weer wetten en regels voort waaraan men zich moet houden. Ook al weet men niet waarom. Je weet ook, dat er bepaalde zaken zijn die je gelukkiger kunnen maken. En als je dat nu weet, dan gaat alles goed.

Nu komt er een stam, die een eigen gebied heeft. Dan krijg je te maken met de buitenstaanders. Je moet toch zorgen dat ze niet de beste stukken wild uit je jachtterrein weghalen. Dus heb je iemand nodig die je helpt. Er ontstaat een behoefte aan raadslieden en in zekere zin aan verdedigers. Wat de raadslieden betreft, is dat eenvoudig genoeg, er zijn wijze voorvaders. Als je die nu maar kunt oproepen, komt de rest wel voor elkaar. Zij vertellen je dan wel wat je moet doen. De voorouderverering is een van de oudste vormen van religie. Mensen, die nog niet aan God dachten, raadpleegden wel hun stamhoofden of wijzen uit het verleden.

(Het is voor de spiritisten misschien een blijde mededeling deze manier van beschouwen van het bestaan is ouder dan alle bekende godsdiensten.)

Als je eenmaal zover bent dat je ook macht nodig hebt, dan zoek je iemand die sterker is dan alles wat je kent. Het worden goden of godinfiguren, soms in symbolen of in natuurverschijnselen uitgedrukt, waarvan de hoofdeigenschap is dat ze bij de groep, de stam of het volk behoren. Ze zijn a.h.w. de geestelijke verdedigingskracht van de groep tegen de buitenwereld. Alle magie, die daarmee gepaard gaat, heeft dan ook ten doel om die bescherming intenser te maken en eventueel de god een beetje achter de vodden te zitten, indien hij de vijanden te veel speelruimte laat. Maar goden gehoorzamen niet altijd aan wat de mensen verlangen. En aangezien de goden wel iets moeten weten, begint men weer, zoals men dat ook bij de voorouderverering al heeft gedaan, te zoeken naar kanalen om met hen in contact te treden.

De orakels ontwikkelen zich en langzamerhand ook een eerste vorm van astronomie, astrologie, sterrenwichelarij, het beschouwen van de verschijnselen aan de hemel. De goden worden steeds meer geïdentificeerd met bepaalde voorwerpen of bepaalde krachten. Hoewel

de goden stellen nog geen wetten. De wetten, dat is allemaal nog een kwestie van degene die de macht heeft.

Die goden hebben wel hun eigen attributen. Wanneer bijvoorbeeld een kraai op een bepaalde manier over je pad vliegt, dan betekent het dat je je reis niet moet voortzetten. Als er plotseling een stroomversnelling komt in het water waar je doorheen wilt trekken, dan betekent het dat je voorzichtig moet zijn en alleen langzaam en overlegd voorwaarts moet gaan.

De situatie wordt een beetje anders wanneer de kleine machthebbers langzamerhand worden samengebracht onder een hoofd, een vorst, koning, keizer, sjah, emir e.d. geef er maar een naam aan. Deze nu heeft op een gegeven ogenblik behoefte aan meer gezag dan hij alleen uit zijn mannen kan halen en dus gaat hij praten met de priesters, die de goden vertegenwoordigen en de bemiddelaars zijn geworden tussen goden en volk.

Deze priesters zeggen dan dat er een uitverkiezing is. Als er een kindje komt, dan wordt er gezegd Kijk, dat heeft de god gedaan. Iedereen gelooft dat, behalve de vorst zelf. Het resultaat is, dat bepaalde vorstengeslachten pretenderen een goddelijke origine te hebben. Dat bestaat trouwens nu nog. De "tennô", de keizer van Japan, is, ondanks alle democratisering achter alle mythen, nog steeds de Zoon van de Zon zelf. Zoals in Egypte Faraó ook de stoffelijke vorm van de god was, de zoon van Ra of van welke god toevallig in de mode was.

Het is duidelijk dat op deze manier, juist bij de meer ingewikkelde structuren van de maatschappij en bij de samenhangen waarin de sociale verschillen groter worden, God een belangrijker plaats krijgt. God is a.h.w. degene die het bestaande in stand houdt. God is de onzichtbare orthodoxie waarbinnen de gemeenschap zich heeft te bewegen En al heel snel zien we dan ook dat er wetten komen, die niet meer aan de vorsten worden toegeschreven, maar die uit de tempel worden verkondigd en goddelijke wetten heten te zijn.

Nu zijn het er in het begin niet veel, want de meeste vorsten voelen er niets voor de priesters de kans te geven om hun eigen gezag te kleineren of te beperken. Maar als er omstandigheden zijn waardoor een volk eigenlijk geen leider heeft die door een priester wordt geschraagd, dan wordt een goddelijke wet noodzaak. Dat zien we bij het joodse volk.

De wetten van Israël zijn eigenlijk nog niet opgetekend in de tijd van Abraham. Zelfs toen Mozes prins van Egypte was, was er nog geen sprake van een definitieve wet. Die wet komt, wanneer tijdens de uittocht de verschillende groepen, waaruit dit eens te vormen volk is samengesteld, grote verschillen van mening krijgen. Men zegt, toen Mozes de berg opging, aanbaden de Israëlieten het gouden Kalf. Maar Mozes zou die berg waarschijnlijk nooit zijn opgegaan om de Wet te ontvangen, indien niet velen tot een afgodendienst hadden willen terugkeren en daarmee de eenheid van het volk zouden verstoren. Men mag dat zo niet zeggen, maar historisch gezien is dat toch wel juist.

Wij zien dat de religies eigenlijk hand over hand de macht naar zich toehalen. In Egypte zien we daarvan een heel mooi voorbeeld als we denken aan Ichnaton. Ichnaton was iemand, die de mensen wilde vrijmaken van de heerschappij der priesterkaste. Dat is niet altijd voldoende begrepen. Elke mens kon met God in contact treden. Daarvoor waren er geen priesters en orakels nodig. Dit dreigde echter de werkloosheid van de priesterstand aanmerkelijk te doen toenemen. Daar hebben zij zich tegen verzet. Het resultaat is dan ook geweest, dat deze dichterlijke ziener, de profeet van een oude en toch weer nieuwe waarheid, te gronde werd gericht. Zelfs heeft men de stad, die hij heeft gebouwd weer aan de woestijn overgeleverd. Daarvan mocht niets overblijven. Het was de macht waar het om ging. De goden werden de steunpilaren van de macht van de priesters.

Velen van u zullen zeggen, dat was wel zo in het verleden en in het heidendom, maar in deze dagen bestaat dat niet meer. Wacht u eens. God speelt een grote rol, overal. Hoe komt het denkt u, dat Constantijn de Grote de overwinning heeft behaald? U kent de bekende legende. Er verscheen een engel die zei "In hoc, signo vinces". Constantijn nam het teken van het kruis aan en hij overwon. De werkelijkheid is natuurlijk een beetje anders geweest. Er waren nogal wat christenen in zijn rijk die wel wat invloed hadden aan het Hof. Constantijn had daar niet zoveel op tegen. Toen hij ontdekte dat zijn eigen macht in groot gevaar kwam, vroeg hij hen

om hulp. De christenen hebben gezegd, dat willen wij wel doen, maar wij kunnen alleen vechten voor Jezus Christus. Dus moet u het teken van Jezus Christus op de krijgsbanieren zetten. Dat heeft Constantijn prompt gedaan. Hij dacht er zo met een koopje van af te komen. Maar zo goedkoop was het ook weer niet. Want omdat hij dit moest verklaren, zei hij dat hij dat in een droom een visioen had gezien. En toen hij had overwonnen, zat hij er meteen aan vast, hij was christen. Van dat ogenblik af werd hij in feite voor een groot gedeelte geregeerd door priesters en door monniken. Zij wisten precies uit te leggen wat God wel wilde en wat hij niet wilde. Onder ons gezegd en gezwezen, ik meen dat zowel de culturele bloei van het Oost-Romeinse rijk als de ondergang daarvan mede aan dit verschijnsel te wijten zijn.

Een ander voorbeeld. In Afrika bestond het nationalisme al een heel lange tijd. Het nationalisme was er al voordat er Engelse koloniën waren in Afrika. U kunt nagaan hoe lang dat geleden is. De Engelsen hadden daar hun macht. Gelukkig was er een profeet, die de heilige oorlog had verkondigd. En ja, als je dan iemand moet aanmoedigen om alles te riskeren, wat zeg je dan? Als je valt in een heilige oorlog, dan zul je onmiddellijk binnengaan in het paradijs. Hetzelfde trucje eigenlijk dat ook de baas van de hachichins (de moordenaars) heeft uitgehaald. Hij liet hen in een soort roes een paradijsachtige toestand beleven. Toen zei hij, ga nu maar iemand vermoorden, als je er zelf bij sterft, is dat niet erg want dan kom je meteen in het paradijs. Al die sukkels geloofden dat.

U heeft misschien wel gehoord van het beleg van Karthoem waarbij een heel garnizoen heldhaftig ten onder ging. Waarom verloren ze van slechter georganiseerde en bewapende mensen? Omdat ze eenvoudig wilden sterven. Want sterven op het slagveld was de zaligheid vinden. In het leven hadden zij niet veel, dus kon het later nooit slechter maar alleen beter worden.

Op dezelfde manier gebeurt het nu nog in bepaalde landen dat men de mensen toeroept "Het is Gods wil dat wij de vrijheid van godsdienst, de democratie van het volk, verdedigen. God is met ons en in deze gerechtvaardigde strijd zal Hij uw offers belonen." Jawel.

De religie is eigenlijk heel wat anders dan het innerlijk beleven. Toch heeft ook dat zijn ontwikkeling gevonden. Het is misschien wel aardig daar verder op in te gaan om een vergelijking te kunnen maken.

De oorspronkelijke Witte Priesters van Atlantis waren eerder mystici, filosofen dan dat ze priesters waren. Dat wil zeggen zij waren niet in de eerste plaats bemiddelaars tussen mensen en goden. Zij waren eerder belevers van een andere werkelijkheid waaruit ze soms de kracht konden putten om een medemens te helpen. Maar dat was voor hen zelfs bijna incidenteel. Zij leerden werelden kennen van allerlei natuurkrachten en van geestelijke krachten. Voor hen was dat heel natuurlijk. Je kwam met hen normaal in contact. Je voelde dat aan, je leerde dat beleven. Iemand hielp je misschien een beetje en voordat je het wist was je zelf een Witte Priester.

Toen de eerste ramp van Atlantis te gebeuren stond, zijn een groot aantal van die Witte Priesters weggetrokken. Een deel van hen is terechtgekomen in het ondertussen weer ontruimde Tibet, andere groepen van hen hebben zich ook begeven naar Zuid Amerika. Zij vonden daar echter een heel andere situatie, want ze zaten als buitenstaanders in een land met een andere bevolking. Daarom was het nodig hun eigen heiligheid te bewijzen, wilden ze daar rustig kunnen bestaan. Het gevolg was, dat zij zich tot een soort geestelijke leiders opwierpen waarbij zij echter niemand verplichten. Let wel, zij brachten de mensen geen geboden van de goden maar ze brachten tekenen waardoor de mensen wisten daarin schuilt een hogere macht.

De eerste leerlingen kregen zoals gebruikelijk toestemming om in hun nabijheid te vertoeven. Dat is iets wat in India soms nu nog bestaat, waar een deel van het geestelijke leren bestaat in het samen met de Meester te mogen mediteren in absolute stilte. Zo begon dat, maar al snel werden dat inwijdingsscholen want de geestelijke kennis werd doorgegeven, maar vaak ook restanten van meer technische kennis die uit het Atlantische rijk afkomstig waren. Het eindresultaat was een aantal inwijdingsscholen verspreid over de gehele toenmaals bekende wereld, zelfs tot in het zuiden van Afrika toe. Dus niet alleen maar, zoals u zult denken, Zuid

Amerika en Azië. De meeste scholen werden op den duur zozeer gezocht dat het nodig was een selectiesysteem toe te passen. Die selectie werkte ongeveer als volgt.

Je kon nooit direct bij een Meester terechtkomen. Je wist ook niet waar hij zat of wie hij was. Maar er waren wel mensen, die je iets leerden. Het is als het volgen van kleuteronderwijs, lagere school, middelbaar onderwijs en dan, als je alles goed had gedaan en ook een paar proeven van hogere bekwaamheid had afgelegd, was je pas geschikt om bij de Meester te worden toegelaten.

De Meesters gaven hun leerlingen dan ook de vrijheid om de werken van de oude filosofen en denkers (wat daarvan was vastgelegd) in te kijken. Zij gaven hun de mogelijkheid om te experimenteren met de krachten die ze hadden. Zo ontstonden de geestelijke inwijdingsscholen, die eigenlijk voornamelijk ten doel hadden om de innerlijke waarde, het contact met een grotere werkelijkheid mogelijk te maken. Maar elke keer, als er zoiets tot stand komt, zijn er ook mensen die denken aan al dat mediteren heb ik niet zoveel. Als ik nu maar een paar wonderen kan doen of ze zelfs maar kan imiteren, dan zit er een goede broodwinning in, dan ben ik iemand.

Zo kwamen er inwijdingsscholen die helemaal geen inwijdingsscholen waren, maar eerder technisch onderwijs gaven hoe kun je zover komen dat je bepaalde zaken kunt vertonen. Daar ging het eigenlijk om. Het is duidelijk dat juist deze scholen zich in vele gevallen ook nog ontwikkelden tot uitgebreide technische scholen waarin kruidkunde, geneeskunde, lezen en schrijven en dergelijke dingen werden onderwezen.

De geheimscholen zijn eigenlijk voor een groot gedeelte gescheiden van de religie. In enkele gevallen vloeien ze daarmee samen, omdat het gezag van de priesters eenvoudig niet te ontwijken is. Dat is in Egypte enige tijd zo geweest. Maar zelfs dan vinden wij de werkelijke inwijdingen vaak in aparte nederzettingen of kloosters diep in de woestijn of op een andere manier geïsoleerd van de rest van het volk. Deze groeperingen laten weer onderwijs na dat zich voortdurend vervormt, want de invloed van een religie kun je niet teniet doen. Zodra er een goddelijk gezag of een goddelijke wet is gestipuleerd, zal de gehele gemeenschap meer en meer gaan reageren alsof die wetten onontkoombaar zouden zijn. Men gaat dan zelfs zo ver dat men elke onaangename gebeurtenis als een verwijt of een straf van God gaat beschouwen, behalve in het christendom. Daar wordt gezegd dat God juist zijn liefste kinderen beproeft. Waarschijnlijk om duidelijk te maken dat ook de vroomste mensen wel eens tegenslag kunnen hebben.

Als je dit alles overziet, dan kom je als vanzelf bij de rol die de godsdienst in de moderne tijd speelt. Is het u wel eens opgevallen dat bijna geheel West Europa, ongeacht de ontkenning ervan, eigenlijk wordt geregeerd door christelijke dogmatici, door mensen die goddelijke wetten, zoals zij die menen te kennen, aan een ieder willen opleggen? Deze mensen noemen zich vaak democraten en zijn dat ook onmiddellijk zodra je het met hen eens bent. God wordt een soort strijdmiddel. God is de rechtvaardiging van de houding die je inneemt tegen andere systemen. Het kan nooit Gods wil zijn dat we communisten worden. Godloochenars kunnen door God nooit worden aanvaard. Ze kunnen misschien zalig worden door hun manier van leven, maar zij volgen de wet niet en wij wel. Voelt u waar het om gaat?

De godsdienst, hoe eerlijk ook de leer, hoe intens ook als innerlijke waarheid ervaren, kan eigenlijk alleen zijn zin en betekenis ontleenen aan de innerlijke beleving van de mens maar die geldt alleen voor hemzelf. Door er echter een organisatie van te maken, maak je er een macht van. En het is juist de macht die een dergelijke organisatie bekleedt, die haar zo aantrekkelijk maakt voor een zeker soort mensen.

Heeft u wel eens de kardinalen van de Curie (pauselijke ministeries) bijeen gezien? U moet eens kijken naar deze mensen. Natuurlijk, zij voelen zich vroom en hun uiterlijk is misschien vroom, maar kijk ook eens naar die verbeten, heerszuchtige trekken. Kijk eens naar die bleke, wat ingetrokken lippen. Kijk naar die wat toegeknepen, stekende ogen en leg nu daarnaast een aantal overtuigde dictatoren. Bij al die mensen, die beweren Gods wil uit te voeren door hun medemensen om te brengen, ziet u hetzelfde type. Je ziet dezelfde gelaatstrekken. U ziet

dezelfde nauwelijks aan verwatenheid ontkomende nederigheid gepaard gaand met een begrip van "ik ben sterker en meer dan jij, want ik heb de macht Gods."

Dat is nu typerend voor al die dingen. Of u dat nu probeert te zien in een christelijke wereld of u gaat naar een moslim wereld of u gaat zelfs naar de belangrijkste brahmanen van India, u gaat kijken bij de werkelijke leiders van de grote taoïstische en andere bewegingen zoals ze nog elders bestaan, u zult dezelfde eigenschappen, dezelfde gebaren, dezelfde eigenaardige gelaatstrekken zien.

Natuurlijk, je ziet een glimlach. Maar is die glimlach echt? Ik geloof, dat het "say cheers" eigenlijk is afgeleid van een veel ouder gezegd "Zeg Jezus" dan heb je ook dezelfde grijns om de lippen.

Het gaat ons niet alleen om de betekenis en de waarde van de godsdienst in het verleden. U zit vandaag de dag ook opgescheept met de godsdienst. Neemt u mij niet kwalijk dat ik het zeg, een CDA is een volkswagen, die op God moet lopen, maar je weet niet waar je hem moet tanken. Een CDU is precies hetzelfde. En zo zou ik er meer kunnen noemen. Al deze groeperingen zijn machtsgroeperingen. Maar juist door hun duidelijk streven naar macht, naar orthodoxie (vergeet niet God is de behoudzuchtige factor), naar de uiterste voorzichtigheid, opdat er niet teveel verandert, opdat de boot vooral niet aan het schommelen raakt, verwijderen ze gelijktijdig veel mensen niet alleen van hun machtsstreven, maar ook van hun religieuze zekerheden.

Het wordt steeds duidelijker in deze tijd dat er een groot verschil is tussen datgene wat Jezus heeft gepredikt en wat men in zijn naam probeert te doen. Dat er ook een heel groot verschil is tussen de voorschriften en wetten zoals ze in de soera's van de Koran staan en datgene wat de politici in naam van alle moslims ter wereld tot stand proberen te brengen. Daarom is er sprake van een ontkerstening een verdwijnen van godsdienstigheid bij zeer velen.

Je kunt naar een uitvlucht zoeken en dat gebeurt ook in ruime mate. Je kunt je begeven in een groep mystici, die hun eigen mystiek beleven en vaak daarbij ook bepaalde gezonde filosofieën uitdrukken in beelden van oude godsdiensten en ze misschien baseren op eenzelfde geloofswaarde, maar die hun hele benadering van het bestaan zo totaal anders richten dan dit kerkelijk normaal geschiedt, dat je hen eigenlijk niet meer kunt rekenen tot de christenen in de oude gevestigde zin van het woord.

Anderen trekken naar groepen, die misschien geen goddelijk gezag hebben en daardoor een beetje meer inspraak willen verdragen, die niet alleen vaderlijk willen bepalen wat goed voor je is en je soms je zin geven, maar die je een eigen verantwoordelijkheid opdragen, die je de kans geven om op je eigen manier en zonder een enorm machtsmisbruik een weg te zoeken in de wereld. Dat is een situatie waarin men op het ogenblik verkeert in de meeste landen van de wereld.

De invloed van de godsdienst op de mensen wordt steeds groter. Veel belijdenis is in feite lippendienst geworden. Maar er zijn steeds meer mensen, die in zich een wet gaan ervaren die voor hen goddelijk is, maar die ze beseffen niet aan anderen duidelijk te kunnen maken of op te leggen. Deze mensen vormen op het ogenblik het grote leger van hen die in God geloven, die proberen Gods wil te leven en tevens toch niet als zendelingen of missionarissen, machthebbers, zelfs politieke organisatoren willen optreden.

Het is deze onbekende en veelal zwijgende groep, die een grote rol speelt in de ontwikkeling van de religie en het geloof van morgen. Het is dan ook duidelijk in deze tijd wil de mens niet meer geloven in de noodzaak om orakels te raadplegen en het gezag van iemand te aanvaarden waarvan men nu wel weet dat hij eigenlijk ook maar een mens is. Dit intensiveert het verlangen naar innerlijke bereiking.

De manieren die daarvoor worden gebruikt zijn vele. Ze lopen in het Westen uiteen van oosterse filosofieën, de Krishna-groepen, bepaalde groepen van Jesus People, Baptistische gemeenschappen die soms zeer progressief zijn tot Vrijmetselaars, Rozenkruisers en alle andere groepen die een bepaalde geheimleer aanhangen. Deze mensen ondergaan een innerlijke verandering. Hoe ver die innerlijke verandering zich zal kunnen doorzetten, is voor

een deel afhankelijk van de vraag hoezeer de groep waartoe zij behoren geïnstitutionaliseerd is. Naarmate het meer een lichaam is geworden met vaste hiërarchieën, gezagsverhoudingen en regels, hoe kleiner de kans op een volledige innerlijke ontplooiing. Maar de verschuiving is in ieder geval naar het innerlijke.

De religie is het uiterlijke beleven. Het uiterlijk kenbaar maken van het geloof geworden. Maar gelijktijdig het uiterlijk beleven van een goddelijk gezag door wetten, die je iedereen oplegt en waaraan je je natuurlijk zelf niet helemaal houdt. Deze dingen gaan wel weer voorbij. Ik meen niet, dat de religie uit de mensheid is weg te branden. Zelfs atheïstische of God ontkennende groeperingen beginnen langzaam maar zeker een soort ideaalbeeld te ontwerpen, een hemels Jeruzalem, uitgevoerd in rood en met Marx in plaats van het kruis in top. Maar de droom blijft en in die droom de mystiek van het innerlijk verweven zijn met het onbekende. Dat kun je niet teniet doen.

De goddelijke wetten, de kosmische wetten, die in elke mens een rol spelen, kun je ook niet wegvagen. Maar de godsdienst moet vrij komen te staan van macht. De godsdienst moet een innerlijk beleven voor elke mens mogelijk maken en niet alleen maar een uiterlijke vorm bieden waarin men zich geborgen kan voelen.

Religie behoort strijd te zijn, maar dan wel een strijd met jezelf in de eerste plaats, niet een strijd om macht over anderen te verkrijgen. Als je dit gaat beseffen, dan zeg je de verandering in de mens, die zich in zijn leven weerspiegelt, zal op de toekomstige vorm van de maatschappij, van de samenleving een veel grotere invloed uitoefenen dan alle uiterlijkheden. En misschien is het wel daarom dat veel van deze zich op God baserende politiek zo vertekend is, zo karikaturaal wordt dat ik het haast een dwaasheid zou willen noemen.

Wat de mens bidt, is zijn eigen zaak. Dat hij dikwijls bidt op een dag, is zijn eigen zaak. Dat hij zich daardoor met God verbonden gevoelt, is een zegen voor hem. Maar zodra hij dit als politiek argument gaat gebruiken in verkiezingen, neemt hij de gehele waarde en betekenis er van weg. Als je dat eenmaal begrijpt, ga je zoeken naar de innerlijke mensen, de innerlijke kracht. Dan kom je terecht bij inwijdingen, zeker. Maar geen inwijdingen waardoor je macht krijgt in de wereld. Eerder inwijdingen waardoor je de wereld anders ziet en beleeft.

De mensheid staat volgens mij op het ogenblik op een kruispunt. Ze kan nog alle kanten uit. Teruggaan zal ze wel niet. Zou ze verdergaan in de richting van een innerlijke ontplooiing, dan zal de mensheid in korte tijd volwassen zijn. Dan zal ze met een nieuwe geestelijke rijpheid in staat zijn om haar innerlijke zowel als haar materiele problemen te regelen en dit zonder de honger naar bezit of macht voorop te stellen.

Of ze kan grijpen naar machtsstrijd, het bewust creëren van tegenstellingen. Dan zal deze mensheid in afzienbare tijd zichzelf te gronde richten. Of ze kan alleen haar eigen denken en niet haar eigen beleven van waarde gaan achten. In dat geval maakt ze zichzelf tot een mierenstaat waarin eigen denken en gedrag alleen in zoverre toelaatbaar zijn, als ze zich als aanvullende factor voegen in het bepaalde orthodoxe geheel.

Het is duidelijk, dat in al deze vormen de religie een rol kan spelen. Maar het is ook duidelijk, dat God als een werkelijke factor alleen langs de weg van inwijding beleefbaar wordt, want godsdienst is er niet om werelden te scheiden. Een religie is er niet om te vertellen wat er later komt. Ze zijn er om duidelijk te maken wat nu bestaat, wat er nu is. En om door de beleving van het nu zijnde, van de krachten van het nu bestaande – ook in u - u de erkenning van een leven dat anders is dan men het op aarde pleegt voor te stellen, het nieuw en anders beleven van de betekenis van dood en lijden, de mens te maken tot een wezen dat waarlijk de kosmos kan betreden zonder ooit terug te schrikken voor zaken, die deel zijn van het geheel en van de kosmische wetmatigheden die de uitdrukking zijn van Gods wet in alle schepping.

Houdt God de Godsdienst samen?

Of God de godsdienst samenhoudt? Eerlijk gezegd, geloof ik het niet. God heeft geen godsdienst samen te houden, omdat Hij het geheel van zijn schepping is. Daar we duidelijk kunnen zien dat alle godsdiensten voor de meerderheid in feite een vermindering van de mens in

zijn persoonlijk beleven van God tot stand brengt, kan ik niet geloven dat God deze techniek, om leven van hem te isoleren, op enigerlei wijze in stand zou willen houden.

Onthoudt u een ding. Jezus heeft geen kerk gesticht, maar een gemeenschap. Als christenen een gemeenschap zijn, dan kan het beleven van de Christus God inderdaad in hen manifesteren, innerlijk kenbaar maken. Maar we mogen niet door het bestaan van kerken afleiden dat God daarin zit. Anders komt u in de richting van Boccaccio die in zijn vele, vaak zeer smeulige en kruidige vertellingen het verhaal opneemt van de jood die naar Rome ging. Men zei hem je moet je bekeren. Er waren in die tijd enorme schandalen de pausen misdroegen zich, er was een oorlogje tussen bisschoppen e.d. Toen de jood terugkwam dacht iedereen hij zal zich wel riet bekeerd hebben. Maar de jodenman zei "Als ondanks dat alles die zaak al bijna 1500 jaar bestaat, wil ik aandeelhouder worden".

Dit is maar een verhaaltje. Het heeft niets te maken met de werkelijkheid. Het is propaganda. De werkelijkheid is deze. Alleen de mens, die zich innerlijk gesterkt voelt, ongeacht de regels en het afwijken van regels die buiten hem een rol spelen, beleeft op zijn manier het hogere en kan de kracht van die beleving, maar niet de beleving zelf, delen met anderen. Ik vrees, dat dit in de meeste kerken te weinig het geval is om hierin een directe manifestatie van goddelijke kracht te zien. U moet mij dat vergeven. Ik ben waarschijnlijk een oude agnosticus, al ben ik in mijn tijd natuurlijk ter kerke gegaan, al was het alleen maar om de gezellige borreltafel daarna.

COMMENTAREN.

Als je je bezighoudt met de geschiedenis van de religie, dan probeer je bepaalde dingen netjes neer te zetten. Ik kom dan tot de volgende conclusies.

Elk geloof is een poging van de mens om zich te ontdoen van het onbekende door het een naam te geven.

Hoe meer mensen geloven, hoe meer mensen beter worden van de gelovigen.

Alle krachten, die door het geloof worden opgeroepen, werken in de mens zelf. Alle krachten, die door de godsdienst worden opgeroepen, werken buiten de mens om.

Het is misschien vervelend om dat zo te zeggen, maar heel wat nationale helden en heldenfiguren hebben ten slotte hun avonturen te danken aan een godsdienst en niet aan hun eigen geloof. Neem nu maar Godfried van Bouillon. Deze mens zou nooit zo bekend zijn geworden, als hij niet zoveel gekke dingen had gedaan en als er geen Peter van Amiens was geweest. Hij was als het ware de propaganda agent van de nieuwste rooftochten in naam van het H. Graf. En als je zo de hele wereld rond gaat, dan vraag je je wel eens af hoe komt het toch dat zoveel mensen hun geloof gebruiken als rechtvaardiging voor het onrecht dat ze anderen aandoen? De meeste mensen zeggen, onze God is een machtige en rechtvaardige God. Kennelijk vinden ze dit iets wat niet navolgenswaardig is, want in hun onmacht zijn ze voortdurend onrechtvaardig. Hun onrechtvaardigheid trachten ze te beschouwen als een bron van macht.

Wie nu het geheel van de geestelijke ontwikkeling in de inwijdingsscholen nagaat, kan wel zeggen, zolang er sprake is van inwijding is er eigenlijk geen sprake van school. Zodra het meer school wordt, is er minder sprake van inwijding. Want inwijding is een innerlijk proces dat kun je niet leren, dat moet je ervaren.

Als je zegt dat je iemand kunt leren hoe hij moet ervaren, beïnvloed je hem dermate in je eigen richting, dat hij door de eenzijdigheid zijn innerlijke waarheid niet meer geheel kan beseffen.

Nu kan ik begrijpen dat er mensen zijn die zich boos maken over iedereen, die iets kwaads durft zeggen van het geloof. Dat komt, omdat zij in het geloof geloven. Maar het zijn vaak degenen die in het geloof geloven wat het geloof zegt wat ze moeten geloven, die in een innerlijk geloof meer tot stand brengen dan anderen, die handelen volgens hetgeen het geloof hun zegt te geloven. Het is ongeloofwaardig, als je het zo bekijkt. De werkelijke ontwikkelingen komen echter zelden uit de discipline voort, maar van daarbuiten. Zelfs in het christendom kunnen we dergelijke voorbeelden vinden.

Luther was een opstandeling. Ook Thomas van Aquino, die de "vader van de theologie" wordt genoemd door de mensen die hem niet begrijpen, was in feite een opstandeling. Thomas à Kempis was een groot mysticus, maar hij werd tevens voor velen de rechtvaardiging van pretenties, die ze alleen in eigen droomleven voor een enkel ogenblik kunnen waarmaken. Ik heb het gevoel, dat zeer veel van hetgeen een geloof zegt te zijn, is opgehangen aan degenen die al dood zijn. Bij voorkeur aan degenen die zijn opgehangen om hun geloof of op andere wijze wreedaardig om het leven zijn gebracht. Het is toch eigenlijk wel zielig, dat je als heiden plotseling tot heilige wordt, als je sterft voor het geloof als het maar het juiste is.

Ik kan dat natuurlijk niet geloven en heb dan ook altijd de neiging te vragen, hoe komen jullie eigenlijk ertoe uit te maken wat God doet? Als we eerlijk zijn, zeggen we, er is in ons een beleven van God. Of dat de totaliteit is weten we niet, maar daaruit kunnen wij voor onszelf wel een reden van ons bestaan en denken vinden. Laten we ons daar dan maar aan houden, dan vinden we voortdurend de innerlijke kracht om alles uiterlijk waar te maken. Maar op het ogenblik dat wij gaan zeggen, in mij heb ik een begrip van God en dat is de enige waarheid, zijn we zo verwaand geworden, dat we niet meer in staat zijn te zien waar we falen.

De godsdienst is in de loop der tijden in wezen een machtsinstrument geweest in handen van degenen die het hanteerden. Dat hebben zij zelf waarschijnlijk niet beseft. Wij moeten niet denken dat degenen die misbruik maakten van wat in een kerkelijk geloof is vastgelegd dat deden omdat ze misbruik wilden maken. Integendeel, zij overtuigden zichzelf ervan dat wat zij deden, het enig juiste was. Want mensen bedriegen zichzelf nu eenmaal graag. Maar dat kun je alleen doen, indien je God niet in je innerlijk toelaat.

Mogelijk denkt u dat ik nu bezig ben een aantal hatelijkheden te spuien. Dat is misschien wel waar gezien vanuit een bepaald standpunt, maar aan de andere kant probeer ik toch ook een beetje de waarheid te spreken.

Ik geloof, dit is mijn persoonlijk geloof dat ik niemand wil opdringen, dat wij de kracht, die wij in ons ervaren, waaruit we steeds beter beseffen te leven en waardoor we voortdurend meer van dit leven bewust zien, God mogen noemen. Ik geloof, dat dit voor mij God is. Ik geloof, dat we door deze kracht een inhoud vinden in ons wezen, die niet is te formuleren en waarvoor elke formulering als tijdelijke omkleeding bruikbaar is.

Ik geloof, dat ons werkelijk leven zo veelomvattend is, dat door te stellen dat dit leven het voornaamste is en dat Gods wil hierin het voornaamste is in de vorm waarin zij door anderen wordt verkondigd, dit gelijktijdig een vervreemding betekent van onze werkelijkheid.

Dit zijn geloofszaken. Maar per slot van rekening, iedereen verkondigt tegenwoordig zijn geloof. (Ik heb net weer gehoord dat de een of andere minister heeft gezegd, dat het volgend jaar economisch beter zal worden. Als je naar de gegevens kijkt, is dit een geloof). Ongetwijfeld hoop ik, dat de gelovigen de kracht zullen vinden om hun geloof waar te maken. Maar als alles in feite een beetje geloof is, waar blijf je dan?

Je moet maar eerst beginnen te constateren dat de hele wereld is opgebouwd uit geloof. Als u van de giro een papiertje krijgt waarop staat dat uw tegoed op het ogenblik f 1.722,33 is of zoiets, gelooft u dan dat u het geld werkelijk heeft? Gelooft u dat het er werkelijk ligt? Vergeet het maar. Het staat alleen met een paar getalletjes op papier. Dit is een illusie. Maar als iemand u vertelt dat u, door deze of gene daden te stellen, van God bepaalde genaden zult verwerven en u krijgt alleen maar de bevestiging dat het nu in orde is zonder dat er iets gebeurt, dan heeft u toch met hetzelfde te maken. Anders gezegd, het geloof is vaak een giro instelling waarbij de onderlinge onregelmatigheden van het menselijk ras in een voortdurende

uitwisseling een schijnbare progressie van persoonlijke en geestelijke gegevens mogelijk maken zonder dat er daardoor een feitelijke verandering optreedt.

Nu is daar nog de vraag, of wij een geloof kunnen delen met een ander. Ik geloof, dat je het geloof met een ander kunt delen indien je bereid bent hem zijn eigen waarde te laten. Op het ogenblik echter, dat je de waarde van je godsdienst of lering aan een ander oplegt, ongeacht zijn inhoud en wezen, vernietig je hem daarmee of je vernietigt de waarde van je godsdienst.

Er zijn mensen geweest, die anderen hebben gezegd, kiezen of delen, geloven of vierendelen. Dat is dan ook gebeurd.

Er zijn mensen geweest die, zoals Karel de Grote de Saksers bekeerde, anderen bekeerden met een eenvoudig proces "Geloof je in Jezus Christus? Zo ja, loop door. Zo neen, kop eraf". Wat natuurlijk zeer bijdraagt tot de eenvormigheid van het geloof in je eigen milieu. Maar kom je daar werkelijk verder mee?

Wat is de waarheid van al deze dingen? Soms vraag je je dat af. Dan denk ik aan Jezus Christus. Ik denk aan de legende die ze van hem hebben gemaakt. Dan zie ik daarachter een sterke lichtende werkelijkheid en ik weet dat die bestaat. Dan kijk ik naar iemand, die ze de enige profeet hebben gemaakt, Mohammed. Ik zie een mens, die innerlijk verlicht was en die ondanks alles zelf veel van de goddelijke waarheid heeft beleefd. Ik zie een Gautama Boeddha, die erkende hoe eenvoudig het leven moet zijn en hoe rechtlijnig als je God voortdurend wilt beseffen. En ik zie ook wat ze ervan hebben gemaakt. Als je het mij vraagt, dan is ook daar de bewustwording zoek.

Ik kijk naar al die dingen, die op zich waar zijn, maar die onwaar worden, omdat de mensen er het hunne aan hebben toegevoegd. Soms denk ik wel eens, er zou op aarde een godsdienst moeten zijn, maar er zijn teveel koks. De een gooit er teveel peper in, de ander teveel wijn, een derde zout het nog wat bij, weer een ander vindt dat er nog wat foeli en kruidnagel bij hoort en als je het dan proeft, kun je kiezen walgen of tegen wil en dank beleefd slikken. Ik meen, dat er een waarheid is. Als ik vanuit mijn eigen bestaan God beleef, dan is dat een bewijs dat God bestaat, voor mij. Wanneer ik vanuit mijn eigen bestaan voortdurend zie hoe datgene wat ik ben, wordt beïnvloed door mijn beleving van mijn God, dan moet ik toegeven dat ik in zekere zin godsdienstig ben, omdat ik voortdurend probeer te beantwoorden aan datgene wat ik van die God in mij meen te herkennen. Maar gelijktijdig geef ik toe dat ik een hekel heb aan een godsdienst die mij vertelt hoe ik innerlijk moet voelen. Ik moet dan ook zeggen dat ik nog steeds blijf bij de stelling, dat theoloog alleen vervoegd kan worden. Theo liegt nog steeds. Want alle filosofie en alle schijnbare kennis en pseudo-logica omtrent het hogere moet altijd stranden op de innerlijke beleving, die noodzakelijk is om die zaken waar te maken.

De waarheid is in de loop der geschiedenis steeds meer verdrongen door de menselijke behoefte daarvan profijt te trekken. Als je optimistisch de toekomst tegemoet wilt gaan, moet je denken aan een wereld waarin mensen en geesten versmelten tot een eenheid waarin God niet meer een mythos is of een kracht die je naar geloven kunt ontkennen, erkennen of alleen in een bepaald systeem erkennen. Dan moet God iets zijn wat in elke mens leeft en voor een ieder in al het zijnde op enigerlei wijze manifest is. Mijn commentaar op het geheel is tamelijk gauw en eenvoudig gegeven.

Altijd weer heeft de mens in zich het geheim, het onbekende, aangevoeld. En altijd weer heeft hij daarin iets ontmoet wat we God kunnen noemen. En altijd weer hebben anderen daarvan misbruik gemaakt om de mens aan banden te leggen en hem zo willens en wetens vaak vervreemd van de krachten die in hem wonen.

Indien de mens ooit zijn werkelijk erfdeel wil ontvangen (er zijn nogal wat groepen die leren dat wij allen kinderen Gods zijn), dan zal hij eerst moeten beginnen met zijn Vader te zoeken, niet met hem te verkondigen. Wanneer wij in onszelf de waarheid vinden en deze leven, dan is dat de enig juiste verkondiging van de kracht die ons allen voortbrengt.

Ik meen dat de toekomst voor steeds neer mensen de behoefte zal scheppen om God metterdaad waar te maken. Ik geloof dat dit zal voeren tot een vergroting en intensivering van

al datgene wat wij mystieke beleving van God noemen, maar dat dit tevens betekent een verduidelijking van het gedrag van de mensen waarin eeuwige wetten een steeds grotere rol zullen spelen.

Ofschoon mijn geëerde collega en voorganger meent dat er andere wegen zijn die de mensheid kan inslaan, ben ik zo vrij om te veronderstellen dat dit niet het geval is. Want als jullie een andere kant uitgaan, dan blijft er geen mensheid meer over. Dus kan de mensheid alleen die richting inslaan.

Indien de mensheid zou falen en in stoffelijke vorm te gronde gaat, dan ben ik er nog van overtuigd dat de geesten van de mensheid op de ingeslagen weg zullen verder gaan. Desnoods zullen incarneren ergens aan de andere kant van deze melkweg op een andere planeet, maar levend en zoekend naar dezelfde krachten, die zich op dit ogenblik in toenemende mate in de mensheid roeren.

Hiermede wil ik eindigen. Het is niet dat ik niet wil doorgaan, maar als je zegt "commentaar" dan is dat gegeven, meen ik. Ik wil er nog dit aan toevoegen en dat is voor degenen die soms boos zijn, een klein denkertje. De meeste mensen worden niet al te boos, als je slechte dingen van hen vertelt, behalve natuurlijk als het waar is. Mogelijk kunt u dit eens overwegen, als u emotioneel zou reageren.

Contact

Toen de luchtvaart pas begon, was één van de kreten; Vóór vrij contact? Contact

Wanneer wij een ogenblik vrij zijn van de remmingen, die ons wezen voortdurend en in velerlei vormen dwingen op de grond te blijven, dan kan onze geest opwaarts wieden en de werkelijkheid van het Goddelijke beleven.

Contact met God, met de geest, met al die werelden die zo vlak bij de mensheid staan, is alleen mogelijk, indien je kunt loskomen van je te sterke gebondenheid aan aardse redeneringen, menselijke logica en dogmatiek. Daarom zeg ik tot u als u vrijheid zoekt, zoek uw eigen vrijheid. De vrijheid, die in de eerste plaats innerlijk is. Zoek in die innerlijke vrijheid het intense contact met de werkelijke krachten van het zijn te vinden. Dit alleen kan u helpen uzelf waar te maken op een wijze, die door geen eeuwigheden van tijd weer ongedaan kan worden gemaakt.

Geduld

Wat is geduld? Het vermogen om te wachten. Maar wacht je werkelijk wel, als de wereld verder gaat en al verandert? Geduld heb je eigenlijk alleen, als je eigen drift, noodzaak en illusie weet uit te stellen. Als je zegt, het zal nog wel komen. En zo je droom niet de werkelijkheid opdringt, terwijl je die nog niet geheel kunt verdragen.

Geduld betekent ook het vermogen te aanvaarden dat wat je niet beheerst jou steeds zal beheersen en dat verweer maar weinig baat, tenzij het "ik" een eigen wet erkent, en deze voor de kosmos laat gelden, waarin het ooit zich zelf beseft.

Wie geduld tot deugd verheft, gaat wat ver, vrees ik. Maar wie zegt, geduld is een werkelijkheidsbegrip waarbij het nutteloze jagen, het steeds voortgaan in de tijd kan plaatsmaken voor een wachten in een besef van doelmatigheid, van rustig zijn zolang er geen dwang bestaat, die leert voor het eerst iets van de eeuwigheid erkennen waarin het Al, dat toch tegelijkertijd aanwezig is, afwisselend wordt beleefd. Wie zo in geduld met al wat rond hem is z'n zijn en krachten geeft aan de mogelijkheid die nu bestaat, hij vindt niet slechts de eeuwigheid, maar ook een wereld die beter hem en die ook hij veel beter steeds verstaat.

Als je denkt dat je geduldig bent, ben je al ongeduldig. Maar wanneer je werkelijk wacht in de erkenning van de noodzaken en mogelijkheden zonder verzet, dan spaar je zoveel krachten dat anderen hun geduld wel eens verliezen door het tempo dat je ondanks je rust ontwikkelt. Mag ik u toewensen, dat u ook in geestelijk opzicht op deze wijze verder zult komen?

Eerste Blok.

C. De dwaasheid van de politiek.

Wij weten allemaal wat politiek is, tenminste dat denken we. In deze tijd betekent het een groep mensen, die in naam van een groot aantal mensen besluiten nemen welke die andere mensen nooit genomen zouden hebben. In het begin was dat toch wel een beetje anders.

Politiek ontstaat overal. Het zit in het woord poli waar dus vele groepen en factoren aan het werk zijn. Als we kijken naar de allereerste stamverbanden, dan is daar eigenlijk ook al sprake van politiek. Al is dat dan wat men noemt machtspolitiek. Want daar wordt voortdurend gemanoeuvreed tussen het opperhoofd (de aanvoerder van de krijgers) en de priester (de aanvoerder van de geestelijke machten). Deze strijd nu, hoe vreemd het ook moge klinken, duurt tot vandaag de dag voort.

Er zijn altijd twee fracties, twee delen. Het ene deel gaat uit van God en beroept zich voor zijn macht op de godheid. Het andere deel baseert zich in feite op de zeggenschap, die hoe dan ook over andere mensen is verworven. Het is duidelijk dat deze politiek in een patriarchaal geheel, zoals dat bij herdersvolken bestaat, niet al teveel kansen maakt. Hier is de politiek dan ook verworden tot de intriges. Het gaat er hier om dat, als je het niet eens bent met de baas je hem zulke rare besluiten laat nemen dat iedereen zegt, dat hij niet deugt. Dan komt zijn zoon aan het bewind en als die nu maar jong genoeg is, kun jij misschien zorgen dat die zoon doet wat jij wilt.

Deze zelfde manier van werken speelt ook een grote rol in vele van de vroegere rijken. Als u tegenwoordig spreekt over regering, dan denkt u toch wel een beetje aan een Eerste en Tweede Kamer en op de achtergrond bureaucratie, technocratie en een stel ministers die als de toppen van een ijsberg boven het onkenbaar gemanoeuvreed uitsteken. Maar eigenlijk was het altijd zog dat men de heerser zag als iemand met een goddelijk recht. In beperkte mate is dat in uw land bij velen nog het geval. Voor God, voor vorst of vorstin en vaderland. Dat gaat in die volgorde, de volgorde van belangrijkheid. Eerst komt God, dan van God afgeleid de vorsten, van de vorsten weer afgeleid zijn grondgebied, het vaderland.

Die situatie is duidelijk als we kijken naar Egypte. In Egypte hebben we de farao's, de koningen. Deze stellen zichzelf voor als zonen van de goden. Trouwens, niet zo lang geleden gold datzelfde in Japan nog voor de daar bestaande heerser. Deze zonen van goden kun je natuurlijk nooit afzetten. (Je kunt hen wel afzetten, maar niet van de troon). De invloed die je wilt uitoefenen moet je dus op een slinkse manier doen. Toch zou ik dat ook onder politiek willen onderbrengen. is hier geen sprake van een parlement, alleen van een hofhouding. Elke partij die bepaalde belangen verdedigt, heeft wel degelijk haar pressiegroepen. Omkoperij was in die tijd net zo gebruikelijk als in uw dagen. Grote belangengroepen, zoals priesters, kochten bepaalde hovelingen om, om de farao aanhoudend te vervelen met verhalen over de verdiensten van deze of gene tempel of de noden van deze of gene godheid. Steden die bepaalde belangen hadden, waren eveneens bereid om mensen om te kopen je betaalde dus eigenlijk gewoon lobbyisten. De lobby is dus eigenlijk veel ouder dan de rest van de politiek. De belangengroepen behartigen hun eigen interesses in de tijd van de ruitervolken. In de tijd van de oude beschavingen waarvan u nog maar een enkel stukje terugvindt, bloeiden de stadstaten en wat dies meer zij. Wat zien wij dan langzaam maar zeker nu gebeuren?

Er ontstaan machten naast de eigenlijke machthebber. Er is nog altijd iemand die het voor het zeggen heeft. Ook is dat zo bij de Grieken. U denkt waarschijnlijk aan de Grieken als de voorvaders van de ware democratie. Maar een democratie ging nooit verder dan bij u de mogelijkheid in een kleine gemeente om middels de gemeenteraad beslissingen te nemen. Dan mag iedereen zijn zegje zeggen, verder komt men niet. De werkelijke machthebbers waren nog steeds de vorsten. Meestal waren ze gelijktijdig de aanvoerders van de krijgers. Eerst toen de handel vooral aan de Middellandse Zee zich steeds meer ging uitbreiden, werd het absolute gezag eigenlijk aangetast.

Dat absolute gezag namelijk was afhankelijk van middelen, geld. De handelaren hadden wel geld, maar een groot gedeelte van hun bezit en dat was nu juist het mooie bevond zich niet binnen de grenzen van zo een klein staatje. De vorst moest dus wel vriendelijk doen om er iets

van te krijgen en daarvoor verleende hij gunsten. Zo ontstonden de standen. Rechten die voor een groot gedeelte later in Europa zelfs nog onder Karel de Grote een rol blijven spelen. Het is een zeker soort adel. Denkt u echter niet dat adel altijd betekent. afstamming uit een oud geslacht. Adel was in het verleden iets wat je eenvoudig kocht. Als je zo'n duizend jaar geleden vorst wilde worden, dan was dat helemaal niet moeilijk. Je kon naar de Balkan gaan, naar Italië of Spanje en daar kocht je een titel. Dat kon dan op twee manier geschieden. Of je kreeg een gebied toegewezen, eigenlijk een stuk grond waaraan een titel verbonden was, of je kocht je als het ware in een familie in, die adelsrechten had en dan was je vanzelf ook van adel.

De situatie ontplooit zich meer en meer. Wij krijgen nu Rome. Rome is voor velen toch wel het voorbeeld van wat er mogelijk is. Daar was een Senaat. Maar wat was die Senaat eigenlijk? Die was niet, zoals ze pretendeerde te zijn, de representatie van het volk. Ze bestond uit edellieden, patriciërs. Deze patriciërs hadden niet allen evenveel rechten. Maar elke patriciër was ook de patroon van een aantal burgers van Rome. Met andere woorden hij onderhield hen, hielp hen, gaf hun raad, beschermde hen. In ruil daarvoor steunden ze hem, zodat de rijken in die tijd zich een zetel in de Senaat kochten. Daar waar het mogelijk was, kochten ze ook hun gelijk en als dat niet mogelijk was dan was er wel weer de mogelijkheid van de intrige, eventueel gevolgd door de politieke moord. Dat was in die dagen een ontzettend veel voorkomend iets.

Wanneer iemand in de Senaat allerlei vervelende dingen zei, dan was er altijd wel een vorst, een heerser, die je kon duidelijk maken dat zo iemand iets lelijks over hem had gezegd, of dat hij niet alles had afgedragen wat hij moest afdragen, of dat hij misschien plannen had om zelf op de troon te komen. Er werd dan iemand gestuurd die hem een mooi geschriftje bracht. Was hij een patriciër of een burger, dan had hij de keuze zichzelf te vermoorden of vermoord worden. De meesten hielden de eer aan zich in die tijd, dat was nu eenmaal zo. Dit alles is eigenlijk de grondslag van het politieke spel van vandaag.

Het klinkt misschien wat vreemd, als je zegt dat "het mes in de rug" een politieke traditie is. U bent misschien de "nacht van Schmelzer" al vergeten of u hoopt dat zoiets binnenkort weer gaat gebeuren. In feite is dit, een ander door middel van handigheidjes of intriges uit het zadel werpen, gewoon een basisbeginsel van de politiek. Want politiek is niet, zoals men veronderstelt, vooral de kunst van de discussie, de kunst is om het ten slotte met anderen eens te worden. Politiek is de kunst om van de aanwezige macht zoveel naar je toe te halen dat je daardoor anderen kunt uitschakelen. En dat is nu juist de grootste dwaasheid die er in de politiek kan bestaan.

Als je samenwerkt, dan zul je jezelf moeten beperken, dat is duidelijk. Maar in de samenwerking kun je iets waarmaken. Als iedereen erin gelooft, als iedereen erachter staat, dan kan elk volk onnoemelijk veel bereiken. Maar als bepaalde groepen zeggen, ik wil dat wel doen, maar mijn belangen gaan voor, dan ontstaat er een situatie waardoor je tenslotte moet zeggen, Den Uyl was een achtenswaardig man, ik ben niet gekomen om over hem te rouwen, ik ben niet gekomen om over hem te oordelen, ik wil hem zelfs niet rechtvaardigen. Welke vrije variatie op de bekende toespraak uit Julius Caesar misschien duidelijk kan maken hoe ik erover denk.

Macht is iets wat in feite fictief is, zo vreemd als het lijkt. Macht namelijk is niet te grijpen. Macht bestaat zolang je over voldoende andere mensen beschikt die bereid zijn hun eigen oordeel, hun gevoelens te vergeten. Maar dan is die macht geen werkelijke macht. Ze is altijd gebaseerd op de een of andere vorm van dwang, van terreur. Het is politiek gewoon ondenkbaar dat je de macht opzettelijk afgeeft. En dat is ook het grote gevaar daarin.

Als we denken aan de Franse Revolutie, dan lees je in de geschiedenisboeken alles over de edelen die zo slecht waren voor het gewone volk. Nu, netjes waren ze niet. Maar er zijn ook Kamerleden die nog ergere dingen zeggen als een agent van politie hen in de weg staat. Dus dat maakt ook niet zoveel uit, vind ik. Neen, het essentiële van de zaak was dit. De adel had de macht. Die macht bestond uit het intrigeren aan het Hof van de koning. Er was een betrekkelijk klein deel van de werkelijke adel regelmatig aan het Hof aanwezig. Dit kleine deel kon dan spelletjes spelen waardoor men besluiten kon afdwingen, bepaalde mensen kon

vervolgen, anderen aan een baan helpen en al die dingen meer. Nu ontwikkelde zich op den duur een nieuwe relatie dank zij het werk van allerlei mensen, misschien ook van de drukpers, die anderen hebben voorgelicht. Er was de geestelijke stand, zeker. Maar de geestelijke stand was afhankelijk van Rome en niet van de vorst. De machtsverhouding tussen een vorst en Rome werd weerspiegeld in de machtsverhouding tussen de geestelijke of tweede stand en de adel. Er ontstond nu een derde stand. Die derde stand was het gewone volk. En niet eens omdat de gewone mensen wat te zeggen zouden krijgen, maar doodgewoon omdat er een middenstand was. Die middenstand had geld en beschikte over de goederen, die de adel nodig had. Men kon haar dus niet alle zeggenschap zonder meer ontnemen. Maar ze moesten dan wel heel beleefd en netjes doen, want de adel wilde de macht behouden. En daaraan is de adel ten onder gegaan.

De illusie van de onaantastbare vorst, ach, die zie je overal steeds weer oprijzen. Ten slotte is een vorst (met excuses aan alle nog gekroonde hoofden) niet veel meer dan een vaandel dat wappert boven het fort van de intriges der machtigen.

Nu moet u proberen te begrijpen wat er gebeurt. Je kunt bepaalde mensen tot een bepaalde mate belasten. Je kunt hun dus vrijheden of rechten ontnemen. Zolang ze namelijk nog de hoop hebben er beter van te worden, zullen ze die beperkingen nog wel aanvaarden. Zij denken nog ik kan daarboven uitkomen. De grote fout van de Franse adel was dat ze een gesloten stand werd.

Het was dus voor een burger niet mogelijk om in de adel in te trouwen. Al had je nog zoveel geld en goed, je was gewoon een nul.

Ook de geestelijkheid werd meer en meer het voorrecht van de adel. De ondergeschikte plaatsen konden wel worden ingenomen door burgermensen, dat is waar, maar die hebben toch nooit een belangrijke post kunnen bezetten. Daardoor ontstond die enorme intrige, want beide standen beschouwden zich als een gesloten geheel, alleen aansprakelijk tegenover zichzelf. Het is te vergelijken met de medische stand in deze tijd, waarvan zeer veel leden zeggen "ik heb niets te maken met mijn patiënten. Ik heb te maken met het oordeel van mijn collegae en verder niet. Als ik weet dat ik het goed doe en zij zeggen dat ik het goed doe, dan heeft niemand verder iets te zeggen". Ze was het met de adel ook. Het resultaat was dat de derde stand eigenlijk steeds meer in de verdrinking kwam, vooral toen het Hof steeds meer nodig had en de adel eveneens meer middelen wilde gebruiken voor eigen luxe, voor haar eigen manier van leven. Het is uit de middenstand en niet uit de arbeidersstand, zoals u misschien zou denken, dat de Jacobijnenloges zijn ontstaan en tenslotte de Revolutie tot uitbarsting kwam.

Het is altijd weer hetzelfde. Als u kijkt naar bijvoorbeeld Duitsland, om even een ander voorbeeld te gebruiken, dan kunt u zeggen dat Duitsland, met Hitler en consorten, is toch maar een slecht volk. Helemaal niet. Het was de situatie. Duitsland had geen middelen meer. Er waren geen mogelijkheden meer. Denk maar eens aan de inflatie toen je 12 miljoen mark moest betalen op een gegeven ogenblik om een postzegel te kopen. In dat Duitsland waren alle standen erbij betrokken. Niet alleen de arbeiders, maar net zo goed de middenstanders, ook de beter gesitueerden, de fabrikanten, zelfs de landadel. Ze hadden dus niets. En als er een vacuüm is, dan kan een ieder die beloften doet, mensen meekrijgen. Als je die beloften kunt vervullen, althans schijnbaar kunt vervullen, ook al is het maar voor korte tijd, dan kun je een machtsapparaat opbouwen. Dat is wat daar is gebeurd.

U moet niet denken dat Duitsland in 1930 bestond uit Nationaal Socialisten. Het Nationaal Socialisme was een kleine minderheid meer niet. Maar het was een groepering, die nieuwe waardigheid beloofde, die tegen een verslagen volk, dat arm was en geen uitweg wist, dat onder de problemen van werkloosheid, kapitaalsvlucht, bezitsvervreemding gebukt ging, zei, wij zijn wat waard en wij kunnen dit terugwinnen. En dan was daar ook nog de op zichzelf onrechtvaardige Vrede van Versailles. Dat was meer dan genoeg.

Hitler kwam aan de macht. Maar hoe kwam hij aan de macht? Niet als een revolutionair. O, er is gemanipuleerd en geïntrigeerd, zeker. Maar de man kwam wettelijk aan de macht, vergeet u dat niet. De hoop van het volk was gericht op dit nieuwe nationale denken. Er was een man

die dit verpersoonlijkte. Een man die een groot redenaar was. Dat kunnen we nu wel ontkennen, maar de man wist elke tekst aanvaardbaar te maken. Als deze man gewoon het ABC had opgezegd op de manier waarop hij zijn toespraken placht te houden, dan had hij een heel stadion vol mensen hysterisch kunnen maken. Dat was zijn kracht. Deze man kon daardoor allerlei maatregelen nemen, die eigenlijk net niet helemaal juist waren. Hij deed dus dingen die eigenlijk nauwelijks door de beugel konden, maar de resultaten daarvan waren groots.

Denk aan de manier waarop ze wegen hebben aangelegd. Denk aan de manier waarop iedereen weer de kans kreeg aan het werk te gaan. Zeker, het was op kosten van de rijkere, maar op dat ogenblik groeide er iets. De exportpositie van Duitsland werd beter. De politieke status van Duitsland was weer rijzende. Met andere woorden men kon weer wat meer druk uitoefenen. En hoe groot de mogelijkheid tot druk uitoefenen was, moge blijken uit het feit dat bijvoorbeeld de bezetting van Saarland, dat stuk van het rijk dat men bij het vredesverdrag had verloren, geen enkel werkelijk verzet heeft opgeroepen. Men zag gewoon in Duitsland een sterke tegenstander.

De gewone middenstanders, die een hele tijd niets dan armoede en ellende hadden gekend, zagen nu weer de mogelijkheid om met het een of ander schip, (al heette dat Kraft durch Freude) even naar de fjorden of naar de Azoren te gaan. Men kon weer reizen, trekken, in de vrije natuur zijn vakantie doorbrengen. Wat voor heel veel mensen, zeker in de grote steden, nooit mogelijk was geweest. Anderen konden eindelijk eens in Berlijn flaneren. Ze konden in een grote stad theatervoorstellingen bijwonen. Dat trekt. Het is eigenlijk het oude Rome, brood en spelen.

Je kunt zeggen Hitler heeft het volk achter zich gehad. Natuurlijk heeft hij het achter zich gehad, maar hij gaf hun ook wat. Hij deed het niet voor niets. Ondertussen was het hem daardoor mogelijk zijn macht uit te breiden.

Nu heeft hij daarbij enkele zuiver politieke streken uitgehaald, zoals de moord op Rohm en de zijnen, de moord op de hoofden van de Stahlhelmen en de oude Garde. De revolutionairen werden er gewoon uitgehaald ze werden doodgeschoten. Maar Hitler had een mooie verklaring en hij had het machtsapparaat. Hij kon steeds meer mensen bijeenbrengen, die alleen op zijn woord reageerden, die niet meer spraken van recht, van redelijkheid, maar die alleen nog spraken over "onze leider". Daardoor werd het mogelijk Duitsland inderdaad verder te ontwikkelen. Alleen ging de man te ver.

Hitler had geen begrip voor hetgeen hij werkelijk deed. Indien hij Oostenrijk met rust had gelaten, dan was het probleem Dantzig wel op te lossen geweest. Het is de bezetting van Oostenrijk waardoor de hele zaak eigenlijk een beetje in moeilijkheden is gekomen. Alleen het feit, dat hij zijn vaderland wilde inlijven bij zijn nieuw machtsgebied Duitsland, heeft hem de nek gebroken. Sentimenten misschien, zelfoverschatting. Daar begint dan in feite de oorlog.

Als je zo kijkt, zeg je, waar liggen dan de dwaasheden in de politiek? Je kunt er genoeg opnoemen. Het beste systeem is, zo vreemd als het ook moge klinken, een anarchie. Dat wil zeggen een maatschappij zonder hiërarchische verhoudingen. Daar komt het op neer. De meeste mensen denken dat is chaos. Maar dat hoeft het niet te zijn. Het is alleen zo, dat niemand een rang heeft waardoor hij gezag uitoefent. Hij kan dat alleen doen door zijn bekwaamheden. Maar een anarchie komt niet tegemoet aan de machtsbehoefte die in zoveel mensen leeft. Daarom kennen we de patriarchale vormen, de oligarchie en dergelijke.

Hier is de neiging aanwezig om alle mensen onmondig te houden. De leider of de vorst wordt een vader figuur. Dat was bij Vadertje Tsaar zo en dat was bij Adolf zo, maar zelfs ook bij mensen als Alexander de Grote. Al die mensen waren dus de vader figuur. Streng maar rechtvaardig, goedertieren. Kortom, God de Vader in menselijke vorm. In een dergelijke gemeenschap ontstaat een absolute vervreemding van de werkelijkheid. Een aardig voorbeeld daarvan is Stalin.

In de ogen van de gemiddelde Rus was Stalin een vriendelijke man, meestal gekleed in een stralend wit uniform, die als een soort uit de hemel neergedaalde Marxist zijn zegenende en beschermende hand over het volk uitstreekte, overwinningen behaalde en hen voerde tot

nieuwe prestaties. Was de man dat werkelijk? Helemaal niet. De man was heel anders. Zo was het ook met Hitler. En zo is Koningin Juliana eigenlijk, maar op een andere manier, helemaal niet wat men van haar maakt, de moeder van het vaderland, maar eerder iemand die met een enorm gevoel van verplichting representeert en probeert, ondanks het gevoel uithangbord te zijn, toch nog een beetje invloed te behouden om ergens nog iets te betekenen.

Er zijn natuurlijk andere benaderingen. Men spreekt dan vaak over de democratie als een van de belangrijkste richtingen. Maar is dat wel waar? Kijk, Demos (het volk) regeert natuurlijk wel, maar het volk regeert slechts in zoverre dat het de regeerders kiest, terwijl het niet in staat is van tevoren de juistheid van zijn keuze na te gaan. Eigenlijk komen we veel eerder in de richting van wat we een theocratie (godsregering) kunnen noemen. Hier heeft men alle niet redelijke standpunten onmiddellijk verklaard door te zeggen "God is de Enige aan wie wij verantwoording schuldig zijn. Gods wil is datgene wat wij zeggen." Er zijn er in Israël die zeggen, "Israël mag nooit meer een stukje grond prijsgeven. Integendeel, wij moeten groter worden". Imperialisme zou men zeggen. Maar zij verklaren hun dwaasheid door te zeggen "Want dit is Gods wil, zo lezen vrij het in de Schrift ". En daar hebben ze hun argumenten voor wat natuurlijk kolder is.

God als regeerder aanstellen wil zeggen, dat je eigenlijk een abstractie neemt en daaraan een gezag ontleent, terwijl je niet voor dit gezag aansprakelijk bent tegenover andere mensen. Maar dan zitten we bij de theocratie eigenlijk in de buurt van andere op systemen gebaseerde leringen.

Neem het communisme. Dit heeft heel veel goede dingen, indien het uitgaat van de mensen. Maar op het ogenblik, dat wij een bepaalde leerstelling nemen en daaraan het recht ontleen aan ieder, desnoods met tanks, te onderwerpen aan hetgeen wij juist achten, zijn wij eigenlijk theocraatjes geworden. We grijpen eveneens naar die wonderlijke achtergrond. En dezelfde mooie redenen voor hetgeen ze doen, kun je horen van alle dictators.

Als de heer Foster spreekt over de bijbelse waarheid, waarin zijn apartheid der rassen noodzakelijk is, dan speelt hij ook de theocraat en probeert op de een of andere manier ook dictatoriaal op te treden. Hij houdt geen rekening met de mensen maar alleen met het beginsel. En gaat u nu eens kijken in Argentinië, Brazilië Chili of waar u ook maar wilt. Wat vindt u daar anders?

De dwaasheid van de politiek is dat zij, bezeten van de macht, voortdurend de essentie (de mensheid) uit het oog verliest. Zij denkt niet in termen van mensen, maar van normen. En deze onmenselijkheid van de politiek is wel haar grootste dwaasheid. Die dwaasheid kun je stoffelijk misschien nog wegedeneren. Je kunt zeggen, als we aan de macht zijn, dan kunnen we in ieder geval veel tot stand brengen. Maar dat tot stand brengen is zo relatief. Wat moeten wij nu bijvoorbeeld beginnen met iemand die alles tot stand heeft gebracht in een communistisch, socialistisch, nationaal socialistisch, imperialistisch of welk ander systeem dan ook? Die man gaat dood en komt aan onze kant. Hij heeft dan geen macht meer, maar is door zijn machtsbehoefte geconditioneerd. Hij kiest dus altijd een situatie waarin sterke machtsverhoudingen bestaan. En dan zie je pas goed hoe stom dat is. Want als je een situatie kiest waarin sterke machtsverhoudingen bestaan, dan is het bijna zeker dat je zelf aan die macht onderworpen zult zijn. Je kunt niet geboren worden als heerser. Het resultaat is dat je enorm veel ellende ondergaat.

Een ander voorbeeld van de gevolgen is dit. Zolang je uitgaat van de theorie, van de stelling, is het allemaal heel mooi. Dan kun je zelfs de Inquisitie, in welke vorm en in welke tijd dan ook, zonder meer rechtvaardigen. Maar wat moet de inquisiteur denken als hij doodgaat en opeens zich gaat realiseren wat het lijden dat hij anderen heeft aangedaan betekent? Dat is een heel andere situatie.

De dwaasheid van de politiek is gelegen in de beperktheid van haar visie. Zelfs als ze een visie heeft voor duizenden jaren, zoals sommige kerken en systemen wel pretenderen, dan nog houdt ze geen rekening met het feit, dat elk individu een direct deel is van een kosmisch bestaan. En dat het individu niet aan de aarde en aan de wetten van de aarde gebonden blijft, maar op een andere manier zal moeten leven.

Ik vind het ook zo krankzinnig, dat de mensen niet voor hun opinie durven uitkomen. Als je iemand zegt, God verbiedt het voetballen of het gemengd baden op zondag, dan is dat toch eigenlijk belachelijk. Stel je God voor als suppoost, bij een zwembad. Of als iemand die daar gewoon voetballers staat weg te jagen. Dat is toch dwaasheid. God vraagt dat helemaal niet. God vraagt harmonie en vreugde. Nu geef ik toe dat je die eerder in een zwembad dan op een voetbalveld zult vinden. Maar toch gaat het om harmonie. Het is de eenheid, de samenwerking. Of je dat nu naastenliefde noemt of erkenning van de goddelijke wet of de vervulling van de verplichting of het volgen van de juiste paden en het steunen op de juiste pijlers, het blijft hetzelfde. Het gaat om de eenheid onder de mensen. De politiek speculeert juist op de verdeeldheid onder de mensen. Men zegt de ene keer dat men polariseert en de andere keer dat men het niet doet. Polarisatie is eigenlijk niets anders dan een wanhopige poging om een macht te verkrijgen die men vreest zich zelf als mogelijkheid te zien ontglippen. Het is het erkennen in de politiek dat het tij aan het veranderen is en dan wil men proberen door het verscherpen van de tegenstellingen nog een aantal volgelingen te winnen. Dus is polarisatie wat dat betreft eigenlijk helemaal niet zo intelligent als het lijkt.

We hebben echter ook de compromissen. "Wij zullen jullie sociaal programma aanvaarden, als jullie onze christelijke beperkingen daarop eveneens zullen aanvaarden". Dan blijft er toch niets van over. Dat is geen samenwerking, dat is koehandel. De dwaasheid van de politiek ligt juist daarin dat ze het beginsel van het menselijk bestaan niet beseft. En ofschoon dit misschien enigszins afwijkt van wat u in dit onderwerp verwacht zou hebben, wil ik ook daaraan enige woorden wijden.

Elke mens behoort tot een bepaalde stoffelijke karakteristiek. Of u dat nu uitdrukt in sterrenbeelden of in kosmische golven, zal mij een zorg zijn. Elke mens behoort kosmisch, dus ook in zijn geestelijke voertuigen, tot een bepaalde ontwikkeling. Nu is het wonderlijke dat astrologisch een enkel type het nooit kan maken. Je kunt niet zeggen, een Stier bijvoorbeeld, is in staat het in de wereld in zijn eentje of met andere Stieren voor elkaar te brengen. Daar heeft hij gewoon de kwaliteiten niet voor. Onder andere heeft hij een te grote behoefte aan de materiële geneugten des levens. Je kunt ook niet zeggen, hij wordt voortdurend tussen uitersten heen en weer geslingerd. Hij is niet zeker. Balans en Gemini eveneens. Dat is wel waar, maar alleen kun je het niet maken. Je hebt er andere typen bij nodig. Zelfs stoffelijk gezien zijn al die verschillende mentaliteiten, geneigdheden, de zuiver wereldse en ook kosmische eigenschappen noodzakelijk, omdat een samenleving zonder dit niet mogelijk is.

Hetzelfde geldt voor de zeven Stralen. Elke Straal op zich kan groot, machtig zijn. Ze kan een directe uitstraling van het Goddelijke zijn. Maar het Goddelijke is wit. Pas wanneer de kleuren met elkaar harmonisch zijn, wordt in het geheel der kleuren het wit kenbaar. God, de Totaliteit, het werkelijke bestaan kan alleen kenbaar worden, indien degenen die tot de verschillende kleuren behoren zich niet tegen elkaar afzetten, maar met elkaar een harmonie vormen en een totaal beeld creëren waarin dan opeens het wit weer manifest kan worden. De basisbehoefte van de mens is dus in de eerste plaats harmonie. Het is de erkenning van de noodzakelijkheid van de anderen, ook als dat betekent dat daarmee je eigen invloed sterk afhankelijk wordt gesteld van anderen en niet van abstracties die jij hebt uitgedacht.

In de kosmische wereld, of als u wilt de geestelijke of de eeuwige wereld, kunnen daarom dergelijke manoeuvres nooit bestaan. Politiek is alleen denkbaar op menselijk verstandelijk vlak, waarbij emoties redelijk vermomd worden gehanteerd als argumenten om eigen drijfveren te rechtvaardigen. Wij hebben echter elkaar nodig, we kunnen niet zonder elkaar bestaan. Wat moet bijvoorbeeld een agent doen als er geen verkeersopstoppingen of verkeersovertreders zijn? Wat moet een rechercheur doen, als er geen dieven en moordenaars zijn? Zo een man is werkloos. Hij heeft geen betekenis meer. Hij moet dus wat anders worden. Kun je burgemeester zijn in een onbewoond dorp? We moeten begrijpen dat dat allemaal samenwerkt, het moet allemaal in elkaar passen.

Het wonderlijke in de politiek is nu dat ze, ofschoon de samenwerking onvermijdelijk is, voortdurend probeert de noodzaak te ontkennen. Ze beseft niet hoe essentieel de wisselwerking tussen allen op deze wereld is en dan laat ik het geestelijke maar even buiten beschouwing. Juist daarom proberen allen hun eigen kant te bevoordelen.

U leeft in een maatschappij waarin op het ogenblik strijd is tussen werkgever en werknemer. Maar kan de werknemer bestaan als er geen werkgever is? En kan de werkgever ooit iets bereiken zonder werknemers? Het is een functie, maar die functie berust op wederkerigheid. Het is een geheel. Het zijn twee kanten van een en dezelfde medaille. Op het ogenblik, dat men dat uit het oog verliest en beide proclameert als tegengestelde waarden, als strijdelement, vernietigt men de maatschappelijke opbouw en de mogelijkheden ervan. Uw land ziet op het ogenblik de gevolgen daarvan om het eens heel eenvoudig te zeggen.

In Nederland is men zozeer uitgegaan van de rechten van de werknemer dat de situatie ontstond waarin de werkgever zich alleen kon handhaven door de onredelijkheid van de werknemer over te nemen. Hierdoor ontstond er een starre dogmatische houding, die bij beiden sterker zal worden, ongeacht hun begrip voor elkanders noodzaken, naarmate zij de onmogelijkheid beseffen om ten koste van elkaar voordelen te verwerven. Het enige voordeel dat zij echter kunnen verwerven ligt juist in hun samenwerking. Maar dat moet men niet tegen een vakbondbons zeggen. Wat dat betreft, als u vraagt wat nu vakbondbons zijn, dan zijn dat fop bonbons. Het ziet er lekker uit, maar wat erin zit deugt meestal niet. Die mensen mogen het eerlijk menen, maar waar het om gaat, beseffen ze kennelijk niet. Het gaat niet om macht, het gaat om samenwerking. Het gaat niet om winst ten koste van de ander. Het gaat om een levensmogelijkheid voor beiden, die voor beiden aanvaardbaar en bevredigend is.

Hetzelfde is het met de kerken. Naarmate een kerk zich scherper afzet tegen het heidendom, hoe meer ze haar roeping verloochent. Jezus heeft tegen zijn leerlingen gezegd, dat zij het zout der aarde moesten zijn. Maar als je zout zomaar proeft zonder dat er wat bij komt, dan krijg je er gauw genoeg van. Het is een noodzakelijk ingrediënt van de gerechten. Op het ogenblik, dat het zout probeert zich helemaal boven alle andere ingrediënten te stellen, is het hele gerecht verzout. Het zout wordt daarin opgelost en wat er overblijft is een onsmakelijke prak. Kijk maar eens wat de godsdiensten ervan gemaakt hebben. Hier ziet u dus macht, of ze nu theocratisch moet zijn of democratisch of kapitalistisch wordt genoemd, op zichzelf is een dwaasheid, omdat de macht nooit kan bestaan uit een eenzijdigheid. Maar waar veelzijdigheid is, daar is macht de uitdrukking van het gezamenlijk vermogen van zeggenschap.

De dwaasheid van de politiek is wel, dat zij zeggenschap hoger acht dan eenheid, dat ze ten koste van alles macht wil handhaven en juist daardoor samenwerking onmogelijk maakt.

De dwaasheid van de politiek is dat ze met drogbeelden en beloften het onmogelijke tijdelijk schijnbaar waarmaakt, maar niet beseft hoe verbitterd degenen zijn die in de schijn geloven als ze met de werkelijkheid worden geconfronteerd.

De intrige van de oudheid leeft voort. O, nu misschien als een woordenduel, maar het is er nog steeds. De politieke moord, al is dat nu misschien meer een reputatiemoord dan wat anders, speelt nog steeds een rol. Men werkt liever met schandalen dan met nieuwe mogelijkheden. Men zal liever een nieuwe wet indienen dan een onjuiste wet aanpassen. Men wil altijd aan de top staan. Dat kan niet. Als de mens de ontwikkelingen in de wereld ziet, dan moet hij beseffen dat binnenkort de hele wereld in een enorme chaos zal veranderen, eenvoudig omdat degenen die elkaar nodig hebben, in feite elkaar bestrijden. De landen hebben elkaar nodig. Europa met haar industrie heeft de derde wereld met haar grondstoffen nodig en omgekeerd. Ze moeten geen tegenstanders zijn. Integendeel, ze moeten proberen samen te leven, dan gebeurt er wat. Al die standen en systemen die tegen elkaar vechten hebben elkaar nodig. Als denkbeeld mogen ze bestaan, maar ze kunnen alleen zichzelf rechtvaardigen door de vrede die ze brengen, niet door de oorlog die ze oproepen.

Je kunt spreken over de noodzaak van werkgelegenheid en winst. Maar dat is alleen juist, indien je steeds meer wilt hebben, niet als je allen meer geluk wilt geven. Het is een tegenstelling scheppen in plaats van een samengaan. Het is de krankzinnige tegenstelling waar uw wereld aan laboreert.

Als we heel globaal rekenen, dan kunnen we zeggen dat er op dit moment in Nederland ongeveer 230.000 werklozen zijn en ongeveer 60.000 arbeidsplaatsen, daarbij meegerekend de plaatsen die door te dure buitenlandse arbeidskrachten worden ingenomen, omdat Nederlanders er niets in zien. Stel nu dat die chaos zich voortzet, wat gebeurt er dan? Alleen

voor uw land als men steeds blijft vechten om wie de baas zal zijn, komt er een ogenblik dat niemand meer iets heeft. De werkloosheid zal dan binnen enkele jaren zelfs kunnen oplopen tot ruim 400.000, bijna een half miljoen in anderhalf jaar, als ze het te gek maken. Maar indien men zou samenwerken, indien men al die begrippen van winstmerken en eigen belangrijkheid opzij zou zetten, dan zou, als iedereen wil bijdragen aan het geheel, die werkloosheid eveneens binnen enkele jaren kunnen teruglopen tot naar schatting 100.000 à 120.000. De mogelijkheid om de werkloosheid verder te doen verdwijnen zou dan zeker aanwezig zijn. Voor wie zich realiseert wat dat alleen voor uw land betekent, is de keuze een enorm grote. Ik vrees dat men voor de macht kiest. Maar wanneer dan niets meer te redden is, blijft er alleen maar strijd over.

Strijd is niet alleen disharmonie, het is ook het steeds meer onmogelijk maken van harmonie. Het is het op den duur onbereikbaar maken van de oprechte en eerlijke samenwerking. Die samenwerking is het enig mogelijke. Ik wil niet al te hoog schatten, maar u zit nog zo'n 8 à 9, jaar van de kritieke periode af, daarna moet er een opbouw komen. En wel om de doodeenvoudige reden dat, wanneer die opbouw niet komt, dan is er geen wereld meer. Er is natuurlijk wel een wereld, maar dan is er sprake van een zodanige desoriëntatie, verval van het menselijk ras en de menselijke maatschappij op korte termijn, dat een groot deel van het menselijk ras gewoon te gronde gaat. Ik neem niet aan, dat dat gebeurt. We moeten dus aannemen, dat er voordat de 90-er jaren van deze eeuw beginnen, een samenwerking moet komen die belangrijker is dan de tegenstelling. Dat men tezamen eerst eens moet proberen een doel te bereiken voordat men erover gaat kletsen wie nu eigenlijk de belangrijkste is.

De wereld zal dan langzamerhand kunnen groeien naar een mensheid waarmee op den duur iets wordt bereikt wat dichtbij anarchie ligt. Een wereld waarin de samenwerking vrijwillig is, maar gelijktijdig je eigen mogelijkheden en betekenis temidden van de mensen worden bepaald door de wijze waarop je de anderen weet te bereiken en voor de anderen betekenis wint door wat je zelf bent en doet.

O, er zal heus nog wel geld zijn, maar het zal niet meer zo'n betekenis hebben. Geld is een handig ruilmiddel, maar het is nooit een zelfstandige waarde geweest en zal dat ook nooit zijn. Men zal dan niet meer spreken over financiering van iets. Men zal spreken over de noodzaak der dingen. Dat wil dan zeggen dat op betrekkelijk korte termijn, ongeveer 200 jaar, de wereld harmonisch geworden kan zijn en dat de tegenstellingen, zeker op de continenten, en misschien zelfs de spanning tussen de continenten, wegvallen. De mensen zullen dan niet meer spreken over heerschappijen maar over mens zijn. Maar als de mensen werkelijk mens willen zijn, dan is er geen plaats meer voor politiek, dan is er geen plaats meer voor mensen die beroepshalve namens anderen spreken, dan is er alleen plaats voor mensen die op hun tijd en op hun plaats bereid zijn om de verantwoordelijkheid te dragen, die anderen hun tijdelijk geven, en die bereid zijn die verantwoordelijkheid onmiddellijk aan anderen over te dragen op het ogenblik dat zij hun eigen tekorten beseffen.

Dat is een toekomstdroom. Maar het is de droom waaruit het gehele harmonische bestaan, de kosmos, in de materie kenbaar zou kunnen worden. Want je kunt niet verstandelijk politiek bedrijven en gelijktijdig goddelijke krachten in de mens volledig tot uiting laten komen.

U moet nog dit onthouden. Als u een politicus ziet, moet u nooit zeggen "Bah, wat een vervelende man". U moet altijd zeggen "Ach, wat een arme kerel. Hij snapt nog niet dat samenwerken belangrijker is dan manoeuvreren om je eigen inzicht of je eigen zin tegen het besef en de wil van anderen in te laten prevaleren".

COMMENTAAR.

Als je begint met commentaar op de politiek,
suggereren zich onmiddellijk rijmwoorden als kliek en ziek.

En in de buurt van sinterklaas
 het "makkers staakt uw wild geraas".
 Want, ziet men zo in deze tijd
 geheel de politieke strijd,
 dan vraagt men zich eigenlijk af
 wat is voor dit onbegrip der werkelijkheid de straf?
 Je kunt in deze tijd alles goed berijmen.
 Je kunt desnoods Den Uyl met Dolle Mina lijnen
 of Dolle Mina met Den Uyl, want 't is toch een pot nat.
 Eigenlijk hebben we dat de laatste tijd genoeg gehad.
 Zo moet ik toch in deze tijd een sinterklaasrijm spreken,
 ik wil niet over politiek of over mensen ooit de staf gaan breken,
 die Sinterklaas nog met zich draagt.
 Maar 't lijkt mij wel wat veel gevraagd
 om met een innerlijk beseffen van wat je zijn moet en moet doen
 toch nog te spreken over politiek als iets van goed fatsoen.
 Het zal ongetwijfeld en ik weet dat best heel wat mensen ergeren.
 En al hebben ze de pest, ik wil ze heus niet tergen.
 Maar wat ik zeg het is heus waar
 de politiek maakt alles krop en daardoor wordt 't leven raar.
 En zeldzaam wordt op aarde het geluk
 en de geschillen breken vree en het genoegen stuk.
 Wanneer ik kijk naar politiek en naar de kerkelijkheid,
 dan vraag ik soms hoe komt de mens zo dwaas, zo zelfgereid
 dat hij niet meer zelfs lachen kan om eigen dwaze staken?
 Van gevoel voor humor is mij, eerlijk en oprecht gezegd,
 Bij politici en bij clerici slechts zelden iets gebleken.
 O ik weet het wel, de pastoor lacht om een pastoorsmop
 hij weet dat het een mopje is en een ander vaak vergeet dat het ook waar kan zijn.
 En zo gaat het met de politiek. Een leuke grap gaat er wel in. Maar stel toch nooit jezelf bloot
 En zie nooit in hoe dwaas je bent, want dat is de politieke dood.

In dit korte commentaar zou ik het volgende willen zeggen. Politiek is een kwestie waardoor de werkelijkheid wordt vervalst. Daar de werkelijkheid de kostbaarste munteenheid is waarin we ons leven kunnen uittellen, moeten vervalsers onmiddellijk worden gearresteerd. Alle ideologieën en dogmatiek zijn in feite eenzijdigheden, waardoor we worden afgeleid van de werkelijkheid van ons bestaan. Daarom zou men een ieder, die deze dingen wil opleggen, langzaam aan zichzelf moeten laten ondergaan wat het betekent voor het bestaan, als je in een dogma leeft, een wet die niet je eigen is, maar die een ander je geeft en die je dus moet ondergaan. Ik zou de mensen ook graag willen zeggen, dat het begrip van eigen waarde in het bestaan niet ligt in het feit dat je geboren bent. Per slot van rekening, zelfs al bent u der dagen zat, u kunt niet zeggen aan het geboren worden heb ik zelf schuld gehad. U bent op de wereld gekomen en wat u van uzelf maakt, is dat wat u voor anderen betekent.

Dus zeg niet, iemand heeft mij hier gemaakt en de kosten daarvan zijn voor weinig werk mijn vrede, mijn geluk, mijn lust. Ik heb dit alles in kosten uitgedrukt? Want zo loop je alleen maar stuk.

Ik zou willen zeggen als je jezelf bent en je eigen wegen gaat, zoekend naar geluk, naar doelmatigheid misschien in het zijn en in het contact met andere mensen samen, dan vind je toch een werkelijkheid van leven waarin alle geestelijk zijn en alle geestelijk streven als vanzelf zijn plaats zal vinden.

De belangrijkheid van het bestaan kan niet politiek worden uitgedrukt. Je kunt het niet in godsdienst omschrijven. Je kunt het niet in economische beginselen neerleggen. Altijd weer wordt alles geleid naar de mens zelf. Het is de mens zelf die bestaat. Het is de mens zelf die zijn verantwoordelijkheid moet dragen, niet voor zijn evennaaste, maar voor zichzelf. Je bent aansprakelijk voor wat je zelf bent en wat je zelf doet.

Als je anderen dwingt tot ongeluk, dan is dat jouw schuld, niet die van de fout door anderen gemaakt. Als je een ander niet de hulp geeft die hij nodig heeft op het moment dat die nood waarlijk bestaat, dan ben je schuldig. Jij, niet de ander omdat hij zichzelf in die noodsituatie heeft gebracht.

Als je denkt dat het leven vervelend is, dat het eigenlijk weinig inhoudt en dat dingen als godsdienst, politiek, economie aan je voorbij gaan, vergeet dan niet dat je leeft in een wereld die nog steeds erdoor bepaald wordt. Probeer dan tenminste door je eigen manier van leven en denken iets anders het aanzijn te geven. Iets van een menselijkheid die sterker is dan alle dagdromen, die geënt op de werkelijkheid alleen maar ontsporingen van theorieën ontketenen.

Ik heb gezegd het commentaar zal kort zijn deze keer. Ik geloof niet dat u veel behoefte heeft aan lange redevoeringen of aan nog meer sinterklaasrijmen om u op deze manier te wijzen op de belangrijkheid van al datgene wat er is besproken. Als u die zelf niet beseft, dan heeft u geen belangstelling voor een bepaald deel van het leven. Maar u leeft ermee. Of u nu geïnteresseerd bent in politiek of niet, uw leven wordt daardoor bepaald. Besef dan tenminste wat ze is.

U kunt misschien zelfs een bepaalde godsdienst aanhangen of geen enkele godsdienst als juist willen erkennen, maar de godsdienst is een belangrijke factor in uw maatschappij, in de manier waarop de mensen met elkaar omgaan, in de dromen die ze dromen. Besef tenminste dat het bestaat.

Zo is het met de economie ook. Ach, die economie zal misschien niet zo belangrijk zijn als sommigen pretenderen. De wereld draait heus wel door. Maar als u niet weet wat er aan de hand is, als u niet beseft hoe deze dingen ook voor u een rol spelen, hoe u zelf een factor bent in dit geheel, hoe kunt u dan ooit bewust leren leven?

Een wereld in wording betekent een wereld die zich verder moet ontwikkelen. Maar kan ze zich verder ontwikkelen, als de hele zaak vastloopt in een onbenul dat niet meer bereid is om de belangrijke verschijnselen van de huidige ontwikkeling te registreren, kennis te nemen van de fouten daarvan en van de mogelijkheden die voor de eenling gelegen zijn in hetgeen er nu bestaat.

Mijn vraag is niet, of u het allemaal zo interessant vindt. Ik weet wel, er zijn een hele hoop mensen die zeggen "Ach, in godsnaam laat die politiek thuis en zit niet over God te redeneren, want al die dingen, ik ben er ziek van". Maar waarom bent u er ziek van? Omdat u de belangrijkheid ontkent of omdat u er zelf op de een of andere manier geen weg mee weet? Probeer in ieder geval uit te maken wat ze voor u betekenen. Probeer te begrijpen hoe u, dat wat u voelt, als juist dan moet uiten en uitleven.

Het is altijd weer een oproep tot de mens, dat geef ik graag toe. De meeste mensen zeggen "Het gebeurt buiten mij om, ik kan er toch niets aan doen". Maar als iedereen dat zegt, dan zijn de enkelingen de baas die belust zijn op macht of op hun gelijk, die fanatiek hun eigen versie en visie van leven willen doorzetten ten koste van alles. Onthoudt u een ding. Een dictator leeft alleen bij de gratie van het onbenul van zijn onderdanen. Een kerkelijk regeerder kan het leven van anderen alleen beïnvloeden door de dwaasheid van hen, die niet bereid zijn in zichzelf God te zoeken en daarom naar iemand zoeken die Hem op een plaatje laat zien en hen vervolgens de zegen geeft, opdat ze die later zeker zullen krijgen. Deze dingen zijn uw zaak.

De economie is niet een kwestie van "de grote mannen", het is een kwestie van elke mens. De godsdienst is niet een zaak van degenen die het weten en het ons wel vertellen. Het is een zaak van wat je in jezelf vindt en van een waarheid die je zelf kunt leven.

Politiek is in feite een verschijnsel dat je moet kennen, moet erkennen en waarop je moet reageren, wil je op je eigen manier de harmonie in je wezen en in de mensheid helpen bevorderen. Elke mens is mede aansprakelijk voor het geheel en wel in de mate waarin hij door het gebruik van zijn gehele vermogen bewust juister kan ageren en reageren dan anderen.

© **Orde der Verdraagzamen**

Sleutels jaargang 22: 1976 - 1977 - cursus 2 – De wereld in wording

Eerste blok – C – De dwaasheid van de politiek

Met deze commentaren heb ik dan meteen het blok afgesloten van deze drie lezingen. De volgende keer gaat het over iets anders.

Blok 2.

A Achtergronden van de cultuur.

Als men zegt "cultuur", dan heeft men het over een totaal leef en waarderingspatroon. Het zal u duidelijk zijn dat zo iets niet tot stand komt zonder dat daarin allerhande invloeden een rol spelen en allerlei gevoelens en acties eveneens op de voorgrond komen. Laten wij proberen een beeld te krijgen van cultuur in haar primitiefste stadium.

Er is een gemeenschap. Die gemeenschap wordt geleid door iemand. De leider moet kenbaar zijn. De leider draagt een sieraad. De leider draagt een versierd wapen misschien. Kortom, hij draagt zaken die een ander niet draagt. Degene die hem moet vervangen als hij in de strijd valt, zal eveneens kenbaar moeten zijn dus ook hier op de een of andere wijze weer uitzonderlijke versieringen. De andere leden van de stam willen dat ook graag, dus kiezen dok zij versieringen zij het dat ze eenvoudiger zijn. Maar nu zit men nog met het probleem dat iemands die niet bij de club hoort, op ieder ander kan lijken zodra er geen versierselen zijn. Dus besluit men om de kentekenen aan te brengen (een tatoeage bijvoorbeeld) op het lichaam zelf. Dat is dan niet meer een kwestie van kleurstof, het is onvervreemdbaar.

Het begin is heel praktisch. Dit wordt gewoonte, maar op den duur hoor je niet meer bij de gemeenschap als je niet getatoeëerd bent. Je kunt geen aanvoerder zijn, indien je niet beschikt over het speciale wapen, de speciale tooi. Dat zet zich door alle eeuwen voort.

Als u tegenwoordig over een vorst spreekt, denkt u misschien niet meer aan de kroon, de rijksappels de scepter of de zaken die daarvoor in de plaats komen, zoals kromstaf en zweep in de tijd van de Farao's. Dit kenteken, dat de rang als het ware bevestigt, is zelfs nu nog traditioneel in ere. Er zijn perioden geweest dat een vorst, die zijn rijksappel en rijkszegel niet had, niet kon regeren. Er zijn tijden geweest dat een aanvoerder, die zijn wapen verloor daarmee tevens ook zijn plaats in de rangorde verloor. De basis is dus tamelijk praktisch, maar door de gewoonte krijgt langzaam maar zeker een versiersel, een tatoeage, een ritme, een klank, een betekenis die veel verder gaat dan het oorspronkelijke doel. Ze wordt deel van een cultuurpatroon. Ze wordt deel van een leefgewoonte waarop de mens geheel is ingesteld.

U zult zeggen, dat is allemaal wel aardig, maar wat moeten wij dan aan met bijvoorbeeld muziek?

De eerste muziek bestond maar uit enkele tonen. Het zijn de zwaaihouten geweest die waarschijnlijk het eerst een rol hebben gespeeld en daarnaast de slaginstrumenten. Ze hadden een eigen toon, een eigen ritme. Je kunt nu eenmaal niet elke god op dezelfde manier roepen. Je kunt niet elke bijeenkomst op dezelfde manier aankondigen. Zelfs in deze tijd luidt men voor een bruiloft nog steeds anders dan voor een begrafenis. Er ontstond dus een onderscheid in ritme en al snel ook in klanken, in de samenstelling van het geluid. Er wordt muziek geboren.

De stemgeluiden, die werden gebruikt om het ritme aan te houden (bij roeiers of bij mensen die een last moesten slepen) zijn waarschijnlijk de eerste liederen geweest, want het ritme was belangrijk. Langzamerhand kwamen er wat woorden bij, grapjes eigenlijk, anders werd het zo eentonig. Soms ging men iets vertellen over het verleden en dat werd geïntegreerd in het ritme. Dat kreeg dan een bepaalde toon, het werd een traditie. Er ontstond een lied dat de stam zeer lang zong. Hierbij is opvallend dat cultuur althans voor een deel mede werd bepaald door ouderdom of eerbiedwaardigheid.

Als u met Nederlanders praat, dan zullen zij onmiddellijk met u eens zijn dat Rembrandt cultuur is, dat het werk van Beethoven cultuur is en dat Joost van den Vondel niet mag worden uitgevlakt, zelfs als ze zijn Gijsbrecht angstvallig vermijden. Want dat zijn "de overgeleverde schatten van onze cultuur". Waarom eigenlijk? Laten wij ons goed realiseren dat er heel veel mensen zijn die Beethoven niet kunnen uitstaan, die van Rembrandt veel minder afzien dan van een film van Donald Duck en die wat Vondel betreft veel meer voelen voor Carmiggelt. Maar het is oud, het is eerbiedwaardig. Het is iets wat de mensen een lange tijd mooi hebben gevonden.

Die verering gaat zover, dat we op een gegeven ogenblik zien hoe bepaalde muziekstukken plechtstatig worden. Ze waren dat oorspronkelijk helemaal niet. Neem bijvoorbeeld de werken van Vivaldi. Dat was amusementsmuziek. Vivaldi was de Kurt Edelhagen van zijn tijd. Nu is het klassiek en het moet worden beluisterd in stilte en met volledige aandacht.

Bach was kerkorganist. Hij maakte ook wel eens wat leuke stukjes. Als er toevallig een raout (een avondfeest aan het Hof) was, dan moest er toch een klein muzikaal intermezzo zijn. Er werden een paar muzikanten neergezet met instrumenten die toevallig beschikbaar waren en dan werd er op weg getoeterd. Wat de man muzikaal heeft gedaan is erg knap, zeker, maar zijn muziek was beslist niet plechtstatig. Hij heeft enkele van zijn stukken gewoon geschreven als achtergrondmuziek voor een diner van hooggeplaatste personen. Maar dat zien ze nu niet meer. U ziet dus dat de traditie, het oude, langzaam maar zeker een magische glans krijgt.

Als iemand in deze dagen zou zeggen wat die oude schilders, de primitieven, hebben gemaakt, is toch maar van weinig waarde, Oma Mozes doet het beter, dan krijg je onmiddellijk een hele hoop protest. Neen, die Rogier van der Weyden bijvoorbeeld, dat was er een. Die wist van wanten. Hij was inderdaad zijn tijd vooruit. Hij schilderde wel primitief zonder dat hij de schitterende tussenstadia had moeten doormaken van stofverwerking, materiaaluitdrukking, portretkunst en wat dies meer zij, maar is hij daarom nu meer? Hij is meer omdat hij oud is. Het is alsof de mens het verleden wil opsparen en het dan wil gebruiken om een podium op te bouwen waarop hij zijn moderne uiting, zijn moderne leefwijze kan etaleren. Dat hij daarbij teveel kijkt naar de recreatieve en opvoedkundige aspecten van hetgeen hij cultuur noemt, zullen we hem maar niet kwalijk nemen. Uw cultuur wordt meer bepaald door de auto dan door CRM.

Het karakter en het patroon van uw samenleving hebben meer te danken aan helden als Kojak (Kojak lijkt wel een politionele reïncarnatie van Karel de Kale) en soortgelijke figuren, de droomwerelden en al die eindeloze familiedrama's. Kijk, dat alles maakt uit wat u denkt van het leven, hoe u het beleeft.

U kunt natuurlijk zeggen de literatuur is "je van het". Dat is mogelijk waar. Maar het werkelijke cultuurpatroon wordt meer bepaald door de damesroman of keukenmeidenroman zoals dat vroeger heette. Ze wordt bepaald door het blaadje met roddeltjes over filmsterren en vorstelijke personen en dat soort mensen.

Hier ontplooit zich eigenlijk de tegenstelling tussen wat u cultuur noemt en wat cultuur is.

Als iemand in Nederland een spandoek pakt en gaat protesteren, dan lijkt dat in vele gevallen een onzinnige of opdringerige beweging. In feite is het een manifestatie van het culturele patroon waarin u leeft. U leeft in een protestpatroon!

Als wij de culturele achtergrond van de gehele mensheid proberen samen te vatten, dan wordt het moeilijker. Hier in Nederland heb je de vergelijkingsmaterialen direct bij de hand en u herkent ze. Maar laten we dan even kijk naar het verleden,

Neem Mexico. Eens een land met een geheel eigen cultuur, een geheel eigen beschaving. Een rijk van edelen en slaven, van krankzinnige bouwwerken en offerdiensten die in hun wreedheid zover gingen als de christelijke Inquisitie. Deze zijn vergaan. Maar wat zien we? De herinnering is bijna hereditair geworden. Ga vandaag naar Mexico. Kijk naar kunst zoals die kenbaar is in de gebouwen, in de architectonische versieringen. Kijk naar de schilderkunst, de muziek, maar ook naar de manier waarop de mensen zich vermaken en u vindt er iets in terug van dat verleden.

Gaat u kijken bij de negers, dan kunt u wel zeggen ze zijn onderontwikkeld of arm, maar zelfs de beschaafde, de gestudeerde neger in de USA, die misschien professor is, of een belangrijke advocaat of zelfs staatsman, heeft in zich de achtergrond, van de volkeren waaruit hij is gegroeid. Als er muziek is, dan is het net alsof zijn bewegingen anders zijn dan van een blanke. Dat wil niet zeggen dat hij meer of minder is. Het wil alleen maar zeggen, dat hij een andere achtergrond heeft en dat hij daardoor anders reageert. U kunt zeggen, hij is geconditioneerd.

Waar u ook kijkt op de wereld of u gaat kijken in China dat met zijn gehele opbouw in communistische stijl ten slotte toch weer teruggrijpt naar de oude ambtenarij van de keizers (vooral in de tijd van de Mantsjoes) en ook naar de oude familietradities (ook als de familie wordt vervangen door een groep, een coöperatie of gemeenschap), dan gaat u begrijpen dat zelfs de kunstuitingen van dat China, die niet altijd even begrijpelijk zijn voor een westerling, ondanks zichzelf, ondanks de neiging om dan toch anders en modern te zijn, steeds weer moeten terugvallen op hetzelfde oude ritme, op dezelfde oude verklanking, dezelfde uitbeeldingsmethode.

U zult er misschien om lachen, maar in het zomerpaleis werden honderden jaren geleden Chinese opera's opgevoerd. Daarin kwamen gevechten voor, die nu nog, maar in andere kostuums, precies dezelfde zijn die de opera van Peking tegenwoordig opvoert in moderne, revolutionaire, vernieuwende, maoïstische opvatting van deze dagen. Je kunt je er niet aan onttrekken.

Alle mensen hebben in het begin een strijd gekend met de natuur. Dat is een zekere mate van conditionering geweest. Alle mensen hebben te maken gehad met de opkomst van rangen en standen. Ook dit is een conditionering geweest. Een standenloze maatschappij is theoretisch denkbaar, maar nooit praktisch, want de menselijke cultuur is opgebouwd op een uit lagen bestaande gemeenschap. Iemand moet het voor het zeggen hebben. Iemand moet de schuld kunnen krijgen enz. De "picking order" die bij de kippen bestaat, vinden wij in de menselijke maatschappij voortdurend terug. Het is altijd weer deel van het gehele patroon van leven.

Het optreden van de mens kan natuurlijk veranderen en dat is maar goed ook, want op deze manier doet hij nieuwe ervaringen op. Hij kan misschien denken dat hij beter en meer is dan een ander of dan in het verleden, in de praktijk blijkt daar weinig van.

De bouwwerken in het oude Egypte waren duurzamer en wat schoonheid betreft tenminste vergelijkbaar met hetgeen uw moderne architecten kunnen wrochten. De oude tempeldansen hadden een sierlijkheid en stelden ook lichamelijk ritmische eisen die het moderne ballet niet kan overtreffen.

Er is niet zoveel veranderd. Alleen de manier waarop het wordt beleefd verandert.

Mag ik het eerste deel van dit betoog afsluiten met de opmerking, dat cultuur in feite is gebaseerd op een erfelijke conditionering gedurende lange tijd, op de leefgewoonten en daarnaast op de persoonlijke uitdrukking en belevingsbehoeften van de mens in de tijd dat wij de cultuur willen beschouwen.

In het tweede gedeelte komen we aan een minder aangenaam chapter. In elke cultuur speelt de godsdienst een rol. Sterk van invloed is altijd het geloof en het bijgeloof geweest waardoor de mens probeert zich een begrip te vormen van een wereld, die teveel geheimen heeft om haar te doorgronden.

Als we in een ver verleden zien hoe men de goden en demonen vereerde, hoe men betekenis toekende aan een talisman, hoe men geloofde onkwetsbaar te zijn, hoe men meende zelfs de sterren soms te kunnen bereiken, dan zien we dat het niet gaat om een werkelijkheid, maar eigenlijk om een ontvluchting aan de werkelijkheid. Dat is voor degenen die een godsdienst van belang achten misschien geen vriendelijke verklaring, maar in de praktijk blijkt het toch wel waar te zijn.

De menselijke werkelijkheid heeft nu eenmaal allerlei facetten, die niet zo gemakkelijk te verwerken zijn. In het verleden was dat misschien de bliksem, die schijnbaar willekeurig insloeg, huizen in brand zette, verwoestingen aanrichtte, mensen doodde. In deze tijd is het misschien de angst voor een atoomoorlog, die men probeert af te wenden door tot God te bidden, het beroep op het onbekende in de hoop daardoor het gekende te beheersen en zich eigen te maken.

De godsdienst is een wonderlijke geschiedenis, want we kunnen niet zeggen dat degenen die een godsdienst hebben gepredikt, welke dan ook, nu werkelijk kwaad in de zin hebben gehad of alleen zichzelf, hun macht of het bewijs van eigen grootheid zochten. Dat is zeker niet het geval. Maar het is wel zo, dat vooral zeer vele godsdiensten steeds tegemoet zijn gekomen

aan de behoefte van de mens om zijn problemen als het ware te sublimeren en zo uit zijn direct bewustzijn weg te zuigen.

Het is al behoorlijk lang geleden dat in de tijd van Ur (dat was nog voordat Abraham op stap ging) er een soort psychiaters, priesters waren. Deze priesters deden niet veel meer dan degene, die met problemen kwam, aanhoren. Ze lieten hem praten en zeiden elke keer, de God zal hier ingrijpen. Dan lieten ze de ander weer verdergaan. Dus zelfs vóór Freud was er psychiatrie, zij het in meer religieuze vorm. Misschien zou men kunnen zeggen dat de biechtstoel (een praxis die overigens niet direct tot het katholicisme beperkt blijft) eveneens een soortgelijke functie heeft, een uitstorten, als het ware een catharsis, waardoor het "ik" gereinigd en opgelucht verder kan gaan. Een ontlading van psychische druk. Maar dat is niet voldoende. De mens wil ook dromen.

Die droom kan hij dan vinden in plechtigheden waarbij goden worden rondgedragen en magiërs wonderen doen zoals dat in Egypte en Babylon het geval is geweest. Het kan zijn dat hij wordt betoverd door de zang en de melodie, zoals van het gregoriaans dat, hier en daar nog in zwang zijnde, de katholieke kerk een bijzondere en melodisch zo'n bepaalde sfeer geeft. Je werkt met reukwerken, je streelt dus de zintuigen. Je verdooft de mensen eigenlijk ook een beetje. Je moet een waan, een illusie scheppen. Dit scheppen van illusie, oorspronkelijk eigenlijk voorrecht van de religieuze gemeenschappen, wordt voor een deel overgenomen door anderen op het ogenblik dat de goden onderling elkaar teveel gaan beconcurreren. Er zijn al heel gauw vertoningen die een zelfde doel nastreven.

Het eerste toneel is religieus toneel, de mysteriespelen die we ook kennen uit Egypte en uit nog vroegere landen en die op hun manier zelfs in Eleusis blijven voortbestaan. En kijk nu eens naar Griekenland. Al die amfitheaters. De theatervoorstellingen die er worden gegeven. In het begin zijn het heldenverhalen (een soort voorvaderverering) en godenverhalen, maar al snel aangevuld met een weerspiegeling van het normale leven zoals dat zou kunnen zijn. Iets waarmee men zich kan vermaken en waarin men zich kan verplaatsen en kan dromen.

In Rome bestaat er zelfs een groot aantal theaters. Het merendeel van de acteurs woont aan de overkant van de Tiber, het zijn namelijk grotendeels joden. Hun voorstellingen zijn berucht en beroemd. Zij toveren een schijnwereld tevoorschijn en gebruiken daarvoor toneelmechanieken die net zo ingewikkeld zijn als wat er in de glorie van de Italiaanse Renaissance ooit is vervaardigd. Engelen vliegen, verscheurende dieren worden opgevoerd, exotische dieren marcheren over het toneel, hele jachttafereelen worden vertoond. Er is zelfs een tijd geweest dat terechtstellingen konden worden vervangen door het deelnemen aan een toneelspel waarin de held ook feitelijk werd gewond of gedood. Dan speelde je de held en had de kans om er je leven bij in te schieten. Op de cultuur van Rome heeft dat veel meer invloed gehad dan alle circussen waarover men zich in deze tijd nog zo druk maakt. Maar in die circussen vielen martelaren, die als zodanig later werden erkend. In de toneelspelen niet. Dat was het verschil.

Die vertoning vinden we overal. Denk eens aan Afrika waar bepaalde stammen hun levensonderhoud verdienen door rond te trekken en overal waar ze komen voorstellingen te geven. Voorstellingen waarin lichamelijke bekwaamheden, dansen, maar ook enkele mystieke elementjes een rol spelen. U realiseert zich dit waarschijnlijk niet zo, maar zelfs de slangenbezweerder was eens een magische figuur, die de kracht en de beheersing van de goden uitdrukte. En als dat element wordt vergeten, dan blijft er toch nog iets van de bewondering, van de legende bestaan.

In China waren er veel leraren en profeten die rondtrokken. In dat land waren de eerste filosofen, die tot het volk spraken dat zij rond zich bijeen riepen. Hun opvolgers waren de sprookjes- en verhalenvertellers met hun holle klankeenden. Het waren eendvormige houten bekkens waarop ze sloegen totdat ze genoeg publiek bijeen hadden en dan begonnen ze met hun verhalen over helden, goden en draken. Ergens zetten ze de traditie voort. Maar zonder de filosofen en de neiging om te luisteren en je te verzetten in een andere wereld, hadden zelfs de gewone acrobaten van Afrika, de sprookjesvertellers van Azië en Noord-Afrika ongetwijfeld veel minder gehoor gevonden dan nu het geval is.

Wij zouden kunnen stellen dat er in elke cultuur en in elk cultuurpatroon een neiging bestaat om de werkelijkheid te veranderen. Niet door haar daadwerkelijk te wijzigen, maar door haar middels benoemingen, plechtigheden, allerlei semi-magische goocheltoeren een andere inhoud te geven voor degenen die haar beleven. Dit is het religieuze element dat op de achtergrond van de culturen altijd zo'n grote rol speelt.

Je kunt je India niet voorstellen zonder de vele goden die achter de Veda's schuilgaan. Je weet dat er wijzgeren en leermeesters zijn, maar je kunt je hen niet voorstellen zonder tevens daarachter de godenwereld, waaruit zij hun denken, hun theorieën als het ware, aan de mensheid schenken met gelijktijdig een verdoving tegen bepaalde elementen van de feitelijke wereld.

Ook in uw land ontmoeten wij dit. Het is opvallend dat in een tijd dat het voor de gewone stand in de Nederlanden erg moeilijk was, predikanten met elkaar duels aangingen over de vraag hoeveel engelen er kunnen dansen op de punt van een naald. Het zijn die dingen waarin de mens zich verdiept, waardoor hij zich gegrepen voelt.

In een tijd dat Nederland te lijden heeft onder de hebzucht van de Spaanse exploitanten (of moet ik zeggen imperialisten, dat is de moderne term daarvoor), ontstaat de belangstelling voor iets wat als tegenwicht kan dienen voor de katholieke kerk die altijd achter het heersende gezag heeft gestaan. De Reformatie is in Nederlanden en delen van Duitsland onvermijdelijk geworden door de enorme lasten die het gewone volk moet opbrengen, door de grote ontberingen, de onthechtingen ook die een groot gedeelte van het volk ondergaat. Het is in de eerste plaats daar en niet in de voorname standen dat de nieuwe gedachte wordt geboren.

Als we kijken naar de Encyclopedisten in Frankrijk, dan realiseren we ons niet wat daar aan de hand is. Hier moet ook iets worden gesteld tegenover het toch wel dominerende geestelijke gezag dat gelijktijdig de adel en de vorsten hun voorrechten schijnt te willen garanderen. Men zoekt het in de redelijkheid, de menselijke beredenering. Door deze menselijke beredenering kan men de mensen laten voelen dat het anders kan zijn. Zij zien zichzelf als totaal andere wezens.

U denkt waarschijnlijk, als u aan die tijd denkt, aan de Jacobijnen. En dan niet aan degenen die netjes gekleed met hun jacobijnenmuts op in Loges bijeen kwamen, maar aan degenen die door de straten gingen om de terreur in werking te stellen. Als u hoort van de Sansculottes, dan denkt u aan arme berooide soldaten die zonder kleren naar Nederland werden gestuurd om daar even vetgemest te worden. De werkelijkheid is anders.

De Jacobijnen zagen het bloed en de wreedheid van de beginnende terreur niet. Voor hen waren Robespierre, Danton en al die anderen de nieuwe goden. De moord op zovelen, als bijvoorbeeld met de zinkschepen bij Lyon, was voor hen niet het uitmoorden van tegenstanders. Het was als het ware het offerritueel waarmee de vrijheid moest worden bezegeld. De guillotine had niet, zoals Dr. Guillotin hoopte, een vermenschelende en humaniserende invloed op het ter dood brengen. Het werd eerder het gemechaniseerd tempo waarbij het neersuizen van het mes een soort veredeld "ca ira" werd, dat weerspiegeld werd in het klikken van de breinaalden van de tricoteuses. Religieus. Als we gaan kijken naar de opstanden in Rusland, dan zien we ook daar weer precies hetzelfde. Het is geen kwestie van Mensjewiek of Bolsjewiek. Dat wordt in de kamers bepleit door mensen, die met theorieën bezig zijn. Mensen die naar macht of misschien geweld zoeken, zoals in deze dagen de politici nog steeds de theorieën verzinnen, terwijl het volk wordt gedreven door zijn behoefte te ontkomen aan wat er bestaat. Daaruit komt het vluchtverschijnsel voort. Daaruit komt ook de kunst van een tijd voort. O, niet de goedgekeurde kunst natuurlijk.

In de tijd van Hitler bestond de kunst uit het weergeven van edele Germaanse maagden en helden. In Rusland is het nog steeds kunst om de liefdesgeschiedenis tussen de tractor en de boerenmaagd weer te geven in veredelde kleuren en naturalistische vormen. Dat is de propaganda, de vertoning. Maar daarachter zit wel degelijk de behoefte een patroon te hebben.

Als je met een Rus ruzie krijgt en je zegt dingen die hem niet bevallen, dan is de kans groot dat hij reageert met, dat is niet cultureel. Met andere woorden dat is niet edel, dat past niet in de overlevering, dat past niet bij mijn conditionering.

Als je zo gaat denken, krijg je ook beter begrip voor de hele wereld, voor haar tradities, voor de wijze waarop ze reageert.

Nederland is altijd het land geweest van de schijnbare dulzaamheid, van de voortdurende opstandigheid, van de continue betweterigheid. Of we nu teruggaan naar de tijd dat een zekere Dirk de Rijnvaarders probeerde te plunderen, of ons bezighouden met "Floris Der Keerlen God" of kijken naar deze periode, waarin Wim Kan Den Uyl waarderend de mantel uitveegt, altijd weer is het in Nederland zo geweest dat men wilde dulden, maar de grootmoedigheid was beperkt. De Portugese joden mochten zich natuurlijk vestigen in Amsterdam. Niemand had daar wat op tegen. Ze mochten hun eigen bedehuizen hebben, maar ze moeten alsjeblieft niet teveel van zich laten horen. En zelfs nu, als men over een Erasmus spreekt, vergeet men maar al te graag zijn afkomst.

Zoals velen Jezus niet direct zien als het type van een prehistorische kibboetzin. Neen, laten we eerlijk zijn. Alle landen hebben hun achtergrond en hun traditie en daaruit wordt veel verklaarbaar.

Ga eens kijken naar de Russische cultuur, als u een voorbeeld wilt hebben. Daarin ligt de nadruk op vaardigheid, op perfectie. Of u nu gaat kijken naar het Staatsballet of naar het Staatscircus, hier is tot kunst, tot grandioze uiting van wat leeft in het volk, verheven een bijna mechanische perfectie. Zeker, artistiek volwaardig, dat geef ik toe, maar gelijktijdig los van de tekst.

Het toneel is eigenlijk geen echte Russische cultuur, het heeft de neiging de kant van de propaganda uit te gaan. Een uitzondering is misschien, het zigeunertoneel dat lange tijd in Rusland heeft kunnen bestaan zonder zich direct in de propaganda te laten vangen, zelfs in de Stalinistische tijd.

Waarom juist deze niet sprekende zaken? Waarom de opera? Waarom ballet? Waarom circus? Hier is de kans tot een vertoning waarin iedereen kan wegvlugten, die weelde is ook van mij. Hier is de kans, zonder dat er een direct protest kenbaar wordt of hoeft te worden, de mensen te boeien. Hen een ogenblik uit hun omgeving weg te halen en te brengen naar een meer ideale wereld waarin ook zij alles kunnen. Een stimulans en een droom tegelijk. Maar woorden moeten daar niet teveel bij te pas komen, schijnt het. Zelfs in het poppenspel wordt de tekst ondergeschikt gemaakt aan de elegantie van bewegingen, aan de gevatheid waarmee alles wordt gebracht, aan de encenering. Het woord is onbetrouwbaar, denkt men. De Russische natie is een achterdochtige natie. Het hele volk is achterdochtig. En als we het communisme zien als een revolutionair streven over de wereld dat alleen voor zich erkenning eist, dan moeten we denken aan een mengsel van achterdocht en kerkelijk dogmatisme.

Kijken we naar de USA. Hier denkt u misschien aan vrijheid. Maar vrijheid was nu niet direct het symbool van de USA zoals ze is ontstaan. Degenen die daar terechtwamen, waren in feite mensen die of wegvlugten, omdat ze niet konden passen in een bestaand cultureel patroon, dan wel mensen die minderwaardig waren, misdadigers of mislukkelingen. Daarnaast natuurlijk wat kooplieden en exploitanten, die lange tijd de boventoon hebben aangegeven. Bekijk dat en zie hoe het zich ontwikkelt.

Zeker, de grondwet van de Verenigde Staten is schitterend. Ze zegt ontzettend veel en laat gelijktijdig discriminatie van ras, van godsdienst bestaan. Ze spreekt over de gelijkheid van elke burger en laat toe dat indianen worden uitgeroeid vanwege zakelijke belangen. Zoals diezelfde grondwet nog steeds toelaat dat bepaalde delen van de bevolking in de steden, nu denk ik heus niet alleen aan de negers en de Portoricanen, gewoon worden uitgebuit, worden gebruikt als een soort breekijzer om de brandkast van de Staat open te krijgen om daar voordelen uit te halen. Het is het idealisme van "wij zijn meer dan een ander, wij hebben het beste". En dan moet je wel, want als je bang bent dat je niet genoeg hebt, dan zeg je "Ik heb het beter". Het is de neiging van de mens tot compenseren.

Ook deze neiging heeft in het cultuurpatroon een enorme invloed. Zeker, de USA heeft op dit moment orkesten beter dan u in Europa. Er is toneel. Niet alleen show maar ook werkelijk toneel dat in vele opzichten beter is dan het beste dat Europa kan bieden. Maar waarom is het opgebouwd? En hoe is het opgebouwd? De Metropolitan Opera is een liefhebberij van rijke mensen geweest die iets wilden hebben dat kon concurreren met de Scala van Milaan. Zo is het eigenlijk begonnen. Zelfs Madison Square Gardens is eigenlijk een poging om te overbluffen en het Crystal Palace, zaliger gedachtenis, dat in Nederland zijn evenbeeld vond in het Paleis van Volksvlijt, eenvoudig te overtreffen.

De eerste wolkenkrabbers werden gebouwd in Manhattan. Maar waarom? Om meer te zijn. Het meer zijn, het je waarmaken, het je voortdurend bewijzen hoe dan ook, is de culturele achtergrond van de USA. En zelfs degenen, die tegen het establishment ingaan, hebben de neiging om zich op welke manier dan ook te manifesteren en zich te bewijzen als meerdere, als belangrijke. Dit geldt zelfs voor de volgelingen van een Manson, de tovenaars die de moorden heeft veroorzaakt.

Ik neem nu maar een paar landen. Ik zou het over de gehele wereld kunnen doen, altijd weer kom je er achter dat een volk in feite wordt gedreven door zijn verleden. De verklaringen van vandaag hebben eigenlijk niets te maken met de feiten van vandaag.

Als u kijkt naar Joop den Uyl, dan is dat een socialist, maar als u luistert naar Joop den Uyl, dan hoort u een Calvinist. Het Calvinisme, het Reformisme zit de Nederlander nu eenmaal in het bloed en dat moet tot uiting komen in zijn regering. Vandaar ook dat er zo weinig keus is in Nederland. Zoals in Engeland alle partijen, ook Labour teruggrijpen naar het idee van de Peers, de machtigen, de baronnen die alles eigenlijk bedisselen en die alleen maar behoeven te worden gevolgd, toegejuicht door de "hen tot in den dood getrouwen" die met hen gaan. In elk land, tot zelfs Frankrijk of wat dat betreft Italië met zijn voortdurende twisten, zijn verdachtmakingen, weerspiegelt zich nog altijd de intrige, de onzuiverheid van verhoudingen, die er in de tijd van de koningen, van de belangrijke grote staten of staatjes in Italië en Frankrijk bestond. Het is gewoon het oude dat zich voortzet.

De achtergrond van de cultuur wordt bepaald door de illusie, door de godsdiensten door het gebeuren waarmee uw oordeel werd geconditioneerd. Om een wereld te veranderen zou je met een algehele conditionering nog vele geslachten nodig hebben, tenminste zeven. En als je werkelijk een nieuwe mens wilt vinden die vrij staat van alle vooroordelen, van alle ingetrecterde waarderingen, dan zou je misschien wel 7 maal 7 geslachten nodig hebben. Realiseert u zich dit.

De culturele achtergrond is het verleden. Het is de heiliging van het verleden. Het is het vereren van de symbolen, terwijl men vaak de betekenis die ze hadden allang vergeten is. Het betekent het sublimeren van het onbegrepen tot iets wat een eigen verdienste of een eigen voorrecht is.

Indien u mij toestaat hier nog een opmerking aan toe te voegen. De eredienst die velen in Nederland nog steeds kennen ten aanzien van het vorstenhuis is ook mede veroorzaakt door deze culturele achtergrond. Zij die zeggen "Ik heb er niets op tegen, als het wordt afgeschaft", hebben ergens in zich toch nog een hunkering naar die vaderlijke of moederlijke figuur aan het hoofd van de Staat, die de kinderen voortdurend zegt, dat ze toch wel zoet zijn.

Misschien vindt u dit als inleiding niet bevredigend. Ik zou dat kunnen begrijpen. Maar vergeet u een ding niet. U leeft uit de legende van het verleden. Uw waardering, uw streven naar vernieuwing is niet gebaseerd op uzelf alleen, maar op al datgene wat men u heeft aangeprezen, wat men u heeft ingehamerd, wat erfelijk door vele geslachten in u is vastgelegd als eigenschap, als kwaliteit. Eerst als u die achtergrond kunt aanvaarden en begrijpen, zult u misschien ook gaan inzien hoe in een wereld, die toch in wording is, die verder groeit naar een grotere rijpheid van de mensheid, juist de cultuur een stabiliserend element is. Want de cultuur is datgene waardoor de vlucht van menselijke gedachten en begeerten steeds weer in balans wordt gebracht, omdat men ondanks alles wil blijven beantwoorden aan de ingelegde waarden van het verleden.

❖ *Kunnen spanningen de mensen bewust maken van hun conditionering.*

Dat zou een hernieuwde conditionering vergen. Dus een conditionering die bewust maakt van een conditionering, maakt de eerste conditionering het ongedaan, maar conditioneert u verder in uw houding tegenover datgene wat toch een basis is van uw bestaan. Het is dus erg moeilijk. Ik geloof, dat je een mens wel duidelijk kunt maken dat een groot gedeelte van zijn leefregels niet noodzakelijk juist behoeft te zijn en dat er een waarheid kan zijn die voor alle mensen gelijk geldt. Al is het alleen maar omdat mensen anders zijn. Als u dat kunt bereiken, dan heeft u al veel bereikt.

Als u anderen wilt vertellen dat zij geconditioneerd zijn, dan moet u zich eerst afvragen wat uw eigen conditionering is, want u bent ook geconditioneerd. Dat wil zeggen, dat uw visie op de conditionering van anderen in wezen ook wordt bepaald door een aantal factoren, die iets met uw persoonlijke bewustzijn of erkenning te maken hebben, maar die in u een soort instinctieve drang wekt en deels ook een onbewuste reactie op het bestaande vormt. Dat betekent, dat u het wel kunt proberen, maar dat de kans dat u daarmee een volledig succes behaalt betrekkelijk klein is. Ik zou zeggen; leer de mensen beseffen, dat ze vele dingen niet doen, het niet willen, of omdat ze die niet juist achten omdat ze het niet alleen omdat ze niet weten hoe ze het anders moeten doen. Als u hun dat aan het verstand kunt brengen, dan heeft u het enige gedaan dat mogelijk is om hen althans enigszins van een te strakke conditionering te bevrijden.

Commentaar

Onder deze wat vage titel schuilt mijn recht om een korte beschouwing te geven over facetten van de voorgaande lezing.

Als ik de behandeling ervan beschouw, dan zie ik meer van de ontwikkeling van de cultuur dan van haar achtergronden. Dat is begrijpelijk, want beide vloeien bijna onmerkbaar in elkaar over. Ik ben ervan overtuigd dat de cultuur noodzakelijk is voor een mens, ook al is ze vaak anders dan hij zich die probeert voor te stellen.

De cultuur namelijk is dat patroon waarin de samenleving tot een mate van eenheid komt. Op het ogenblik dat wij de cultuur wegnemen, krijgen we communicatiestoornissen. Het is niet voldoende dat men met elkaar een bepaalde boodschap bespreekt. Men moet ook een achtergrond hebben, een zekere context waarin het besprokene geplaatst kan worden. Het is de cultuur die de achtergrond van het gehele leven vormt.

In dit opzicht zijn er zaken die zeker de aandacht vragen en die ook veelzeggend zijn voor de beleving van die culturele achtergrond. Neem nu Nederland waar een oudejaarstoespraak van Wim Kan het wint van alle Kamerverslagen, inclusief de troonrede. Kijk naar de manier waarop een filmster of de een of andere rock-and-roll idool of soortgelijke vreemde figuren vaak veel meer in de belangstelling staan van de mensen dan degenen die hun lot in feite bepalen. Ik meen, dat dit veelzeggend is. Men wil zich bezighouden met datgene wat zich afspeelt binnen de eigen erkenning van de wereld, maar vooral ook met wat in overeenstemming is met het eigen behoefte element.

De verering van de rock-and-roll star is feitelijk niets anders dan de "ik" projectie in een heldenrol. De aandacht voor Wim Kan is eigenlijk de weerspiegeling van het onbehagen dat de onbegrijpelijke politiek wekt bij menig burger. Het is kenmerkend voor de tijd waarin u leeft dat dat steeds weer onder de loep wordt genomen, dat men alles probeert te herzien. Ook dit vloeit weer voort uit de voorgaande tijd, volgens mij.

Het is heel duidelijk dat de beide wereldoorlogen op hun eigen manier een enorme omwenteling hebben teweeggebracht. De eerste wereldoorlog bijvoorbeeld geeft aanleiding tot een vrouwenemancipatiebeweging zoals die in vele eeuwen niet heeft bestaan. Zij geeft gelijktijdig een verandering van zeden weer. Er ontstaat een totaal nieuwe cultus van vermaak, mede vreemd genoeg uitgedrukt in het improviserend karakter van de Chicago-jazz, die in deze tijd bijzonder de aandacht trekt van de mensen.

Het is de tweede wereldoorlog die de banden met de bestaande machten verbreekt. Het was vroeger niet denkbaar dat iemand openlijk op een toneel grappen zou vertellen over bijvoorbeeld Colijn of een van zijn vele voorgangers, laat staan over de Koningin. Dat was

ondenkbaar. Na de wereldoorlog was het niet alleen denkbaar, het was bijna obligaat geworden. De spot op de bestaande instellingen werd plotseling noodzaak. Alternatieve groeperingen groeiden overall als kool. En als u het mij vraagt, soms als boerenkool, soms als apekool. De beide wereldoorlogen hebben ongetwijfeld een grote verandering veroorzaakt, maar de aanleiding daartoe ligt juist in de situatie van de oorlog zelf.

Als Nederland alles zo wil hervormen, dan komt dat voort uit een te sterk genormeerd zijn en een te zwaar onder druk staan in de oorlogsjaren. Als de mensen proberen een andere manier van leven te vinden, niet meer terug te keren naar het oude, dan kan dit worden verklaard door hun teleurstelling, toen kort na de oorlog bleek dat het verleden niet hernieuwd kon ontstaan. Het is een verwerpingsreactie, en als zodanig ook volkomen terecht en begrijpelijk. Dit is cultuur.

In uw tijd heeft men het over sub-culturen. Nu moet ik toegeven dat, zoals bij menig wetsartikel, de subs het winnen van de oorspronkelijke inhoud. De situatie waarin de huidige Nederlandse bevolking zich bevindt, kan als volgt worden gekenschetst;

Er is enerzijds een behoefte aan de grandeur van het verleden, anderzijds echter wil men een vrijheid hebben die met dat verleden niet te verenigen is. Een conflictsituatie dus waarin men probeert uiterlijkheden uit het verleden te gebruiken om de eigen onrust over de innerlijk te groot geworden vrijheid te verbergen.

Ook in alle vernieuwingen van de kunst, waarin de minder harmonische factoren lange tijd een grote rol hebben gespeeld, worden de onrust en onzekerheid van mensen uitgebeeld die innerlijk meenden nu zullen we toch wel vrede krijgen en verder kunnen gaan.

Het verzet, want dat was het in feite, was niets anders dan een weergave van een wereldbeeld dat men durfde aanschouwen omdat men meende dat men het kon overwinnen.

Naarmate echter de verwarringen en ook de conflicten in de wereld toenemen, zien wij een groeiende hang naar zekerheid, naar geborgenheid. Om het heel eenvoudig te zeggen, kort na de oorlog zocht men het in de richting van Pintera, in deze dagen neigen de meesten in de richting van Andre van Duin. Men beschouwt dit wel eens als een betreurenswaardige ontwikkeling, maar ik geloof dat dit een verkeerde visie is op het geheel. De cultuur kan niet bestaan uit alleen vervreemdingseffecten. Ze kan ook niet bestaan uit een te zuivere reflectie van datgene wat is, zoals in dat stuk de Familia.

Het is eerder belangrijk, dat men de dromen van een hemel en het gevoel van een lichte verhevenheid door het aanschouwen van andermans dwaasheid in deze tijd gebruikt om een zekere innerlijke rust te gewinnen. Je hebt weinig aan een steeds opvoeren van de gewelddadigheid in het openbaar vermaak. Het is evenzeer duidelijk dat de al te harde en verdovende rock, die lange tijd de meeste jongeren heeft getrokken, langzaam maar zeker plaats zal moeten maken voor de meer romantische en dromerige vertolking van levensproblemen of zelfs idealisering, die men op zichzelf als onmogelijk erkent. Dit is niet te vermijden, dit vloeit voort uit de situatie waarin men verkeert.

Er is een tijd geweest dat in Nederland alleen het buitenlandse lied aandacht kreeg. Daarna volgde een tijd waarin men zich voornamelijk wilde verdiepen in het levenslied, kort voordien nog verachtelijk "smartlap" genoemd. Nu zullen we langzamerhand een ontwikkeling zien in de richting van het chanson, van het beschouwelijke met grotere diepgang. Misschien nog in de eigen taal, maar dan zo mogelijk toch omgezet ook in andere talen. Men wil zijn persoonlijkheid en wezen wel beter erkennen in deze periode, maar er is geen reactie meer nodig op de al te verdovende ritmen, die als populaire muziek worden gepresenteerd. Dientengevolge kan men nu gaan zoeken naar een melodische inhoud die gepaard gaat met een gedachte. Een mens moet zich ontspannen en gezien de situatie is dit iets waarin hij zich tijdelijk kan verliezen.

Ik meen dat we ook de schilderkunst op gelijksoortige wijze kunnen zien. De oudheid beschouwend, zien we daar de uitbeelding naar het leven of zelfs meer dan dat. Daar waar het geen uitbeelding meer is, krijgen we te maken met het zuivere symbool. Het symbool dat voor een gekend denkbeeld staat. Er volgt een periode in uw dagen tussen de twee wereldoorlogen,

waarin men langzaam maar zeker probeert zich los te maken van dit alles. Men tracht enerzijds in alle vormen de schoonheid te erkennen. Het stapelen van keien wordt ook een kunstvorm, evenals het ophangen van geplastificeerde, versleten broeken in een lijst. Het volkomen natuurgetrouw uitbeelden van auto's of asbakken wordt kunst. Daarnaast zien wij de absoluut niet figuratieve kunst die lange tijd, laat ons eerlijk zijn, door de mensen niet zozeer werd gewaardeerd. Een Mondriaan kan in deze tijd bij velen op begrip en een zekere bewondering rekenen, maar als je diezelfde kunst had laten zien in 1916 dan zou de waardering daarvoor op zijn minst genomen zeer matig zijn geweest.

Wat is nu de verdere ontwikkeling? Wij zien dat men teruggrijpt naar de Jugendstil en zelfs verder dan dat. Dat men terugzoekt naar het meer romantische naturalisme. In vele gevallen probeert men daaraan de magische elementen te verbinden, waardoor de mens innerlijk wordt getrokken naar een onwerkelijke wereld met ongekende en ongeziene krachten waarop hij in deze tijd moet vertrouwen. Anders weet hij het niet meer. Ik meen dat dit kenmerkend is voor de wijze waarop cultuur functioneert.

Cultuur is niet een bezit, zoals men wel eens denkt. Cultuur is eenvoudig een aanpassing die, uitgaande van het bestaande, voortdurend nieuwe vormen scheidt en uit die nieuwe vormen herscheppend en nogmaals herscheppend zich een beeld vormt van het mogelijke dat, verstandelijk gezien, onbenaderbaar wordt.

De cultuur is de geestelijke aanvulling van een werkelijkheid waarin men teveel tekorten ervaart. Dit althans is mijn visie. Dit stellende meen ik dan ook dat onze spreker van heden te weinig de nadruk heeft gelegd op juist dit aanvullend karakter dat de cultuur heeft. Zij suppleert. Zij brengt als het ware door haar uitingen een voortdurend nieuwe ontlading van spanningen en het bewust vinden van nieuwe spanningen naar de mens toe en geeft hem zo een inhoud, die hij zonder dit niet bewust zou kunnen bereiken.

Cultuur is een bewustmakingsproces dat buiten de mens gesteld met modieuze tendensen in feite hem steeds weer zichzelf doet verliezen en erkennen tegelijkertijd.

Inhoud.

Inhoud, datgene wat in iets bevat is. Een mens heeft dus inhoud, als er in hem iets bevat is. Een mens, die een goed diner heeft gehad, heeft waarschijnlijk een behoorlijke inhoud.

Een geest denkt en werkt op aarde via de mentaliteit. Als in het geheel van het denken voldoende combinatiemogelijkheden aanwezig zijn en zo voortdurend nieuwe beelden kunnen ontstaan en elkaar afwisselen, dan mogen we spreken van een mens met een behoorlijke geestelijke inhoud.

Inhoud is niet alleen maar betekenis. Het is aanwezigheid plus de daaruit voortvloeiende mogelijkheid. Het diner wordt omgezet in energie, althans dat hoopt men. De geestelijke inhoud wordt omgezet in wijsheid, in bewustzijn, dus in erkenningsmogelijkheid. En als een geestelijk of een stoffelijk onderwerp, zoals wij dit u vaak presenteren, inhoud moet hebben, zo betekent het dat het in u bepaalde processen moet kunnen losmaken opdat het u de mogelijkheid geeft op een nieuwe manier te beschouwen, te realiseren en te reageren.

Het beste beeld van inhoud vind ik nog steeds het conservenblikje. De inhoud daarin is voor bederf gevrijwaard, inderdaad. De inhoud is het belangrijkste van het blik, inderdaad. Maar als je het niet openmaakt, heb je niets. Dat is mijns inziens kenmerkend voor de inhoud van ons wezen. Datgene wat in ons is, kan groot zijn en zeer belangrijk. Maar het krijgt pas zijn betekenis, wanneer het naar buiten kan treden en daardoor een proces op gang kan brengen, waarbij onze inhoud vernieuwt en gelijktijdig onze werkzaamheid zich uitbreidt.

Sta mij toe u toe te wensen een verrijking van uw inhoud, voerend tot een vernieuwde activiteit van uw gehele geestelijke en stoffelijke wezen.

Blok 2.

2.1 Achtergronden van de cultuur (vervolg)

Als men zegt cultuur, dan zit daar het woord cultus in. Cultus is niet alleen eredienst, maar een samenstelling van een aantal gebruiken. Als wij ons willen bezighouden met de achtergronden van de cultuur, dan moeten wij ons realiseren dat de cultuur wordt gevormd door de geldende gebruiken en dat die gebruiker ook weer door de cultuur worden beïnvloedt.

We kunnen daarover natuurlijk heel ingewikkelde verhalen gaan ophangen, want er zijn tijden geweest dat je werkelijk moest vragen "wat is het nu eigenlijk, waar gaat het eigenlijk om, hoe komen die mensen tot zo'n aantal gebruiken?". Ik denk dat we het eenvoudiger kunnen maken, als we proberen een analyse te geven van een bepaalde cultuur en trachten de achtergrond te schetsen waartegen die cultuur moet worden gezien. We zien dan de samenhang van de invloeden die van buitenaf optreden, de omstandigheden waaronder de mens leeft en de resultaten van wat wij de cultuur noemen, de uitingen middels geloof, kunst, woon- en leefgewoonte en wat daar verder bij hoort. Ik heb gedacht om daarvoor een stukje Egypte te nemen.

Als we Egypte beschouwen, dan valt onmiddellijk op dat het een vruchtbaar gebied is, maar zeer beperkt. De gemiddelde afstand vanaf de vruchtbaarheidgevend rivier bedraagt niet meer dan 10 kilometer. Het is een zeer langgerekt rijk. Hier en daar vinden we wat bredere stroken waarop culturen mogelijk zijn en daaromheen ligt de woestijn.

In die woestijn leven mensen die een trekkend leven leiden. Stammen die nomadisch of bijna nomadisch zijn. Daartegenover staat de Egyptenaar als landbouwer. Dat is dan het begin. Als je de cultuur van Egypte wilt begrijpen met zijn dodencultus en alles wat er nog bij komt, dan moet je eerst weten wat voor een land het was en onder welke condities men daar leefde.

De situaties voeren natuurlijk tot een voortdurende strijd tussen de bewoners van de woestijn, die natuurlijk wel iets te kort komen, en de eigenaars van de vruchtbare gebieden die proberen om deze gewapenderhand te verdedigen tegen de invallen uit de woestijn. Alweer iets wat in de hele cultuur van betekenis is.

De woestijn krijgt het karakter van een soort dreiging, een dodenrijk. We zullen later in de Dodenboeken dit alles terugvinden. Anubis is in feite een jakhals een wezen, dat alleen sporen achterlaat in het zand van de woestijn en verdwijnt in de dood. Daarom wordt hij ook met een jakhalskop voorgesteld. Zoals een andere god schijnt thuis te horen juist daar waar de wateren zich wat verbreden, de ibis. En automatisch wordt het een god van wijsheid, want komt niet alles uit het water? Dat is de manier waarop de mens interpreteert.

In deze ontwikkeling wordt het langzamerhand noodzakelijk een georganiseerde verdediging op te bouwen. Wij krijgen nederzettingen, die in het begin eigenlijk meer forten zijn, maar zich geleidelijk aan tot steden ontwikkelen. Die steden verdedigen het bezit, maar vormen gelijktijdig ook een bezit. Degenen die daar de baas zijn, bezitten of beheersen het land. Alweer iets belangrijks, een splitsing in standen waarbij blijkt dat de priesterstand weliswaar erg belangrijk is, maar dat de krijgsmansstand toch voor een groot gedeelte bepaalt hoe de zaken verlopen. Deze krijgslieden zijn het die met hun wapens, hun optreden en hun toen reeds bestaande militaire orthodoxie eigenlijk de gehele samenleving beïnvloeden.

Het gaat om bezit en om dat te handhaven. Maar bezit handhaven is niet voldoende, want er zijn heel veel mensen die geen bezit hebben. Dus moet het bezit geëtaleerd worden. Grootheid en macht moeten worden duidelijk gemaakt door het bezit. Dan is het ook heel begrijpelijk, dat men de dood gaat zien als iets waarmee men zich voortdurend moet bezighouden. Want men kan wel wat bezit meenemen naar de andere kant, maar men laat toch heel veel achter.

Als wij horen dat op de feesten van de Egyptenaren een geraamte wordt binnengebracht (tenminste een afbeelding daarvan) en dat dan wordt geroepen "bezie dit en besef dat je dat zult worden" dan denken wij aan diepzinnigheid. Dit is echter doorgewoone een uitdrukking, het bezit is geen zekerheid.

De poging om het bezit een schijn van duurzaamheid te geven (denk aan de graftekens, de piramiden, maar evengoed aan de tempels en paleizen die er gebouwd zijn) toont aan dat duurzaamheid erg belangrijk is voor de Egyptenaar. Dat zal zijn religieuze benadering van het leven wel degelijk beïnvloeden, maar ook zijn kunst. Want de kunst moet duurzaam zijn. Ze moet iets kolossaals hebben. Ze moet overweldigend zijn. Ze moet hem de verzekering geven dat dat leven eenvoudig niet teniet kan gaan.

Er zijn ook zuiver sociale gebruiken. Een rijke Egyptenaar ontvangt zijn gasten. Ze worden bediend door naakte slavinnen. Dat is heel eenvoudig als je begrijpt hoe die mensen dachten. Bezit is belangrijk. Een geklede slavin kan feilen hebben. Als ze niet gekleed is dan wordt ze in haar volle schoonheid, en dus ook in al haar eigenschappen, kenbaar. Men zegt niet, hier is een blote vrouw. Men zegt, kijk nu eens wat ik heb.

Op gelijke wijze zien we hoe bijvoorbeeld een leger wordt uitgerust. Dat leger wordt niet alleen uitgerust op een doelmatige manier, het gaat er veel meer om een zekere mate van weelde ten toon te spreiden. Macht is bezit. Bezit moet worden uitgedrukt.

Als je zo de achtergrond van de cultuur beschouwt, dan is die achtergrond eigenlijk de angst voor het verlies, want er kan iets gebeuren. De oogst is niet tot rijpheid gekomen. Wat moet je dan eten. Dan moet je toch op de een of andere manier iets kopen of verhandelen of ruilen, anders ben je je zekerheid kwijt. Je kunt veel bezit hebben, maar als er stammen van buiten invallen, dan ben je het kwijt en waar blijf je dan? Bezit en de mens worden geassocieerd. En omdat bezit zich langzaam maar zeker in drie verschillende delen splitst (dat is lang voordat de twee Kronen worden verenigd) krijg je als vanzelf die splitsing ook op een andere manier weerkaatst én in de maatschappij én in de godsdienst. Een voorbeeld.

De eerste stand is de boerenstand.

In het begin zijn boeren tevens soldaten. Er zijn dus betrekkelijk weinig slaven. De beroepen ontwikkelen zich. De samenleving wordt complexer en de boer kan niet mee. De boer is namelijk alleen maar de basis waar die hele top op steunt. Hij blijft dus achter.

De tweede stand is de burgerstand.

De burger heeft nog een mogelijkheid om met bezittingen te werken en is niet zo afhankelijk van verdediging of van goedertierenheid. Hij kan dus een zekere rijkdom verwerven.

De derde stand de machtstand.

Ze omvat zowel de overigens gewijde hofhouding (het zijn allemaal priesters en priesteressen) als ook het leger, waarin trouwens de meesten een graad hebben in het priesterschap.

Zo bezien zijn er dus drie standen.

De eerste stand verzorgt het leven. Als we nagaan wat in het Dodenboek wordt geschreven over het Land der Zaligen, dan is dat landbouwgebied. Van de gewassen reiken de halmen van het graan tot aan de grond, zwaar van de volle aren.

De tweede stand is de bezitstand, de handelsstand.

De 1^e fase Wijsheid wordt in die dagen ook gezien als iets wat met rang en met bezit samenhangt.

De 2^e fase Weten. Wie wat weet, die heeft daardoor macht en door die macht komt hij tot weten. Hij weet meer dan een ander.

De 3^e Beheersing. De hogepriester, de Farao en al diegenen die hun gezag tot uiting brengen, behoren hiertoe. De hoogste trap is het gerechtshof der goden, de macht.

Dan moet ook de mens in drie fasen worden uitgebeeld.

zijn stoffelijk leven, waarin het bezit wordt vergaard.

de geest.

Een voertuig dat tussen de aarde en de eeuwigheid heen en weer kan pendelen en dat het bezit nog van buitenaf kan blijven bekijken en gelijktijdig de waarde daarvan kan overbrengen in de wereld van de geest waar de beheersing weliswaar is, maar waar je ook nog iets wilt hebben om over te heersen, zoals je gewend bent.

Het is duidelijk dat de grafgift hier ook een grote rol gaat spelen. Bezit overbrengen naar het hiernamaals. Vergis u niet, dat is niet zo alleen bij de Egyptenaren. Als we horen over het fabelgraf van Kublai Khan en van Djengis Khan, dan vernemen we ook dat ze enorme schatten meenemen. Vorsten in de Germaanse periode worden begraven met enorme grafgiftten. Koningen, tot 1400 / 1500, worden begraven tezamen met de symbolen van hun macht. Meestal replica van scepter en rijksappel, maar zonder zegel. Als je dat allemaal bekijkt, dan wordt steeds duidelijker, het is de manier waarop de mensen leven waardoor hun wijze van denken en geloven eigenlijk wordt bepaald. Maar dat houdt ook weer in, dat ze de wereld op een bepaalde manier zien en uitdrukken.

U kunt in uw dagen zeggen, wat waren de Egyptenaren grote kunstenaars. Dat is waar. Maar hun kunst is uitgezonderd twee kleine perioden hoofdzakelijk formeel. Het is voor hen een soort schrijven, niet een uitbeelden van hetgeen je ziet. Het is de weergave van een maatschappij zoals zij die zien, met een starre ordening, met een starre machtsindeling, waarin kwaliteiten, die in de plaats kunnen treden van bezit, het enige is dat van belang is.

De magie speelt natuurlijk ook een rol in Egypte en in alle andere beschavingen. Tot in de uwe toe, nietwaar, zowaar helpe mij God almachtig. Of u dat zegt of Jimmy Carter maakt geen verschil. Men zegt het. Het is een bijgeloof.

De Egyptenaren hadden ook een bijgeloof. Zij meenden dat het lichaam verduurzaamd moest worden. Dat hadden ze gemeen met vele Indiostammen. De Inca, de Azteken, de Tolteken e.d. kenden ook de conservering. Er zijn ook volkeren geweest, zoals de Bosjesmannen, die ook die gebruiken een tijdlang kenden. Het gaat er doodgewoon om, hoe leef je.

Ik hoor de mensen in deze tijd heel vaak zeggen, de negercultuur is toch erg primitief. Die is helemaal niet primitief. Die negers leven alleen anders. De waarde in hun samenleving is een geheel andere. Voor hen kan een symbool, waarvan u alleen maar de primitieve schoonheid ziet, erg machtig zijn. Voor hen is dat de uitdrukking van eenheid in de samenleving die ze nodig hebben. Als we kijken naar het denken en het geloof van de negers, hun bijgeloof, hun gebruiken, hun dansen, hun sierkunst, dan ontdekken we dat het allemaal de bedoeling heeft om een eenheid uit te drukken. Waarom? Omdat die eenheid binnen hun stam en binnen hun familie onvermijdelijk noodzakelijk is. De wederkerigheid tussen hemel en aarde, maar evengoed tussen mens en mens moet voor hen een vanzelfsprekende zijn, anders kunnen ze niet bestaan. Het is duidelijk dat zij die emotie van saamhorigheid uitdrukken in allerlei symbolen en dat zij juist door dit gevoel van saamhorigheid veel meer hiërarchisch denken dan vele westerlingen. Dat kun je hun eenvoudig niet ontnemen.

Neem nu uw eigen tijd, dan valt daarin ook van alles op. De mensen van de rijke landen leven op een bepaalde manier. Dat weerspiegelt zich in hun woningbouw, in de wijze waarop zij hun kantoren optrekken, hun wegen aanleggen. Het heeft helemaal niets te maken met kunst als zodanig. Kunst is alleen maar de weergave ervan, het is de reflectie van de werkelijkheid. Maar de achtergrond van de cultuur ligt in de manier waarop je bestaat.

Als je steeds rijker wordt, en dat bent u in feite al gelooft u het misschien zelf niet, dan verschuift de belangstelling, dan word je minder behoudend. Een vijftig jaar geleden kochten de mensen een ameublement voor het leven. Toen was duurzaamheid erg belangrijk en daarnaast sierlijkheid. Maar die sierlijkheid kon niet beantwoorden aan modevormen ze moest de uitdrukking zijn van belangrijkheid. Zeker, er kwamen ook nog wat dingen bij. De heren gingen pommade gebruiken en onmiddellijk verschenen de antimakassartjes. Het woord zegt het trouwens als tegen de makassarolie die in de brillantine werd gebruikt. Dan kunt u zeggen, het was toch zo aardig. Dat heeft daar niets mee te maken. Het was in de eerste plaats praktisch. En het werd een uitdrukking.

De huizen in het Victoriaanse tijdperk waren veel meer gesloten dan tegenwoordig. Dat is ook logisch. Vroeger was de wereld tamelijk hard en bar in de ogen van de mensen. Dus moesten de huizen een beslotenheid vormen. Het moest als het ware de grens vormen tussen de innerlijke zekerheid (de zekerheid van de eigen kleine gemeenschap waar het personeel ook bij hoorde) en de wereld daarbuiten waar het een kwestie was van maniërisme, van manoeuvreren en manipuleren. De plaats om jezelf te kunnen zijn moest dus afgesloten kunnen worden.

In de tegenwoordige tijd houdt men meer van grote ramen. Men laat de wereld binnen. Waarom zou men dat niet doen, want als het in je eigen leventje niet goed gaat, kun je je nog altijd op de wereld daarbuiten beroepen. Het is een wereld van massaliteit. Men gelooft in de betekenis van de massa. Dan is het ook duidelijk dat die massaliteit zich gaat uitdrukken in bouwvormen. Uw moderne steden en satellietsteden zijn de uitdrukking van monumentale massaliteit, van gelijkgerichtheid, gelijkvormigheid, maar daardoor ook van een mate van bescherming. Een naast elkaar wonen zonder elkaar te kennen, zeker, maar dan ook een zekerheid vinden in het feit dat je met die anderen samen bent. Dat de mensen dat niet meer zo ervaren is weer het gevolg van veranderingen in de maatschappij, in de situatie.

Er is een crisis in de wereld. Wat voor invloed denkt u dat crisis zal hebben? In de eerste plaats komen er flodderige producten op de markt. In de tweede plaats zullen de mensen daardoor weer meer gaan kijken naar duurzaamheid. De belangstelling voor bijvoorbeeld jeans is een van de tekenen daar van. Jeans was vroeger alleen maar iets voor een arbeider. Tegenwoordig is ze het teken van bruikbaarheid, draagbaarheid, maar ook duurzaamheid. Het is de kwaliteit, die men onbewust in het modegebeuren al zoekt en die men niet helemaal wil loslaten.

Als de crisis zich voortzet, dan gaan de mensen steeds meer denken in termen van bezit. Wat heb ik, hoe lang kan ik dat bewaren, wat kan ik ermee doen? En dat betekent ook dat de kunst dan niet meer de bevlieging van een ogenblik kan weergeven dat moet ook eeuwigheidswaarde hebben.

Als u kijkt naar Shakespeare dan heeft u een heel aardig voorbeeld van de cultuur van zijn tijd. De meeste mensen zien alleen maar de mooie drama's. Al die koningen die vermoord worden of anderen vermoorden. Wat ze niet begrijpen is dat dit geheel zo ontzettend formeel is en gelijktijdig zo dodelijk, zo vol van verraad, vol van magisch toeval, van verraderlijkheid, waanzin. Maar dat is de maatschappij van die tijd. Een maatschappij die zich zo scherp splitst in een bovenlaag en een onderlaag. Waarin zo grote spanningen bestaan dat de rovers langs de wegen trekken. Soms zijn het voorname edellieden, soms ook boeren die het er maar eens op wagen. Als je die hele situatie probeert te begrijpen, dan wordt duidelijk, hier is het rumoer van moord en doodslag, van intrige en van verwisseling, eigenlijk niets anders dan de uitdrukking van de onregelmatigheid en de sterke verdeeldheid, die in de gehele maatschappij besloten ligt.

Er zijn ook mensen die zeggen, Amerika heeft geen cultuur, dat is allemaal uit Europa binnengebracht. Dat is niet helemaal waar. Wat je in de USA nodig had, zeker in het begin, was naast je principes die je moest hebben om jezelf te rechtvaardigen, ook een soort catch-as-catch-can mentaliteit. Het wonderlijke is, dat als we nu kijken naar de manier waarop bepaalde operettes, opera's, muziekwerken, originele Amerikaanse kunst (niet de indiaanse kunst) tot stand komen, dan zien we daar iets van hetzelfde in. Een poging tot zelfuitdrukking, tot zelfhandhaving. Een strijdelement waarbij de discipline alleen maar dient om de belangrijkheid, de onaantastbaarheid te onderstrepen.

Je kunt zeggen, de Amerikanen hebben grote showmensen. Ongetwijfeld. Maar waarom zijn ze zo groot? Omdat hun bestaan zo hard is. Ze moeten wel van alles kunnen. Als je niet kunt dansen, zingen, acteren en daarnaast als het even kan ook goochelen en bepaalde sporten goed beoefenen, dan is je bestaan maar zeer twijfelachtig, dan kun je geen indruk maken. En je moet indruk maken, anders kun je jezelf niet doorzetten tegenover anderen. Het is een

wereld van bluffen en overbluft worden. Dat alles zal invloed hebben op de groei, op de manier waarop alles wordt samengevoegd tot een geheel.

Het betekent ook, dat de mensen zich op een bepaalde manier gaan gedragen. Het feit, dat er in het begin vrouwen waren in de USA die een minderheid vormden en daardoor voor de continuïteit van volk en geslacht belangrijk waren, speelt zelfs nu nog een rol in manier waarop de Amerikaanse vrouw zich pleegt op te stellen ten aanzien van haar wereld en haar omgeving. En daardoor wordt weer het gezinsleven gekenmerkt. Maar als het gezinsleven zo is gekenmerkt, dan zal dat ook kenbaar worden in de verhoudingen in een leger, in de kunst, in de kerk. Dat zie je overal en dat is ook heel begrijpelijk.

Ik geloof dat, als je zoekt naar de achtergronden van de cultuur, je nooit mag vergeten dat de cultuur eigenlijk alleen maar het beeld van een samenleving is welke ontstaat aan de hand van noodzaken, die een mens kent om zijn bestaan te handhaven.

Dan wordt ook begrijpelijk waarom de mensen vroeger kinderen offerden aan Dagon. Wat dat betreft, Abraham had daar ook niets op tegen. Hij had bijna Izaak geofferd. Waarom men dat deed? Wel men leefde in een wereld waarin eigenlijk alles kon worden gekocht. Als je naar een koning ging en je had schatten genoeg, dan kon je alles wat je maar hebben wilde van hem krijgen, als het hem maar niet teveel kostte. Als je arm was en je had iets speciaals, dan bood je dat de koning aan. Hij gaf er altijd meer voor dan je op de vrije markt ervoor kon krijgen. Dus als je iets kostbaars had, dan gaf je dat aan de vorst. Dat betekende zekerheid. Of als je geen vorst in de buurt had, dan zocht je iemand die rijk was, die aanzien wilde genieten. Wie is er belangrijker dan een god. Dus als je iets van een god gedaan wilt hebben, dan moet je hem iets aanbieden, het kostbaarste dat er bestaat. Nu, het kostbaarste voor ons is het nageslacht. Want wanneer we oud zijn en onze kinderen werken niet voor ons, dan komen we jammerlijk om. In de tijd dat Dagon een god was, had niemand nog ooit van AOW gehoord. Dus de offers, de mentaliteit waarmee men tot de goden ging, waren eigenlijk een weerspiegeling van de maatschappelijke gebruiken.

Als we naar Azië gaan in deze tijd, dan constateren we dat een ambtenaar meestal een tamelijk laag loon heeft. Daarom doet die ambtenaar wat hij van staatswege zou moeten doen bij voorkeur heel traag, tenzij u hem iets geeft om zijn inkomen te vergroten. Een kleine omkoopsom die er overal bij hoort, of je nu in Egypte komt, in Indonesië, in India, in Pakistan of waar dan ook. Het enige land waar dat niet werkt is China. Maar daar kun je weer heel veel bereiken met een paar spreuken van Mao. Dat is ook een vorm van omkoperij, want het is de erkenning van de grootheid van een volk. Het is ook een verheffen van status op een andere manier. Het is duidelijk dat mensen die zo leven niet alleen hun medemensen op die manier zullen bekijken, maar dat ze ook hun relatie tot de goden op dezelfde manier zullen interpreteren dat hun kunst diezelfde verwervingsdrang kent. Dat betekent dat hun muziek, hun beeldende kunst, hun toneelspel, hun literatuur, hun mode, hun wijze van samenleving daardoor wordt gedictieerd.

Dan kunt u zeggen, er bestaan toch verschillende culturen gelijktijdig op aarde. Dat is zeker waar. Maar ga eens kijken naar de omstandigheden. Laten we als voorbeeld nemen de Shivaró's. Die zijn nu tegen de kerstening aan, tenminste wat er nog van over is. Deze indianenstam heeft gebruiken waardoor de kinderen ongemerkt worden opgenomen in de kring der volwassenen. Elke keer worden ze iets meer volwassen d.w.z. ze gaan meer doen. Omdat ze dat alleen op een bepaalde manier leren is er dus een zeer strikt ritueel in die samenleving gekomen. Niet dat iemand in het bijzonder priester is. Maar priester zijn betekent wel een bepaalde bekwaamheid bezitten. Hij moet namelijk vastgestelde gebaren, dansen, aanroepingen e.d. kunnen volbrengen. Het kind dat die bekwaamheden meer bezit dan de anderen, neigt naar het priesterschap. Een ander neigt juist meer naar baas te zijn bij de bouw van boten bijvoorbeeld. Iedereen maakt wel zijn eigen boot, maar er is altijd nog de expert die raad geeft en helpt, die iets meer is. Die bekwaamheid heeft hij waarschijnlijk van zijn vader geleerd, die het weer van zijn vader heeft geleerd.

Het is een wereldje waarin de gemeenschapszin enorm groot is, want er is geen scheiding tussen kinderen en volwassenen, ook al zou men dat denken. Er is eenvoudig een scheiding tussen taken. Elke taak op zichzelf is noodzakelijk voor het geheel. Als een van die taken uitvalt, komt het geheel in gevaar. Dat zal ook tot uiting komen in hun godsdienst, in de wijze waarop zij hun contacten met de omgeving beleven, in de manier waarop zij technieken ontwikkelen. Dat is allemaal een geheel, dat kun je niet scheiden.

Dan kun je zeggen, die mensen leven toch heel anders. Waarom zijn bij deze stam (trouwens ook bij vele andere stammen) kinderen zo bijzonder belangrijk? In de landen waar het kind een belangrijkheid heeft die niet kunstmatig wordt opgeschroefd (wat dat betreft heeft Dr. Spock heel wat op zijn geweten in het westen), ontleent het die belangrijkheid aan een grote kindersterfte. Juist in een land waarin veel kinderen sterven, is het kind dat overleeft kostbaar. In een land waarin de zekerheden voor de ouderen gelegen zijn in de familie waartoe ze behoren, is het kind een kostbaarheid, want het is de toekomst. De plaats van het kind in zo een gemeenschap wordt daardoor bepaald, maar de samenhang in die gemeenschap evenzeer. En dat betekent weer, dat de kunstvorm mede hierdoor wordt bepaald.

Als u kijkt naar Rood-China, dan ontdekt u met enige verbazing dat ondanks alle progressiviteit de kunstvormen gelijk zijn gebleven. Ze hebben wel een andere inhoud gekregen, maar het revolutionaire, het drama van de Chinese opera, is in feite een herhaling van de oude strijd van de machtige heerser tegen de soldaten van de Witte Draak. Dezelfde middelen, dezelfde encenering, dezelfde opvatting, in vele gevallen zelfs dezelfde toonzetting. Hoe komt dat?

China is al heel lang, waarschijnlijk zelfs al 4000 jaar een streng ingedeelde en zeer stabiele standenmaatschappij geweest. Dat wil zeggen, dat stilering in het contact tussen de standen noodzakelijk werd. Het scheppen van machtssamenhangen was alleen mogelijk door het scheppen van symboolsamenhangen. Strijd was in vele gevallen een kwestie waarin bluf en intrige een grotere rol speelden dan bijvoorbeeld mannenmoed. (de Chinezen moeten mij maar vergeven dat ik het zeg, maar het is zo.) Het is duidelijk, dat ze de gehele maatschappij hebben geïntegreerd in de wijze waarop ze de kunst manipuleren, hun gemeenschappen indelen, ja zelfs in de manier waarop ze hun wegen hebben aangelegd en hun gebouwen hebben opgetrokken.

Een Yamen wordt omgeven door een muur met daarin een geestenpoort. Waarom die muur? Afgeslotenheid. De kleine gemeenschap waarin de precieze hiërarchie kan worden gehandhaafd en waarin men een vrijheid kent tegenover de grovere hiërarchische samenhang van de buitenwereld. De geestenpoort is er alleen maar om de geesten die daar niet thuishoren (men deed aan voorouderverering) erbuiten te houden. De muur heeft gewoon de taak van selectie, van afscheiding. En of we nu gaan kijken naar de functie van de jademuren en de jadepoorten in het oude keizerlijke paleis of naar de zeer eenvoudige huisjes van de meer vermogende boeren, overal zien we een indeling die vergelijkbaar is.

We zien ook de enorme gebondenheid aan plaats, die voortkomt uit een gemeenschap waarin juist het hebben van een plaats zo belangrijk is. Dan is het ook duidelijk, dat iedereen die plaats niet alleen zou willen handhaven, maar ook eeuwig zou willen bezitten. Men wil begraven worden in zijn eigen grond. Kerkhof was voor de Chinezen tot voor kort een vloekwoord. Je behoorde in je eigen land en als het kon op het eigendom van je familie begraven te worden, want op die manier bleef je deel van de gemeenschap. Daar komt het op neer. Al die dingen bij elkaar vormen een achtergrond.

Als wij kijken naar een ontwikkeling of naar een gemeenschap, dan zien wij alleen de fenomenen ervan. Die fenomenen zijn echter de uiting van de levensachtergrond van de mensen.

Het is misschien interessant te zien dat in uw dagen de gemeenschap de neiging heeft tot fractionering. Ze valt steeds meer in delen uiteen die zich niet meer beschouwen als deel van

het geheel, maar als factor die het geheel dient te beheersen. Op het ogenblik, dat die fractionering ontstaat, is het duidelijk dat ook de kunst diezelfde kant moet uitgaan.

Als je bepaalde doeken van Picasso ziet, dan zal de leek zeggen, waarom zit een oog daar waar ik een arm zou tekenen en het andere oog waar ik een teen zou afbeelden? Waarom zweeft het hart daar rechts onder en zitten de armen en benen met elkaar verknoopt ergens in het midden? Maar als je kijkt naar de maatschappij zoals ze is met al die tegenstellingen, met die voortdurend om macht, om betekenis, om bezit intrigerende groepen die samen dan een natie of een gemeenschap uitmaken, dan is dat eigenlijk een logische uitdrukking. Door de verschuiving van waarden is de eenheid teloor gegaan. Dat zal de kunst moeten uitdrukken.

Dan komt er een ogenblik dat de mensen zeggen, wij moeten een ideaal vinden waardoor we een kunnen zijn. Het is dan logisch dat wanneer men zoekt naar het ideaal, naar een denkbeeld dat sterker is dan de werkelijkheid, men zal komen tot een verandering van die werkelijkheid. Men gaat dan in de richting van magisch realisme, magische symboliek. In een tijd waarin alles gereguleerd is, krijg je ongetwijfeld de geïdealiseerde uitdrukking, maar ook de totale gelijke weergave van de andere kant van de werkelijkheid. Dan krijgen we het zuivere naturalisme waarvan de technieken misschien zo hier en daar verschillen, maar waarvan de uitbeelding toch steeds uitgaat van absolute herkenbaarheid, van de vastlegging van het bestaande. De een zal dat dan doen met pointillisme, de ander met de brede penseelstreek. Maar de herkenbaarheid, de weergave van de werkelijkheid om daarmee je behoren tot die werkelijkheid uit te drukken, is dan de gangbare kunstvorm.

Op het ogenblik dat men de werkelijkheid of delen daarvan niet wil zien, krijgen we de romantisering, de neiging om alles zo buitengewoon mooi te maken. Dan wordt La Dame aux Camelias een heldin en is ze niet meer een wat tragische dame met een horizontaal beroep, wat ze toch in feite was. Dan zien we plotseling Watteau-achtige landschappen waarin de mensen dartelen als elfen of teruggekeerd zijn naar de natuur.

Maar dat is de achtergrond van de maatschappij die daartoe de aanleiding is. Het is een tijd waarin men alles probeert terug te brengen tot terug naar de eenvoud, een Rousseau tendens. Die kunnen we terugvolgen tot voor de val van het koningschap, een aardig eind verder zelfs. En waarom? Omdat de mensen een uitweg zoeken uit een te strak geworden gewoonte. Een koning wil eigenlijk liever slotenmaker of klokkenmaker zijn dan koning. De koning wordt een belasting. Dat zien we elke keer weer.

Als in een cultuur grote veranderingen optraden, dan moeten we kijken naar de achtergrond. En dan zien we dat daar vaak de tegenstelling waar wordt. Op het ogenblik, dat daar een absolute druk wordt uitgeoefend door het bestaande, wijkt men uit naar het andere en dat doet men religieus en artistiek.

Ik kan dit onderwerp nu wel voldoende geïllustreerd achten en zou hieraan nog enkele korte regels willen toevoegen.

Elke cultuur wordt geboren uit de omstandigheden waarin de mensen leven en wordt in haar uiting bepaald door de denkwijzen die de mensen nodig hebben om zich te kunnen handhaven in het bestaande patroon.

De factoren van de natuur en van andere onbeheersbare krachten spelen een grotere rol in elke cultuurachtergrond naarmate de mens hierdoor meer wordt getroffen. De mens zal altijd zijn gedrag, zijn denken en zijn uiting aanpassen aan datgene wat hij ondergaat, niet aan datgene wat hij in wezen is of doet.

Om een cultuur te begrijpen, zal men zich dus niet moeten afvragen, hoe sta ik tegenover de uiting? Men zal zich moeten afvragen onder welke condities en omstandigheden is het tot stand gekomen? Wat is de geschiedenis van de mensen en de mensheid op het ogenblik, dat deze uiting naar voren springt? Alleen zo zal men door alles heen de werkelijkheid kunnen zien. Want de cultuur is de werkelijkheid. Alleen, een werkelijkheid die wordt geschreven

onder bepaalde condities en daardoor een psychische conditionering veronderstelt bij hen die haar willen begrijpen.

Ik heb getracht de zaak duidelijk te stellen. Ik had natuurlijk veel meer kunnen aanhalen, maar ik dacht dat u Egypte interessant zou vinden. Ik heb dat als hoofdvoorbeeld gebruikt. Wilt u a.u.b., wanneer u hiermee bezig bent, u ook eens afvragen hoe men kan komen tot woonsteden als Zoetermeer, wijken als Morgenstond? Vraagt u zich eens af waarom? Vraagt u zich af welke drijfveren de mensen hebben om zich in feite toch te onderwerpen aan een dergelijke norm, een dergelijke beperking van hun uitingsmogelijkheid in wezen. Wat is de reden? Als u dat doet, dan begrijpt u de tijd waarin u leeft en begrijpt u ongetwijfeld ook een beetje beter waarom u reageert zoals u doet, zelfs op mijn wezen.

Commentaar

Als je het hebt over de achtergronden van de cultuur, dan is het net alsof je spreekt over de encenering van een toneelstuk. Het is waar, een toneelstuk wordt voor een groot gedeelte bepaald door wat men de ambiance (omgeving) noemt. Je kunt de betekenis van een stuk wijzigen alleen door het in andere decors te plaatsen en in andere kostuums te spelen. Toch blijft het hetzelfde stuk.

Als u onze vriend en inleider heeft horen spreken, dan krijg je zo het gevoel die achtergronden veranderen steeds en daardoor veranderen de cultuur en de mensen. Ik heb meer het idee dat de mensen niet veel veranderd zijn, maar dat door een voortdurende verandering, een voortdurend changement de decors, soms zeer verrassend zelfs, hetzelfde stuk toch weer anders klinkt. Persoonlijk heb ik altijd het gevoel dat je cultuur niet kunt onderbrengen bij een bepaald volk, het hoort meer bij een bepaalde mentaliteit.

Als ik denk aan de waanzinnige Beierse vorst (Ludwig II) die een fantastisch mooi slot heeft gebouwd, het moest mooier zijn dan Versailles. Ik denk dan aan Wagner met zijn eigen mystiek en eigen monumentaliteit, om niet te zeggen pompeusheid, en ik denk dan aan het Derde Germaanse Rijk waarin Wagner weer een symbool werd, dan zeg ik, dit is eigenlijk een eenheid van mentaliteit. Bepaalde dingen slaan aan bij mensen die op een bepaalde manier denken, daarom zullen zij die op de voorgrond schuiven en dan wordt de cultuur mede daardoor bepaald. Ik vind dat helemaal niet zo gek, als je het goed bekijkt.

Als we denken aan de Ring der Nibelungen. Was Willem niet een goede smid? Hij heeft namelijk het wapen van de nederlaag gesmeed waarmee later het Derde Rijk zich kon bewapenen. Aangezien onze vriend het zo nodig vond om in Egypte te beginnen, wilde ik ergens anders naartoe gaan.

Als ik zo kijk naar de manier waarop mensen denken en reageren, dan kom ik tot de conclusie dat cultuur eigenlijk meer een gewoonte is. Ze wordt bepaald door de manier van denken. Het is allemaal in de mens. Als u denkt dat dit een deel van de cultuur is, dan ligt het niet aan het feit dat wij cultureel zijn, maar aan het feit dat u een bevestiging vindt voor zaken die u noodzakelijk acht voor uw gemoedsvrede, voor uw benadering van het bestaan en dientengevolge beschouwt u dit als waardevol. Als voldoende mensen het als waardevol beschouwen, wordt het cultuur.

Ik moet altijd weer denken aan dat bekende grapje van het joodse jongetje dat voor het eerst in een katholieke kerk was. Hij zag dat met andere ogen. Hij zei, ik vind het een mooi beroep. Even buigen zus, even buigen zo, hoedje af, hoedje op, een keer knielen, weer hoedje af, hoedje op en dan rondgaan met de centenbak. Dat levert aardig wat op. Het drama dat de katholieke kerk erin ziet, was kennelijk aan dit jonge mens volledig voorbijgegaan. En aangezien zijn eigen culturele opvattingen waarschijnlijk bepaald werden door de handel in sinaasappelen of iets dergelijks, was het duidelijk dat hij ook in die termen al wat hij in de katholieke kerk zag, waardeerde.

De culturele opvattingen van de mensen worden dus bepaald door de omgeving en de omstandigheden. En dan wordt het ineens begrijpelijk dat de AJC met haar vroegere liederen

en de zogenaamde volksdansen (ik vond het meer een soort huppelontspanning) een bepaald cultureel element was. Ze gaf uiting aan een behoefte van de mens, onder andere het naar buiten gaan, het strijdbaar zijn (strijdliederen) en het terugkeren tot de natuurlijkheid, tot de onderlinge relatie van de mensen, die dan bij gebrek aan de huidige opvattingen moest worden uitgedrukt in een dansje rond de Meiboom of zoiets.

De situatie wordt voor mij gemakkelijker interpreteerbaar naarmate het dichter ligt bij mijn eigen bestaan. Ik zal ongetwijfeld ook wel geconditioneerd zijn om bepaalde zaken als aanvaardbaar en andere als onaanvaardbaar te beschouwen. Maar die conditionering maakt niet uit wat goed of kwaad is of wat er bestaat. Het maakt alleen uit wat ik beschouw als passend binnen het culturele patroon van mijn tijd en de uwe.

Ze zeggen altijd, dat er een grote kloof tussen de generaties is. Dat kan ik best begrijpen. De oudjes mochten bepaalde dingen niet en andere wel. De jongeren zeggen, wat jullie niet mochten dat doen wij wel en aan dat andere hebben we geen behoefte meer. Dus is het begrijpelijk, dat de oudjes zeggen, die jongeren deugen niet. Maar die jongeren hebben alleen een eigen manier van leven, een eigen benadering van het bestaan gevonden. De grote vraag is nu maar, is er iets te vinden wat de oudjes en de jongeren ook hebben en aanvaardbaar vinden? Dus een punt waar zij niet met elkaar in strijd zijn of elkaar beoordelen, maar waarmee ze samen iets kunnen doen. Dan is dat wat de band door de generatiekloof is, eigenlijk de cultuur zelf. De culturele achtergrond mag dan door de omstandigheden worden bepaald, maar de cultuur zelf moet dan toch wel gebaseerd zijn juist op datgene wat van geslacht op geslacht van betekenis is.

Als je je bezighoudt met de godsdienst, zie je precies hetzelfde. Als je te maken krijgt met een kerkelijke organisatie, dan merk je dat ze voor een ding doodsbenauwd, is de mystiek. Weet u waarom? Omdat zij zich weliswaar baseert op zaken die op zichzelf mystiek zijn, maar gelijktijdig beseft ze dat haar reglementen, haar vaste lijn wordt bedreigd, indien ze de mystiek teveel toegang geeft in haar machtsgebied. Dientengevolge schakelt ze de mystiek uit.

Hetzelfde is het met een econoom. Deze begrijpt heel goed dat er menselijke elementen zijn, die zijn berekeningen volledig oncontroleerbaar kunnen aantasten. Maar als hij toegeeft dat die menselijkheid inderdaad een rol speelt in wat hij als economie beschouwt, dan geeft hij toe dat zijn economische regels niet meer helemaal toepasbaar zijn. Hoe moet hij dan berekenen wat er morgen moet zijn, terwijl het nu gebeurt? Dat zijn de moeilijkheden waarmee hij te kampen heeft. Het feit op zich dat men die regels hanteert, is volgens mij weer deel van een cultuurpatroon.

Waarom, denkt u, zouden de economen zoveel invloed hebben in deze tijd? U kunt het bepalen, als u naar het verleden kijkt. Realiseert u zich dat de economie, zoals dat toen nog niet zo plechtig werd genoemd, ineens stortte toen de situatie bij de Wall Street krach ontstond dat de economie in Duitsland in puin viel door de enorme geldontwaarding en in Nederland door de sterk toenemende werkloosheid. In alle landen is iets dergelijks gebeurd.

Toen hebben ze gezegd, wij moeten een wet ontwerpen waardoor dat niet meer kan voorkomen. Maar een dergelijke wet kun je alleen ontwerpen, indien je de menselijke factor uitschakelt en dat proberen ze nu. Dientengevolge heeft men een wetenschap nodig op grond waarvan men dergelijke toevalsreacties meent te kunnen corrigeren. Dat het niet lukt, is duidelijk. U heeft nu al verschillende Kabinetten gehad waarin economen zaten. Goed verpakt zelfs. Elk van die Kabinetten heeft steeds weer nagelaten dat te doen wat nodig was en gedaan wat overbodig was. Die mensen hebben een geloof, net als de Paus. De Paus spreekt de zegen uit. Een Kabinet schrijft de Troonrede. Een klein verschil, maar het is dezelfde zegen die men een ander toedenkt.

Alles moet verklaarbaar zijn uit het gebeuren. Dat ben ik in ieder geval met mijn voorganger eens. Wanneer je rekening houdt met hetgeen jezelf is overkomen in het verleden, dan wordt

daardoor mede bepaald in welke richting je zult streven en zo proberen je waar te maken in deze tijd.

Er zijn jongetjes die nog lang in hun bed doen. Dat is een heel droevig probleem en daar krijgen ze klappen voor. Ze hebben het toen op een schreeuwen gezet en later de behoefte gekregen om zich te laten gelden. Dat zijn dan de bekende beat zangers geworden, die blèren nog steeds, maar nu tegen betaling. U zult zeggen, waarom vindt de jeugd dat nu mooi, dat stampende oer ritme. Het is duidelijk, die kinderen hadden behoefte aan iets waarin zij zich konden uitleven. Ze hadden geen behoefte aan cultuur, ze hadden alleen behoefte aan iets wat hun de kans gaf om zich emotioneel op te laden en te ontladen.

Er zijn mensen die zeggen. Dat heeft allemaal te maken met vrije seksualiteit. Ik zie dat er helemaal niet in. Als je twee van die schokkende jongeren tegenover elkaar ziet staan, de afstand tussen beiden is nog altijd een halve meter, dan zie ik dat lang niet zo seksueel als twee mensen die een Weense wals dansen. Die zitten aan elkaar gekleefd. Men geeft er dus een andere verklaring voor. Dat de jeugd daaraan behoefte had, wordt volgens mij bepaald door de situatie waarin ze leefden. Ze wilden zich losmaken van iets. Ze wilden zich uitleven en daar hadden ze dan een manier voor om dat te doen. Ze hebben er nu misschien niet meer zoveel behoefte aan om dat op die manier uit te leven, maar ja, nu zijn alle orkesten vervangen door de elektronische pingelinstrumenten. En dat betekent dat je misschien wel weer teruggaat naar Mozart en Hayden, maar dan wel met slaggitaar, basgitaar en sologitaar samen in een trio. Dan zou Hayden misschien denken, dat komt me bekend voor. Dat is nu weer de achtergrond. Wat er is, bepaald wat er komt. Niet qua mentaliteit maar qua instrumentaliteit. En als het met muziek zo is, dan moet het met iets anders ook zo zijn.

De schilders van vroeger stonden zich rot te werken om verf te mengen. Dat ging op een heel speciale manier. Ze kregen daardoor een eigen coloriet en duurzaamheid. Wie doet dat tegenwoordig nog? Er zijn grote fabrieken die leveren je dat in tubetjes. De meeste schilders verven nu uit een tube. Je kunt dan zeggen, die kunst is niet vergelijkbaar. Maar er zijn vandaag de dag mensen, die nog steeds de Nachtwacht schilderen. Alleen, ze schilderen met moderne verf. Er zijn mensen die op dit moment nog heel goed in staat zijn om alle klassieke doeken na te maken. Er is een hele vervalsingsindustrie. Maar de meeste van die schilders nemen niet de moeite om die ouderwetse verf te maken, die doen het met Talens of zo. De middelen veranderen, de mogelijkheid blijft hetzelfde. Ik meen, dat je dat in de ontwikkeling van de cultuur toch ook in de gaten moet houden. De achtergrond van de cultuur wordt niet alleen bepaald door de mentaliteit van de mensen, maar ook door de middelen, die ze op een gegeven ogenblik tot hun beschikking hebben. Ik kan mij best voorstellen dat er in Egypte iemand is geweest die in staat zou zijn om muziekwerken te scheppen even groot, of groter dan Beethoven. Maar de man beschikte alleen maar over een sistrum (rinkelinstrument).

Dus werd het voor hem lofliederen, waarbij de menselijke stem, het rinkelinstrument en nog zo wat, een rol speelden. Dat is dan weer teloor gegaan.

Tegenwoordig zijn er mensen die weer teruggaan naar de natuur. De harpen komen weer in aanzien. Vroeger was de harp het eenvoudigste snaarinstrument, daar werd in Babylon ook al op gespeeld. Het is logisch dat hun muziek dan gebaseerd moest zijn op de mogelijkheden van de instrumenten, zo goed als de Grieken een groot gedeelte van hun muziek gebaseerd hebben op de mogelijkheden van de fluit.

Dan kunnen we zeggen, de Griekse kwast heeft bepaalde karakteristieken. Dat is waar vanuit uw standpunt. Maar vroeger was het toepassen van reien (koorzang) een eenvoudige methode om een scène wisseling op te vangen. Om duidelijk te maken dat de scène zich ergens anders afspeelde. Dus werd de indeling van de drama's mede bepaald door die reien. Dat was gewoon wat men tegenwoordig doet door het gordijn op te halen en neer te laten. Je kunt niet zeggen dat daardoor de inhoud anders is. Als je goed kijkt, zijn er in de oudheid drama's geschreven, die erg veel doen denken aan het meer declamerend uitgewerkt zijn van het thema van "Who is afraid of Virginia Woolf". Heel veel van hetgeen er in de oudheid bestond, kan vandaag de

dag, mits aangepast aan de moderne middelen, nog precies zo mee. Je kunt je voorstellen, dat veel van het moderne toneel eens gespeeld zou kunnen zijn in de een of anderen openlucht arena waar het klassieke toneel vroeger opereerde. Misschien in een van de hallen die daarvoor werd gebruikt in bijvoorbeeld Rome.

Nu moeten we ook een paar conclusies gaan trekken, die niet zo lijnrecht zijn. De mentaliteit van de mens is in de loop van de menselijke geschiedenis in verhouding niet zo erg veel veranderd. Alleen de manier waarop de mentaliteit tot uiting komt, verandert wel. Dan is de mentaliteit dus de overbrugging van wat ik zo even noemde de generatiekloof, een kloof tussen de tijdperken. Ze is eigenlijk de basis waarop elk cultuurpatroon moet berusten, omdat de mentaliteit eenvoudig alles samenbrengt, ongeacht hun afwijkende vormen. Daaraan moet je de conclusie verbinden dat de beschikbare middelen voor de uiting van een cultuur veel belangrijker zijn dan de afzonderlijke vormen, die per gemeenschap kunnen ontstaan. De vormen zijn duidelijk, maar ook de aankleding is belangrijk.

Als je spreekt over de achtergronden, dan spreek je over de mensen. Als je spreekt over de mens, dan spreek je over een wezen dat heeft geleerd om met parlementaire taal te slaan in plaats van met een knots en dat voor de rest nog niet veel is veranderd. Dan spreek je ook over mensen, die nadenken over een atoombom zoals ze eens nadachten over de vraag, of je met een steenlawine een sabeltantijger zou kunnen doden.

Begrijp dat de mens de kern is, dan kom je verder. Ik vind het aardig dat er gezegd is, denk eens na over uw eigen tijd, uw problemen, uw satellietsteden en wat er allemaal aan vastzit. Maar is er ergens niet altijd weer diezelfde honger van de mens om zichzelf te zijn, om de eerste te zijn in zijn gemeenschap, om met alle middelen zichzelf als het ware te verweren tegen anderen? Is dat niet kenmerkend voor de mentaliteit van de mens door alle eeuwen heen de eenzijdigheid, om niet te zeggen de gewetenloosheid vaak, waarmee hij zijn doeleinden nastreeft? Daar heeft u de bindende factor.

Die bindende factor zou wel eens erg belangrijk kunnen zijn om al die cultuurachtergronden van elkaar te onderscheiden. Wat voor middelen heeft een mens om al deze kwaliteiten, die hij zelf zo graag ontkent, uit te drukken? Dan kunnen we ook zien wat de cultuur van een volk zal zijn. Als ik naar de toekomst kijk, dat is goed denkbaar, wat zal dan de culturele achtergrond zijn?

Wij hebben in de eerste plaats meer sentiment nodig, juist omdat de gemeenschap waarin men leeft deze sentimentele uiting niet toelaat. De mens in zijn zelfzucht heeft een voortdurend beroep op sentimenten nodig om zichzelf te rechtvaardigen. We zullen dus ongetwijfeld een tijd tegemoet gaan waarin een bepaalde romantiek weer veel meer op de voorgrond komt. Het "mens durf te leven" wordt herboren. De Marie van de toekomst zal misschien Mary heten en ze vrijt waarschijnlijk met een popster in plaats van met een soldaat, maar vrijen zal ze. Dat komt gewoon terug,

De godsdienst is ook in vele gevallen de rechtvaardiging voor hetgeen de mens doet. Hoe zal de godsdienst zich dan verder ontwikkelen? Misschien in de richting van een maatschappelijke dogmatiek. Maar als dat altijd in de eerste plaats een zelfrechtvaardiging blijft en pas in de tweede plaats een mogelijkheid om de eigen werkelijkheid weg te drukken en daardoor een stukje van de goddelijke werkelijkheid te beleven, dan neem ik aan dat de mensen op een gegeven ogenblik zullen zeggen, we hebben genoeg van de steden.

Mensen hebben echter behoefte aan hopen en aan gezelschap. Dus misschien komen ze van steden tot dorpen, maar dan zullen ze hun dorpen toch weer tot steden laten uitgroeien. Ik geloof niet aan een wereld waaruit de steden verdwenen zijn. Ze zijn gewoon deel van het menselijk instinct. En zolang de mens de middelen en de mogelijkheden heeft om steden te bouwen, zal hij ze bouwen. Hij bouwt er misschien de illusie van isolement in, van de vrije natuur, maar hij zal niet werkelijk de afstand scheppen tussen zichzelf en anderen, als hij het kan vermijden. Daarvoor is de stadsmens te belangrijk geworden in praktisch alle culturen, met uitzondering van Afrika, waar de meerderheid nog wel aan de natuur gewend is. Maar

zelfs bij dezen bestaat de hang naar zekerheid, naar het beloofde land van de stad, ook als dat tenslotte een Bidonville blijkt te zijn.

De conclusies, die ik hier trek zijn anders dan van mijn collega. Maar over een ding zullen we het tenslotte wel eens worden. Als we beseffen dat de menselijke mentaliteit gebaseerd is op een instinctieve drang tot zelfbehoud die door talloze geslachten voortdurend werd versterkt, dan weten we ook dat de mensen zich op een weg bevinden waarvan ze niet zonder meer kunnen loskomen, althans niet in uiterlijkheden. Zelfs als de mens om zichzelf te redden zijn totale gewoonten moet veranderen, dan zal hij dat niet gemakkelijk doen.

Voor de gehele mensheid is het probleem van het veranderen van de eigen manier van leven veel groter dan voor een zware roker, die plotseling besluit dat hij ermee moet ophouden, omdat een zekere dokter Meinsma hem heeft verteld dat het zijn dood is. Dat zijn de problemen waarmee je zit.

Dan is de rechtlijnigheid te verklaren door de behoefte van de mens om zichzelf te handhaven. Het is de drang tot zelfhandhaving. En die is even goed te verklaren voor de neiging van de kerk om abortus af te wijzen, als voor de neiging van bepaalde staten waar een overbevolking is, terwijl men gelijktijdig een soort staatkundige dictatuur nastreeft om een bevolkingsgroei te beperken. Dit heeft niets te maken met wat men noemt de hogere beginselen, de hogere ethiek. De hogere beginselen zijn zo goed als de kunstvorm alleen maar de rechtvaardiging van het voor zelfbehoud als noodzakelijk erkende. U vindt het misschien erg ontluisterend, maar ik geloof dat het niet kan worden ontkend, als je in de wereld bent.

Dan stel ik hier verder de conclusie dat de mens, die in conflict leeft met zijn eigen werkelijkheid, de neiging zal hebben om die werkelijkheid uit te beelden. Hij zal dat doen, omdat hij op deze manier afstand neemt van hetgeen hij zelf is. De mens echter, die tevreden is met zichzelf, zal niet tevreden zijn met zijn wereld. In die ontevredenheid zal hij proberen een wereld te creëren die bij hem past. En zo schept hij dan het, in feite abstracte, toneel waarop hij zelf misschien optreedt als vorst, terwijl hij putjesschepper is of als slaaf als hij koning is. Het is de poging om aan te vullen.

Datzelfde zou ook in woningen tot uiting kunnen komen. Het is een poging om jezelf aan te vullen, zekerheid te geven, maar vooral om jezelf uit te drukken. Dat is de reden waarom de burens een nieuw bankstel kopen en u opeens ontdekt dat uw meubeltjes ook versleten zijn en met een vrij credit van de een of andere bank kunt u ook nog wel een mooi bankstel kopen. Of u het kunt betalen, zult u later wel zien. Dat is ingebouwd in de totale maatschappij, maar vooral in de drang om jezelf waar te maken, om je te laten gelden, om in feite te overleven.

Dit is dan in mijn commentaar de eindconclusie. Alle cultuur is niets anders dan de uitdrukking van de wil tot overleven, waarbij de mens probeert afstand te nemen van al datgene wat hem in zijn wereld of in hemzelf onaanvaardbaar voorkomt.

Een zucht.

Wat is een zucht? Een ademtocht die in haar ongenoegen sterft, terwijl ze zacht verwaait. Een zucht is leven in de tijd. Een kort moment van ongenoegen en verbazing dat vergaat, voordat je eigenlijk goed weet wie je bent en waarom je leeft.

Alles verandert en alles vergaat. En steeds weer ontstaat dat ogenblik van aarzeling, van afwijzing, van bewondering of stil verlangen, dat evenals een uitgestoten adem afweert of omvaamt, waarneemt of verwerpt en dan opeens voorbij is, opgelost.

In ons leven zijn vele dingen waarover we zuchten en niet altijd van vreugde. We beseffen te weinig dat die dingen evers vluchtig zijn als onze zucht. Datgene wat wij er zelf van maken, blijft voortbestaan.

Dat is hetgeen ons motiveert, wat ons verder drijft. De feiten die vergaan. En als het hele bestaan, de hele eeuwigheid in wezen is gerealiseerd, ach, dan zucht je een keer en dan is die illusie voorbij. Dan wordt de werkelijkheid geboren. Met een zucht uit de schijn naar de

werkelijkheid, wanneer je beseft dat die zucht niet alleen maar een gemoedsuiting is, maar een kenteken van vergankelijkheid waarin het enige dat blijft bestaan, het onveranderlijke is.

Blok 2.

C. Cultus en cultuur.

Als we de samenhang zien tussen de cultus, de eredienst, de moraal enerzijds en de cultuur anderzijds, dan worden we ons al snel bewust van een sterke wederkerige beïnvloeding. Dat is ook begrijpelijk.

Als we Egypte beschouwen, dan blijkt de dodencultus van dit land zijn stempel te drukken op de wijze waarop men beeldhouwt, schrijft (het schrijven van toen was een soort schilderen), ja zelfs de gedichten die men maakte, hebben onwillekeurig iets meegekregen van deze drift naar het hiernamaals. Kijken we in de vroege middeleeuwen, dan vinden we daar de trotse ridders met hun streng religieuze opvattingen, die ze in de praktijk natuurlijk weer vergeten.

Wat is hier eigenlijk de situatie? Het avontuur lokt. Je moet meer zijn dan een ander, dat kun je door meer te beleven. Kennis is maar betrekkelijk waardevol. Het is belangrijk dat je sterk bent, mogelijk zou je draken kunnen bestrijden. Het is belangrijk dat je erg slim bent, anders zou een ander je misschien in een valstrik kunnen lokken. Juist in die op zichzelf helemaal niet zo mooie tijd vinden we een hoffelijkheid, een formalisme in de samenleving. We vinden zelfs een strenge scheiding tussen de standen die bijvoorbeeld in de vroege schilderkunst hier en daar tot uiting komt. Luisteren we naar de liederen die worden gezongen, dan blijkt dat de dichters van die dagen zich vooral bezighouden met edele jonkvrouwen, hoge heren en nederige knechten. Het volk zelf komt niet veel verder dan een "rom, rom, rom, want hij kwam nooit weerom". Typisch is alweer de samenhang. De mensen denken wel eens dat cultus alleen samenhangt met religie, maar dat is maar zeer indirect waar.

Als je een cultus opbouwt, moet je een grondidee hebben. Dat is een geloofsidee. Maar de cultus zelf staat eigenlijk voor een groot gedeelte los van de feiten van het geloof. Het is een poging van de mens om zijn begrip van juistheid, van mogelijkheid en vooral ook zijn begrip van belangrijkheid, kenbaar te maken in allerlei formaliteiten. De handelingen zijn vaak meer symbolisch dan anderszins. Dat weet u in uw tijd ook. Als u de auto koopt die wordt geadverteerd met deze schone dame in mini-kini, dan neemt u ook niet aan dat u die dame cadeau krijgt bij aankoop. U weet dat het een poging is om de attractiviteit van het voertuig uit te drukken. En aangezien de meeste mannen de kopers van auto's zijn, is het dus noodzakelijk om daaraan een vrouwelijke achtergrond te verbinden. Auto is vrouwelijk en dat wordt uitgebeeld.

Op dezelfde manier was de ridder ridderlijk. Niet omdat hij zich zo netjes gedroeg, maar doorgewoond omdat in de gehele wereld de ridder, de ruiter, iemand was die meer had en meer kon en die moest beter zijn in alle opzichten. De versluiering van de werkelijkheid wordt een cultus die zolang er een georganiseerde samenleving is de mens eigenlijk beheerst.

Als u naar de huidige tijd kijkt, dan vindt u ook bepaalde cultussen. Wees eens een ogenblik realistisch en vraag u af, of alle sociale wetenschappen eigenlijk niet meer hebben van een cultus dan van een realiteit? Het is vaak het omkleden van bepaalde drangverschijnselen, zelfs ook bepaalde maatschappelijke noodzaken, met mooie leuzen en idealen. Hetzelfde geldt voor alle andere zaken.

Als men spreekt over het recht van de arbeider, dan spreekt men in feite ook over de macht van de arbeider. Als men het heeft over de noodzaak tot zuiver leven, dan heeft men het kennelijk ook over de noodzaak tot discipline. Het is opvallend dat veel landen, waarin we een strenge dictatuur aantreffen, de sport zelfs een zeer belangrijk deel van de cultuur is geworden. Het is enerzijds de ontwikkeling van alle lichamelijke krachten en mogelijkheden, anderzijds de absolute gehoorzaamheid, de discipline, kortom, het precies passen in het tevoren geplande patroon.

Wie op deze manier kijkt naar de wereldgeschiedenis, ziet heel andere dingen dan de normale geschiedkundige die zwelgt in paleizen, veldslagen, helden en soms een enkele keer een opstand die natuurlijk wordt neergeslagen. Altijd weer wordt een volk bepaald door datgene

wat het werkelijk verlangt. Dat verlangen is zeker niet altijd datgene wat direct wordt geuit. Het is wat er achter ligt, het is de droom. De cultus is de symbolisering van een droom. En deze symbolen tezamen vormen de grondslag van de cultuur.

Nu zult u zich waarschijnlijk afvragen in hoeverre geestelijke elementen hierin een rol kunnen spelen. Ik zal proberen dit zo kort en duidelijk mogelijk uit te leggen.

De geest heeft behoefte aan een bepaalde beleving, daarvoor incarneert ze. Zij is niet zozeer geïnteresseerd in de vorm van de beleving als wel in de mogelijkheid tot die beleving. Het is duidelijk dat de geest in haar incarnatiedrang gelijktijdig de gerichtheid meebrengt waardoor een mens op een bepaalde plaats in de maatschappij zijn lichaam vindt, maar ook waardoor groepen gelijkgestemden voortdurend weer in een gelijke tijd en een gelijke omgeving plegen te incarneren. De geest geeft dus wel degelijk achtergronden.

Als we terug willen gaan naar het verre verleden, en laten we dan maar weer bij Egypte blijven, dan is het duidelijk dat bij zeer velen daar de behoefte bestaat om de wereld te kennen. Men is niet alleen geobsedeerd door de dood, al lijkt dat misschien zo, maar ook door het onbekende. De hele godengeschiedenis en het Dodenboek confronteren u steeds weer met juist het onbekende, met de wonderen van het onbekende. De volgelingen van Thoth zijn degenen die proberen de geheimen van het menselijk lichaam en van bepaalde principes van het leven te ontsluiten. Elders zijn er priesters die zich bezighouden met de hemelruimte. We kunnen dus zeggen dat het wetenschappelijk denken en streven, zij het op een andere manier dan bij u bekend, in Egypte een heel grote rol speelde. Maar juist als je geen zekerheden hebt en je moet je bezighouden met het onbekende, heb je behoefte aan een grote rigiditeit van de gemeenschap als zodanig. Er moet een strakke indeling zijn want alleen zo'n indeling garandeert je de rust voor je onderzoeken.

Er moet een zekere machtsverhouding zijn. In die machtsverhouding moet je als zoeker en denker een plaats hebben die het je mogelijk maakt niet alleen waar te nemen en te denken, maar ook datgene wat je ervaart op enigerlei wijze toe te passen en te uiten. Dit wordt duidelijk in de indeling van allerlei priesterkasten. Het komt eveneens naar voren in de verhouding tussen de priesterkaste en krijgerskaste. De meesten van u weten dat niet, maar er waren heel wat provincies waar het tempelbier en ook het krijgsmansbier (twee biersoorten) voor de wetenschapsmensen beschikbaar was. Het krijgsmansbier was iets zwaarder. Het tempelbier was iets edeler van gisting en smaak. Het zogenaamde faraobier, voorbehouden aan de hoogste stand (gouverneurs, hogepriesters e.d.) bleek voor de wetenschapsmensen eveneens soms verkrijgbaar te zijn en wel als erkenning van hun prestaties. Daarmee hebben we dan meteen al de hele zaak weergegeven.

De wetenschapsman staat eigenlijk gelijk met de priester. Hij is trouwens altijd ook gewijd in een bepaalde godsdienst en hij is gelijktijdig de gelijke en de meerdere van de krijgsman. Hij heeft de kans om de erkenning van de hoogste macht (de Farao) te krijgen. Die erkenning stelt hem gelijk met opperofficieren. Het is duidelijk, dat alleen al in die samenhang de geest gemakkelijker kan zoeken. En juist omdat het geen wereld is waarin de wetenschap reeds zoveel wetten heeft gesteld dat ze je als een keurslijf beginnen te benauwen, is er ook de mogelijkheid om de meer esoterische erkenningen in je waarnemingen te vervlechten.

De magie van Egypte speelt een heel grote rol tot ongeveer 400 v. Chr., daarna wordt het wat meer goochelarij. Maar altijd weer is er een samenhang.

De geneeskunde stond zeer zeker op een behoorlijk hoog peil, maar ze viel samen met onder andere hypnose. De hypnotiseur nam veelal de taak van de huidige narcotiseur over. De suggestor was aanwezig, maar ook de telepaat, al werd hij anders genoemd. Hij werd een zielewachter genoemd. Deze namelijk had de taak te zien of de patiënt de operaties goed kon doorstaan en of er misschien wat aan te doen zou zijn, indien het verkeerd dreigde te gaan.

Het was dus een samenwerking van paranormaal begaafden met technisch begaafden als je het zo mag uitdrukken.

In de gehele maatschappij vinden we deze dingen terug. Zelfs als je je bezighoudt met het bijbelse beeld van Egypte dat uit de aard der zaak wel enigszins vertekend is, zien we hoe Mozes strijdt met de magiërs aan het Hof. Wat duidelijk maakt dat de magiër dus een zeer hooggeplaatst persoon was. Wat er niet bij verteld wordt is dat de magiër ook een wetenschapsmens is, dat vele van de droomuitleggers betere psychologen waren dan menig psychiater van deze tijd. Gaan we kijken in andere gemeenschappen dan zien we weer precies hetzelfde.

In Griekenland zien we dat de zaak uiteenvalt in degenen die koloniseren (de Spartanen) en degenen die handelen (de Atheners). Vergelijken we datgene wat ze tot stand brengen, dan blijkt dat de kunst veel vrijer, veel minder gedisciplineerd, zich openbaart in Athene, dat het toneelspel meer nadruk krijgt, dat er grotere dichters zijn en ook betere filosofen dan in Sparta. Maar Sparta brengt weer rekenaars voort, mensen die de mathematiци zijn in hun tijd. Het brengt grote soldaten voort, maar ook ontdekkingsreizigers, natuuronderzoekers, weerkundigen. Als we dat vergelijken dan is het duidelijk dat de begeerte en de behoefte van een bepaalde staat van een bepaalde maatschappij bepalend zullen zijn voor datgene wat er kan gebeuren. Die behoefte schept een sfeer. In die sfeer incarneren entiteiten die zich juist daartoe voelen aangetrokken. Iemand die ervaring wil opdoen met het lichaam bijvoorbeeld en vooral zichzelf wil beproeven en beheersen, zal niet in Athene incarneren maar in Sparta. Hij zal daardoor veel harder van opvatting zijn dan een Athener. Dat is gewoon logisch. Dat zal ook in deze tijd gelden.

Een geest die behoefte heeft aan een zuiver logische, nuchtere benadering van leven en de verschijnselen van het leven, zal ongetwijfeld kiezen voor bepaalde staten waarin God officieel niet meer wordt erkend. Maar in die staten zal hij tevens, wanneer hij creatief werkzaam is, gebonden zijn aan de logica van die maatschappij. Hij zal het geheel van zijn begeren, van zijn denken moeten overbrengen in een vorm, die de maatschappelijke drang weergeeft en zijn eigen ontwikkelingsbehoefte. Eerst op het ogenblik, dat in een dergelijke gemeenschap een afwijkende mentaliteit hand over hand toeneemt, krijgen we te maken met mensen die in hun denken, in hun werken als schrijver, beeldhouwer, schilder, maar evengoed ook als technicus, de norm stellen. Die in feite zich losmaken van de alwetende en almachtige bescherming van het staatsapparaat en zich zelfstandiger daartegenover plaatsen.

Dan kunnen we kijken naar landen als Rusland, Tsjecho-Slowakije, China. Op het eerste gezicht vraag je je dan af, wat zal daar wel de cultuur zijn? Dan kijk je eerst naar de cultus van het leven.

De cultus van de Sovjet-Unie, en in mindere mate van China, vinden we uitgedrukt in vijfjaren plannen dus in een streng vastleggen van al wat er gaat gebeuren. Het is een wanhopige poging om een greep op de toekomst te krijgen. Alles wordt eraan ondergeschikt gemaakt. Gelijkzeitig zien we dat het noodzakelijk is om een mate van ontspannenheid tot stand te brengen. Die mate van ontspannenheid zal dan weer in vorm moeten beantwoorden aan datgene wat de Staat als zodanig is, is de planning. Maar ze zal er zich tevens deels aan onttrekken.

In China worden de oude kunsten en oude handwerken nog steeds goed beoefend. Er zijn in China nog steeds grote schilders, uitstekende artistieke lakwerkers. Er zijn beeldsnijders van een kwaliteit die je in het westen met een lantaarntje moet zoeken. Hun werk is soms in vorm wat veranderd, bepaalde traditionele elementen blijven achterwege, maar de techniek zelf geeft toch nog steeds aan een behoefte aan een zekere ontspannenheid. En die ontspannenheid komt zelfs tot uiting in het bekende drama, de Chinese opera.

Als we naar een Chinese opera kijken, dan zien we een aantal gevechten. Het is eigenlijk voornamelijk acrobatiek, afgewisseld met voor de westerling althans kwetsende geluiden. Dat is altijd zo geweest. De Chinese opera in de tijd van de grote Mantsjoe keizers was ook zo. We

zien dat nu dat de revolutionair wordt verheerlijkt, terwijl het vroeger de afgezant van het Hof was en in een latere fase een bepaalde rechtvaardige landheer die optrad om schone maagden te beschermen tegen draken en andere monsters. Maar het feit blijft bestaan dat men dezelfde technieken gebruikt. En wat is nu het wonderlijke? In een land als China is de vrijheid van het individu op z'n minst genomen zeer beperkt. Maar wat wordt er verheerlijkt in die opera? De vrijheid. Eens was het de rijkdom, de macht om anderen af te wijzen, de verdediging die vooral voor de armen zo erg belangrijk was. Nu is het de vrijheid die wordt verheerlijkt. Dat is het element waarop de geest nu inhaakt.

De geest zal niet zeggen, gaat deze opera nu over oude kasteelheren of over soldaten en revolutionaire van Mao? Ze zal zich afvragen, wat is de drijfveer? Maar als ze komt en ze is zelf gericht op bevrijding, het zich ontdoen van onnodige banden, dan is het duidelijk dat zij in die cultuur alle elementen, waarin het begrip vrijheid een grote rol speelt, scherper gaat uitdrukken. Zij bepaalt mede het cultuurpatroon en verandert de betekenis (de inhoud) van een deel van de waarden waaruit de cultus van het gemeenschappelijke leven en denken is opgebouwd.

Wij hebben ons in vorige onderwerpen beziggehouden met de samenhangen die er overal zijn. Maar werpt hetgeen ik nu heb gezegd niet een paar vragen op? Er zijn opmerkingen te maken die verbluffend lijken als u even goed kijkt. En dat blijkt niet alleen in uiterlijk maar ook in mentaliteit en in alles wat daarmee samenhangt.

Heeft u er wel eens opgelet dat uw huidige minister van Justitie een ontstellende gelijkenis vertoont in uiterlijk en in gedrag met Filips II van Spanje? Onderzoek uw historische kennis en u zult weten wat ik daarmee wil aangeven. Het is duidelijk dat er in beide gevallen sprake is van een enorme onzekerheid die dan wordt gecompenseerd door een beroep op het absolute gezag. Filips beriep zich op God en de kerkelijke raadslieden. Als we het gevolg daarvan nagaan, dan zien we een neiging tot een bijna barbaarse dictatuur die op zichzelf misschien niet kwaad gemeend is, maar die ondanks alle schijnbare blijmoedigheid voortdurend een zekere sombere uitstraling geeft. Het is de mens die vecht met zichzelf. Die bang is voor zijn leven, zijn aansprakelijkheden en verantwoordelijkheden en die daaraan probeert te ontkomen door zich te identificeren met de God die hij vereert.

Als u dit verschijnsel ziet (ik heb u een voorbeeld genoemd, ik had ook een ander kunnen nemen, maar ik dacht dat dit aardig voor u was, dan moet u zich toch eens afvragen hoe het komt dat er in elke periode van ongeveer 300 jaar een soort heimwee uitbreekt. Een heimwee niet zoals men misschien denkt naar orde, maar naar een verleden.

Men ziet plotseling neoclassicisme optreden. Men ziet plotseling een versierd barok ontstaan die probeert uit te beelden wat er vroeger is geweest. Men ziet in deze tijd een hang ontstaan naar de gelukkiger twintiger jaren toen iedereen danste en niemand wat deed. Misschien is het begrijpelijk.

Kijk eens, een vooruitgang cultureel maatschappelijk impliceert tevens een verlies van zekerheid. Waar onzekerheid ontstaat daar zoekt men vaste waarden. Die vaste waarden zijn in de nabije ontwikkeling niet te vinden. Dan grijp je terug naar een periode waarin datgene wat voor jou belangrijk is, werd geuit en gelijktijdig die vaste samenhang en ordening bestond die je voor jezelf verlangt. Het is geen wonder dat uw gewelddadige tijd vooral de twintiger en dertiger jaren terugzoekt. Deze gelukkige periode die grote figuren voortbracht als Dillinger en Al Capone, want men is in feite grotendeels in verzet tegen de huidige levensvorm. En in alle kunst klinkt dat mee, maar ook in de godsdienst.

Ik heb er niets op tegen dat een jazz kwartet een mis in beat uitvoert in de een of andere katholieke kerk. Ik kan me ook best voorstellen dat de dominee op zijn preekstoel een conferencier is die wordt begeleid door een wat hot Hammondorgel en een wat ontstemde trompet. Op zichzelf maakt het niets uit voor de boodschap die ze brengen. Maar het is

kentekenend dat ze juist naar die middelen grijpen, welke zo in strijd zijn met de sfeer van mystiek, van bijzonder geroepen zijn en ook bijzonder verplicht en gebonden zijn, die aan kerken eigen is. Als je zo een verschijnsel ziet, vraag je je onwillekeurig af wat is de geestelijke achtergrond daarvan?

Wij kunnen natuurlijk zeggen, het is een nevenverschijnsel van de cultuur of we kunnen bepaalde verschijnselen wegpraten als zijnde subculturen, maar er moet een geestelijke waarde achter zitten. Dan blijkt, dat juist in dergelijke gevallen de mensen bang zijn de boot te missen. Ze willen met hun tijd meegaan, maar gelijktijdig zijn ze niet in staat om zelfstandig genoeg te zijn. Het zijn mensen die graag auto willen rijden, maar dan wel in een gehuurde auto, terwijl ze bovendien zichzelf en hun bagage all-risk hebben verzekerd. Deze mensen nu grijpen naar dit soort middelen. Zo goed als andere zachte middelen weer aangeven dat de geest wel zoekt naar vrijheid, maar dat hij werkelijke vrijheid in feite niet kan aanvaarden. Dit is de grote moeilijkheid die in elk cultureel blok terugkomt. Er is altijd weer een terugzoeken naar het verleden, een protesteren tegen het heden en gelijktijdig het zich ontwikkelen, zonder een bereidheid die ontwikkeling in alle consequenties vanuit zich te volgen.

Ik geloof dat je in al deze ontwikkelingen voor ogen moet houden dat de geest, die op aarde incarneert, probeert zichzelf te ontwikkelen. Een geest, die incarneert heeft dus bepaalde moeilijkheden. Hij kiest in het leven een toestand waarin hij die moeilijkheden meent te kunnen oplossen. Hij incarneert dus op die punten waar voor hem bestaande moeilijkheden aanwezig zijn, maar brengt gelijktijdig de eigen traagheid mee, het pogen om eigen verantwoordelijkheid af te schuiven, zijn pogen om zichzelf los te denken van alle verplichtingen, de neiging om blind te zijn voor bepaalde gevolgen van zijn daden. Dat houdt in dat de mens, die leeft, in welk tijdperk je ook kijkt, wel degelijk ook geestelijk gemotiveerd is en dat ook zijn gedrag mede geestelijk kan worden verklaard.

De cultus, waarin hij dan zijn belevingsnoodzaken, zijn conflicten giet, is ten slotte verschijnsel, niet oorzaak. Maar het betekent wel dat daaruit een bepaalde zedenleer voortvloeit, een bepaalde waardering ook en dat die waardering als vanzelf ook een wetmatigheid wordt of probeert te worden in de gemeenschap. Laat mij het zo zeggen. In de tijd dat Twiggy als meest beroemde mannequin in Europa de kleren aan de kapstok hing, werd er in Polynesië een extra grote bruidsschat betaald omdat de bruid meer dan 200 pond woog.

Kijk, bij u was er overvloed, dus magerte kwam niet al te veel voor, daarom werd ze een begeerlijk iets en kon ze zelfs tijdelijk tot schoonheidsideaal worden gepromoveerd. De mensen op die eilanden hadden veel te veel te maken gehad met honger en hongersnoden, tijden dat er weinig te eten was. Dus veel vet betekende rijkdom. Rijkdom is bewonderenswaard, dus hoe dikker de bruid des te gelukkiger de bruidegom. Daar koopt men als het ware de bruid per pond, maar wel aan een stuk natuurlijk. Als u dit eenvoudige voorbeeld hanteert, zult u ook kunnen begrijpen waarom er zo grote culturele verschillen kunnen bestaan tussen uw eigen land in deze tijd en de ontwikkelingslanden ook in deze tijd.

Wanneer de toestand anders is dan is datgene wat nastrevenswaard en bewonderenswaard is, ook anders. Het betekent dat de gehele sociale samenhang anders is. En dan kun je misschien met de mond dezelfde principes belijden, maar je kunt ze eenvoudig niet praktisch uitvoeren. De mensen begrijpen dat veel te weinig.

Als je denkt aan bijvoorbeeld de dissidenten in de verschillende Oostblok landen, dan meent de westerling, die mensen hebben gelijk en dat moet dan toch maar worden erkend. Maar men vergeet, dat de innerlijke onzekerheid, het jagende wantrouwen dat het gouvernement, maar in feite een groot gedeelte van die volkeren bezielt, geleid heeft tot een zeer strikte ordening. Elke aantasting van de ordening betekent niet een verandering of een vooruitgang, maar een grote onzekerheid. Het betekent dat je jezelf onder de loep moet nemen in een periode dat je dat niet wilt, omdat je juist jezelf rechtvaardigt door een systeem dat je aanhangt. Dat is een zuiver emotioneel iets. Dan moet zo'n dissident dus worden afgewezen. Maar dat betekent dat we ook een hele cultuur moeten ontwikkelen die gelijkgericht is.

De krokodil, een bekend humoristisch blad in de Oostblok landen, heeft heel mooie tekeningen van dissidenten. Dat zijn tekeningen zoals men die hier waarschijnlijk zou maken van mensen als Amin dus personen die men wel zeer op prijs stelt, maar dan op een bepaalde manier. Er zijn schrijvers, critici, kunstenaars, die elk op hun manier duidelijk maken dat ze die onzekerheid, die aantasting van het systeem niet wensen. Ze nemen liever de persoonlijke onzekerheid dan de onzekerheid van hun bestemming, van een toekomst die niet meer bepaalbaar is. Realiseert u zich dat en u zult begrijpen dat Nederland daar heel anders tegenover staat.

Nederland is juist een land dat zoveel verzekeringen heeft dat het eigenlijk een meer onbepaalde toekomst wenst, dat het risico wil nemen. Maar dat heeft weer zijn uitwerking. Ik geloof niet dat er veel landen in de wereld zijn waar een gesubsidieerd vormingstoneel stukken kan brengen die feitelijk direct gericht zijn tegen de heersende orde in dat land. Bij u is dat mogelijk. Maar dat is geen vrijheidszin of ware democratie, zoals men graag zegt, het is eerder de uiting van een behoefte aan onzekerheid. Een losbreken uit een stoffelijk zich te geborgen weten en daardoor andere denkbeelden en systemen realiseren.

Dat zal ook in de kunst tot uiting komen. Waar de kunst moet wegvlugten, kan ze maar twee richtingen uit. Ze kan gaan naar het abstracte, ze kan magisch, metafysisch worden of ze kan grijpen naar een werkelijkheid die eigenlijk een karikatuur is van bestaande mogelijkheden. Het sprookje van eens is in uw dagen vervangen door science fiction en de goede fee is een robot geworden. Het klinkt vreemd, maar ergens is het zo begrijpelijk.

In een wereld waarin men de techniek als een zekerheid beschouwt, de wetenschap als een rechtvaardiging van alles wat men wil doen en wat men zal bereiken, daar past geen fee die wonderen kan doen. Daar past alleen een superieure robot die, krachtens hetgeen zijn instructeurs aan onbegrijpelijks in hem tot stand hebben gebracht, dezelfde dingen doet die de fee eens heeft gedaan, maar dan wel technisch wetenschappelijk verantwoord. Het is gewoon een gevolg van de mentaliteit van de mensen.

Als ik kijk naar de geesten die op het ogenblik in grote getale incarneren, dan ontdek ik dat in uw eigen omgeving, en trouwens ook in bepaalde andere delen van de wereld, zeer veel geesten tot incarnatie komen, die in zich de behoefte hebben zich te bewijzen, niet zozeer aan de gemeenschap, maar vooral aan zichzelf. Het betekent dat zij een cultus zullen maken van al datgene wat eigenlijk niet behoort tot de gemeenschap. Het zijn mensen, die in hun neiging om zich voor te stellen aan de mensheid bewust afwijken van alles wat gangbaar is. Er is een soort exhibitionistische neiging om zijn eigen anders zijn, nadrukkelijk te etaleren. De gebieden waar het nu heel veel voorkomt, wil ik u ook nog noemen. Dat zijn namelijk Italië, Egypte, Nederland natuurlijk, Engeland in zekere mate en vooral het westelijk deel van de USA. Dat zijn gebieden waar betrekkelijk grote groepsincarnaties de laatste twee jaren hebben plaatsgevonden. Dat betekent dat daar stringente veranderingen in de cultuur kunnen worden verwacht over ongeveer 25 jaar. Want in die tijd zijn deze mensen volwassen genoeg geworden om zich uit te drukken.

Een ander typerend verschijnsel dat u misschien ook zal zijn opgevallen is, dat in een niet zo ver verleden er veel muzikale wonderkinderen waren. Mozart, Chopin niet te vergeten en ook enkele kinderen van Bach hebben die reputatie gehad. Die wonderkinderen werden afgewisseld door een aantal wonderkinderen die vooral rekenkundige talenten hadden. In deze dagen zien we ook wonderkinderen, die op betrekkelijk jeugdige leeftijd 12, 14, 16 jaar in staat zijn zichzelf de atletische supertop van de wereld te tonen. De verering van het lichaam. U zult zeggen wat heeft dat te maken met cultuur? Het is er toch een deel van.

Als in uw dagen mensen lyrisch kunnen worden over Johan Cruyff zoals eens in een ver verleden een dichter koning lyrisch werd over de zon die hij zag als een god, dan moeten we heel goed begrijpen dat er een parallel moet zijn. Het is de projectie van jezelf. Het is de projectie van het "ik" als middelpunt. Dat bepaalt de kunst in elke vorm, de uitvoerende zo

goed als de scheppende kunst. Dat bepaalt, en zeker in toenemende mate in uw tijd, de godsbeleving maar tevens de doelstelling van de eenling in de wereld. Het maakt als het ware van de gemeenschap een broedkamer waarin juist bepaalde kwaliteiten bijzonder snel tot rijping zullen komen. Vandaar mijn vergelijking met wonderkinderen.

Het wonderkind komt ook voort uit datgene wat het meest begerenswaard is. En of het nu een Shirley Temple is, een kleine Natasja die buitengewoon goed turnt of schaatst, het is eigenlijk alleen maar centrum zijn. Dat kleine mensen daartoe worden gebracht, is alleen mogelijk omdat grote mensen daar van dromen. Ik geloof niet dat er ooit een Shirley Temple zal zijn die uit zichzelf graag film gaat spelen. En ik geloof niet dat er veel moderne jeugdige turntalenten zijn die uit zichzelf, zonder de drijfveer die door ouders en omgeving wordt geschapen, zo enorm veel tijd aan de lichamelijke kwellingen willen besteden, die noodzakelijk zijn om een topprestatie te leveren. Dus vrienden, realiseer u wel, dergelijke dingen vormen de cultus, de verering, maar gelijktijdig de moraliteit, de zedelijke benadering van het bestaan, de omschrijving van idealen. Uit die cultus komt dan de cultuur voort, die de innerlijke mens neerschrijft in de termen van de cultus die hij beleeft.

Dan hebben we nog een paar stukjes die anders zijn. Het is duidelijk, dat ik u hier zeer weinig kan demonstreren van de verschillende culturen en cultuurperiodes. Ik heb daartoe eenvoudig geen middelen. Als ik een poging in die richting waag, dan is dat vooral omdat we verschillen willen laten uitkomen, zelfs als de perfectie ontbreekt. Ongeveer 5500 jaar geleden was er een dichter die schreef: "Ik heb uw aangezicht gezien. Nu bloeit de appel en morgen zullen de chrysanthen schemeren in het maanlicht. Ik ben gelukkig".

Dat is een sfeer. Het is de samenvoeging van menselijke ordening en het natuurverschijnsel waardoor men zijn gebondenheden verlicht, terwijl men erin opgaat.

Ongeveer een 1000 jaar geleden schrijft een neger dichter ongeveer het volgende:

"Hij loert in het duister. Ik zie zijn gloeiende ogen. De hagedis heeft mij uitgekozen. Zal ik offer zijn of priester?"

De angstdroom van de mens. Een angstig leven omgeven door bovennatuurlijke machten. De salamander is de uitbeelding van de een of andere god, waarschijnlijk een riviergod. In het duister ziet die mens licht en hij weet, hier is het onbekende dat mij benadert. Nu vraagt hij zich af, wat zal ik zijn offer of priester? Met andere woorden zal ik offeren of worden geofferd? Het is de steeds weerkerende vraag die de hele negergemeenschap ongetwijfeld heeft beziggehouden.

Kijken we een tijdje verder, dan is er een bard die zingt over helden en bloeddorstige gelagen. Het is een heel lang gedicht en ik kan uit de aard der zaak maar een paar fragmenten uit het epos citeren en nog in een onvolkomen vertaling.

"O heft de beker. Laat de mede u verwarmen en onthoud dat buiten de vijand reeds wacht. Wodan is voorbijgegaan. Nu breekt de tijd aan van strijden en wij zullen de ijsreuzen overwinnen."

De strijd met de natuur, dat is duidelijk. De krachten van de natuur staan achter ons, maar gelijktijdig worden we bedreigd. Ijsreuzen doen denken aan koude, aan een land dat doodgevroren is. Wij zullen daartegen strijden, maar nu kunnen we vrolijk zijn. Het is de beschrijving van mensen, die in de herfst nog genieten, terwijl ze weten dat de bittere winter voor de deur staat. De termen zijn anders. Het zijn de strijderstermen van die dagen.

Misschien is het eleganter als een Spaanse dichter uitroept:

"hoe zie ik de poelen van uw ogen. Achter het raam betovert mij uw schim. Ik waag het niet van u te dromen, maar buig de knie en dromend nog in gedachten bij u slaap ik in".

U moet zich voorstellen hoe dat tot stand komt. Die man heeft dat gedicht. Hij staat daar met een gitaarachtig geval tot zijn enkels in de mest onder een raam, tralies ervoor en een klein balkonnetje. Daar staat hij dat lied uit te schreeuwen. Die man zal niet in slaap vallen. Maar in

zijn tijd was de droom de ontvluchting aan de werkelijkheid. In de droom is alles mogelijk. Is het eigenlijk niet een verweer tegen al die gewoonten waaraan hij zich, als hij het voor het zeggen heeft, natuurlijk niet zal houden?

Als u nu in uw eigen tijd kijkt, wat moet u dan denken van mensen die op een gegeven ogenblik alleen nog maar proberen om met stamelende klanken iets te zeggen, omdat woorden hen eigenlijk al te veelzeggend zijn. Ik heb daarvan al eens een voorbeeld gegeven. Is dat niet het ontvluchten aan alle samenhang? Is het niet de poging om een chaos te vinden waaruit je zelf je wereld kunt opbouwen? Wat hen drijft ondanks alles is niet alleen maar het anders zijn. Degenen die hen toejuichen, zijn zij die zich verwant voelen eerder met een chaos waarin alleen nog het ritme van het leven bestaat dan met een wereld van ordelijk begrip. En zo zouden we voort kunnen gaan.

Je zou Vondel kunnen citeren "Constantijntje, aardig kijntje, hier gekomen van omhoog". Hij krijgt ook nog een lodderig oog, wat een modern mens altijd wat eigenaardig aandoet. Het zijn allemaal aardige dingen. We kunnen ook nog denken aan een mens als Werumeus Buning, die ook allerlei leuke gezangen heeft, Spaanse coplas imiteert en al die dingen meer. Allemaal op hun manier zeggen ze iets en beelden ze iets uit.

Wat moet ik denken van een cultuur waarin de moderne zangkunst, wat tekst betreft, vooral uit "Oh baby" bestaat? Dat moet kenmerkend zijn. Is dat "Oh baby" misschien dan toch de behoefte om op de een of andere manier jezelf een beetje te verliezen? Is al die verkleding, die goochelarij met licht, een behoefte om een andere werkelijkheid te scheppen? Een werkelijkheid die niet deze is? Pas als je begrijpt hoe die cultus tot stand komt, die je misschien maar aarzelend onder cultuur rangschikt, kun je begrijpen wat de cultuur zelf is. Een voortdurende wording, een voortdurende verandering. Maar daarnaast ook een voortdurende verwonderde schrik, een zich hernieuwende angst voor het onbekende.

Dat zal een onderwerp zijn waarmee we ons ook nog zullen bezighouden. Dat op zichzelf wijst reeds op de behoefte van de mens om het nu bestaande in te ruilen voor iets anders. Zoals het gelijktijdig duidelijk maakt dat hij bang is voor de consequenties van zijn behoefte om anders te zijn.

Commentaar.

Ik geloof dat de vorige spreker heeft betoogd dat de hele wereld voortdurend andere culturen sticht doordat men andere angsten kent en dat men daaruit een cultus ontwikkelt welke dan op zijn beurt het gedrag van de mensen beïnvloedt. Dat kan natuurlijk waar zijn, maar het werpt voor mij wel heel grote vragen op.

Neemt u bijvoorbeeld een bepaalde omroep die een deel van haar propaganda weergeeft onder de titel Retteketet kukleku. In mijn tijd betekende aan mijn retteketet een tamelijk laag deel van het menselijk lichaam met een niet bijzonder smakelijke functie. Dus als ik dit zou moeten vertalen in goed Nederlands dan is het "aan mijn reet dat gekraai". Vergeeft u mij, maar taalkundig is deze vertaling verantwoord op grond van de oude woordbetekenis. Dan vraag je je natuurlijk af, wat denken die mensen erbij? Ze schetteren en ze kraaien, maar kennelijk wel op een bepaalde wat lagere wijze. Dat lijkt vrij wonderlijk voor iemand die net rozen heeft uitgedeeld. Dat is natuurlijk niets bijzonders. Men heeft waarschijnlijk een andere omroep willen navolgen die indertijd veel succes heeft gehad met tulpen uit Amsterdam. Hoe het ook zij, deze problemen, en voor mij zijn het werkelijk problemen, nemen hand over hand toe.

Het lijkt wel of de mensen niet meer weten wat een woord betekent. Vroeger was iemand timmermansleerling en iemand was timmerman of timmermansmeester. Tegenwoordig kan dat niet meer. Als je heel goed kunt timmeren en je gaat anderen dat onderwijzen, dan word je timmeroloog. Waarom noemen ze de dingen niet bij hun naam? Een chirurgijn was vroeger, zoals u waarschijnlijk zult weten, een kapper, die bovendien met bekken en messen de

onvermijdelijke ingrepen verrichtte aan het menselijk lichaam. Hij was op zijn manier een allround man. Waarom was dat een chirurg? Tegenwoordig is dat een specialist. Het is wonderlijk als je dat zo bekijkt.

Er zijn tijden geweest waarin specialisten eigenlijk niet voorkwamen, waarin mensen eigenlijk alles deden, over alles dachten en bijna alles konden. Denk eens aan Leonardo da Vinci. In uw dagen zien wij heel veel mensen die allemaal denken een ding heel goed te kunnen en verder niet veel kunnen dan wat ze denken te kunnen en dan vaak meer denken te kunnen dan ze kunnen. Dus daar kun je niet van op aan. Maar hoe kun je dan een beeld krijgen van de werkelijke mogelijkheden?

Een econoom weet niet wat zich afspeelt in de psyche van de mens. En een psycholoog houdt, gezien zijn tarieven, ook geen rekening met de economische toestand van de mens. Neen, als ik het zo bekijk dan leeft u in een heel wonderlijke tijd. Trouwens, vroeger was Veronica iemand die met een zweetdoek klaarstond voor Jezus toen hij langs kwam. Dat heeft ze overgedaan aan de E0 en zelf is ze in the beat gegaan compleet met Starsky en Hutch. Wat moet je daarvan denken? Op de een of andere manier is er iets aan het verschuiven, iets aan het veranderen.

Mijn geachte voorganger ging steeds in op de Egyptenaren. Nu moet ik toegeven dat mijn aardse kennis van Egypte beperkt is gebleven tot een klein rijmpje over de koning van Egypte, die had enz. enz. Dus ik kan mij niet bepaald een egyptoloog noemen. Maar als ik kijk naar Egypte, dan kom ik tot de conclusie dat daar mensen hebben geleefd en nog leven. Je kunt je afvragen hoeveel, maar ze zijn er toch. Ik meen dat alles wat mensen doen en tot stand brengen niet veel meer is dan waarmaken wat ze innerlijk zijn. Je kunt er niet aan ontkomen wat er in je leeft, dat komt er op een gegeven ogenblik uit. Dat moet in Egypte ook waar zijn geweest en dat moet waar zijn in deze dagen. Dan maakt dat ook heel begrijpelijk waarom de een ministerpresident wordt en de ander beroepswerkloze. Dat zijn twee zijden van de medaille als u het mij vraagt. Vroeger de een farao, de ander slaaf. Maar was de slaaf nu ongelukkiger dan de farao of omgekeerd? De vraag is maar hoe je het bekijkt.

Ga je kijken naar Florence in zijn glorie tijd, dan zeggen de mensen tegenwoordig, wat was dat mooi. Maar dat was ook een kwestie van dolken en vergif, verbaal of feitelijk. Men was voortdurend bezig elkaar af te maken. Er waren mensen die van deze praktijken probeerden te profiteren en dat is precies zo gebleven. De vorm is veranderd, de mensen zijn hetzelfde gebleven.

Er zijn mensen die zeggen, wat er nu gebeurt is toch verschrikkelijk. Ik moet zeggen Amin komt bij mij beter over dan Nero. Nero speelde er nog harp bij ook, dat was nog erger.

Er zijn mensen die denken dat verschil tussen de rassen is iets verschrikkelijks. Maar dat is altijd zo geweest. Alleen was het vroeger geen verschil tussen rassen maar tussen dorpen. Elke besloten gemeenschap heeft de neiging elke andere besloten gemeenschap met bepaalde kentekenen af te wijzen. En als we dat weten, dan kunnen die zeggen, in onze cultuur past dat niet en we kunnen net doen of het niet bestaat, maar het is er. Je kunt niet ontkomen aan de mens zelf.

De mens heeft bepaalde instincten, bepaalde kwaliteiten. En of hij nu leeft in een grot ergens in een berg of in een bewaarplaats in een flatgebouw dat maakt geen verschil uit, hij blijft zichzelf. En of hij op stap gaat met pijl en boog, met een slinger of in een auto stapt, hij blijft dezelfde. Op het ogenblik, dat hij een machtsmiddel in handen heeft, wordt hij agressief. Dat is niet zijn bedoeling.

Dan geloof ik dat die hele geschiedenis over cultuur voor een heel groot gedeelte ontaardt in een poging om uiterlijkheden te vergelijken met toestanden. Maar de basis van de toestand is de mens en de mens blijft precies dezelfde.

Dat is natuurlijk erg teleurstellend voor de moderne mens die zichzelf ziet als de bekroning van alle voorgaande geslachten. Maar voor de voorgaande geslachten is het van hen uit beschouwd

natuurlijk een doornenkroon, dat is duidelijk. Vroeger hebben ze er nooit aan gedacht om een atoombom te gooien, toen vonden ze een pot lood al genoeg. Tegenwoordig is een gloeiende pot lood iets waaruit een geschil kan voortkomen tussen industrie en bevolking. Dat heet dan Biliton. Op Barska en Biliton hadden ze tinmijnen. De loodsmelterijen ervan zitten in Nederland. Het is een kolonisatieproces.

De mens dacht vroeger toch wel een beetje anders over zijn medemensen dan tegenwoordig. Hij was helemaal niet te beroerd om een medemens af te maken, net zomin als nu. Alleen, hij was er niet bang voor om het hoogstpersoonlijk te doen. U doet het liever door op een knop te drukken. Is dat dan vooruitgang, is dat beschaving, is dat cultuur? Hoe kun je spreken over cultuur, als zakelijke belangen altijd voorgaan bij al de belangen van de gewone mensen? Hoe kun je spreken over een cultuur, als elitaire groepen hun liefhebberijen kunnen beoefenen op kosten van de massa zoals ze altijd hebben gedaan, terwijl ze beweren dat die massa eenvoudig rijp moet worden om hun beschaving te kunnen volgen.

U bent natuurlijk ver gevorderd. Tegenwoordig is het levenslied in ieder geval acceptabel. Er is een mijnheer met een hoes, die heeft dat acceptabel gemaakt met de dame zonder naam. Nu liggen ze uit elkaar, dus dat huis is ook weer in last. Dat is toch ook altijd zo geweest.

Daar waren de doedelzakspelers, de zangers en de luitspelers die bij het gewone volk kwamen. Zij hadden het over soldaten die weg waren gegaan en soldaten die terugkwamen. Wat ze in die tussentijd hadden gedaan werd ook in details opgesomd, inclusief alle dames. Kwam je bij de hoger geplaatsten, dan kon het soms een boerte zijn, maar dan moest die geestig zijn. Een boerte was een grap. Deze neiging om een scheiding te maken zal altijd weer optreden.

Er was vroeger ook een verschil, dat weet u misschien wel, tussen de werkelijke opera en de volksopera. Weet u wat dat verschil nu was? In de grote opera zongen heel goede stemmen zonder dat je kon verstaan wat ze zongen. In de volksopera zongen wat minder goede stemmen, maar die kon je wel verstaan. Verstaanbaarheid is te volks, dat was ordinair, te gewoon. Dus als iemand u zegt dat u ordinair bent, moet u zich daar niets van aan trekken. Dan zegt u, dat u een gewoon mens bent. Alleen mag u dan wel het uwe denken over die persoon. Zo gaat die scheiding altijd door.

Ze gaat door in de kunst. Ze gaat door in het maatschappelijke leven. Ze gaat zelfs door in het taalgebruik. De een zegt, ajasses. Een ander zegt, mijn God. Ze bedoelen allebei precies hetzelfde. Wat dat betreft, een opmerking. Tot voor kort, het zal nu met de emancipatie wat minder zijn geworden, was er een ding dat de standen kon verenigen, althans als ze van het vrouwelijk geslacht waren, een muis. Dan gilden ze namelijk allemaal in dezelfde toonhoogte.

Deze situatie, die ik probeer uiteen te zetten, al is het misschien een beetje spottend, kun je in een paar regels wel samenvatten.

1. De werkelijke menselijke verhoudingen veranderen van vorm maar niet van aard.
2. De wijze van denken die de mensen volgen, is over het algemeen een rationalisatie voor hun gevoelens en die veranderen niet zo snel.
3. Alle uitingen van cultuur en denken worden natuurlijk bepaald door de omgeving en door de manier waarop ze in die omgeving tot uiting zullen komen. In feite is er echter geen verschil tussen grandma Mozes en de man die voor het eerst een oeros heeft getekend in een grot in Auvergne of in Spanje. Het verschil is eigenlijk meer in de details gelegen dan in de hoofdzaken.

Dan haalde de inleider de geest erbij. Ik kom tot de conclusie dat die geesten dan wel zullen incarneren waar hun behoefte liggen, maar dat kennelijk de behoefte van de geesten over het

geheel genomen toch ongeveer gelijk is gebleven, anders zou de mens niet zoveel vergelijkbare waarden hebben bezeten door alle tijdperken heen.

Dan zie ik in deze tijd een geestelijk ontwaken waarover onze vriend niet heeft gesproken. Ik zie namelijk dat steeds meer mensen komen tot een heel andere manier van voelen en denken. Als het alleen denken was, zou ik er niets van zeggen, een mens denkt zoveel. Maar nu het gevoel erbij komt en deze mensen een nieuwe benadering gaan vinden, niet alleen tot de wereld maar ook tot zichzelf, nu stel ik dat hier sprake is van entiteiten die zichzelf niet alleen willen bewijzen door een verandering van cultus of een andere zedenleer tot stand te brengen, maar dat het entiteiten zijn die een hogere, een meeromvattende wereld voor zichzelf willen waarmaken.

Dat is gemakkelijk gezegd, een hogere, meeromvattende wereld. De wereld is niet hoger. Meeromvattend is ze eigenlijk ook niet, alleen vollediger leefbaar. Maar dat dit op aarde gebeurt, doet bij mij de vraag rijzen of er in de hele menselijke historie niet meer van dergelijke tijdperken zijn geweest. En dan kom ik tot de slotsom dat dat inderdaad het geval is geweest.

Wij zien bijvoorbeeld een sterke algehele verandering van instelling en mentaliteit aan het begin en aan het einde van Atlantis. Twee perioden waarin over de hele wereld een vergelijkbare ontwikkeling plaatsvindt. De mentaliteit aan het begin ontstaat door een grote verandering van de hele hyperborese toestand. Het einde van Atlantis is weer het ontwaken van een nieuwe wijsheid, die zelfs grote invloed zal hebben op de hele verdere geschiedenis van de mensheid, ook al wordt dat niet zo openlijk toegegeven.

Dan kijk ik naar het christendom. Ja, het christendom heeft natuurlijk ook wel een verandering betekend voor de mensheid. Die verandering van denken is veel meer omvattend, omdat het ook voorkomt bij een groot aantal andere leringen. Hier is eigenlijk een geheel nieuwe periode begonnen, die kenbaar wordt ongeveer 300 na Chr. Dan is er een nieuwe benadering van de gemeenschap, maar ook van eigen levensdoel en daardoor ook gevoelsmatig een innerlijk beleven van andere krachten en waarden.

Als ik dit zo stel, dan moet ik daaraan de conclusie verbinden dat ik in deze periode een aanloop voor een zelfde proces zie. Ik denk dat de cultuur toch nog wel verdeeld zal blijven. Er zal altijd wel een soort elitaire situatie ontstaan en daaronder de gewone mensen. Er zal altijd wel een soort erediens zijn voor het een of ander. Of het nu de Staat is, God in een bepaalde vorm, of misschien de mens zelf. Maar de manier waarop ze wordt beleefd, de conclusies die door de mensen daaruit worden getrokken en de consequenties daarvan gevoelsmatig en niet alleen redelijk zijn in deze tijd al zodanig, dat een verandering binnen 200 jaar onvermijdelijk lijkt. Dat moet dan een andere incarnatiegolf worden met andere behoeften dan nu, ook al zie ik op dit ogenblik nog heel veel mensen incarneren waarvan ik zeg, nu ja, goed, dat zijn alleen maar herhalingsoefeningen, verder niets.

Dan is mijn commentaar dus, wanneer je het hebt over cultuur, cultuurachtergronden, cultuurwaarden en al wat erbij hoort, dan mag je nooit vergeten dat, al is het gestelde over het geheel wel juist, er altijd als door een aardbeving, een schol, een verandering ontstaat waardoor op zeer korte termijn anders ingestelde geesten gaan incarneren. Ik geloof, dat dit betekent niet dat de cultuur ten einde komt, maar dat een cultuur in een lichte wijziging van uiterlijkheid, een geheel nieuwe innerlijke betekenis kan krijgen. En dan is mijn eind conclusie deze.

Niemand mag over het hoofd zien dat het begrip cultuur in feite niets anders is dan de verbinding tussen de tijdperken en de daarin bestaande menselijke ontwikkeling. Het is niet de hoofdzaak. Het is een uiting die door een zekere behoudendheid en progressiviteit, die zich in elke periode steeds weer manifesteert, het mogelijk maakt dat een geestelijk vernieuwde mens in oude, schijnbaar klassieke vormen zijn geheel nieuw beleven tot uiting brengt en zo een nieuwe openbaring voor zichzelf bereikt.

Blok 3.

A De oorzaak van oorlog.

Er zijn de laatste tijd veel oorlogen op de wereld. Veel van die oorlogen worden, althans op dit moment, gevoerd door groepen die in feite zelf geen natie zijn, maar dit wel pretenderen. Ik wil u herinneren aan de Katangese gendarmes, aan al hetgeen er zich in en rond Namibië afspeelt. Eveneens wil ik u wijzen op de situatie in Eritrea en u herinneren aan al hetgeen de Palestijnen nog steeds met geweld nastreven. Het lijkt daarom of oorlog in deze tijd een klein geschil is, dat hoofdzakelijk kan worden opgelost door een soort burgeroorlog, waarin de mensen als guerrilleros tegen elkaar optrekken. Dat het niet veel oplost, kunt u onder meer zien in Noord-Ierland.

Het zijn niet deze oorlogen die kentekenend zijn voor de komende jaren. Ze verschaffen enige mogelijkheden, dat is zeker waar. Ze geven enerzijds de kans aan de grote mogendheden om bepaalde wapens te beproeven, ook al gebeurt dat niet openlijk. Anderzijds geven ze aan vele groepen de mogelijkheid om zich in de ogen van buitenstaanders, in casu het buitenland of de rijke landen, te manifesteren als doelbewuste en sociaal strevende mensen.

Het is echter niet zo dat deze kleine geschillen als plaatselijk kunnen worden beschouwd. Op de achtergrond ligt het geschil tussen drie grote mogendheden de Verenigde Staten, Rusland, China. Om te begrijpen hoe deze betrokken zijn bij een stille oorlog, die op dit ogenblik op de hele wereld wordt uitgevochten, zullen we moeten nagaan wat hen beweegt en hoe ze, ook geestelijk gezien, eigenlijk reageren op invloeden van buitenaf.

Allereerst zou ik dan Uncle Sam willen behandelen.

Amerika is in feite een smeltkroes van volken en rassen. Er zijn bepaalde sterke vooroordelen die zelfs per groep kunnen bestaan en die verschillen. Maar toch is er het gevoel dat men de juiste manier van leven heeft. En ofschoon het in Nederland misschien wat fascistisch klinkt, iedereen wordt daar opgevoed met een groot respect voor de vlag. Iedereen wordt opgevoed met het denkbeeld dat zijn land het beste ter wereld is en dat er nergens een systeem, een leefwijze of een mogelijkheid kan bestaan, die te vergelijken is met wat de Verenigde Staten bieden.

Het is tegen deze achtergrond dat u de gehele problematiek van de USA moet zien. "Wij zijn het beste land. Wij hebben de grootste vrijheid". Zij denken ook dat zij, ofschoon ieder ander daar waarschijnlijk met enige twijfel naar zal kijken, het meest rechtvaardige sociale systeem hebben gevonden. Het resultaat is dat de vlag van de USA niet alleen staat voor een volk, ze staat ook voor een bepaalde manier van zaken doen, voor een bepaalde manier van leven. En juist daardoor is het heel erg gemakkelijk om vanuit de USA te denken dat alles wat anders is, minderwaardig is. Dat is niet juist. "De mensen moeten voor zichzelf een weg naar boven weten te vechten," zo roept men uit. Men vergeet daarbij dat de tijd van de pioniers allang voorbij is en dat zeker de mislukkingen van de van de eerste staten met de wapens in de hand, soms zelfs als halve misdadigers, zich een weg hebben gevochten, dank zij de vernietiging van volken (het uitroeien van indianenstammen), tot ook zij konden beschikken over een groot territorium en de mogelijkheid hadden om een bepaalde vorm van welvaart te bereiken.

Men ziet het eigen land als onaantastbaar. Juist dat betekent dat zelfs kritiek niet gericht zal zijn op iets buiten de USA, maar altijd gericht zal zijn op wat men ziet als een wantoestand binnen de USA. Elke aantasting van het gezag van de Verenigde Staten in de buitenwereld is op zichzelf een aantasting van de Amerikaan, zelfs als hij de grenzen eigenlijk maar liever wil sluiten voor de buitenwereld om heerlijk in eigen welvaart gaar te koken.

Het is duidelijk dat heel veel mensen in de Verenigde Staten van kinds af aan zijn opgevoed met de groet aan de vlag en het gebed voor het vaderland voor het begin van elke schoolperiode, maar nooit hebben geleerd wat het buitenland in feite is. O, er bestaan wat legenden over het cultuurrijke Europa. Dat is begrijpelijk, want een groot gedeelte van de bewoners van de USA hebben voorvaderen die uit Europa kwamen, of dat nu Ieren waren, Letten, Litauers, Nederlanders of andere refugies. De mentaliteit die daardoor ontstaat is er

een van "onze manier is goed en niets kan beter zijn". Het is duidelijk dat degenen die worden bewogen door het lijden van de buitenwereld met een zekere zendingsdrift optreden. Maar die zendingsdrift betekent niet, dat ze de ander zijn eigen waarde laten. Integendeel, ze willen hem amerikaniseren. Ze willen hem brengen in een zelfde spel van grote economische machten, de kans om vooruit te komen, de maatschappij die verantwoordelijk is voor haar ondergeschikten, maar niet van de gemeenschap die verantwoordelijk is voor alle leven in die gemeenschap. Het resultaat is, vanuit het standpunt van de doorsnee Nederlander, menige misvatting. Maar het betekent gelijktijdig dat men probeert overal deze "vrije manier van leven", zoals men het noemt, te bevestigen en in stand te houden. Dat men daarmee dingen doet die men ten aanzien van het eigen land niet zou tolereren, vergeet men eenvoudig. Een voorbeeld.

De Verenigde Staten geven voortdurend radio uitzendingen gericht op de Oostbloklanden. Een deel daarvan is reële informatie. Daar zou niemand, ook in de Oostbloklanden zelf, bezwaar tegen kunnen maken. Maar een groot gedeelte van de voorlichting is daarbij een vertekening van de werkelijkheid. Het is een poging om in te spelen op de onlustgevoelens in de anderen landen. Het is dus eigenlijk een prediken van opstand, ook al gebeurt dat erg bedekt. Het is begrijpelijk dat men zich daartegen wel verzet. Daarmee heb ik de situatie in de USA wel enigszins geschetst, goed bedoelend, eerlijk, voor een groot gedeelte zelfs rechtuit, maar toch met te weinig begrip voor de rest van de wereld. Een denken dat uitgaat van de verantwoordelijkheid van de grote bedrijven, de grote maatschappijen, de grootmachten en dat niet in staat is te begrijpen, dat kleine groepen soms belangrijker kunnen zijn dan alle grote maatschappijen en alle burgerlijke en bureaucratische instanties tezamen.

Dit is een standpunt, dat overal in de wereld een zekere weerstand oproept. Ook in uw land en in Europa zijn er veel mensen die het niet helemaal eens zijn met de Amerikanen. Amerikanen, die, ik neem maar weer een recent gebeuren, wel willen spreken met een Europa dat wordt vertegenwoordigd door Frankrijk, Engeland en eventueel nog West Duitsland, maar dat kleinere landen zoals Nederland, België en Denemarken misschien, ofschoon het er nog niet helemaal bij schijnt te horen, eenvoudig maar terzijde schuiven. Dat zijn toch maar onbelangrijke kleine staten. Waarbij men vergeet, dat het momentum op het ogenblik in Europa niet voortkomt uit de grote staten, maar in feite uit de verandering die zich afspeelt in bijvoorbeeld de Benelux, uit de sociale veranderingen die in Europa voor een deel zelfs mede worden bepaald door Scandinavië, de verandering van sociaal en politiek klimaat zoals die zich in Iberië (Spanje en Portugal) afspeelt. Dat zijn de factoren waarmee men rekening zal moeten houden. Niet met de gevestigde machten. Maar de Verenigde Staten kunnen dat niet anders zien. Als men spreekt, dan spreekt men met de grote heren en niet met de kleine jongens. Deze situatie betekent ook dat het concurrentiepatroon, dat in de USA een heel grote rol speelt tussen alle corporaties, daarnaast het fusiepatroon dat vooral de Internationals beheerst, eigenlijk in die politiek doorklinken. Dat houdt in dat men wel wil spreken met de Sovjet-Unie, maar uit een concurrentiestandpunt. Men wil eventueel de markt verdelen. Als de Russen begrip zouden hebben voor deze eigenaardige mentaliteit van het Amerikaanse volk en daarop zouden inspelen, dan zou een oorlog tussen Rusland en de Verenigde Staten praktisch onmogelijk zijn. Zelfs indien Rusland zich zou vermeten om West-Europa te bezetten. Want, zo zouden veel Amerikanen redeneren, indien wij daarvoor de vrije beschikking krijgen over Zuid-Amerika, dan is er immers niets aan de hand. De Russen hebben weer een heel andere mentaliteit. Hun mentaliteit moeten we eveneens terugzoeken in de historie. U moet zich realiseren dat, lang voordat de Doema tot stand kwam, er sprake was van een sociale strijd in de Sovjet-Unie. Rusland heette het toen nog. Hier waren het de intellectuelen die eigenlijk de eerste stimulans gaven. Zij waren het die het bewustzijn van de arbeidende klasse en van de middenstand wakker riepen. Maar degenen, die feitelijk de moed hadden om verder door te zetten en het bestaande systeem aan te pakken, waren de Bolsjewieken. Dezen waren ook opstandelingen en zij waren het ten dele met de Mensjewieken eens. Ze hadden echter een wantrouwen tegen de intellectualistische benadering van het concept "democratie en nieuwe staat". Het gevolg is geweest een revolutie die tot de bloedigste ter wereld gerekend kan worden, ook al wordt dat wel eens vergeten. Die revolutie heeft voortgeduurd tot praktisch

1923 waarbij Wit-Russische groepen nog steeds actief waren, vaak betaald en gestimuleerd door het buitenland. Ook de groepen onderling waren sterk verdeeld. Toen de revolutie eenmaal een feit was, had men inderdaad de leninisten. Maar zij waren niet de enigen. Er waren ook andersdenkenden. Denk aan de trotskisten, die een totaal andere en meer anarchistische opvatting hadden van wat communisme behoorde te zijn. Er waren groepen, die alleen maar grond en welvaart wilden. Er waren mensen, die eigenlijk alleen met rust gelaten wilden worden. Al die groepen waren in een onderlinge strijd gewikkeld die zo fel is geweest, dat zelfs nog in 1928 zeer grove en bloedige maatregelen zijn genomen tegen boeren, die weigerden zich in communale bedrijven te laten opnemen. De burgers, eens de basis eigenlijk van de revolutie, werden vervolgd. Gelijktijdig ontstond er een nieuw soort adel, opgebouwd voornamelijk uit bureaucraten en artiesten. In die wereld was wantrouwen dus normaal. Men zou het Oostblok het blok van het wantrouwen kunnen noemen. De mensen vertrouwen elkaar niet. Je durft niet te zeggen wat je wilt, want er zijn zoveel groepen tegen elkaar werkzaam. Uiterlijk lijkt het of alles in het Kremlin koek en ei is, maar in de praktijk zijn er 3 à 4 fracties, die voortdurend met elkaar worstelen om de macht. Die elkaar bestrijden als het gaat om de benoeming van een generaal of van iemand op een hoge post. Het is niet alleen de Partij die de macht heeft. De Partij bestaat uit verschillende groepen met verschillende doeleinden en inzichten. Dat er partijfilosofen zijn die dit alles binden in een sausje tot iets wat op een eenheid lijkt, neemt niet weg dat er op dit moment in de Opperste Sovjet en de grote bestuursorganen de volgende groepen een rol spelen.

- a. Degenen die het communisme als zuivere leer willen verbreiden. Ze zijn over het algemeen zeer vijandig tegenover China en proberen alles in het werk te stellen om de Chinezen, hetzij door ondergrondse actie, hetzij door gewelddadige actie, terug te brengen in de moederschoot van het ware communisme.
- b. Degenen die vooral bang zijn voor het verlies van eigen situatie en positie. Zij zijn bereid elke buitenlandse invloed, zelfs een technisch gunstige inbreng uit het buitenland, te bestrijden alleen maar om hierdoor hun eigen systeem in stand te houden. Ze zijn de behoudzuchtigen en beheersen voor een zeer groot deel de bureaucratie en voor ongeveer 30 % het productie apparaat.
- c. De zogenaamde "Duiven". Een groepering, die bereid is om met iedereen (ook met China, ook met de Verenigde Staten) samen te werken. Ze gaat uit van het standpunt dat volgens Marx de sociale revolutie zich als vanzelf zal voltrekken. Dezen echter worden gevreesd en gehaat, al is het maar omdat zij de grenzen wat meer zouden willen opengooien om daardoor allerlei invloeden van buiten in het land te kunnen introduceren. Men vreest dit, omdat men niet precies weet hoe het volk daarop zou reageren.

Het volk zelf is over het algemeen niet oorlogzuchtig. Zeker, men kent een bepaalde behoudzucht, een wantrouwen, een terughoudendheid, maar men leeft eigenlijk tamelijk gelukkig. U zou kunnen denken aan Nederland onder de bezetting in de jaren '40 - '41. Men heeft voldoende te eten, er is werk. Dat er nu een ander gezag is, dat is wel erg vervelend, maar het zijn ten slotte de eigen mensen. Zeer gehecht is een groot gedeelte van het volk aan het land. De enige methode om van het Russische volk een werkelijk strijdvaardige eenheid te maken, is het moederland aanvallen. In mindere mate klinkt dat door in alle satellietstaten. Ofschoon hier de behoudzuchtige partij vaak het sterkst haar stempel heeft gedrukt op de ontwikkelingen en op het Rode Leger uit andere overwegingen, namelijk het behouden van absolute toegang tot alle gebieden die strategisch belangrijk zijn. Wat zou de Sovjet-Unie kunnen bewegen tot oorlog? Op grond van het voorgaande is het duidelijk dat de overwinning van de een of andere fractie in de Opperste Sovjet en het Kremlin een sterke verandering van houding naar buiten toe tot stand zou kunnen brengen. Maar dat betekent nog niet dat men daarmee het volk voldoende heeft gemotiveerd om werkelijk een oorlog te kunnen beginnen. Laat staan een oorlog die enorme vernietigingen met zich mee moet brengen. Dat zal elke oorlog wel doen. Alleen, indien men dingen doet waardoor de Sovjet-Unie zich feitelijk bedreigd voelt en waarbij die bedreiging zo direct kenbaar is dat ook het volk dit met enige voorlichting als zodanig zal ervaren, zal er een voldoende achtergrond worden geschapen voor de Sovjet-Unie om ten oorlog te trekken. Dat kan dan een zogenaamde preventieve oorlog zijn

waardoor men aanvalt omdat men vreest aangevallen te worden. De grootste vijanden in de ogen van de doorsnee Rus zijn niet de Chinezen. De grootste vijanden wonen in Europa en de Verenigde Staten. Wanneer er een oorlog komt, is het bijna zeker dat het een snelle, maar niet door atoomwapens gesteunde opmars is in Europa, gepaard gaand met een onmiddellijk schoonvegen van de wereldzeeën en, tenzij een wapenstilstand zeer snel wordt getekend, dat er een atoomoorlog zal volgen die vooral Noord-Amerika zal treffen. De Chinezen zijn weer een beetje anders. In de gehele Chinese geschiedenis kennen we geen volk dat zozeer zijn eigen kwaliteiten behoudt, dat zich in elke nieuwe sociale samenhang weet te voegen zonder daarbij zijn kwaliteiten prijs te geven. Dat betekent een enorme veerkracht. Veel groter dan u zich kunt voorstellen. Voor de doorsnee Chinees maakt het niet veel uit, of hij wordt gedomineerd door de Mantsjoes, de Peking communisten of door anderen. Als hij leven kan, als hij maar tamelijk gelukkig kan zijn en als men zijn gebruiken niet teveel aantast, dan past hij zich aan. Of hij nu een staart moet dragen of misschien in een Mao-pakje moet rondlopen, dat maakt voor hem weinig uit. In China was de ambtenarij altijd de werkelijke machthebber, ook in de tijd van de keizers en de Mantsjoes. Zelfs de krijgslieden waren niet zo machtig als de bureaucraten. Hierdoor is er een zekere achterdocht ontstaan juist tegen bureaucratische instellingen die tot nu toe nog in het hele volk leeft. Een leger kan men eventueel nog vertrouwen of men kan het bevechten, maar de bureaucraten die alle wegen kennen, zijn te sterk voor de eenvoudige burger. Hoe sterk dit heeft doorgewerkt, kunt u zien uit de culturele revolutie die Mao eens tot stand heeft gebracht, maar die hij eigenlijk kort voor zijn dood nog een keer tot stand had willen brengen. Maar dat is afgeremd. Mao ging uit van het standpunt dat een voortdurende revolutie noodzakelijk was om te voorkomen dat gevestigde instellingen zich meester zouden maken van al hetgeen voor het volk belangrijk was weer. Die instelling maakt in die tijd plaats voor een andere, het denkbeeld dat je eerst het volk een zekere welvaart moet geven. Maar er hoort nog iets anders bij. Je moet het volk ook opvoeden.

Nu heeft het communistische bewind die opvoeding inderdaad verschaft. Het volk heeft zich altijd wel wat meerwaardig gevoeld ten opzichte van de omringende wilde stammen. Dit gevoel van waardigheid en zelfs van meerwaardigheid bestaat tot heden toe. Het is nooit verdwenen. Dit betekent dat Rood-China zeker niet zo achterdochtig en wantrouwend staat tegenover de buitenwereld als Rusland. Het betekent dat dit zelfde China innerlijk wordt verdeeld door allerlei groepen die misschien een bepaalde macht nastreven, maar gelijktijdig vooral de bestaande machtsinstanties teniet willen doen. In de huidige situatie echter, waarin welvaart een rol speelt, zullen we ook andere gebruiken zien opleven, bijvoorbeeld de denkbeelden van de Tong. De groep die samenwerkt, een soort vakbond of belangenvereniging. Het is duidelijk dat deze reeds bestaat, vooral waar het gaat om de productie van goederen door kleine fabrieken. Ze komen onderling tot overeenstemming, ze verdelen in zekere mate de productie en de markt. In mindere mate, en dat eigenlijk alleen nog maar in de kustgebieden, zien we iets dergelijks ten aanzien van de landbouw. Ook hier komt men bijeen en besluit men hoeveel men zal produceren. Dit ongeacht de ambtelijke voorschriften die natuurlijk zeggen, je moet zoveel mogelijk produceren. Men gaat uit van het standpunt, we moeten zo produceren dat het voor onze gemeenschap het beste is.

Ik geloof niet dat dit China zonder meer bereid zal zijn te gaan strijden in het buitenland. Ook in dit land is het communisme of het maoïsme een soort godsdienst zonder God. Ook hier bestaat een zekere zendingsdrift. Ook hier wil men zijn eigen belangrijkheid en bereikingen manifesteren door elders werken tot stand te brengen of door anderen te onderwijzen. Maar dat is toch wel een wat andere vorm van optreden dan van de Russen en het bezit zeker niet de recht-door-zee mentaliteit die we bij de Amerikanen aantreffen.

Als China echter meent miskend te worden, dan is het bereid zich te wreken. Het gevaarlijkste van alles in verband met Rood-China zou zijn, dat men de waarde en waardigheid daarvan ontkent. Dit zou een reden kunnen zijn om macht te demonstreren. Dat is in het verleden zo geweest en dat is nu nog. Overigens moet men zich wel realiseren dat China een zeer groot rijk is. Dat in dit rijk een groot aantal verschillende volkeren onder naam "Chinezen" zijn bijeengebracht die zelfs zowel qua taal, lichamelijke kenmerken, als culturele achtergrond kunnen verschillen, zodat men zeker niet kan denken aan één rijk zonder meer. In dit rijk waren tot voor kort nog zelfs kleine burgeroorlogen aan de gang. Het waren opstandige

generaals, vooral in de buitenprovincies, die pas de laatste tijd zijn opgehouden en wel door het wegvallen van een te grote nadruk op de leer en een te kleine nadruk op de mogelijkheid om ook nog eens gelukkig te leven. China beschikt op het ogenblik over meer mogelijkheden dan het Westen veronderstelt. Het heeft aan onderzoek, ook op het gebied van wapens, agressieve en verdedigingswapens, zeer veel besteed. Het beschikt over zeer bekwame technici. Ook al komt dat niet zo sterk tot uiting, omdat de verbruiksindustrie eigenlijk altijd maar tweede klas is geweest. China beschikt ook over atoomwapens. Het zijn er dan misschien niet zoveel als Rusland heeft of zoveel als de USA heeft opgeslagen, maar het zijn er meer dan voldoende. Zelfs als we rekening houden met de primitieve raketten om een groot deel van de Verenigde Staten of een groot gedeelte van de Siberische industriegebieden en een kleiner deel van Europees-Rusland te vernietigen. Rekening houdend met dit alles moeten we zeggen, ook China is een grootmacht en deze wordt door het besef van eigen waardigheid en inhoud gemotiveerd.

Hier hebben we dan het beeld van de wereld van vandaag. Alle andere landen zijn op de een of andere manier met het lot van Rusland, Amerika of China verbonden. We kunnen dat wel ontkennen, maar Nederland bijvoorbeeld is met handen en voeten gebonden aan de Verenigde Staten. Ditzelfde geldt in iets mindere mate voor Engeland en in zeer grote mate voor West Duitsland. Frankrijk probeert een dubbel spel te spelen, maar heeft daardoor, zonder het te weten, zichzelf van twee tegenstanders afhankelijk gemaakt en daarmee zijn eigen sociale, politieke en economische opbouw veel moeilijkheden bezorgd. Wanneer kan er oorlog uitbreken? Alleen indien een van de drie partijen door de ander werkelijk wordt uitgedaagd op een wijze waardoor er een algemene verontwaardiging in het volk zelf zou ontstaan. Dat dit bewust zal gebeuren is onwaarschijnlijk. Ook al zijn er kleine groepen in alle landen die graag te vuur en te zwaard het eigen systeem dominant zouden willen maken over de gehele wereld, er behoeft niet gerekend te worden op voldoende steun van de bevolking om hen die mogelijkheid te verschaffen. Uitdagingen kunnen echter ook onbewust en onwillekeurig geschieden. Een miskennen van de betekenis van China bijvoorbeeld met zijn revolutie kan op den duur grote conflicten betekenen, waardoor China in geheel Azië naar de macht grijpt. En dan niet alleen meer langs de weg van handel, besprekingen en verbond, maar met geweld. Dit zou onmiddellijk repercussies hebben in de Verenigde Staten en een wereldoorlog zou onvermijdelijk zijn. Zolang Rood-China echter de kans krijgt om zich in eigen recht en grootheid in de gehele wereld te manifesteren, zal het zeker geen oorlog beginnen. Wat Rusland, en eigenlijk het gehele Oostblok betreft, ook hier is geen bereidheid om een oorlog te beginnen. Maar op het ogenblik, dat men vreest voor een verstoring van de interne machtsverhouding, zal men bereid zijn desnoods het gehele volk en de industrie op het spel te zetten om dit te voorkomen. Voor Rusland betekent aantasting van de huidige machtsstructuur van buitenaf, op welke wijze dan ook, een aanleiding tot oorlog. Van de Verenigde Staten kan worden gezegd, de Verenigde Staten zullen een openlijke oorlog voeren op het ogenblik dat hun belangen (en mede de internationale belangen van vele grote firma's) zodanig worden verstoord, dat men geen mogelijkheid meer ziet om eigen beheersing van de wereldhandel en de wereldmarkt te handhaven. Dit is een korte analyse. Wij zouden ons dan moeten afvragen of we nu werkelijk in vrede leven op dit ogenblik. Uiterlijk wel. Er is geen sprake van een directe strijd tussen de genoemde grote mogendheden of door groepen van volkeren ten aanzien van elkaar. Maar is dit reëel gesteld?

Er is geen vrede, want er is een voortdurend wantrouwen en er zijn voortdurend, zij het bedekt, handelingen tegen de belangen van de andere groep. U heeft waarschijnlijk het meest gehoord van de CIA, maar er zijn nog andere groepen, onder andere de KGB bijvoorbeeld, die eveneens in het buitenland intrigeren en manipuleren. En denkt u soms dat de Chinezen geen geheime dienst bezitten? Al die geheime diensten introduceren zaken waarvan ze aannemen dat ze eigen land en eigen meerwaardigheid zullen helpen manifesteren. Ook de Rood-Chinezen zijn betrokken bij de export van verdovende middelen. Dat mag misschien niet openlijk worden gezegd, maar het is een feit. Hun geheime diensten maken hiervoor gebruik van allerlei zaken, die zich in de grensgebieden afspelen. Een deel van de papaverooft komt nog uit de vroegere gebieden waar de Engelsen in het verre verleden de opiumverbouw hebben bevorderd.

De Russen spelen een spelletje waarbij ze onder meer proberen vakbonden uit te spelen tegen handelsbelangen die hen niet aangenaam zijn, politieke druk trachten uit te oefenen en daarnaast de laatste tijd ook druk bezig zijn met de aankoop van grondstoffen en de manipulatie van grondstoffenvoorraden op de wereldmarkt.

De Amerikanen zijn steeds bezig om, koste wat kost, hun belangen in het buitenland te beschermen. Ze zijn helemaal niet bang om daarvoor desnoods een paar revoluties te ontketenen. Allende is ten slotte niet gevallen omdat het volk tegen hem was, maar omdat hij kopermijnen had onteigend, waarin de Amerikanen te grote belangen hadden. Dat mag misschien ook niet gezegd worden, maar dat is niettemin ook een feit.

Vrede is er dus niet. Er is eigenlijk een soort openlijke wapenstilstand, gepaard gaand met ondermijningswerkzaamheden van alle betrokken geheime diensten en vaak zelfs ook diplomatieke schermutselingen, waarmee men probeert ten opzichte van elkaar een goed figuur te slaan. Het houdt in dat de strijd in andere landen niet zal worden bevorderd omdat men alleen winst daarin ziet, maar heel vaak alleen maar omdat men denkt op die manier, en dat is heel eigenaardig, de tegenstander een invloedssfeer te ontnemen.

Veel van de strijd en de revoluties in Afrika is mede het resultaat van de geheime diensten van de drie genoemde grote staten. De Fransen spelen hierbij mede een rol, maar deze wordt, althans in Afrika, voor een deel gedicteerd vanuit Moskou.

Engeland is eveneens betrokken bij vele geschillen, vooral bij de situaties zoals die zich in Zuid Azië afspelen. In dit geval kan worden gezegd dat deze belangen mede worden gedicteerd door Amerikaanse groepen.

De Chinezen zijn ook overal bezig hun belangen te dienen. Het eigenaardige is dat zij in bepaalde gevallen zuiver rechtse, om niet te zeggen fascistische groepen, hebben gesteund, alleen maar om hierdoor een Russische invloed in een bepaald land teniet te doen.

Het optreden van Cuba is bijvoorbeeld weer een indirecte poging van de Sovjet-Unie om in Afrika eigen belangen te verdedigen en eigen invloedsgebieden te vestigen. Van een directe oorlog zal er voorlopig dus geen sprake zijn, dat is duidelijk. Maar dat conflicten niet kunnen uitblijven is eveneens duidelijk.

Niemand zoekt oorlog. Maar oorlog wordt onvermijdelijker, indien een mens niet bereid is te erkennen dat een ander het recht moet hebben om te leven volgens zijn eigen norm. Op het ogenblik dat je denkt dat alleen een Pax Americana goed is of een communistische Sovjet vrede of alleen een maoïstisch verantwoorde klassenstrijd waarbij de grenzen wegvallen, ben je verloren. Dan gaat de aarde in vlammen op. Volgens mij zal dit niet het geval zijn, omdat in elk van deze landen verdeeldheid bestaat. Ik zal nog trachten dat te verklaren en beëindig dan daarmee dit onderwerp.

In de Verenigde Staten is er een voortdurende pressie van groepen, die tot nu toe in de minderheid zijn geweest en die, sociaal gezien, op de achtergrond stonden. Deze groepen nemen geen genoegen meer met de rol van tweede-, zelfs derde-rangs burger. Zij proberen zich te manifesteren. Dit veroorzaakt een enorme pressie in de USA welke onvermijdelijk, zij het langzaam, moet voeren tot sociale strijd en sociale verandering op een nieuwe manier, niet meer vanuit de organisatie, maar vanuit een situatie.

In het Sovjet-blok is de vrijheid van denken op het ogenblik bij de intellectuelen een belangrijke zaak geworden, de vrijheid om te zeggen wat men denkt bijvoorbeeld. Het is duidelijk, dat de bestaande machten alles zullen doen om dat te onderdrukken. Maar de gewone Sovjetburger kan eigenlijk niet goed begrijpen waarom een bepaald schilderij, dat hij helemaal niet mooi vindt, gevaarlijk kan zijn voor de staat of waarom een bepaalde toespraak gevaarlijk kan zijn voor de staat. Hij gelooft niet dat het communisme teniet kan worden gedaan door een communist, alleen maar omdat hij kritiek heeft op bepaalde instanties. In het Sovjet-blok speelt dit een zeer grote rol. Deze verdeeldheid zal ongetwijfeld ook in de komende jaren vele veranderingen afdwingen. Dan hebben we Rood-China.

Hier bestaat een sterke verdeeldheid tussen degenen, die het messiaans maoïsme nastreven, met verwaarlozing van alle materiele aspecten, en degenen die eigenlijk nog het meest voelen

voor welvaart waarin het maoïsme ook meer stoffelijk beleefbaar wordt. Ook hier is een machtsstrijd gaande geweest. Denk maar aan de veroordeling van de vier van Peking en dergelijke dingen. Een strijd die ook op dit ogenblik wel degelijk ondergronds bestaat. De voortdurende aanvallen op de bureaucraten, die plaatsvinden via muurkranten, al hoort u daar niet veel van, bewijzen wel dat de bestaande machthebbers zeker niet het land en het volk volledig in de hand hebben en dat er andere groepen zijn die brutaal genoeg zijn om te spreken. En dit betekent ook in China de noodzaak om eerst een innerlijke eenheid te bereiken, omdat anders, wanneer er oorlog komt, men in ieder geval zijn macht zou verliezen.

Vrede is er op het ogenblik, ondanks de conflicten, ondanks de situatie. De vrede van deze dagen is een schijnvrede, misschien voortgekomen uit de vrees van de machtigen om hun invloed in de wereld te verliezen. Het werkelijke wezen van de vrede zou echter moeten zijn de erkenning van ieders recht om te leven op zijn eigen wijze. De erkenning van de rechten voor een ieder om kennis te nemen van de leefwijze en denkwijze van een ander. Dit zal voorlopig nog niet worden bereikt.

Dit is een les die schijnbaar alleen politiek is. Het is niet politiek. Het is evengoed economisch en religieus. Het is eigenlijk een weergave van een situatie die de komende ontwikkelingen op de wereld, zeker in de eerste 15 jaar, bepaalt.

Inwerking uit de geest.

De geest werkt natuurlijk ook in op de grote landen waarover we in het eerste gedeelte hebben gesproken. Het is heel duidelijk dat elk daarvan op zijn eigen manier zal reageren. Er zijn een paar wonderlijke verschijnselen. Als je een grote geestelijke invloed richt op de Verenigde Staten, dan is er plotseling wel iemand die zich opwerpt als een soort Messias. Over het algemeen worden in de Verenigde Staten geestelijke invloeden ontvangen ofwel vertaald in zuiver kerkelijke termen, dan wel omgevormd tot een nieuw soort openbaringsgodsdienst en als het even kan met magische nevenbetekenissen.

Als je inwerkt op het Russische volk, dan zie je een heel ander verschijnsel. Daar valt namelijk de beïnvloeding uiteen in standen, zo gek als het moge klinken. Als je in Rusland een sterke geestelijke invloed richt op een bepaald gebied, dan valt op dat arbeiders worden vroom en gaan weer kerkelijk denken, intellectuelen gaan zich plotseling bezig houden met parapsychologie en spiritisme, en degenen die aan het bewind zijn (de machthebbers) in zo'n gebied, worden plotseling erg onrustig en nemen doorgaans enkele maatregelen om de openbare orde te bevorderen, zoals bijvoorbeeld het onderdrukken van dronkenschap. In China blijkt dat het geheel van dergelijke invloeden wordt vertaald in een andere benadering van de medemens. Het wordt niet als een afzonderlijk godsdienstig denken naar voren gebracht en ook niet als een teruggrijpen naar het verleden zonder meer. Het is eerder een nieuwe mentaliteit waardoor binnen kleine groepen, waar men onderling kritiek uitoefent, er opeens een nieuwe toon klinkt, meestal van verdraagzaamheid of met een grotere nadruk op de verbondenheid in de groep en met het volk. Als we ons afvragen wat de geest precies kan doen, dan moeten we dat eigenlijk van jaar tot jaar bekijken. Dat is niet een, twee, drie uit te maken. We weten uit de Wassak bijeenkomst dat er een aantal mogelijkheden zijn. Een van die mogelijkheden is wel het bevorderen van mystieke belevingen. Dit wordt aangeduid door een zeer sterke purperen golf. Dat betekent voor ons dat we de mensen kunnen helpen door hen tot een innerlijke beleving te brengen, die ze eigenlijk niet helemaal begrijpen. De resultaten daarvan zullen ongetwijfeld heel eigenaardig zijn.

We denken hierbij aan schijnbare omwentelingen, aan mensen die in een klooster willen en dergelijke vreemde dingen. Het is in ieder geval zo dat we aannemen dat met deze invloed, die bijzonder sterk is, een vernieuwing van denken tot stand kan worden gebracht. Een denken dat niet polariserend werkt. Dit zal waarschijnlijk bepaalde partijen in Nederland teleurstellen, maar polarisatie is er niet bij. De nostalgie zal waarschijnlijk iets afnemen en andere vormen krijgen. Dat geldt voor Europa en voor elk ander gebied waarin die manifestatie van kracht mogelijk is.

Een andere factor die zeer opvallend was, was een negatief rood. Negatief rood is een geestelijke invloed waarvan je kunt aannemen dat de energie wegvalt. Het is een invloed die pulserend werkt, die voortdurend actief is. Ze toonde zich als een uitlopende spiraal. We moeten dus aannemen dat die kracht in de eerste paar maanden van groter belang zal zijn dan in het verdere deel van het jaar. Wat betekent dat nu?

Dat betekent bijvoorbeeld een vastlopen van allerlei plannen in de Verenigde Staten. Het betekent een terugvallen op oude bureaucratische maatregelen in de Sovjet-Unie. Het betekent in China het wegvallen van het momentum van ontwikkeling. De vernieuwing waarmee men daar bezig is, wordt afgeremd. In Nederland worden de meeste mensen onverschillig. In deze tijd is dat heel goed. Bij de verkiezingen is een zekere onverschilligheid misschien tevens een mogelijkheid om een beetje objectiever te denken. Voor de grote landen kan ik dat helaas niet zeggen. Wij uit de geest moeten nu proberen met dergelijke invloeden te werken. Wat kun je er het best mee doen? Als we te maken hebben met de Verenigde Staten, dan moeten we goed uitkijken dat we niet teveel visioenen geven. Stel u eens voor dat daar vijf of zes Messiaanse bewegingen ontstaan die elk een radiostation voor zich weten te veroveren, dan is er binnenkort een binnenlandse oorlog tussen bijvoorbeeld Noord en Zuid, en dat is niet de bedoeling. Neen, we moeten proberen om juist in de USA die afremming (de vermoeidheid) te gebruiken. Daardoor kunnen namelijk ontwikkelingen, die op dit ogenblik tot conflicten dreigen uit te groeien even wat langzamer gaan stromen en dan blijft er tenminste iets positiefs van over. In Rusland hebben we meer behoefte aan visionairen. Daar zouden een aantal innerlijke belevingen, ook van hoger geplaatsten, van groot belang kunnen zijn, zodat men dan een nieuwe visie krijgt van de wereld. Die verandering van visie is zeer belangrijk, omdat er een bureaucratische omwenteling zal ontstaan in Rusland. De geest probeert dat nu te bevorderen. De traagheid hebben we daar niet zo hard nodig, zij het dan dat traagheid misschien kan worden toegepast in de zogenaamde wetenschapssteden, die voornamelijk in West-Siberië liggen.

Gaan we naar China, dan moeten we ook weer erg voorzichtig zijn. We moeten daar de traagheid maar eens toepassen, vind ik. Visioenen moeten we vooral geven aan de mensen in de buitenprovincies. Want daar is het heel belangrijk dat de mensen weer gaan geloven dat ze iets kunnen bereiken (bij heel veel mensen is dat de laatste tijd weggefallen) en dat ze ook proberen terug te keren, ook erg belangrijk, naar de natuur. In bepaalde gebieden is men zozeer gaan trekken naar de industrie, dat daardoor niet alleen de voorziening met landbouwproducten in gevaar komt, maar ook het hele land mentaal gestoord raakt. Je kunt niet ongestraft van het ene levensritme naar het andere overstappen. Ik meen dat we dat soort visioenen in die buitenprovincies nodig hebben en daarnaast de vertragende invloed zouden moeten gebruiken, vooral rond de centrale bureaucratische organen. Op die manier kunnen we veel tot stand brengen. U zult zich nu afvragen, wat is een visioen? Een visioen kan van alles zijn. Maar als je daaraan een mystieke beleving vastknoopt, dan is het zeker dat dat een sterke emotionele omwenteling is. Je verliest even alle houvast in de werkelijkheid. Je zweeft ergens door het onbekende heen en ondertussen onderga je iets of je neemt iets waar. Dat waarnemen is altijd gevaarlijk. Als iemand visioenen gaat zien in die toestand, dan komt hij met allerlei zekerheden naar de werkelijkheid terug. Die zekerheden zijn dan afhankelijk van zijn eigen interpretatie daarvan, zoals iemand die een geestelijk contact heeft ook tot een eigen duiding ervan komt. Ik heb eens meegemaakt, dat iemand die nog niet zo lang over was, geestelijk contact maakte met een dame en probeerde haar duidelijk te maken dat zij zich meer moest openstellen voor de wereld en minder egocentrisch moest zijn. Deze dame vertaalde dat in een persoonlijk bezoek van Jezus, wat ze bovendien weer vertaalde in een toch wel zeer persoonlijke manier van een zijn met de kosmos, uitgedrukt in de mensen die binnen haar bereik waren. Dat is natuurlijk niet de bedoeling. Dat is gewoon gevaarlijk. Als je probeert de mensen die gevoelsbeleving te geven, dan moet je hun een vrede geven die ze in feite nog niet hebben gekend. Vrede impliceert een mate van tevredenheid. Iemand, die vrede mystiek beleeft en terugkomt op de wereld, heeft het gevoel dat het er eigenlijk niet meer zo op aan komt wat er gebeurt. Innerlijk is hij zeker en door die innerlijke zekerheid zal hij ook niet meer zo bang zijn voor alles wat buiten hem bestaat. Hij gaat er gewoon op af, als het nodig is. Hij kan de denkwijzen van anderen opeens aanhoren. Hij is niet meer bang gestoord

te worden in zijn eigen formuleringen. Dat zou kunnen betekenen, dat wij met de mystieke belevingen dus het meest bereiken, indien het op emotioneel vlak blijft.

Daar waar visioenen nodig zijn, moeten het visioenen zijn die eigenlijk de disharmonie duidelijk maken waarin de mensen leven. Als ze kunnen zien waaruit hun angst voortkomt of waardoor de conflictsituatie wordt wakker geroepen, dan zullen ze misschien ook geneigd zijn om er iets tegen te doen. Ik meen, dat je op die manier met visioenen heel wat tot stand kunt brengen.

Als u zelf ooit een visioen heeft gehad, zult u ontdekt hebben dat een visioen vaak in symbolen wordt uitgedrukt. Dit is iets wat gevaarlijk is. Als u namelijk een visioen in symbolen ziet, dan gaat u het zelf interpreteren. Die interpretatie kan dan juist of onjuist zijn, dat weet u niet, maar ze wordt zeer sterk beïnvloed door uw gevoelens ten aanzien van de wereld. De een zal het zitten in de tram zien als iets prettigs, de ander als een verlies van rijkdom en belangrijkheid. Dus een visioen van zitten in de tram kan verschillend worden uitgelegd. Het zou in feite kunnen betekenen dat u met anderen tezamen voertuig bent voor een bepaalde ontwikkeling. Dat zou kunnen, maar niemand weet het. Daarom moeten dergelijke symbolische voorstellingen in mystieke visioenen zoveel mogelijk worden vermeden. We moeten dus proberen om fragmenten van feiten te laten zien.

De geest zal ongetwijfeld haar best doen om overal, waar dit maar enigszins mogelijk is, dergelijke visioenen te geven. Niet overal verwachten wij evenveel van. Een visioen aan Van Agt bijvoorbeeld zal tot zendingsijver leiden. Een visioen aan Den Uyl betekent, dat hij zich bedreigd voelt en iets agressiever wordt, wat zijn vaderrol aanmerkelijk zou kunnen schaden. Geef je Wiegel een visioen, dan zegt hij "Dit is natuurlijk wel waar, maar dan moeten we ook rekening houden met de democratische besluitvorming" en gaat hij toch zijn gang. Daar kun je dus niet veel mee bereiken. Maar er zijn misschien mensen, die wel veranderd kunnen worden. Nu denk ik aan Monseigneur Gijzen. Mensen die dus gevoelig zijn voor geesten, daar vaak mee verbonden zijn en die je, met het tonen van wat er mogelijk is of wat er aan de hand is en een gelijktijdig beleven van een hogere harmonie, er toe kunt brengen hun eigen benadering van de mensheid wat te veranderen. Dat gaat natuurlijk beetje bij beetje. Het is niet een plotselinge bekering, maar daardoor zou in het klimaat van een bepaald bisdom in Nederland een wijziging kunnen komen. En als dat mogelijk is, dan moet dat ook mogelijk zijn bij heel veel mensen, die het heel goed bedoelen en die hooggeplaatst zijn, al bekleden ze niet direct een ministerspost. Hierdoor de werkelijkheid dichterbij de mensen brengen is belangrijk. Dat is dan een van de mogelijkheden van dit jaar. Ook in andere jaren hebben we altijd gewerkt met de krachten die ons ter beschikking stonden.

Heel interessant kan het worden als we bepaalde natuurverschijnselen kunnen voorzeggen. Dat is dan weer een andere manier van werken. In dit jaar zal ons dit alleen in bepaalde gebieden van het zuidelijk halfrond goed gelukken. Daar kunnen we wel directe waarschuwingen geven. Op het noordelijk halfrond gaat dat om bepaalde redenen niet zo goed, dat blijkt uit de kosmische invloeden van dit jaar.

Als je de mensen kunt zeggen, dit gaat er gebeuren en het gebeurt, dan breng je hen plotseling in contact met een heel andere werkelijkheid. Ze gaan vertrouwen op hetgeen hun wordt doorgegeven. En als je de manier van doorgeven dan zo exceptioneel maakt dat ze niet hun eigen gedachten voor openbaringen kunnen houden, dan kun je ook daarmee heel veel bereiken. Ik vermoed dat daarmee onder andere in Afrika sterk gewerkt zal worden en ik geloof ook dat het invloed zal hebben op bepaalde veranderingen die zullen plaatsvinden in Australië en Nieuw Zeeland.

Als we toch mystieke invloeden hebben, dan kunnen we er ook voor zorgen dat de mensen gaan dromen. Want de mystieke inwerking betekent een grotere gevoeligheid en gelijktijdig de mogelijkheid een groot aantal entiteiten onder een gemeenschappelijke noemer te brengen. Een voorbeeld. Als iedereen nu plotseling gaat dromen dat morgen lijn 23 niet rijdt en lijn 5 rijdt op de baan die normaal door lijn 7 wordt gereden, dan zal het feit dat dit gebeurt de mensen plotseling wakker schudden, dan gaan ze een beetje meer aandacht besteden aan hun onderbewustzijn. Ik meen dat ze in de EEG daar ook wel behoefte aan zouden hebben.

Interessant kan het verder worden, als we de gevoelswaarden van de mens ten dele kunnen veranderen. Die golf van traagheid waarover ik sprak (de spiraal), maakt het tot ongeveer oktober mogelijk om allerlei factoren, die verkeerd dreigen te lopen, uit te schakelen. Wij kunnen daardoor zorgen dat men pas op de plaats maakt op die punten waar ongunstige ontwikkelingen voor menselijk klimaat en voor geestelijke samenwerking optreden. Hiermee hopen we dus enorm veel te doen. Dat zal zeer waarschijnlijk voornamelijk worden gebruikt in bepaalde delen van West-Europa. We zullen daarnaast natuurlijk proberen om die invloed overal te gebruiken waar ze ons in staat stelt om ontwikkelingen af te remmen of de mensen tijd te geven zich eerst eens te bezinnen.

Een invloed die ook van belang is, maar volgens ons niet zo gunstig, is een sterke ontlading. Het was een naaldachtige straal van tamelijk giftig groen. Gifgroen heeft wel iets te maken met geloof en gemoedsleven. Maar als het zo giftig is, dan wijst het toch wel in de richting van verandering of vernietiging of geloofsstrijd. Op grond daarvan zou je kunnen aannemen dat mensen, die functies hebben als bijvoorbeeld de Paus of die het emotionele brandpunt zijn van een volk of een gemeenschap, wel eens uitgeschakeld kunnen worden. Je zou er verder uit moeten concluderen, dat er heel wat geestdrijverij een rol gaat spelen. Het zou mij niets verbazen, als de ondergang van de wereld in de tweede helft van die periode (waarschijnlijk van november af) heel duidelijk overal wordt verkondigd. Zoiets van bereidt u voor op het einde, want het licht staat al aan de hemel.

Als u verder rekening houdt met het feit dat er ook stoffelijke kosmische stralen zijn, waarvan de betekenis ons iets negatiever lijkt, dan kunt u misschien begrijpen dat we ons vooral moeten bezighouden met de grote landen en met wat zich daar afspeelt. Maar natuurlijk ook met een groot gedeelte van de mensheid om de negatieve effecten te neutraliseren.

Wat zijn die negatieve effecten die we uit de kosmos menen te moeten verwachten?

Een aantal stralingen die op het zenuwstelsel van de mens inwerken. Overspannenheid, neiging tot hartklachten zullen daarvan de stoffelijke tekens zijn. Onsamenhangendheid van gedachtengang op mentaal gebied. Op geloofsgebied en geestelijke beleving een sterk wisselen tussen uitersten. Het ene ogenblik denk je ik heb de duivel aan de lijn, het andere ogenblik denk je, het is de engel van God die tot mij spreekt. Toch is het een en dezelfde kracht en je beseft dat heel goed. Dit gepaard gaand met bepaalde lichamelijke bezwaren zou mijns inziens, en dat is gedurende 6 à 7 maanden, zeker leiden tot een vertraging van vele ontwikkelingen en gelijktijdig, als je dat op het juiste moment goed neutraliseert, tot ogenblikken van grote geestelijke helderheid. Zeer scherp inzicht in de situatie, in eigen mogelijkheden, in de ontwikkeling van eigen leven en in de contacten met de geest zijn mogelijk. Het resultaat daarvan kan indirect genezing zijn.

Wij kunnen ons voorstellen, en dat zal waarschijnlijk al in de komende 2 maanden zijn, dat zeer veel mensen die langdurige klachten hebben, opeens, schijnbaar spontaan, genezen. Ze krijgen dan door de zenuwspanning soms wel last van iets anders, maar dit plotseling veranderen van een psychische toestand, die een fysieke weerspiegeling vindt, zou natuurlijk ook gebruikt kunnen worden, als het gaat om bepaalde hooggeplaatste personen. Daarom denken wij dat er een aantal hoog geplaatsten op het juiste moment even een beetje ziek kunnen worden, wat eveneens de tamelijk vredige ontwikkeling van het komende jaar bevordert.

Dat er nogal wat twist zal zijn, heb ik ook wel voorzien in deze uitstraling. Ik kan nu natuurlijk niet alle gegevens verstrekken en juist interpreteren. Wij hebben een paar golven gezien waarin wonderlijk genoeg een wisseling van goud en rood voorkomt. Het rood niet alleen in negatieve, maar ook in positieve waarde. Je zou moeten aannemen dat er met enorme kracht zal worden gewerkt aan het bereiken van compromissen, maar ook aan het vinden van een nieuwe innerlijke oriëntatie of gerichtheid voor zeer veel mensen waarbij echter altijd weer een negatief aspect even een rol gaat spelen. Voorbeeld.

De visserijkwestie. Onder deze invloed is het heel waarschijnlijk dat de visserijkwestie schijnbaar wordt geregeld, waarbij de regeling echter wordt verstoord door het optreden van verschillende belanghebbenden, waarna plotseling enkele denkers nieuwe denkbeelden

beginnen te lanceren die ten slotte zo algemeen worden aanvaard dat daardoor toch weer een meer positieve regeling kan worden bereikt. Dat is een stoffelijk aspect.

Geestelijk zou je het als volgt kunnen zien. Er is een geestelijk probleem. Dit probleem lost zich plotseling op. Je hebt het gevoel, nu heb ik de kosmos vlak bij. De geest zal alles voor mij doen. Dan komt er een ogenblik dat je moet proberen die kracht te gebruiken. Je moet dan kiezen. De keuze kun je moeilijk maken. Op het moment, dat je de keuze maakt, ben je in conflict met jezelf en daardoor zul je die kracht in eerste instantie meestal niet juist gebruiken. Je zult zelfs proberen om het dan maar op een andere manier te doen. Dat lukt ook niet. Dan komt er een nieuwe golf die je doet beseffen dat die strijdigheid in uiting helemaal niet noodzakelijk was, dat je die kracht zult kunnen gebruiken voor een doel waarin beide oorspronkelijke denkbeelden voldoende verenigd zijn, zodat je dus toch iets kunt doen. En dan krijg je wel resultaat. Als we deze dingen zo overzien, dan trekken we daaruit de conclusie dat het een eigenaardig jaar wordt. Wat de politiek betreft, verwachten we een paar vreemde bokkensprongen onder andere van Japan. Maar geestelijk gezien verwachten we vooral verwarringen die de mensen dichter bij elkaar brengen. U heeft het wel eens gezien wanneer mensen in moeilijkheden zitten en ze erkennen dat van elkaar, dan gaan ze samenwerken. Ik meen dat dat ook geestelijk van groot belang is. Ik denk dat we heel veel groepen zullen zien van geestelijke oorsprong, zoals theosofische, spiritistische groepen, Loges evenals bepaalde kerkelijke groepen, die plotseling beseffen, we hebben toch iets gemeenschappelijks, we kunnen tezamen iets van een geestelijke werkelijkheid manifesteren. Indien dat kan gebeuren, is het zelfs mogelijk dat hierdoor zelfs in landen als Italië heel grote veranderingen op zeer korte termijn zullen plaatsvinden en dat de mensen vooral anders gaan leven en denken.

Het is verder voor mij wel duidelijk dat in dit jaar heel veel extreme groepjes in moeilijkheden zullen komen. Juist degenen die extreem denken en al het andere plegen af te wijzen, zullen hierdoor allerlei verschijnselen ontmoeten waarmee ze geen raad weten. En dat betekent voor henzelf een zeer grote belasting. Het zenuwstelsel wordt in bepaalde tijden van het jaar toch al onder druk gezet. Zij zullen daardoor dus vaak tot excessen overgaan en we hopen dat dat bij het merendeel het geval zal zijn in een tijdelijke daadloosheid terugvallen, waarin ze hun houding en denkbeelden gaan herzien. De eindconclusie, voor zover die op dit ogenblik te trekken valt, is wel dat we het komende jaar toch wel moeten rekenen op een vergroting van harmonische mogelijkheden tussen de mensen, ongeacht de schijnbare uiterlijke verscherping van tegenstellingen tussen de groepen. Samenwerking staat toch wel in de banier. Wij hebben geprobeerd dat op de hele wereldsituatie te projecteren. Er zijn nu nog maar enkele conclusies bekend. Die geef ik u even.

1. Er zijn wel sterke wisselingen in de internationale verhoudingen, maar algemeen gezien wordt de verhouding in feite beter, omdat men op vele terreinen tot samenwerking komt. Dit zal ook betrekking hebben op natuurrampen, maar daarnaast ook op bepaalde handelsaspecten. Men zal elkaar vaak van het noodzakelijke gaan voorzien zonder daarbij het winstprincipe volledig te hanteren.
2. Een aantal belangrijke personen, vooral op geestelijk gebied en daarnaast enkele politieke leiders, worden op tijd uitgeschakeld of tijdelijk op non-actief gesteld. Hierdoor worden veel spanningen voorkomen. Wat meer is, hierdoor wordt het mogelijk om op een nieuwe manier samen te werken of op een nieuwe manier eigen ontwikkeling te hergroeperen. Vooral de hergroepering in de maatschappij zal in vele gevallen hierdoor gediend zijn.
3. Voor de grote staten betekent dit zeer zeker dat men, zij het aarzelend, althans bepaalde delen van de bewapening gaat beperken en dat men daarbij zal proberen om eigen denkbeelden juist uit te dragen. Strijd zal er blijven bestaan, zij het ondergronds, tussen alle grote mogendheden, dat is duidelijk. Er zal een voortdurende strijd zijn tussen de verschillende denkrichtingen ook in het komende jaar, dat is niet te vermijden. Maar men zal meer oog krijgen voor hetgeen men desondanks tezamen kan bereiken. Het zou kunnen betekenen dat het einde van het jaar 1978 een aanmerkelijke verbetering te zien geeft voor zeer veel landen in zowel economisch als mentaal opzicht.

4. Men rekent erop dat een aantal nieuwe wetenschappelijke ontdekkingen worden gedaan. Men neemt aan dat een aantal nu geldende, en schijnbaar door de wetenschap onderstreepte, opvattingen hierdoor ontkracht zullen worden. Dat zou weer kunnen betekenen dat, althans op bepaalde punten, de wetenschap ook een nieuwe, meer met geestelijke waarden betrokken richting gaat inslaan.

Ik hoop, dat u met deze samenvatting, die een aardige aanvulling vormt op hetgeen in Cursus I al is gezegd ten aanzien van de Wessak, genoeg zult nemen en dat u daaruit zelf de conclusies zult trekken dat het allemaal zo'n vaart niet zal lopen. Als u maar probeert om zelf harmonisch en rustig te blijven, u niet teveel laat hinderen door moedeloosheid of zenuwspanningen, dan zult u al die andere verschijnselen, inclusief vermoeidheid, bepaalde sociale moeilijkheden, heel goed kunnen overwinnen. Als u dat kunt, dan kunt u ongetwijfeld ook de kracht opbrengen om anderen langs geestelijke weg een beetje te stimuleren, zodat ook zij rustiger worden en ook zij grotere krachten bereiken.

Feest.

Een feest is een dag waarop het ongewone heerst. Feest is een dag waarop je denken anders is dan anders. Feest is een dag waarop het leven er anders uitziet. Elke dag kan een feest zijn, als je innerlijk maar steeds openstaat voor alle krachten die er zijn, voor alles wat zich openbaart.

Je kunt een feest natuurlijk ook traag beleven, zoals Nederland vandaag heeft voortgezeurd met de herdenking van zijn bevrijding, die eigenlijk niet eens herdacht werd. Je kunt bezig zijn met het feestelijk herdenken van alles wat je had willen zijn en nooit bent geworden. Je kunt het feit vieren dat je weer een jaar ouder bent geworden zonder je af te vragen wat je met het jaar dat nu begint, kunt doen. Dat zijn geen echte feesten. Een echt feest is het ogenblik van ontruktheid. Feest is het ogenblik, dat de zon de wereld omtovert. Feest is het ogenblik dat de ziel ademhaalt in de oneindigheid en even vergeet dat er stoffelijke bezwaren bestaan. Werkelijk feest is het besef van de luister waarin je leeft, ondanks alle schijnbare eentonigheid en eenzijdigheid. Feest is iets wat je beleeft, als je de hogere werkelijkheid van je eigen wezen beseft. Dat de mensheid dat feest ooit moge vieren is mijn diepste wens.

Ik hoop, dat eens de mensen tezamen kunnen staan, kijkend naar het lichten van de hemel en tegen elkaar zeggend, "Wat is deze schoonheid overweldigend" en kunnen vergeten dat er strijd is. Ik hoop dat de mensen eens de dromen van eigen gelijk en meerwaardigheid zullen vergeten in het aanschouwen van het opgaan van de zon. En overspoeld door de prille kleuren die scherper en sterker beginnen te worden, ademhalend zeggen, "Alles vernieuwt zich, ook ons wezen. Laat ons onze geschillen vergeten". Dat zou feest zijn. Misschien zal er eens een feest beleefbaar zijn voor de mens die zegt "Ik heb in mijn leven gedaan wat ik kon. Ik ben geweest zo goed als ik kon zijn. Ik heb waargemaakt wat voor mij misschien onvermijdelijk was, maar dan toch wel zo eerlijk als het mij mogelijk was. En nu komt de schaduw waarin ik even rust". Wat is het een feest te mogen rusten in de zekerheid dat morgen een andere zon opgaat en een andere lichte en glorierijke wereld voor je openligt. En ook dat wens ik elke mens toe. Want leven is een feest, als de angst vergeten is, als het isolement is verbroken, als de vreugde die toch de kern is van alle bestaan, kan uitbreken in een voortdurend nieuwe erkenning van alles wat is. Het werkelijke feest is altijd het vreugdige besef van het anders zijn vandaag, dat ben je morgen vergeten.

Blok 3.

B Openbaringen.

Als je terugdenkt aan de tijd toen de mensheid nog erg jong was, dan kun je begrijpen hoe die mensen leefden in een wereld vol van geheimen, van raadselen, van ongekende gevaren. Een van de methoden die men toepaste om daar bovenuit te komen, was het benoemen van die gevaren men gaf ze een naam. Ze werden aanspreekbaar en daarmee bekend.

De mensen die nadachten en veel ervaring opdeden, beriepen zich op die onbekende krachten. Het is maar zelden dat iemand een openbaring brengt of een nieuwe school sticht en zich daarbij beroept op zichzelf. Altijd weer verwijst men naar het onbekende, naar de hogere autoriteit.

In het begin was het voor de mensen ongetwijfeld de vraag, hoe krijg je de vrouwen ertoe om bepaalde zaden te verzamelen en te planten, want de vrouwen deden dat toen. Degene die dat openbaarde, beriep zich op een god. Die god was de zon. Later is het Amon geworden. Ook de mannen moest hij wat leren, namelijk om in een vast verband samen te leven. Daarvoor beriep hij zich wederom op diezelfde god Amon. Maar hij had ook iemand nodig om anderen aan het werk te zetten. Dat werd Seboey, die later in Babylon Naboe zou worden genoemd. Maar degene die zelf de openbaring bracht, een ingewijde in zijn tijd mogen we wel zeggen, heette Esir. En Esir met zijn broeder Horem werden later Osiris en Horus, goden van een nieuwe godsdienst. Zo is het eigenlijk altijd gegaan in de wereld.

Als we denken aan goden en godennamen als Brahma, Brahman, dan komen we tot de conclusie dat Brahman oorspronkelijk alleen maar een aanduiding was van "oudere". Dat was in een tijd dat ze nog niet eens wisten hoe ze sanskrit moesten schrijven. En daarmee beriep hij zich eigenlijk op een voorvader. Het was de neiging om een combinatie te scheppen van het eigen ik en het hogere, een soort vader zoon verhouding, zoals we die zo vaak tegenkomen. Zo ontstond eigenlijk de sekte van de wijzen der brahmanen.

Elke keer als je zo'n openbaring bekijkt, zeg je het is toch wel erg onwerkelijk wat daar wordt gezegd. Als Jezus vertelt dat je je naasten en zelfs je vijanden moet liefhebben, dan denk je dat kan nooit lukken. Als je de Boeddha hoort vertellen dat je een pad moet gaan, dat je geen begeerte moet hebben, dat je onthecht moet leven, dan kijk je naar de wereld en denk je, hoe wil hij dat nu voor elkaar brengen. Als Mohammed komt vertellen, dat ook vrouwen rechten hebben, hoe een mens precies moet leven en voor wie hij respect moet hebben, dan denk je ook daar komt niet veel van terecht. Dat zijn dan maar drie voorbeelden. Er zijn ontzettend - veel van die openbaringen geweest op de wereld.

Er zijn leraren geweest die bij u allang vergeten zijn, die de leer van de Manitoes (de indianen) hebben gebracht. Er zijn leraren geweest, die de leer van de Weg uit de Grotten hebben gebracht, de bevrijding door de wil der goden en die goden ook nog beschreven, zoals we dat bij indianenstammen heden nog zien, zeker als ze Azteekse of Tolteekse afstamming kennen. Altijd weer is het een verhaal waarin het onbekende voorkomt. En naarmate de mens dichter bij de werkelijkheid komt, meer gaat begrijpen van de verschijnselen die hem omgeven, gaat hij ook een andere kwaliteit zoeken.

In het begin is het voldoende als er een god achter de donder schuilt. (Als er nu gedonder is, schuilt er een politicus achter of een terroristengroep.) Later wordt het wat moeilijker. De god moet degene zijn die een bepaalde wet geeft. Maar als wetgever moet hij tevens zijn gezag handhaven, hij moet een wrekende god zijn. Als de mensen ook daaraan ontgroeien, wordt de god een vaagheid, maar hij moet blijven bestaan. Ergens is dat het onbekende waarop je je beroept om zo, datgene wat in je wordt geboren, achtergrond en gestalte te geven.

De mensheid maakt een bepaalde ontwikkeling door. Als je probeert te begrijpen wat er aan de hand is, moet je ook proberen te begrijpen wat de achtergrond is.

Religie op zichzelf is heel leuk, want religie is de goddelijke rechtvaardiging die de mensen zoeken om elkaar de das om te doen. En dan vragen we ons af, hoe zit het dan met al de openbaringen die er zijn geweest?

In de eerste plaats, waarom die openbaringen?

In de tweede plaats, waarom zijn ze vaak zo cryptisch, zo onbegrijpelijk?

In de derde plaats, waarop heeft men eigenlijk dit alles gebaseerd? Waar komt het vandaan? De eerste vraag is gemakkelijk te beantwoorden Er zijn mensen, die noemen zich dominee. De een heet Paisley, de ander Metiari en meer van die namen. Zij zeggen, God rechtvaardigt onze strijd voor het recht. Terwijl het God geen cent kan schelen. Hij trekt zich er niets van aan. Men gaat dus proberen iets op een bepaalde manier te brengen. Er is niet alleen een achtergrond van geestelijke bewustwording en ontplooiing aan verbonden, maar wel degelijk ook nog iets anders. Er is aan verbonden de rechtvaardiging van je eigen gezag.

Er is een betrekkelijk oude mysterieschool geweest, de mysterieschool van Isis. Isis treedt op in twee gestalten, als de wreekster en als de godin van het leven en de huiselijkheid. Zij is gelijktijdig de moeder en een wrekende Megaera. Deze inwijdingsschool is uiterlijk gezien een hoop humbug, omgeven met heel veel rituelen, optochten met fakkels, priesteressen met rinkelbanden en nog zo wat van die dingen. De kern ervan was eigenlijk een sublimatie van de oude geheime rituelen die de seksen van elkaar onderscheidde. Die zijn er nu ook nog. Er zijn zelfs nu nog bepaalde stammen, waar de mannen hun eigen goden en rituele plechtigheden hebben en de vrouwen eveneens. Op dat punt mogen ze niet bij elkaar komen. Op andere punten geen bezwaar, maar waar de goden komen, daar is een scheiding. Het is ongeveer zoals een pastoor uit 1850 zich de hemel voorstelde.

In deze leer wordt geprobeerd iets duidelijk te maken. Er wordt gesteld in de eerste plaats (vergeet niet in welke tijd dat gebeurt) dat de vrouw in haar eigen recht, de meerdere is van de man, maar in haar plaats vaak de mindere van de man. In de tweede plaats. Tot de taken van de vrouw behoorde ook kennis. Die kennis wordt ook onderwezen. Niet alleen magie, maar ook hoe je bepaalde geneesmiddelen en schoonheidsmiddelen vervaardigt, bepaalde geheimen leerde voor het vervaardigen van vaatwerk en zelfs, vreemd genoeg, voor het vervaardigen van het zg. primitieve natuurglas.

Wat zegt men verder.

Wie in zich uitgaat (een esoterisch begrip, een uittreding in jezelf of in een kosmische wereld) ontmoet de goden. Wie echter tot de goden spreekt als mindere, zal slaaf zijn. Hij, die spreekt tot de goden als gelijke, zal god zijn. Want boven de goden is de enige macht die leeft, dat is het onbekende.

Wij beroepen ons op kwaliteiten en eigenschappen. Die kwaliteiten en eigenschappen hebben hun tekenen. De maan Isis, de zon Re, Horus. Al die verschillende gestalten hebben een naam, maar daarboven is de werkelijkheid.

In deze geheimleer, die nu toch zeker 51/2 á 6000 jaar oud is, en mogelijk nog ouder, wordt reeds gesteld dat wij namen geven om de kracht van het onbekende te kunnen ervaren.

Wonderlijk genoeg heeft de Isis-inwijding ook een weg. Die weg bestaat uit een soort "ken jezelf", een zelferkenning, een zelfdiscipline, bepaalde meditatieve praktijken waardoor de god tot je kan spreken. Daarnaast uit technieken om krachten, die met godennamen worden omschreven, te beheersen. Anders gezegd, de ingewijden van deze school beheersten feitelijk de goden. Dat is natuurlijk kolder, want een god kun je niet beheersen als je mens bent. Om een god te beheersen, moet je een hogere god zijn. Daaruit blijkt alweer hoe men in die dagen reeds de geheimen van de schepping begon te doorgronden. Maar er is meer.

Er is een tijd geweest dat men uit de sterren las, dat men uit die sterren allerlei conclusies trok. Maar het wonderlijke is dat men dat niet deed zoals men tegenwoordig astrologie bedrijft. Die sterren zijn geen bepaalde personen, ze zijn geen werelddollen. Neen, ze hebben

namen, ze zijn eigenschappen van het onbekende of van de goden. Hieruit ontstaat een inwijdingsleer, die wonderlijk genoeg eveneens aan de maangod is opgedragen. De sekse van de goden hebben ze kennelijk nooit kunnen vinden. Bij de een is de maan mannelijk, bij de ander vrouwelijk.

Wat is de kern van die leer "De weerspiegeling van de werkelijkheid maakt het mogelijk de toekomst te lezen" (kristalkijkerij, kijken in water e.d. dingen die men nu nog doet), daar voegt men nog aan toe "want een ieder draagt in zich de kennis der tijden". Het was een heel selecte groep. De slechten daarvan werden later orakel. De goeden werden de woestijn ingestuurd, die zag je nooit terug, zoals dat meestal gaat.

Waarom die vreemde nadruk op wat je kunt doen? Omdat een openbaring niet bedoeld is om duidelijk te maken wat er ergens anders bestaat, maar om wat er nu moet gebeuren. In deze zin is het christendom in de eerste plaats een leefregel en niet de openbaring van een goddelijke genade, vergeving van zonden en de rest, ook al is het zo gemakkelijk omdat je je zo moeilijk aan de leer kunt houden. Zo zijn er nog een paar secundaire paden, die men in bepaalde boeddhistische tradities gebruikte, omdat de directe weg gaan zo ontzettend moeilijk is. Er is echter een omweggetje en dan kunnen wij ons beroepen op de steun van de Boeddha.

De profeet wordt een soort god. Hij heeft een macht waardoor hij degenen die in hem geloven en hem volgen, voorrechten kan verschaffen. Zoals er christenen zijn die zeggen dat alleen een christen van een bepaalde denominatie uitverkoren kan worden. Als je dan ziet wat voor mensen dat zijn die dergelijke stellingen aanhangen, dan zeg je, als dat waar is dan heeft God een ontzettend slechte smaak.

De situatie wordt duidelijker als we kijken bij andere disciplines. Denk bijvoorbeeld aan de alchemie. In de alchemie vinden we in het begin alleen het doen van de dingen, het experiment. Maar het wordt al heel vlug zo, dat ook de alchemist een parallel gaat trekken tussen datgene wat hij in zijn laboratorium ziet en wat hij innerlijk aan mogelijkheden bezit. Dit verklaart de dubbelzinnigheid van vele geschriften. Ook hier zijn bepaalde profeten. Ze noemen zich vaak met wonderlijke namen. Hermes Thoth bijvoorbeeld is een van lievelingsnamen in de beginperiode van de ontwikkeling van deze kennis. Men probeert de geheimen van de natuur te ontsluiten, maar pretendeert gelijktijdig dat men daardoor een macht bezit, die boven het natuurlijke uit gaat. Ook hier scheidt men instrumenten waaraan men macht kan ontlenuen. Niet alleen de Steen der Wijzen, maar ook het vloeibaar goud en nog meer van die zaken. Ze zijn niet alleen leuke dingen voor de mensen, ze zijn ook machtsmiddelen, instrumenten.

Wie zich bezighoudt met openbaringen, moet zich realiseren dat elke openbaring, of u nu teruggaat naar de Aton Leer of liever luistert naar Mary Eddy Baker (Christian Science), niet in de eerste plaats betekent een nieuwe visie op de oneindigheid, maar dat het een instrument is waardoor het leven kan worden veranderd, waardoor men zelf kan veranderen. Het is ook, ofschoon het in de oudheid sterker tot uiting kwam dan in deze dagen, een middel om bepaalde krachten te verwerven. Wat de vraag, waar komt het vandaan, wel zeer urgent gaat maken.

Als ik terugga, naar de eerste openbaringen, kom ik tot de ontdekking, dit zijn mensen die behoren tot wat men toen reeds noemde het Verborgene Priesterrijk, de Witte Broederschap of de Witte Magiërs. In deze gevallen hebben we te maken met mensen, die de kunst verstaan om in contact te treden met iets anders. Let wel, iets niet definieerbaars. Wij kunnen zeggen dat het met God is, maar dat weten we eigenlijk niet. Zeker is dat een mens, die een bepaalde instelling bereikt, hierdoor beschikt over mogelijkheden waar een ander aan voorbij gaat, maar gelijktijdig denkbeelden ontwikkelt waardoor hij een vernieuwing tot stand kan brengen of misschien een verandering voor een deel van de mensen mogelijk maakt.

Alweer heeft zo'n openbaring twee kanten. Er is altijd ook dreiging bij, dat is heel vreemd. Het is een belofte en een dreiging. Dreiging kan alleen komen uit het onbekende. Het bekende kan wel dreigen, maar daar kunnen we iets tegen doen. Moet er een dreiging zijn die niet te

weerstaan is, dan moet die komen uit het voor ons onbekende, hetzij uit de wereld van de dood, de wereld van de goden, hetzij uit een onderaards rijk. Het mag nooit iets zijn waarmee we direct worden geconfronteerd.

Waarom deze dingen? Het is alweer duidelijk. Iemand, die zo'n systeem onderwijst, kan niet door middel van de rede duidelijk maken waarom het goed is. Het is in de eerste plaats de bron, die voor hem of haar (er zijn ook vrouwelijke profeten en vernieuwsters geweest) over het algemeen niet duidelijk is. Je weet niet waar het vandaan komt. Je noemt het wel God of Vader, maar je weet het niet. Verstandelijk kun je het dus niet doen. Dan is er iets anders, als het ware het voortjagen van de ezel met het worteltje aan de zweep. Zaligheid, geluk, Nirwana of de mohammedaanse hemel, compleet met de schone hoeries die drank komen brengen, of misschien een katholieke hemel, of een protestantse hemel die iets soberder is uitgevoerd. Je hebt iets nodig wat aanspreekt. En bovendien de belofte, dat alles wat je hebt gedaan op de een of andere manier wordt beloond en dat anderen die verkeerd hebben gedaan natuurlijk ook worden gestraft, zodat je een dubbele bevrediging krijgt.

Als je verkeerd doet, moet je ook weten dat dat gevolgen heeft. Wat heb ik dus nodig? Een onderwereld, een hel. Onderwerelden van alle soorten vindt men in alle geloofsbelijdenissen. Het is duidelijk, deze elementen die in meer of mindere mate bij elke openbaring een rol spelen, zijn eerder bedoeld om de niet wetenden alvast op het goede spoor te brengen, dan een beschrijving van de feiten. Er zullen wel veel mensen boos worden en zeggen, het staat toch in de Evangeliën, in de bijbel, anders. Natuurlijk, maar vergeet niet dat dat geschriften zijn die een soortgelijke bedoeling hebben.

De openbaringen hebben nog een eigenschap. Niet alleen dat ze voortkomen uit de mens die de openbaring brengt, maar ze hangen ook direct samen met de situatie waarin hij verkeert. De leer van Jezus is alleen denkbaar in de omstandigheden waarin de mensheid leefde rond Jezus tijd. Datzelfde geldt ook voor Esir. Esir, die te maken kreeg met de herders en de jagers die op een gegeven ogenblik in moeilijkheden kwamen, een soort zoutgebrek. Dan is het nodig om meer plantaardige voeding te vinden, dus een landbouw beschaving. Dan zijn er natuurlijk goden nodig. Er zijn krachten nodig waardoor die mensen zich gedwongen voelen de goede weg te volgen, anders zouden ze zeggen, graan zoeken, uitzaaien, zo gek zijn we niet. De hele situatie wijst er dus op dat, als je spreekt over die dingen, je dan niet alleen spreekt uit een goddelijke openbaring, maar dat je wel degelijk spreekt vanuit de situatie. Bij alle openbaringen, die ik heb kunnen nagaan, en dat zijn er nogal wat, word je geconfronteerd met een verandering van levenshouding die gelijktijdig ook de relatie tussen de mensen en de omgeving wijzigt.

Maar het christendom dan? Dat was niet alleen ideëel. Het was een poging om een commune te stichten. Het leven van de apostelen en de andere leerlingen (de 72 bijvoorbeeld) was eigenlijk een soort commune. Alles werd immers betaald uit één beurs. U kunt het zelf in de Evangeliën controleren. De liefde voor de medemens, zeker, maar ook het gevoel om anderen te moeten helpen. Het veranderen van de taak van de mens. Tegenwoordig zouden ze dat waarschijnlijk solidariteit noemen. Toen noemde men dat naastenliefde.

Wat Jezus brengt is niet in de eerste plaats de leer van de Vader die goedertieren is en van de zoon die als enige weg tot de verlossing voert. Wat Jezus brengt is de leer van een ander leven. En waarom brengt hij dat? Omdat er in zijn tijd een probleem bestaat dat even groot is als indertijd het probleem van de trekkende stammen.

Als er ooit imperialistische bewegingen zijn geweest, dan was dat wel in de tijd van Rome. Rome dat zich vet vrat met alles wat het stal uit zijn koloniën. Er waren slaven, er heerste onvrijheid, machteloosheid. Waar machteloosheid is, waar je verder niets kunt doen, daar is het samengaan, het respect voor elkaar, het grijpen naar alle mogelijkheden en krachten om elkaar te helpen, het enige middel om die dominantie, door grof geweld of door macht, uit te bannen. Dat brengt Jezus. En dan kunt u wel zeggen dat dat niet in de bijbel staat, maar zo

goed leest u die toch ook weer niet. De buitenste duisternis en het Koninkrijk der Hemelen zijn eigenlijk maar schetsmatige aanduidingen.

Datzelfde vinden we ook bij de Boeddha. De Boeddha zegt, je blijft in de kringloop gebonden, maar je kunt daar uitbreken. En vertelt hoe. Daarbij gaat hij in tegen de kwaliteiten die in zijn tijd de hoofdrol spelen. Denk aan al die kleine rijkjes, al die intrigerende vorsten die elkaar vernietigen, van elkaar stelen waar ze konden, elkaar mishandelden, die absoluut geen respect hadden voor iemand die van een andere stand was, tenzij die hoger en machtiger was. Het was eigenlijk een onmenselijke samenleving. Een samenleving met ontzettend veel uitgestotenen. Het probleem was dus, hoe vind ik een methode om deze mensen tot elkaar te brengen?

In de eerste plaats moesten ze geen begeerte kennen. Ze mochten rustig van elkaar houden, daar was helemaal geen bezwaar tegen, maar ze moesten niet aan iets gebonden zijn, ze moesten zich niet vastklampen aan bezit.

In de tweede plaats moesten ze rechtvaardig zijn, niet met twee maten meten. Er waren toen vorsten die zelfs een stuk of twintig maten hadden. Als er recht werd gesproken, dan kwam het erop aan wat de aangeklaagde wilde betalen om zijn recht te krijgen of zijn positie en nog vele andere dingen. Er waren veel graderingen. Eigenlijk was dat ook een leer die voortkwam uit de noodzaak.

Denk nu eens aan een leraar als Gandhi. O, het was een heel andere tijd en hij was misschien ook geen erkende profeet. Maar deze Mahatma Gandhi, deze handige, geslepen advocaat, deze grandioze komediant (want dat was hij ook) wist dat er maar een manier was om de maatschappij gewelddoos te veranderen. En dat was door haar enerzijds te overtuigen en anderzijds te confronteren met iets waartegen moeilijk gevochten kon worden. Niet een geweld dat met geweld kon worden beantwoord, maar met onverbiddelijkheid. Met zijn hongerstakingen heeft deze man meer gewonnen dan menig veroveraar met de wapens.

O zeker, wat hij zei was weer niet geschikt voor de mensen. Het is een andere benadering. En of u het weet of niet, het is deze man geweest die een zeer hecht, duizenden jaren oud kastensysteem aan het wankelen heeft gebracht. Zo kunnen we doorgaan. Ik kan ze stuk voor stuk opnoemen. Het is de situatie waarin ze leven die bepaalt hoe ze reageren en ageren.

Wat is de kern van hun leer? Daarvoor moeten we de andere kant uitgaan. De mensheid was in het begin natuurlijk zuiver egoïstisch, net als alle kinderen. Kinderen zijn egoïstisch. Langzaam maar zeker ga je begrijpen dat je niet gelukkig kunt zijn, als een ander ongelukkig is. Je zou kunnen zeggen, dat het vermogen tot empathie (het meevoelen met anderen) bij al die leermeesters veel groter is dan bij de doorsnee mens van die tijd. Of ze nu in deze tijd de goede mensen heten, bijzondere mensen, de ware geboren zoon Gods en dergelijke, dat maakt geen verschil uit. Kijk naar hun leven. Kijk naar wat hen beweegt. Het is een gevoel van verbondenheid waardoor ze niet in staat zijn slechts hun eigen leventje te leiden. Het is alsof ze juist de onrechtmatigheden in het bestaan sterker aanvoelen dan een ander. Denk maar aan de bron waar de engel neerdaalde.

Er ligt daar iemand al een paar jaar te wachten. En elke keer als het water in beweging komt, dan probeert hij het wel, maar hij kan niet. Het is zoals altijd, het zijn degenen die met een kiespijn of hoofdpijn erin springen en genezen naar huis gaan, maar de lammen blijven liggen. Dan komt Jezus. Hij ziet de man die niemand heeft om hem te helpen, die helemaal alleen staat, en hem geneest Jezus. Dat is een medegevoel, een verbondenheid, een erkennen van een situatie.

Datzelfde vinden we ook terug in het boeddhisme. Boeddha wordt ook geconfronteerd met lijden, met dood en ouderdom. Hij begrijpt opeens dat het leven niet altijd zo is als het voor hem prettig is, dat het ook nog anders is. En dan voelt hij zich te zeer met de ander verbonden om te aanvaarden, dat hij ten koste van de ander zichzelf kan zijn. Het is niet alleen maar een

bewustwordingsproces, dat van bovenaf wordt gegeven. Het is iets wat mede voortkomt uit de mensheid. Het is een bewustwording van de mensen.

Dan kunnen we zeggen, dat zijn hooggeboren krachten die speciaal daartoe incarneren. Ongetwijfeld, dat is waar. Maar die openbaringen hebben dan toch niets wat buiten de natuur om gaat, want ze passen precies in alles wat er bestaat. Ze grijpen precies naar die ene snaar die vals klinkt in die periode. U zult zeggen, dat zou toch onzin zijn, als God elke keer met zo'n boodschap komt. Dat is onbegrijpelijk.

Wat betekent dit nu voor de mensheid? Het betekent bijvoorbeeld dat sommige mensen anders gaan leven en denken dan andere mensen. Maar dat betekent niet in de eerste plaats dat wat ze zijn tegenover anderen, zich plotseling wijzigt. Een koning blijft een koning, maar wat hij doet, dat gaat hij op een andere manier rationaliseren. Hij gaat nu proberen te verklaren dat hij is wat hij is door de genade Gods. En dan haalt hij daar de christelijke overlevering bij of hij zegt, ik ben weliswaar vorst, maar ik moet vrij zijn van begeerte en dus moet ik ook soms monnik zijn. Daardoor kan hij afstand nemen van zijn ambt.

Die openbaringen laten de mensen anders leven. De christelijke samenleving is allesbehalve wat Jezus heeft bedoeld, dat kunnen we wel met elkaar eens zijn. Wat dat betreft, vinden we ook in het boeddhisme een hoop zaken, die de Gautama zeker in grote verbazing zou hebben gebracht, als hij hoorde dat dat in zijn naam gebeurde. Maar de wereld verandert. De christelijke leerstellingen tellen niet alleen maar bij christenen in christelijke landen, ze domineren ook de wereld van de andersdenkenden, tot de islamieten toe. Wie dit begrijpt, ziet ook hoe die beïnvloeding wederkerig is. De instellingen van de islam hebben, of men zich dat realiseert of niet, een grote invloed gehad op het christendom. Het is heel waarschijnlijk dat de invloed van de islam in Zuid-Europa het begin is geworden van een wijsgerige omwenteling, die haar bekroning vindt in de reformatische denkwijzen van bepaalde leraren, of je nu begint bij Luther of bij Zwingli, dat hangt samen. Er is een veranderingsproces.

Als ik dat proces probeer te omschrijven, zou ik het zo willen stellen. Door zijn plaats in het leven anders te zien, verandert de mens niet zijn gewoonten maar wel zijn gevoelens ten aanzien van zijn gewoonten. Elke openbaring betekent een emotionele verandering bij een aantal mensen, op een zodanige wijze, dat dit zich op den duur als een besmettelijke ziekte verspreidt. Daarmee verandert langzaam ook het gedrag van de mens, omdat de gewoonte meer en meer, althans uiterlijk, zal worden aangepast aan de emotionele toestand, die de openbaring tot stand heeft gebracht.

De mens leert daardoor ook zijn innerlijke wereld benoemen. Daarbij zijn de namen die hij aan de dingen geeft helemaal niet belangrijk. Ik heb mensen meegemaakt, die contact hadden met een van de hogeren bij ons (Theodotus) en hoor nu hoe ze reageren. De een zegt, ik heb Jezus aanschouwd, een ander werd door een engel bezocht. (Dat is Theodotus nooit geweest. Hij is een heel goede, wijze geest, maar om er een engel van te maken, vind ik overdreven). Weer een ander zegt dat hij door de duivel was belaagd. En een dame beweerde dat een overgegangene man zich als geleidegeest had gemanifesteerd. Dat was de beschrijving van de gestalte en de invloed van een entiteit. Maar het eigenaardige was, de boodschap die bij allen overkwam, was ongeveer gelijk. Er was dus een contact ontstaan dat niet alleen aanvaardbaar was op een bepaalde manier, maar waardoor toch de grenzen konden worden uitgewist tussen leven en dood, waardoor innerlijke waarden en geestelijke waarden van de mensen ook stoffelijk uitdrukbaar werden.

Het is helemaal niet nodig om die dingen te gebruiken, als je ver genoeg bent om innerlijk te beseffen en daaruit je kracht te putten. En als je dat nu niet hebt, dan heb je geloof nodig. En als je geloof nodig hebt, dan moet er iemand zijn die dat geloof voor je ontwerpt. Ook dat is duidelijk. Hij, die een openbaring brengt, brengt in feite een kader tot stand waarbinnen de eeuwige krachten voor de mens aanvaardbaar worden en in zekere mate hanteerbaar.

Nu kan men zich afvragen, of al degenen die profetieën hebben gebracht, allen van gelijke grootte waren. Dat is helemaal niet nodig. Er is een zekere mijnheer Jamin, die in snoepjes in

't groot doet en er is een klein zaakje (dat er nu niet meer zal zijn) waar je voor een cent drop kon kopen. Dan kun je zeggen, beide zijn het openbaringen, beide gaat het om snoepjes. Maar er zit toch wel verschil in.

Er zijn hoge geesten, die openbaringen brengen en er zijn lagere geesten die dit ook doen. Je kunt niet zeggen dat het duistere geesten zijn. Duistere geesten brengen geen openbaringen, die zijn op zichzelf gericht. Maar een ieder die zich richt op de ander, brengt zo het nieuwe kader tot stand waarbinnen de mens zich aanvaard kan voelen, zodat hij op grond daarvan ook zijn gedrag en zijn gewoonten enigszins wijzigt.

De bewustwording van de mens is een proces waarbij hij het totaal van zijn persoonlijkheid steeds sterker en bewuster tot uiting probeert te brengen in een stoffelijke wereld. Maar die uiting is stoffelijk alleen mogelijk, indien er referenties zijn, waardoor hij uitdrukking kan geven aan hetgeen hem beweegt. In het begin was het voldoende om de dingen een naam te geven. Nu bestaan er stoffelijk zoveel begrippen dat je steeds meer afstand moet nemen, steeds verder weg moet gaan van de feiten om toch nog deze ongekende emotionele inhoud in nieuwe begrippen te kunnen uitdrukken.

De innerlijke mens verandert, want de mens is deel van een eeuwigheidsproces. Je kunt wel doodgaan, maar als je denkt dat je er dan vanaf bent, heb je het lelijk mis. Dan gaat het voort in een andere vorm en dat kan zich oneindig blijven herhalen, theoretisch. Het is daarom zo belangrijk, dat we weten wat een openbaring in feite beoogt, namelijk de mens meer mens te maken, maar ook die mens meer zichzelf te laten zijn.

Al die uitroepen als "ken u zelve" zijn ook nu nog bekend. Maar het is niet alleen maar ken u zelve in de zin van kijk in de spiegel. Het is eerder, besef de totaliteit die je bent en beroep je op de totaliteit, zelfs in de beperktheden van een stoffelijk bestaan.

Alle goden zijn deel van jezelf. Je speelt het spel, zo lees je in de oude mysteriespelen. Je bent eigenlijk al die personen. Je bent de verheerlijkte Jezus en de gekruisigde Jezus. Je bent de Vader en je bent de duivel die Jezus komt uitdagen. Je bent het allemaal tegelijk. Een mens omvat zoveel, dat hij er zelf geen weg mee weet. Naarmate hij zich meer bewust wordt van de krachten, die in zijn "ik" bestaan (of je die nu geest noemt of wat anders), zal hij ook termen zoeken waardoor hij zijn gevoelswereld duidelijker kan uitdrukken. Hij moet echter dit onthouden, de grootste vijand van verdere bewustwording is gelijkschakelen, of dat nu socialistisch, communistisch, religieus of anderszins gebeurt.

Elke mens moet zijn eigen dromen hebben, omdat hij uit zijn dromen de juiste aanpassing kan vinden, ook aan de stoffelijke werkelijkheid. Elke mens moet in staat zijn zich te gedragen volgens eigen wezen en normen, want alleen op die manier kan hij de innerlijke kracht puren uit het menselijk onbekende en zo tot stand brengen wat nodig is op grond van zijn gevoel van verbondenheid met het leven en de mensheid.

Het bewustwordingsproces van de mens zou kunnen worden omschreven door een deskundig, maar ook onbevooroordeelde analyse van de werkelijke betekenis van alle openbaringen, die er in de loop der tijden zijn geweest en zijn vastgelegd, of dat nu was op kleitafelen, papyri, in oude boeken, op oude rollen of misschien met de modernste druktechniek. Al die openbaringen tezamen maken duidelijk waar de mens naartoe gaat. Want openbaring is het product van de mensheid en van het hogere, niet het hogere dat zich oplegt aan de mensheid.

Openbaringen zijn niet de goddelijke boodschap door een bijzondere vertegenwoordiger goedkoop aangeboden aan de mensheid die het heil zoekt. Ze zijn een beroep op datgene wat er reeds leeft in de mens en het scheppen van die termen waardoor hij eindelijk in staat is daaraan vorm en gestalte te geven.

Wie zich wil bezighouden met de ontwikkeling van de wereld, van de mensheid en van de kosmos, moet wel begrijpen dat de kosmische mens alleen kan voortkomen uit een toenemend besef dat in inhoud zo niet in omschrijving vergelijkbaar is in alle werelden waarin de mens als individu bestaat. Het heeft weinig zin, als een deel van u in het hoogste licht leeft en u bent op

aarde alleen maar duisternis. Als u in het hoogste licht leeft, moet u dat licht zo vertalen dat het nog een rol kan spelen in de materie van welke wereld dan ook waarin u denkt te bestaan.

Het leven is een leven van illusies, omdat we alles steeds weer moeten benoemen om het te kunnen hanteren. Elke benoeming op zichzelf betekent dat de naam in de plaats treedt van een werkelijkheid. Maar laten we dit onthouden. Het is de werkelijkheid waarin we leven, al het andere is middel. Naarmate de mens meer middelen vindt om vanuit zichzelf zijn grotere werkelijkheid te benaderen, zal de mens meer kosmisch worden, zal hij deel worden van de totaliteit. Maar hij zal ook veel meer grenzen kunnen overwinnen.

Wie zich realiseert dat Jezus het denkbeeld, dat de dood een slaap zou zijn tot het Laatste Oordeel, heeft veranderd in het besef van een voortleven dat onmiddellijk na de dood begint, hij begrijpt misschien hoe groot de stap is die toen werd genomen in de eerste christengemeenschappen. En wie zich realiseert wat er in deze dagen gebeurt, hoe de mens wordt geconfronteerd met een kosmos die eindig blijkt in haar oneindigheid, die vol is van analyseerbare krachten waarbij krachten, die stoffelijk niet eens kenbaar zijn, meetbaar worden en kunnen worden omgezet in een kracht die ook de mens hanteert, hij beseft hoezeer dit een stap verder is naar de eenheid van het "ik" en de gezamenlijke projectie van alle krachten.

Dan is het ook mogelijk de grens tussen sterren en werelden weg te vagen, als het zover komt en dat is nodig. Dan is het mogelijk de dood terug te zenden totdat je voelt dat het nu tijd is om in een andere vorm voort te bestaan.

Er is niets onmogelijk. Daar leeft de mensheid naartoe. En wanneer er een ogenblik komt dat ze verstart en vastloopt in bepaalde denkwijzen en opvattingen, dan komt er weer zo'n vreemde openbaring, die zich beroept op gevoelens en niet op de rede. Een openbaring die nieuwe termen schept, nieuw besef van relatie en verhoudingen, nieuwe gevoelens wakker roept en daardoor de verstarring verbreekt zodat men kan verdergaan. Dat is de zin van openbaringen. Dat is de geboorte van de kosmische mens, ook op aarde.

SAMENHANGEN

Het geheel van de wereld is gebaseerd op de wijze waarop de mensen elkaar beïnvloeden. Deze wederkerige beïnvloeding kan op tweeërlei wijzen, grof gezegd, geschieden. In de eerste plaats door druk, onder meer verwervingsdrang. In de tweede plaats door geweld, dus onderwerping. De hele economie is altijd daarop gebaseerd geweest.

Een groot gedeelte van hetgeen zich heeft afgespeeld in de vorige eeuw was gebaseerd op onderwerping. Een betrekkelijk klein gedeelte van de wereld had een groot deel van de wereld onderworpen en kon daardoor beschikken over de middelen van dit grotere deel van de wereld en dit voor zichzelf gebruiken.

Op het ogenblik wordt het wat anders, zoals u waarschijnlijk weet, maar daardoor zijn er weer andere situaties ontstaan. Er zijn nu internationale rijken gekomen. Deze Internationals, zoals men ze noemt, hebben eigenlijk de plaats ingenomen van de grote staten van vroeger, ook als dit niet zo wordt gerealiseerd. Een aardig voorbeeld in uw eigen land.

Een groot aantal gemeenten wordt in feite bestuurd door projectmaatschappijen en niet door de democratisch gekozen vertegenwoordigers. Dat kun je ontkennen, maar de praktijk wijst uit dat het anders is. En zo is het overal. Wanneer men nu de samenhangen tracht te overzien, dan blijkt dat er in de hele wereld voortdurend dingen aan het veranderen zijn. Zeker, soms onder dwang van de situaties. De oliecrisis bijvoorbeeld heeft ongetwijfeld een enorme stimulans betekend voor een aantal ontwikkelingen in de wereld. Een stimulans die onder meer ook de samenwerking van groepen en landen bevordert en daarbij misschien indirect ook de invloed van bepaalde Internationals wat afzwakt. Maar alles wat er in de wereld gebeurt, wordt mede bepaald door datgene wat de mens denkt omtrent zichzelf.

Als men zuiver economisch redeneert, dan kan men uitgaan van abstracties. Dat klinkt allemaal heel aardig, daarom hebben ze zeer abstract uitgerekend dat Nederland in de

komende tijd minder werklozen zou hebben. Nu hebben ze uitgerekend dat er in 1980 juist meer werklozen zullen zijn en zo gaat het verder. Want de econoom houdt geen rekening met de mens en met de mentaliteit van de mens. De mentaliteit van de mens wordt nu bepaald door de situatie waarin hij zich bevindt. Dat is iets waaraan je niet voorbij kunt gaan. Als je kijkt naar de krankzinnige politieke situatie die op het ogenblik in Nederland is ontstaan, dan ga je je wel realiseren dat hier de illusie van weelde een grote rol speelt.

Er is een partij die aardig heeft gewonnen, maar eigenlijk nog niet genoeg. Deze partij, die aardig heeft gewonnen, maar net niet genoeg, moet nu doen alsof ze sterker is dan ieder andere partij. Ze kan zich dit echter in feite niet permitteren, dus moet ze uiterlijk een groot aantal winstpunten boeken, terwijl ze eigenlijk zeer veel opgeeft van datgene wat ze zelf als begeerlijk heeft gepredikt. Dat is onvermijdelijk. Dat heet dan een politiek compromis en het eind ervan is een Kabinet. Dat zal ongetwijfeld wel een volgend Kabinet worden en dan zullen er weer ontzettend veel Nederlanders op de kast gaan, als ze tot de conclusie komen dat het veel meer kost dan het oplevert.

De situatie die hierdoor is ontstaan, is er een van weelde. Het probleem van Nederland is grotendeels weelde. Als je rekening houdt met het feit, dat er een hele hoop mensen zijn die zouden kunnen werken, indien ze bereid waren om werk te aanvaarden dat niet in hun plaats van inwoning of op korte afstand daarvan is gelegen, dan zie je al wat er aan de hand is. Een typisch voorbeeld.

Er is een groot aantal bouwvakkers in Nederland werkloos, onder andere in de Achterhoek, in Limburg, in Groningen. Er is grote behoefte aan geschoolde bouwvakkers in Noord en Zuid-Holland, in een deel van Utrecht en ook in Zeeland is een toenemende vraag. Nu moet men buitenlandse arbeiders importeren, die minder deskundig zijn en kostbaarder om de doodeenvoudige reden dat de mensen, die in Limburg, in de Achterhoek of in Groningen wonen, geen zin hebben om te gaan werken in Noord en Zuid-Holland of in Zeeland. Dat is weelde! Het is niet nodig, dus doen we het niet.

Dit is kentekenend voor een groot gedeelte van de wereld. Men heeft het idee, het is niet nodig, dus doen we het niet. Het is niet nodig om democratisch te zijn, dus kunnen wij onze dictatuur doorzetten. Ook deze mentaliteit is een weelde mentaliteit. Ik kan het mij wel permitteren. Of dit nu werkelijk het geval is of niet, de mens reageert zo. Dat dit op het totaal van de economische belangen en samenwerking een zeer grote invloed heeft, zal iedereen moeten erkennen.

Denk aan de koffie. Als u weet dat de verhoging van de koffieprijs zeer grote winsten heeft opgeleverd aan de koffie exporteurs en importeurs, dat een betrekkelijk klein gedeelte van de oplopende prijs ten goede is gekomen aan de directe producenten (de koffieverbouwers en de eerste verwerkers) en dat het grootse gedeelte van de kosten wordt betaald door de mensen die het zich eigenlijk niet kunnen permitteren, dan ziet u dat het belachelijk is. Maar iedereen denkt, ik kan toch mijn afzet wel blijven handhaven, dus waarom niet. Op deze manier zal men elk handelsrisico afwentelen op de schouders van de consument, terwijl men gelijktijdig elke winst neemt zonder daarvan iets aan de consument door te schuiven. Dit is een bekend verschijnsel. Deze verschijnselen nu moeten veranderen. Dan is het weer begrijpelijk dat men overal hoort dat er een andere maatschappij moet komen.

Nu is het natuurlijk heel moeilijk te zeggen wat voor een soort maatschappij. Een maatschappij waarin niemand vrij is om anders te handelen dan door de overheid wordt voorgeschreven, zal ongetwijfeld de economen in staat stellen om kloppende berekeningen te maken, dat wel. Maar aan de andere kant betekent het gelijktijdig dat elke ontwikkeling in een dergelijk land stil te liggen. Het is een steriliseren van de menselijke samenleving. Dit is dus niet aanvaardbaar.

Wat hebben we dan voor een systeem nodig? Wat voor een verandering? In de eerste plaats zal elke mens vrijer moeten zijn in zijn manier van handelen. In de tweede plaats zal niemand een beroep mogen doen op de gemeenschap om zijn eigen tekorten aan te vullen. Dat kan

alleen geschieden op basis van vrijwilligheid, maar nooit op basis van dwang. Als je daarvan uitgaat, dan ben je al een heel eind verder.

Dan is het zo dat de mensen wel moeten samenwerken voor hun eigen belang. Uit die samenwerking komt dan als vanzelf een gevoel van saamhorigheid voort. Die saamhorigheid zal hen in staat stellen, zoals het bij bepaalde vakbonden nu reeds het geval is, om zich, tegen sterkere machten in, door te zetten. En als het innerlijk daarbij ook een rol speelt, zal men ook leren meer te denken aan een ideaal, dus aan een innerlijk erkende betere toestand of mogelijkheid en minder aan het directe effect. Anders gezegd, het behoeft niet in het loonzakje te komen. Het kan ook zijn dat men alleen het gevoel van samenwerking of broederschap belangrijk vindt. Dat moet u natuurlijk niet tegen een vakbond zeggen op dit ogenblik, want dit geldt alleen voor de eigen leden en dan nog als ze datgene doen wat de Bond hun voorschrijft. In de praktijk is dat zo.

Wat is er dan zo belangrijk? Er is een enorme samenhang in alles. Je kunt op dit moment zien waar de wereld naar toe gaat. Wat gaat er gebeuren. Ik kan het u vertellen.

Verenigde Staten

In de Verenigde Staten een toenemend conflict tussen ambtenarij, de grote belangengemeenschappen en de huidige regering, inclusief de President. Dat is niet te vermijden. De President kan nu wel maatregelen nemen die erg prettig zijn, maar of het allemaal lukt, dat is een andere vraag. Als hij zegt, wij moeten openstaan voor de handel met de wereld, dan zijn er een hoop mensen die denken, maar dan wordt mijn product teveel beconcurrerd door zaken die uit Japan komen of zelfs uit Europa. Dus dat mag niet. Als hij zegt, er moeten meer mensen uit Mexico aanvaard worden, ook al zijn ze zonder geldige papieren binnengekomen, dan zijn er vele bonden die zeggen, ho wacht eens even. Onze leden zijn werkloos en jij laat die lui binnen. Waarbij men er geen rekening mee houdt dat de werklozen niet bereid zijn het werk te doen dat deze transmigranten wel doen. Op deze manier komt er dus een toenemend conflict, dat zowel sociaal zal zijn als ook politiek. Dit interne conflict in de USA betekent een grote verandering die indirect zowel de productiemethoden, de stadssamenlevingen zal aantasten, als ook de relaties met het buitenland.

Rusland.

Het is ook interessant als we zien wat daar gebeurt. U zult zich waarschijnlijk afvragen waarom zo'n groot rijk met zo'n enorm machtsapparaat zich zo druk maakt over een paar dissidenten? Heel eenvoudig, deze dissidenten zeggen dingen, die heel veel mensen denken. En als dat lang genoeg wordt gezegd door een paar enkelingen, dan gaan meer mensen het zeggen. En als meer mensen het gaan zeggen, dan zal men meer moeten doen wat de gemeenschap in feite wenst. Dit betekent dat de feitelijke macht van een betrekkelijk kleine groepering kleiner wordt. Het is niet voor niets dat men een wat oudere man, die wat wil toegeven aan het volk, heeft uitgeschakeld (Podgorny). Dergelijke situaties zal men overal zien.

Polen.

Binnenkort komt ook daar een verandering, die onder meer voor de Kerk van Rome niet erg prettig zal zijn.

Hongarije.

Daar zien we bepaalde verschuivingen, die voor de gewone burger niet zo erg zijn, maar die ongetwijfeld wel de relatie tussen productie apparaat en Partij zullen veranderen. Dat kan niet worden voorkomen. Zoals je ook niet kunt voorkomen dat in West-Duitsland op het ogenblik de sterk nationalistische denkwijze weer toeneemt. Dit zal gepaard gaan met de jezuïtische opmerking dat alleen het doel telt en niet de middelen. Iets wat ook in Nederland, zij het in een bepaalde groep, een grote rol schijnt te spelen.

Frankrijk.

Daar zie je dat de illusie van macht en van grandeur belangrijker is dan welvaart. Maar er zijn steeds meer groepen die om die welvaart roepen. Er zijn steeds meer groepen die vragen, wat

kunnen wij nu eigenlijk beginnen? Deze groepen zijn bereid om desnoods een groot gedeelte van de macht van het land uit te leveren, hetzij aan Rusland, hetzij aan de Verenigde Staten. Uitholling van de macht in Frankrijk met als gevolg een aantal politieke omwentelingen en grote terreurdaden is onvermijdelijk. Dat zijn de veranderingen die zich op dit moment aankondigen.

Wat er achter zit is in feite de onvrede van de mens met de huidige situatie. Die onvrede zal vooral in het Westen sterk worden gestimuleerd en ook in de Oostbloklanden door de illusie dat men recht heeft op meer dingen dan men op het ogenblik kan krijgen.

Datzelfde zal ook gelden in de zogenaamde Derde Wereldlanden. Ook die hebben het gevoel dat zij meer moeten hebben. En dit meer kan niet worden uitgedrukt in materiele waarden. Dat is hetgeen waar men aan voorbij gaat. Men kan het niet uitdrukken in koelkasten, wasmachines, transistorradio's, auto's, fietsen en dergelijke dingen. De hele wereld is gewoon niet in staat om een dergelijke welvaart in stand te houden. Wat men dus zal moeten hebben is een ander gevoel. Een gevoel van persoonlijke waardigheid, van persoonlijke verbondenheid. De economen van deze tijd zouden veel beter rekening kunnen houden met de menselijke behoefte aan verbondenheid, aan gemeenschapsgevoel. Dan zouden ze ongetwijfeld een veel juistere becijfering kunnen maken. Maar, helaas, dergelijke dingen heeft men nog niet geleerd in cijfers uit te drukken. Houden we ons bezig met de planning, dan zien we eveneens krankzinnige zaken. Neem nu de situatie in China.

China

Rood-China heeft zich voorgenomen om weer een grote sprong vooruit te maken, maar nu toch wel in de richting van consumptie en buitenlandse handel. De mogelijkheid daarvoor is tamelijk gering. Men heeft het te wijten aan het feit dat het Rode Leger ten aanzien van de huidige regering neutraal is. Dat zal het ook wel blijven zolang het leger de kans krijgt om zich militair meer te specialiseren en dus te distantiëren van de directe verbondenheid met het volk dat een leger van werksoldaten heeft. Deze situatie is niet houdbaar. Er zijn op het ogenblik tenminste drie provincies waarin voortdurend opstanden zijn tegen het huidige gouvernement. Er is een toenemende onrust bij mensen, die zich toch nog te zeer geperst voelen in een keurslijf van bepaalde regels, terwijl aan de andere kant er mensen zijn die alle zekerheden dreigen te verliezen en die dus als een soort St. Michielslegioen van Mao willen optrekken om de oude permanente revolutie weer in het leven te roepen. Het is duidelijk, in dit land zullen er grote moeilijkheden komen en die kunnen, althans voorlopig, het best worden opgelost door een vergroting van de import uit het buitenland en de export naar het buitenland, zodat men de mensen wat kan overdonderen met hetgeen er plotseling beschikbaar komt. Maar ook dit is maar in beperkte mate voldoende. Na ongeveer 6 à 7 jaar van een dergelijke tactiek zal men worden geconfronteerd met het denken van de massa en de gevoelswaarden die daar achter liggen. En dan kan de hele economische berekening (die precies en wiskundig juist is opgezet) niet verder worden doorgevoerd. Misschien zal men dan proberen er Internationals bij te halen. Maar die kunnen het ook niet aan. Want een China dat wordt overgeleverd aan buitenlands kapitaal, weet dat het zijn karakter helemaal zal verliezen, dat het gekoloniseerd zal worden en dat zal het zeker niet toelaten.

Als je kijkt naar de landen in Afrika, dan zie je weer precies hetzelfde. Deze mensen denken dat uiterlijkheden bepalend zijn. Ze bouwen een hoofdstad met een schitterende universiteit, grote bibliotheken, een groot paleis, grote ministeries, mooie wegen, een aantal mooie winkels en dan denken ze dat ze welvaart hebben. Maar de bevolking die dat ziet, vraagt zich af wat zij eigenlijk krijgen. Anders gezegd, men heeft feitelijk jaloezie en onrust bevorderd en daardoor verdeeldheid. Is het een wonder, dat er voortdurend moordpartijen zijn? Deze mensen zoeken op dit moment naar een materiele stabiliteit, omdat men tevens uit economische overwegingen de stamgebondenheid, de economische stabiliteit heeft aangetast. Dat ze dan daarvoor een oplossing zoeken in kleine legers van opstandelingen, behoeft u niet te verbazen.

Ik zou u zo de hele wereld kunnen voorgoochelen. Maar wat is er dan in feite aan de hand? Waar zitten we nu eigenlijk mee opgescheept?

Kijkt, u nu eens in uw eigen land. De gijzeling. Deze gijzeling heeft eigenlijk maar weinig te maken met de feiten. Ze is gebaseerd op ideeën en wat meer is, ze is gebaseerd op ideeën die materieel niet verwezenlijkt kunnen worden.

Men zal zeggen, die extremisten zijn dwazen. Dat zijn ze zeker niet. Degenen die op de achtergrond zitten, hebben inderdaad voldoende scholing gehad. Ze hebben een terreurscholing gehad bij de Palestijnen. Die mensen zijn geen dwazen, want ze hebben geleerd dat iedereen bang is voor geweld. Ze gaan uit van de gedachte dat je elk idee kunt verwezenlijken, indien je over macht beschikt. En daarbij maken ze dezelfde stomme fout, die bepaalde gouvernementen in het Oostblok maken en ook bepaalde groeperingen in andere landen, zelfs in Nederland. Zij denken, als wij maar levens kunnen gijzelen, als wij de welvaart en de gezondheid van een heel volk kunnen gijzelen, dan krijgen wij onze zin. Maar er komt een ogenblik, dat het niet meer gaat. En dan is er een compromis met de werkelijkheid nodig. Dat compromis kan alleen worden gevonden, indien die mensen ook persoonlijk gaan denken, indien ze zelfstandig gaan reageren en leven. Met andere woorden, indien ze zich losmaken van de scholing.

Wat is er gebeurd met de kapers? Die mensen zitten daar in een groep bijeen. Ze hebben alle idealen aangepreut gekregen. Ze horen hetzelfde verhaal duizend keer en er gebeurt niets. Dus zeggen ze, dan zullen we het maar zelf doen. En dan is het voor hen erg belangrijk, dat zij zich tezamen een eenheid voelen, dat ze zich gesteund voelen door anderen, bewonderd weten door anderen, want dan zijn ze tenminste iemand. Dit blijkt dan belangrijker te zijn dan alle rationele overwegingen van wat mogelijk en haalbaar is. En als dat zo is, moeten wij die mensen de mogelijkheid geven los te komen uit hun beslotenheid.

Economie moet dan niet meer gebaseerd worden op "ik heb en jij kunt kopen", maar op de vraag "wat heb ik over en wat heb jij nodig". Dat is iets heel anders. Dan moet de vraag van productie niet meer gebaseerd zijn op "hoeveel uur wil je werken voor een bepaald loon", maar moet de vraag zijn "wat is nodig voor de ander en wat ben ik bereid daarvoor op te brengen". Dat is iets wat ondenkbaar is. Maar het is de werkelijkheid en daar gaat het naar toe. Dat de heersende machten zich ertegen gaan verzetten, dat weten we natuurlijk ook wel.

Er zullen nog wel een paar oorlogjes komen in bepaalde landen waar men dan door militair machtsvertoon probeert de ander te intimideren. Er worden ook nog een paar revoluties op touw gezet door belangen uit het buitenland, zoals dat in een bananenrepubliek al eeuwenlang gebruikelijk is geweest. Een wereldoorlog zal misschien op een gegeven ogenblik ook dreigen. Ze zal waarschijnlijk niet waar worden. Dat zit er nu niet in. Niemand kan er beter van worden. Maar als het gaat om een gevoel van zelfrespect, om een gevoel van eindelijk weer een verbondenheid bereiken, eindelijk weer iemand te zijn temidden van anderen, de eenzaamheid te doorbreken, als u het zo wilt uitdrukken, dan gaat niemand zich meer afvragen, overleef ik dit wel of niet? Dan vraagt men zich alleen nog maar af, kan ik, door op deze wijze te handelen, meer worden? Meer worden dat wil zeggen in contact met anderen, in de ogen van anderen en ook in de ogen van mijzelf.

Dit alles kun je economisch niet berekenen. Maar je kunt wel begrijpen dat de huidige economische structuren niet houdbaar zijn, want ze hebben de neiging om de mens steeds meer te isoleren, steeds meer te wijzen in de richting van bezit en van schoolgeleerdheid. En daar heb je niets aan. Wat je nodig hebt, is een gevoel van betekenis, dat is het gevoel van de gemeenschap waarin je thuishoort. En dan behoef je niet alle mensen aardig te vinden, maar je moet wel weten dat je erbij hoort. Dat je ergens een plaats hebt in het geheel, dat je iets doet voor een ander wat die ander ook waardeert. Iets waarin waardering heus niet kan worden uitgedrukt in betaling. Kijk, dat is het grote probleem van deze tijd, waarmee men wordt geconfronteerd. Het is een proces dat, zoals de eerste spreker u heeft duidelijk gemaakt, zich op ander gebied al heel veel malen heeft getoond. Ik zou zeker evenals hij kunnen teruggaan tot de tijden van vroeg Egypte, de tijd dat de Blauwe Kroon erbij kwam. Ik zou kunnen spreken over Rome, over Troye als handelsgemeenschap, over de situatie ten

aanzien van de gevestigde gemeenschap als Athene, de ondergang van de Phoeniciërs. Al die dingen bij elkaar zijn eigenlijk precies hetzelfde wat ik u nu vertel.

Ik zou het ook kunnen gooien op godsdiensten, maar in feite gaat het over mensen. Economie is niet iets wat los te denken is van mensen. Politiek is iets wat niet is los te denken van verbondenheid tussen mensen. Een Partij, die alleen maar een zeker aantal leden heeft en dan tien keer zoveel stemmen krijgt, is in feite een Partij, die toevallig geluk heeft gehad. Dat ziet men nog wel eens over het hoofd. Het gaat om de mensen die in een bepaald systeem, in een bepaald denken, in een bepaalde manier van leven voor zichzelf betekenis vinden. Het is niet wat anderen ervan zeggen, het is wat je er zélf van voelt. Dat is de politieke betekenis ervan.

Politici, die denken dat ze dit kunnen oplossen door hun persoonlijkheid, zijn eigenlijk dwazen, want die persoonlijkheid wordt door een ieder anders gezien. Het ligt er maar aan wie er kijkt. Wat men vergeet is dat die visie bij degenen, die voelen er eigenlijk niet bij te horen, gedurig verandert. Zo goed als economisch de situatie verandert. Men kan nu wel zeggen de arbeider heeft rechten, maar op het ogenblik dat de arbeider werkelijk brood op de plank nodig heeft en hij die op een andere manier niet kan krijgen, wordt hij misschien geen stakingsbreker omdat hij zijn leven liefheeft, maar dan gaat hij gewoon ergens anders werken. Dan wordt hij bijvoorbeeld kelner of beunhaas.

Wat men zich misschien niet realiseert is, dat tijdens stakingen de arbeiders vaak staken omdat ze niet anders kunnen en gelijktijdig proberen elders bijverdiensten te krijgen. Wat erg prettig is voor mensen die nieuwe kraanleertjes nodig hebben of die een plafond gewit moeten hebben. Er zijn veel mensen die dat dan goedkoop willen doen. En daar kan je dan weer de gevolgen van zien bij de gevestigde bedrijven.

Die gevestigde bedrijven derven hun winst. Zij hebben minder arbeiders nodig en zo gaat het verder. De kleine ondernemer komt terug. Waarom? Om de doodeenvoudige reden dat de grote ondernemer kennelijk niet in staat is te beantwoorden aan de eisen van zijn werknemers. En dan gaat de werknemer in de tijd, die hij niet nodig heeft om te protesteren tegen zijn werkgevers, beunhazen en wordt daardoor in feite een kleine ondernemer. Dat zijn de eenvoudige feiten en daaraan kun je niet voorbijgaan.

Je kunt politiek of economisch niet zeggen, dit is de theorie en die zullen we waarmaken. Je kunt alleen maar zeggen, dit zijn de mensen en we zullen proberen aan die mensen te beantwoorden.

Als ik de ontwikkelingen in de nabije toekomst zo bekijk, dan zal er nog wel wat geweld losbreken. Geweld bij bedrijven die gesloten moeten worden. Geweld, omdat men het, met hetgeen er bij de gijzeling is gebeurd, niet eens is. Geweld, omdat men zich toch wel weer wil verzetten tegen bepaalde bouwplannen van gemeentelijke en andere instanties. Er komt nogal wat geweld in Nederland en daarbuiten.

Voor de rest zie ik prijzen, die op een gegeven ogenblik niet te betalen zijn. Als de nieuwe haring te duur wordt, eten de mensen er een en denken, ik wacht wel tot ze goedkoper wordt, en ze eten geen nieuwe haring. Dan komt er een ogenblik dat de haringman zegt, ik kan het niet meer afzetten. En dan kan de reder zijn haring niet meer kwijt, ook al is er nog zo weinig. Dan moet hij het exporteren. Maar als hij ook daar niet krijgt wat hij hebben wil, wat dan? En zo gaat dat op elk terrein.

Dat gaat ook zo met de gemeentelijke diensten. Als de politie zeer bereid is u een bon te geven, als u zonder licht rijdt, maar niet in staat is u veiligheid op straat te garanderen, dan komt er een ogenblik dat u zegt, laat de politie maar opdonderen.

Al deze dingen betekenen, er moet iets veranderen. Die verandering kan niet liggen op het economische of politieke vlak. Ze kan zelfs niet door een moreel reveil tot stand worden gebracht. Dat kan alleen geschieden door een praktische aanpassing van het eigen gevoel, een duidelijker groepsbewustzijn en persoonsbewust van elk individu afzonderlijk. Niet dit zijn mijn

rechten, dit zijn mijn plichten, maar, dit is mijn betekenis en dat is de betekenis van de ander voor mijn zijn.

Het zoeken van betekenissen is de basis van een nieuwe economische ontwikkeling, van een nieuwe maatschappij, van een werkelijke vernieuwing, waarbij het niet meer een kwestie wordt van belangen tegen elkaar afwegen, maar van een gezamenlijk erkennen wat gemeenschappelijk bereikbaar is en gelijktijdig het eigen "ik" in zijn volle recht manifesteren. Dit is een situatie waarmee u zich nog lange tijd kunt bezighouden.

Ik zou willen afsluiten met enkele opmerkingen over de dwaasheden die politiek op het ogenblik in Nederland worden begaan.

De eerste politieke dwaasheid. Er wordt op het ogenblik een politiek Kabinet in elkaar gesleuteld dat er komen moet. Dientengevolge zal geen enkele Partij ook maar iets van haar werkelijke beloften aan de kiezers kunnen waarmaken. Dit betekent, dat er in elke Partij een steeds groter oproer ontstaat. Het betekent ook dat het komende Kabinet in toenemende mate, ook door zijn eigen Partij of delen van haar fractie, zal worden aangevallen. Dat betekent weer dat dit Kabinet in grote moeilijkheden komt. Men zal dit kunnen voorkomen door uit te gaan van een zakenkabinet. Maar de figuren, die daarvoor geschikt zijn, zijn weer niet attractief in de ogen van de Partijen, die op het ogenblik hun eigen belang nog zo groot achten, dat ze daaraan de werkelijke ontwikkeling in Nederland graag opofferen.

Een tweede politieke dwaasheid die wordt begaan, is de gedachte, dat je met iedereen rekening houdend, gelijktijdig toch een juiste samenleving kunt vormen. Je kunt namelijk als gouvernement alleen rekening houden met regels. Als je dat niet doet, blijft er niets over. Misschien zouden we het zo kunnen zeggen. Een rechter heeft rekening te houden met de wet, niet met een psychiatrisch rapport. Een politieagent heeft geen rekening te houden met zijn persoonlijke gevoelens in een bepaalde situatie, maar alleen met de reglementen krachtens welke hij opereert. Een leger heeft geen recht eisen te stellen vanuit zichzelf. Het heeft slechts het recht als leger juist te functioneren, al het andere moet eraan ondergeschikt worden gemaakt. Een economie is niet belangrijk op grond van de winsten die enkelen maken, maar op grond van de wisselwerking productie / koop / verkoop welke mogelijk is binnen een bepaalde gemeenschap en vanuit een bepaalde gemeenschap. Wanneer men dit gaat beseffen, komt men verder. De meeste mensen denken op het ogenblik teveel aan groepsbelangen. Ze denken te zeer aan bepaalde Partijen die het toch zo moeilijk hebben en vergeten daardoor datgene wat werkelijk belangrijk is. Dat is nog een grote politieke blunder die wordt gemaakt.

De derde is misschien nog groter. Men denkt openheid te betrachten ten aanzien van de inkomens en neveninkomens van ministers, parlementsleden, burgemeesters, wethouder e.d. Het is natuurlijk heel aardig wanneer men dit doet, maar die openheid zal wel ten gevolge hebben dat iedereen zich gaat afvragen, hoe je je in godsnaam zo rijk kunt stelen in zo'n korte tijd en dit terwijl de mensen in kwestie toch menen dat ze er eerlijk voor werken. Anders gezegd, de afgunst wordt aangewakkerd. Openheid is voor de overheid alleen dan haalbaar, indien gelijktijdig begrip kan worden gewekt voor al hetgeen wordt gedaan. Daar men dit begrip niet kan wekken, is openheid een groot gevaar voor elke verdere ontwikkeling in politiek en andere opzichten.

Dan is het ook een grote dwaasheid dat men meent via mooie woorden en compromissen organisaties, die zelf naar macht streven, in de hand te kunnen houden. Het gaat hier niet alleen over werknemers, maar ook over de werkgeversorganisaties. In beide gevallen is men namelijk op het ogenblik wel degelijk van plan om zichzelf te redden van het zinkende schip van Staat. En wanneer men daar probeert een compromis te treffen, zal men zichzelf niet kunnen handhaven. Kiest men voor een van de beide partijen, dan kan men erop rekenen dat de andere partij zoveel onheil probeert te stichten, dat ook hierdoor het politieke evenwicht aan het wankelen wordt gebracht. Anders gezegd, de politiek als kunst van het haalbare is vervangen door de politiek als schijnvoorstelling van hetgeen men zegt te willen bereiken, terwijl het in wezen steeds onbereikbaarder wordt. Het is het verwezenlijken van zakelijke

belangen in naam van de idealen en het verwezenlijken van idealen in naam van zakelijke noodzaken. Dit is niet houdbaar.

Als u verder nog iets wilt zien, neem onze vriend Aantjes, die zich inderdaad en terecht op grond van verkiezingsuitslagen tot aankomend fractieleider probeert te ontwikkelen in een CDA waar dat een crisis door achterdocht schijnt te betekenen. Men heeft echter een ding vergeten. De grootste intrigant heet geen Aantjes, al begint zijn naam ook met een A (maar zonder "van"). Deze zal ongetwijfeld de macht, die hij lange tijd heeft bezeten niet uit handen willen laten glijpen. Daarom is hij nu reeds bezig een aantal mensen aan te sporen om zeer hoge eisen te stellen voor een samenwerking met de Partij van de Arbeid.

Het is duidelijk, dat daaruit allerlei moeilijkheden en geschillen zullen voortkomen en dat daaruit nu reeds is af te lezen dat de huidige formatie wel zal slagen, maar desastreuze gevolgen zal hebben. Dit kunnen ook de politici weten, maar niemand wil dat accepteren. De weigering om de feiten onder ogen te zien, om de werkelijkheid ook voor te leggen aan de kiezers en aan het volk, betekent voor Nederland in de komende vier jaar enorm veel economische moeilijkheden en politieke ellende.

Dit zijn politieke dwaasheden. En als u dit voor Nederland hoort, kunt u een soortgelijk lijstje opstellen voor elk ander land. Realiseert u zich dit en besef dat u zelf, en op basis van menselijke begrippen, niet op grond van beloften of eisen, zult moeten trachten in die samenleving houvast te vinden.

Mensen die elkaar steunen, zonder daaraan eisen te verbinden tegenover de buitenwereld, zullen in de komende tijd sterk staan. Ze zullen zich kunnen handhaven. Degenen die alleen maar bezig zijn om van anderen te eisen, zullen niets bereiken. Zij zullen vaak ten ondergaan. Zij zullen hun illusies verliezen en in vele gevallen hun auto moeten afschaffen, hun caravan moeten verkopen en zelfs hun met zwart geld gekochte boot voor een koopje moeten veilen.

Als u het zo bekijkt, zult u het met mij eens zijn dat de economie van deze tijd, door geen rekening te houden met de psychologische achtergronden en behoeften in de hele mensheid en van bepaalde volkeren in het bijzonder, zal moeten falen, zowel in haar planning als in haar prognoses. Dit zal voor u dan een verklaring zijn voor de ontwikkelingen, die vooral in de komende twee jaar manifest worden ook in uw eigen land. U zult daardoor uw houding zo weten te bepalen, dat u zich ondanks alles kunt handhaven en redden.

Blok 3.

3.3 Een wereld?

De situatie in de wereld op het ogenblik is zo dat je je begint af te vragen wat er aan de hand is. Geweld neemt overal toe. Optreden op de meest wonderlijke wijze kun je in elk land aantreffen, of het nu de kwestie is van de Engelsen en de haring, van de Hollanders en de Ambonezen, van de Duitsers en de kerncentrales, overal is er geweld. Kapingen bij de vleet. Het lijkt wel of men overal in de wereld het gezag aan het aantasten is. Zelfs in landen waar men het eigenlijk niet verwacht, zoals Rusland, Rood-China, komt men tot de conclusie dat er zich steeds meer groepen vormen, die zich tegen het centrale bewind afzetten en die vaak, op een zeer onlogische wijze overigens, ageren tegen bestaande toestanden. Als ik een voorbeeld mag geven uit uw eigen kringen,

Denk eens aan de manier waarop de heer Groeneveld reageert op de economische situatie. Op deze toer kun je natuurlijk nooit te maken krijgen met een werkelijke ervaring van de economie. Je kunt niet komen tot een politieke eenheid. Je kunt eigenlijk helemaal niets. Je kunt alleen maar hopen dat het nog enige tijd duurt voordat de wereld in puin valt.

Dat is nu juist de kwestie waarmee we al die tijd te maken hebben. Want als we de wereld op het ogenblik bezien, dan blijkt dat de gewone mensen de politieke leuzen nemen als evangelie, als waarheid. Dat kan niet, want de politieke leuze is, zoals u weet een leugen, bestemd om een compromis mogelijk te maken.

Het is duidelijk, dat er hierdoor spanningen ontstaan waardoor verschillende bevolkingsgroepen tegen elkaar worden opgezet. Dat speelt zich af in alle landen, of je nu gaat kijken bij mijnheer Amin, bij de heer Forster of bij de moeilijkheden in de USA, het is overal hetzelfde.

Ik wil proberen duidelijk te maken wat er daarnaast aan de hand is, want dit zijn uiterlijke verschijnselen. Ze geven aan, dat de mensen overmatig geprikkeld zijn, dat ze uitermate eenzijdig reageren. Maar kan zoiets op korte termijn in zo'n grote mate optreden, indien er geen sprake is van beïnvloedingen van buitenaf? Wie zich daarmee bezighoudt in deze dagen, zal tot een aardige conclusie kunnen komen.

De maan maakt in de komende zes dagen (tot 14 juli) achter elkaar vierkanten met planeten. Het is nu (7 juli) een vierkant met de zon. Dan komt er nog een heel stel bij onder andere met Mars en Jupiter. Wat astrologisch verklaarbaar is, is niet verklaarbaar als men rekening houdt met de tendens die er achter schuilt. Die tendens kan astrologisch niet zonder meer worden verklaard. Er is kennelijk iets aan de hand wat het bewustzijn van een groot gedeelte van de aardbewoners stimuleert. Als ik boven mijn onderwerp als titel zet "Eén wereld?", dan doel ik daarmee juist op het feit dat de mensen worden geconfronteerd met onveranderlijke feiten, dat ze steeds meer zien dat hun illusies niet te handhaven zijn, dat men ook steeds meer gaat begrijpen in hoeverre men bij de neus wordt genomen. In het begin zal dat ongetwijfeld overal een grote belangenstrijd doen uitbreken. Maar als die belangenstrijd ook geen resultaten geeft, dan is er een grote kans dat de mensen zich gaan afvragen wat kunnen wij met andere mensen tezamen doen? Dat samen doen kan weer worden beïnvloed door wat men noemt een kosmische tendens of een kosmisch licht.

De situatie zoals ze er nu uitziet, houdt ongeveer het volgende in. Alle normale verwachtingen zijn op korte termijn verbroken. Deze verbreking was zeer scherp. Ze betekent een totale situatie verandering in tenminste 20 staten. In al die staten viel deze situatie verandering in een periode van 2 weken. In alle gevallen bleek bovendien dat de mensen met bepaalde verwachtingen hebben gereageerd, verwachtingen waarvan van tevoren te voorzien was dat ze zouden worden beschaamd.

De keuze die ze maakten, was voor een ideaal, of dat nu een religieus of een ander ideaal was. Ze hebben allen daarbij een zekere bereidheid getoond om zelf ook offers te brengen, indien het nodig was. Alleen, ze wilden die offers brengen voor hun eigen doel, niet voor iets anders.

Het is duidelijk dat deze invloed, die op dit moment nog loopt en waarschijnlijk haar werking nog zal behouden tot bijna eind augustus, wordt gevolgd door een periode van bezinning. Dat is onvermijdelijk, dat gebeurt overal. We moeten dus aannemen dat de gewelddadigheden, bezien vanuit menselijk vlak, gaan afnemen in september. Zeer waarschijnlijk is er tot december ook een aanmerkelijke teruggang van zaken. Er worden nog wel plannen uitgevoerd welke voor die tijd zijn gemaakt, maar dat plotseling opvlammen van temperament, het plotseling veranderen van zienswijze, is er dan niet meer bij.

Nu weten we dat er rond de kerstdagen altijd een periode is van wit licht. Het is denkbaar dat in die periode de mensen weer iets gaan beseffen. Maar wat zal dat zijn?

Gezien de tendensen en gezien hetgeen reeds is besproken in de Raad van de Witte Broederschap moeten we aannemen dat het voor veel mensen eigenlijk een verlichting is. Met andere woorden, ze zien plotseling dingen waaraan ze tot nu toe altijd voorbij zijn gegaan. Er wordt aangenomen, dat het hier onder meer ook gaat om paranormale gaven en om bepaalde sociale normen. Ook wordt aangenomen dat grenzen voor de mensen minder belangrijk gaan worden. De vlag van het patriottisme wappert op het ogenblik overal nog fraai en hoog, maar het ziet ernaar uit dat ze binnen een aantal maanden zal worden gestreken.

Steeds minder mensen zullen er behoefte aan hebben zich te laten voorstaan op de groep waartoe ze behoren. Steeds meer mensen zullen de behoefte hebben om een samenwerking met anderen te vinden. Die samenwerking zal op velerlei gebieden mogelijk zijn. Dit is een ontwikkeling die wijst op een eenwording. Het zal in verschillende nu bestaande groeperingen, zoals de EEG, natuurlijk niet zo gemakkelijk zijn. Je kunt in de EEG niet opeens de grenzen laten wegvallen, een en dezelfde valuta gebruiken, alle hinderpalen uit de weg ruimen. Dat is gewoon niet denkbaar omdat dat te kostbare apparaten zijn die dat allemaal in stand willen houden, anders zijn ze zelf non-valeurs geworden, waardeloos. U moet dus niet aannemen dat dat binnen enkele jaren gebeurt. Die tendens zal echter zo sterk zijn dat we in een periode van ongeveer 4 à 5 jaar te maken krijgen met een versmelting van grenzen op velerlei terreinen.

Het ziet ernaar uit dat de zaak, voorlopig althans, uitkristalliseert per continent. Maar we kunnen niet zeggen dat daardoor de continenten verder van elkaar af komen te liggen. Ik geloof eerder dat er sprake is van het zoeken naar nieuwe vormen van samenwerking, waarbij men elkaar wil gaan aanvullen. Dit heeft voor handel en industrie een nogal sombere betekenis. Maar aan de andere kant kun je ook zeggen, het heeft geestelijk grote voordelen. Mensen, die hun innerlijke vrijheid zullen gewinnen, zullen in staat zijn rampen te voorkomen of de gevolgen van rampen, die verwacht moeten worden in de jaren '80, '81, '82 tot '89 toe, snel te herstellen. Het is niet uitgesloten dat we te maken krijgen met echte aardbevingsrampen, waarbij niet alleen maar een paar dorpen, maar werkelijk een paar miljoen steden worden verwoest. Dus in die tijd een andere reactie, anders denken.

Proberen we verder na te gaan wat dit betekent voor de eenling, dan blijkt dat die eenling nog steeds geconcentreerd blijft op zichzelf. Het is niet aan te nemen dat het persoonlijk egoïsme, dat een heel grote rol speelt bij elke groepsvorming, in de eerste honderd jaar zal verdwijnen. Wel is aan te nemen dat men, ziende dat alleen tezamen iets kan worden bereikt, grotere, hechtere groepen gaat vormen. En wat meer is, dat die groepen zelfstandiger gaan optreden. Een voorbeeld.

Een actiegroep protesteert en verzamelt handtekeningen. Wat is de volgende fase? Een groep probeert om bijvoorbeeld een bouwproject onmogelijk te doen uitvoeren. Een groep bezet een industrie, die zal worden opgeheven. Maar weer een stap verder is, je trekt je van de wetten

niets meer aan en je doet eerst wat goed is. Pas op het ogenblik, dat je het doel hebt bereikt, dat het niet meer is terug te draaien, ben je weer bereid over wetten te gaan praten. Wetteloosheid. Maar een groepszetteloosheid die ongetwijfeld internationaal zal zijn. Want de groepen die gaan ageren zijn niet alleen de middenstanders van Nederland. Neen, het zijn in alle landen een aantal mensen met gelijke belangen. Neem als voorbeeld de EEG.

De mensen in Nederland zijn tot nu toe altijd erg bereid geweest om precies te vertellen wat er fout gaat in een ander land. Maar nu is het zo, dat anderen gaan vertellen wat er in Nederland fout is en dat ze tezamen maatregelen gaan treffen om daar wat aan te doen. Dat zal zeker niet een kwestie zijn van het stichten van politieke partijen, maar wel van een enorme verandering van werking, van invloed. Eerst in de dichte bevolkingscentra (de steden) en veel later ook op het platteland.

Dat ik een zekere eenwording van de wereld, een soort volkerenbroederschap veronderstel, is te danken aan het voorgaande. Dat ik hierbij geestelijke invloeden (invloeden van buitenaf) heb aangevoerd, zal mij door velen verweten worden. Want, zullen zij zeggen, veel van hetgeen u postuleert is niet geheel logisch.

Maar als je nu kunt constateren dat in een bepaald milieu in een bepaalde tijd de toename van misdaden tegen het menselijk leven meer dan 150% bedraagt en dat, als die periode is afgelopen, dat aantal terugvalt tot de norm, dan moet zo'n piek toch iets betekenen. Dit is te constateren aan de hand van de curve van misdaden, bedreven tegen het menselijk leven in de grote steden. Ja, ook in Moskou, ook in Leningrad. Heus niet alleen in de steden die u zo goed kent.

Ik meen dat men daaruit kan afleiden dat het inderdaad een invloed van buitenaf is. Als die invloed dan verklaard moet worden, blijkt dat deze astrologisch niet geheel te verklaren is. Dus moet er nog een andere beïnvloeding worden verondersteld. Die andere beïnvloeding zal ongeveer moeten liggen in de sfeer van een gemeenschappelijk bewustzijn. Het gemeenschappelijk bewustzijn van de mensen kan echter dergelijke plotselinge veranderingen niet tot stand brengen, omdat het eigenlijk altijd het gemiddelde bevordert en dus niet tot excessen voert. Ik denk, dat we daarom moeten aannemen dat het geestelijke inwerkingen zijn.

Als we dit op de actualiteiten trachten te projecteren, en dat zou ik graag willen doen, dan kom ik tot de volgende conclusies.

De komende periode van ongeveer anderhalf tot twee maanden (juli, augustus '77) wordt gekenmerkt door een sterke toename van geweld en vele uitingen van terrorisme. Dit zal voornamelijk zijn tegen staten en organisaties, in mindere mate tegen particulieren. We moeten aannemen dat mensen zich zullen organiseren om op te treden, zij het als spontane groep, zij het als georganiseerde groep, tegen terreur, maar ook tegen menselijke, zeer vaststaande opvattingen.

Een voorbeeld van hetgeen mogelijk is, heeft u gezien in het optreden van particulieren tegen de Ku Klux Klan in de Verenigde Staten. Als dat namelijk een geval is, kun je zeggen dat het een alleenstaand geval betreft. Maar zoals waarschijnlijk reeds bekend is of binnenkort bekend zal worden, zijn reeds zes bijeenkomsten van de Klan op vergelijkbare wijze gewelddadig verstoord. Dat wijst niet op een actie van particulieren zonder meer. Ik neem dus aan dat u ook in Nederland nog wel het een en ander te horen krijgt over vreemde gewelddaden. Dat kan niet uitblijven. Maar dat zullen dan wel gewelddaden zijn die plaatselijk gebeuren. Het is dus niet zo dat je zegt, mensen vreest voor je leven. Het is eerder dat je kunt zeggen, als je een aantal spelden op een landkaart prikt, dan heb je in Nederland misschien 20 verschillende plaatsen waar geweld, terrorisme enz. kunnen optreden. Wat daarbij verder gebeurt, is eigenlijk onbelangrijk en het heeft ook veel minder invloed op uw leven.

Kijk je verder, dan zeg je, een geestelijke invloed die dat tot stand brengt, is die wel goed? Daar kan ik ook een antwoord op geven. Als je iets afbreekt, omdat het niet meer te handhaven is, dan is dat een vernieling, maar het is gelijktijdig onvermijdelijk en in die zin is het goed. Ik meen dat een invloed, die het extreme in hoge mate bevordert en daardoor het extremisme tot extra uitingen aanzet, op zichzelf niet verwerpelijk of slecht kan worden geacht. Zij brengt eenvoudig bepaalde situaties naar voren en dwingt de mens af te breken wat niet juist is of te bouwen daar waar het noodzakelijk is. Ik zie dat als een zeer gunstig element.

De periode van bezinning en rust, waarover ik heb gesproken, blijkt door twee krachten in het bijzonder te worden beheerst. Astrologisch uitgedrukt, Mercurius en Neptunus in de zin van mystiek, van vreemde gebeurtenissen. Ik meen, dat in die maanden de nadruk vooral zal liggen op geestelijk terrein. De uiting ervan zal waarschijnlijk zijn een verhevigde actie voor en tegen bepaalde kerkelijke groepen en organisaties, occulte groepen en organisaties en wat u verder maar wilt noemen. Al wat zich met geestelijk werk, van welke graad en orde dan ook, bezighoudt, zal bloot staan aan aanval in die dagen. En het is zeer wel mogelijk, dat reeds in de periode van extremisme de eerste pieken daarvan kenbaar worden (d.w.z. dus in de nu lopende periode). Het werkelijk overlegd scheppen van tegenstellingen van denkbeelden in die rustperiode voert tot allerlei publicaties, vergaderingen, bijeenkomsten en dat soort dingen.

In die tijd zullen mensen zich ook gaan afvragen, wat heb ik daaraan? Dat is heel vreemd, want tot nu toe heeft men zich vaak afgevraagd, hoe hoort het? De vraag "wat heb ik eraan" betekent, dat iedereen nu voor zich de vraag, "wat betekenen deze op zich ideële kwesties voor mij?", gaat beantwoorden. Dit houdt in dat men innerlijk verandert. In vele gevallen lijkt het alsof er bijvoorbeeld remmingen wegvallen. In andere gevallen ziet het ernaar uit dat men opeens door een zeer progressieve of orthodoxe geest wordt bezeten en plotseling aan de gang gaat om de wereld te hervormen. Maar in alle gevallen vooral innerlijke verandering, verandering van benadering van het eigen bestaan en van de maatschappij waarin men leeft. De uiting daarvan zal pas in het tweede gedeelte van de winter of in het volgend voorjaar kenbaar zijn.

Je kunt nu niet verwachten dat al die dingen opeens en zonneklaar tot uiting komen. Deze processen moeten doordringen totdat voldoende mensen tegelijk in beweging komen. En dat impliceert, dat eigenlijk nadat de werking is afgelopen, het momentum pas kenbaar wordt van wat de mensen hebben opgedaan. Dat ze daarbij plotseling blijf geven van een geheel nieuw inzicht in de situatie zal voor heel veel mensen een erg onaangename ervaring zijn.

Wanneer er dan een toename van levenskracht komt (te verwachten waarschijnlijk in februari '78) en daarna bovendien een toename van conflicten (rood licht), dan moeten we aannemen dat rond mei, juni '78 de situatie helemaal krankzinnig is geworden. Een voorbeeld. Het is mogelijk, dat het Kabinet dat dan in Nederland regeert ten val komt en op grond van een extra verkiezing onmiddellijk weer gelijkloidend wordt geformeerd. Ik geef nu maar een voorbeeld van de gekke dingen, die er kunnen gebeuren.

Een andere zaak, die al even vreemd is. Men komt tot de conclusie dat op een gegeven ogenblik de politie zelf als dealer in drugs aan het optreden is in een bepaalde plaats. Die situatie zit er wel degelijk in.

Het is duidelijk dat de mensen dan nogal strijdlustig te keer zullen gaan. Ik zou zeggen, het wordt een periode van liefde en geweld. En wanneer dat dan uitkristalliseert in een erkenning dat de crisis steeds verder gaat, dan denk ik dat augustus, september '78 ons hele volksbewegingen te zien zullen geven. De mensen nemen het eenvoudig niet meer. Mensen, die verkeersoverlast menen te ervaren, barricaderen hun straat. Woedende automobilisten slopen elke auto die in de straat staat. Het behoeft allemaal niet letterlijk zo te gebeuren,

maar de kans daarop is heel groot. Het zal waarschijnlijk in Rotterdam of Amsterdam (de Kinkerbuurt) gebeuren, maar dat weet ik niet zeker.

Als we al die situaties nagaan, dan zeggen we, nu moet er een ogenblik van bezinning komen. Dat ogenblik verwacht ik dan eind oktober '78. Dan zit iedereen ineens te kijken en zegt, mijn God, wat hebben we er een puinhoop van gemaakt. Wat nu? En op dat ogenblik ontstaat er een spontane samenwerking, waarbij mensen buiten de autoriteiten om, zelfs buiten deskundigen om, zelf beginnen bepaalde plannen te realiseren. Dit kan in Nederland voeren tot politieke optreden, maar dat zal weinig succes hebben. Het kan in andere landen, zoals Engeland, een standenconflict doen uitbreken, dat zich vooral in de Midlands nogal gewelddadig zal manifesteren. Ik meen dat dat in de buurt van Glasgow, Edinburg het geval zal zijn.

In de Verenigde Staten zal de situatie in New York zo kritiek worden dat men de hele stad tot noodgebied zal verklaren. Dat zal dan veel burgers de moed geven zelf in te grijpen. Opvallende veranderingen verwacht ik vooral in de wijken Manhattan, Harlem.

Ik meen, dat we zo vooruit kijkend (ik doe dat nu maar heel oppervlakkig) moeten verwachten dat de eigen initiatieven van de mensen een veel grotere rol gaan spelen. Die initiatieven worden wel gedreven door egoïsme natuurlijk. Zo goed als het visserijgeschil een kwestie is van egoïsme. Per slot van rekening, de Engelsen hebben toch al binnen wat ze normaal vangen. Nu kunnen de anderen wel wachten, die behoeven niet meer te vangen. Dan is de concurrentie van de baan. Maar als die mensen nu plotseling ontdekken dat ze iets gemeenschappelijks hebben in een bepaald belang, dan zullen zij zich gaan verzetten tegen dergelijke situaties en op een manier, die niet zo gemakkelijk te bestrijden is. Ik meen dat dat onder meer in de Noordzee het geval is, maar dat zullen we elders ook zien.

Ik verwacht dat er in de Arabische wereld zeer eigenaardige omwentelingen zullen plaatsvinden. De mensen gaan anders denken, ze gaan anders leven en wat meer is, en dat kan ik niet genoeg met nadruk vermelden, die mensen hebben opeens een vlag van helderheid. Op een bijna mystieke manier doorzien ze de situatie en besluiten er zelf wat aan te doen.

Revolutie, natuurlijk. Oorlogsdreiging, onvermijdelijk. Want oorlog is vaak het redmiddel van mensen die vrezen dat ze anders hun gezag zullen verliezen. Maar zelfs een oorlog kun je niet bepaald met succes voeren, indien de soldaten geen zin hebben om hun hachje te riskeren voor zoiets krankzinnigs. Dat is zelfs daar moeilijkheden.

O, er zijn bepaalde gebieden waar de emoties erg hoog zijn opgezweept en waar men wel kan verwachten dat er nog een paar klappen zullen vallen. Onder andere in Afrika en Zuid-Azië. Maar alles bij elkaar, de mensen zien en reageren anders dan ze hebben gedaan.

Steeds meer hebben de mensen ook last van een innerlijke stem, die dan geen geweten is, maar hen wel bepaalde inzichten bijbrengt. Het is of het normale denken van de mens door een innerlijke stem zo nu en dan wordt bijgesteld en gecorrigeerd. Zeker, dat is een kwestie van kosmische invloeden. Maar het gebeurt. Daarom verwacht ik dat steeds meer groepen internationaal gaan reageren. Niet alleen de politici zoals tot nu toe, maar ook de gewone mensen volgen bepaalde bestrevingen zonder dat ze zich door grenzen laten weerhouden, zonder dat verschil van nationaliteit daarbij nog een belemmering vormt.

Dat wij bij dit alles natuurlijk niet direct in een duizend jarig rijk terechtkomen of in een El Dorado, zal iedereen duidelijk zijn. Maar de wereld zal op die manier toch een andere vorm krijgen in economisch en politiek opzicht. Er zal meer eenheid komen. En de enige mogelijkheid voor degenen die nu aan de macht zijn, is dan meegaan met de tendensen van de massa en dan desnoods meer grenzen openstellen en meer bepaalde vrijheden toelaten en ten slotte de eigen bestedingen veranderen. Het kan niet anders. Daarvan zullen we binnen

een jaar reeds voldoende blijken te zien krijgen. Het is een proces dat jaren loopt. Je kunt niet zeggen dat het een, twee, drie afgelopen zal zijn. Op het ogenblik is het een factor, waarmee overal rekening wordt gehouden.

Men hoopt nu de werkelijke consequenties te kunnen vermijden. Dit zal echter onmogelijk blijken. Over een maand of acht zal men zeker weten dat het zo niet meer gaat en dan zal men er feitelijk iets aan moeten doen. Ik meen, dat dit op zichzelf al een blijde boodschap is. Nu heet ik wel geen Gabriël en ik verkondig u geen blijde boodschap, maar dat heeft dan ook het voordeel dat u niet maandenlang hoeft te zitten denken, wat zal er nu precies gebeuren. Ik maak u alleen duidelijk wat er aan de hand is.

Kijk ik naar de zaken zoals ze nu staan, dan denk ik, het is toch eigenlijk reuze leuk te zien hoe al die mensen tegen elkaar aan het opboksen zijn. Wetenschapsmensen verklaren dat andere wetenschapsmensen gek zijn. Daar hebben ze ongetwijfeld gelijk in, maar ze moeten ook eens in de spiegel kijken. Vormen van vrijzinnigheid, verschillende vormen van orthodoxie brengen de kerken ertoe een steeds grotere verdeeldheid te manifesteren. Dat is natuurlijk voor de prelaten niet erg prettig. Waarschijnlijk wel voor de gelovigen dat men dan eindelijk tot de conclusie zal komen dat een geloofsbeleving niet van bovenaf kan worden opgelegd. Ik geloof dat dat een heel belangrijk punt is.

De staatkundige invloed van de kerken neemt ook steeds af. Als u wist hoe de mensen in Brazilië, maar ook in Argentinië, en niet te vergeten in Italië, Spanje en Griekenland op het ogenblik de kerk bekijken en hoe ze steeds meer hun geestelijke leiders laten voelen dat ze niet onfeilbaar zijn, dan zie je dat ook daar iets aan het veranderen is. Want de geestelijke mogelijkheden van een mens bestaan.

Een mens kan altijd kiezen tussen twee kanten. Een keuze, die ook in de komende tijd heel duidelijk zal worden. Je kunt kiezen tussen het negatieve en het positieve. Je kunt kiezen tussen de duivel en God, ofschoon beiden een doekje voor het bloeden zijn. De keus die je maakt, bepaalt ook je eigen lot. Dat wil zeggen, dat er heel wat mensen zullen zijn die in enorme moeilijkheden gaan komen, omdat ze verkeerd hebben gekozen. Want je kunt niet het huis van buurman afbreken zonder je eigen huis mede af te breken, als er maar een heel dun muurtje tussen staat en dat is meestal wel het geval.

Heel wat mensen denken dat ze anderen aantasten en komen dan tot de ontdekking dat ze eigenlijk voortdurend bezig zijn zichzelf te vernietigen. Aan de andere kant zijn er mensen, die op dit ogenblik langzaam maar zeker het idee krijgen, we moeten meer voor een ander gaan doen. Juist deze mensen zullen beter af zijn.

Een typische invloed, die op het ogenblik ook een rol speelt, is een sterke toename van de meer erotische gevoeligheden van de mens. Het denken wordt er meer door beheerst. Het droomleven wordt er meer door verzadigd, een ieder probeert op zijn manier te bedenken hoe het eigenlijk zou moeten en zou kunnen. Dat is een tendens die van buitenaf komt. Het is uw schuld niet en u wilt het misschien zelf niet eens zo, maar het is er nu eenmaal. Het motiveert u op het ogenblik. Als u een dergelijke motivering kunt omzetten in iets wat voor u positief, opbouwend is, dan zult u daaruit kracht putten. Als u zoiets alleen voor een zelfzuchtige vervulling probeert op te lossen, zult u er waarschijnlijk heel wat verlies uit kunnen aantekenen. Een tendens overigens die nog ongeveer 2 weken duurt (tot eind juli) en die nu ongeveer al drie weken lopende is.

De situatie voor iemand, die nu leeft met een droombeeld en dat alleen nastreeft, is eveneens onaangenaam geworden. Droombeelden worden voortdurend vernietigd door de feiten. Omstandigheden schijnen alles onmogelijk te maken, al had je het nog zo goed voorbereid. Anderen grijpen in je leven in op het moment dat je er niet op rekent en als je dan niet reageert op de feiten, dan ben je het haasje.

Als men al die dingen zo overweegt, is het eigenlijk een krankzinnige situatie. Het feit dat invloeden van buiten de mens zo enorm opjagen, moet wel op de een of andere manier de mens ook helpen om weer tot een reëel besef te komen van wat voor hem belangrijk is en wat maar bijkomstig is. Het is een kwestie van keuzes maken. En als je dan de beheersing niet vindt om volgens jou de juiste keuze te doen, dan komen daar ongelukken van.

Het is bijna zeker dat tegen het einde van deze maand het aantal verkeersongelukken enorme pieken gaat vertonen. Hoe dat komt? In de eerste plaats zijn er een aantal werkingen van de zon (zonnevlekken, ze zijn niet groot maar net voldoende) die invloed hebben op de mens. Hij wordt wat onbeheerst. In de tweede plaats is er een tendens die het extreme wel erg aanmoedigt. En extreem gedrag in het wegverkeer betekent ongelukken. De piek moet ongeveer liggen rond 25 tot 27 juli. Dat kun je gewoon voorzien. Maar je kunt ook begrijpen wat het veroorzaakt en wat meer is, je kunt begrijpen dat je er zelf voor een groot gedeelte iets aan kunt veranderen. Je kunt wel degelijk op je eigen manier je problemen regelen. Dat besef moet doordringen. Dat het helaas wel enige maanden zal duren voordat de meeste mensen meer en meer daarvan doordrongen raken, is een andere zaak. Reeds nu is dat eigenlijk noodzakelijk.

De eenheid van de wereld komt voort uit het besef van noodzaken, niet uit idealisme. Het is niet "arbeiders aller landen verenigt u", want als die een vereniging gaan stichten, is er binnenkort geen bier meer over en een hoop ruzie. Het is ook niet "werkgevers van alle landen komt tezamen", want als die samenkomen, proberen ze elkaar eventjes uit te kopen of op een andere wijze tot faillissement te brengen. Daarvan moeten wij het niet hebben. Het is gewoon het besef, we hebben hetzelfde belang. Indien we elkaar niet helpen, gaan we er zelf aan. Indien we ons op dit punt nu niet kunnen beheersen, ontstaat er een onleefbare situatie. En dan gaan de mensen zichzelf beheersen en gaan vanzelf samenwerken.

Eenheid in de wereld wordt geboren uit een erkende noodzaak, niet uit een ideaal. Het is geen kwestie van nu gaan wij een marxisme brengen of een maoïsme of desnoods een christendom. Dergelijke dingen zijn alleen maar leuzen. Het is gewoon een kwestie van wij moeten wel. Als wij nu niet samengaan, dan gaan we eronder door. Dat besef wordt bij steeds meer mensen wakker. En als je dat hebt begrepen, dan vecht je voor jezelf. En als je voor jezelf vecht, dan vecht je hard. Dat is de enige kans van de wereld om eenheid te bereiken. De kans van de mensheid om eindelijk kleine geschillen opzij te zetten en daarvoor in de plaats tot een samenwerking te komen. De komende periode begint dat. We kunnen dan gaan nadenken over al die economische situaties en ons afvragen of er nog meer werklozen komen. Dat is eenvoudig te beantwoorden.

Als je alleen maar alle overbodige ambtenaren zou ontslaan, dan zou het aantal werklozen bijna verdubbelen. Dat zit er ruimschoots in. Als je kijkt naar de eisen die heel veel mensen stellen, dan is het overduidelijk dat, wie onredelijke eisen stelt, op een gegeven ogenblik op non-actief komt te staan. Dat kan even goed gelden voor een medisch specialist als voor een bankwerker. De mensen zullen moeten begrijpen dat ook in de economie geldt "voor wat hoort wat". Maar bovenal, ik kan niet nemen wat ik wil hebben, maar slechts wat een ander mij wil geven, ook als dat minder is dan waarop ik meen recht te hebben. Als je van dat standpunt uitgaat en verder denkt, dan zeg je, zelfs de economie dwingt de mensen tot samenwerking. Ze moeten wel, of ze willen of niet.

Kijk je naar de oude situaties in het verleden, dan zie je ook krankzinnige gebeurtenissen. Een heel bekend verschijnsel is bijvoorbeeld de stadstaat Rome. Op een gegeven ogenblik ontstaat er een conflict tussen het gewone volk en de bovenlaag, de beschermers. Het resultaat is het optreden van zwervende groepen jongeren, zowel van de edele stand als van de andere stand. Ze worden ten onrecht vaak gladiatoren genoemd. Dat zijn ze niet, ofschoon onder hen misschien een enkele gladiator heeft gescholen. Die groepen gaan het donkere Rome

beheersen. Zij zijn het die gaan uitmaken wat er wel en niet gebeurt. Ze halen in tuinen beelden omver. Ze hangen de gekste schotschriften op het Forum op. Zelfs een paar Triomfbogen worden beschadigd en voorzien van allerlei eigenaardige versierselen. De hele wereld een beetje in puin. Wat is het resultaat? Dat Rome op dat ogenblik verandert en dat de poging om het Romeinse Imperium te laten voortbestaan, voert tot het terugtrekken van troepen die geen Romeinen zijn, zodat op een gegeven ogenblik Rome in feite wordt beheerst door de Barbaren, waaruit het zijn grootheid heeft opgebouwd. En dat betekent weer dat de Barbaren niet altijd bereid zijn om tegen Barbaren te vechten. Als het er dan op aankomt, staan de Romeinen met hun pretenties alleen. Een moeilijke situatie, ongetwijfeld. We kunnen dat trouwens ook overal in de symboliek terugvinden, zelfs in uw eigen stad.

Het wapen van Den Haag is de ooievaar, een paling in zijn bek. Een ooievaar is een symbool van vruchtbaarheid. Men nam aan dat de vruchtbaarheid van de Nederlandse Staat als zodanig vanuit Den Haag werd bepaald. Maar die ooievaar begint ook al wat ouder te worden. En wat de paling betreft, het goede werd uit de provincies gepikt. Nu is die uitleg wel wat belachelijk. Er zijn andere veel aardiger uitleggingen. Een van de meest vertelde is, het is het portret van een Hagenaar, lange tenen, weinig veren, grote bek. Dat zijn dingen waarmee u zich toch eens moet bezighouden.

Wat is er aan het veranderen in de symboliek? De onaantastbaarheid valt weg. Kunt u zich voorstellen dat ze Colijn ooit Henk zouden hebben genoemd? Maar nu is het wel Ome Joop. Vroeger sprak men over minister zo en zo en niet over bijvoorbeeld Kuifje Van Agt. Dit maakt duidelijk dat de symbolen aan het veranderen zijn. Gaat u dat eens in uw eigen omgeving na. Wie zou vroeger tegen een agent hebben gezegd, rotjongen. Als je een goede treft, kun je het tegenwoordig ook nog doen. Wie heeft er vroeger ooit aan gedacht dat een soldaat als voornaamste uitrustingsstuk een haarnetje zou ontvangen? De situatie is aan het veranderen. Dat betekent eigenlijk dat de waardering aan het veranderen is.

De goden van eens, zijn op het ogenblik de potsenmakers geworden voor hetzelfde publiek. En wie dat begrijpt, weet ook waarom de verandering onvermijdelijk is en waarom veel van wat men toch o zo waardevol heeft geacht, te gronde moet gaan. Zoals eens Rome te gronde moest gaan. Zoals eens Griekenland in feite te gronde is gegaan aan zijn behoefte om de handelsbelangen uit te breiden en zoals zoveel andere rijken verloren zijn gegaan.

Dat te gronde gaan is echter voor de gewone man helemaal geen verandering. Het betekent alleen verandering voor de regerende kaste. Het is de bovenlaag die altijd in moeilijkheden komt. Het gewone volk redt zich als voorheen. Wie dat begrijpt, zal ook begrijpen dat die verandering van betekenissen, van benaderingen, van symbolen eigenlijk neerkomt op een totale verandering van mentaliteit. Een mentaliteit die voor de bovenlaag gevaarlijk is, maar die geen feitelijke verandering kan brengen voor de onderlaag.

Zo bezien, zitten we in een tijd die, op z'n minst genomen, voor u interessant is. We zitten in een tijd waarin u ongekende mogelijkheden weer aan de horizon zult kunnen zien opdoemen. Het is een tijd, waarin u eigenlijk uw problemen nolens volens zult moeten overwinnen door u innerlijk te ontspannen. Dat is de enige manier waarop u tegenwoordig nog wat kracht kunt verkrijgen. Het is een tijd waarin de mens zijn gedrag, zijn benadering van de natuur zo goed als van de medemensen moet wijzigen. Het is een tijd waarin alle zeden van het verleden langzaam maar zeker op de vuilnisbelt terecht komen. Niet omdat ze waardeloos zijn, maar omdat de consequenties die eruit werden getrokken hun betekenis verliezen.

Een wereld in verandering. Een wereld die, of ze wil of niet, een zekere mate van eenheid tegemoet gaat. Een wereld waarin veel van hetgeen eens heilig was, belachelijk dreigt te worden, maar ook een wereld die in zichzelf die betekenis gaat terugwinnen.

Er is nog een punt waarover ik hier nog iets wil zeggen. In een tijd, dat de mens het moeilijk heeft, moet hij leren lachen. Als we denken aan de joodse humor, die Nederland een lange tijd zo dierbaar is geweest, dan moeten we ons realiseren dat die niet is ontstaan in een welvaartsstaat, maar in een bijna getto van een armoedige wijk. Wil je tegen de problemen op kunnen waarmee je wordt geconfronteerd, zowel je eigen problemen als die van anderen, dan zul je moeten leren lachen. Je zult de spot moeten leren die het enige wapen is waarmee je je kunt verdedigen tegen een wereld, die niet helemaal meer aanvaardbaar is. Ik meen dat ook dat een rol gaat spelen.

Er zal binnenkort weer een golf van satire en humor worden uitgestort over de volkeren. Zelfs Nederland en Duitsland zullen weer leren lachen. Ze zullen leren zichzelf niet meer zo au serieux te nemen. Niet omdat ze menen minder waard te zijn, maar omdat lachen de enige manier is om het leven dragelijk te maken. En als je leert lachen, dan geloof ik dat je ook de veerkracht vindt, de kans om je innerlijk te ontspannen, om je af te reageren, waardoor je in staat bent een werkelijke eenheid met anderen na te streven waardoor je, zorgend voor jezelf, leert meteen voor anderen te zorgen.

Het is een wijze van leven waarmee je, naar mijn bescheiden mening, het is niet helemaal door de Raad van de Broederschap onderschreven, grenzen doet vallen. Niet alleen tussen landen, maar zelfs tussen mensen. En wanneer dat gebeurt, dan wordt de wereld, geloof ik, toch weer beter.

ONTWIKKELINGEN.

Als we in de eerste plaats de afgelopen tijd beschouwen, dan valt het volgende op. Verandering, ongedurigheid. Een toenemende hardnekkigheid en koppigheid beheersen de mensen, daarbij een niet altijd juist reageren. Er zijn in het nabije verleden een groot aantal geestelijke contacten tot stand gekomen. Tot op dit ogenblik hebben ze echter in de praktijk weinig of geen resultaten opgeleverd.

In de tweede plaats kijken we naar de periode, waarin we nu zitten. Praktisch alle mensen worden op het ogenblik gekweld door onrust. De normale gang van zaken wordt regelmatig onderbroken. Men weet niet precies waar men aan toe is en waaraan het ligt. In vele gevallen kan men er zelf geen oorzaak voor aangeven. Men staat enigszins onder spanning. Deze spanningen zullen overigens binnenkort weer wegebben.

In de derde plaats kijken we naar de nabije toekomst. Zeer veel mensen zullen worden geconfronteerd met de vraag of, en in hoeverre, zij zelf handelend moeten optreden en in hoeverre zij moeten terugtreden en zich op de achtergrond houden. Voor de meesten geldt, eenieder, die wordt geconfronteerd met nieuwe problemen, moet grote terughoudendheid betrachten. Een ieder, die met oude problemen wordt geconfronteerd, moet zoeken naar een zo snelle en daadkrachtig mogelijke oplossing daarvan. Dit geldt voor de eerstkomende 30 dagen (tot half augustus '77).

Een ieder, die in deze periode te maken heeft met contracten, het ondertekenen van verschillende documenten, moet er rekening mee houden dat hij voorzichtig moet zijn en vooral ook de kleine lettertjes moet lezen. Er zijn heel veel moeilijkheden, juist op dit gebied. Een aantal juridische problemen zal zich ongetwijfeld opstapelen in de komende dagen (tot eind oktober '77). Wie echter juist hier beheerst en rustig te werk gaat, ongeacht de drang van de buitenwereld, zal ontdekken dat hij er meestal het best afkomt.

Degenen onder u die de neiging hebben om telepathisch contact met anderen op te nemen ofwel, hetzij door droom of uittredingen, contact met de geest hebben, moeten er rekening mee houden dat deze in essentie juist zijn. De essentie van de zaak is dus juist, maar de interpretatie die u ervan geeft, is uw eigene. Vraag u af, wat de essentie is en probeer daarop te reageren. U zult merken dat u onverwachte resultaten heeft. Dit geldt zeker voor degenen

die dergelijke contacten hebben in de eerste 6 à 7 maanden, daarna neemt de betrouwbaarheid aanmerkelijk en zeer snel af.

Een ieder, die werkt met geestelijke krachten, die bijvoorbeeld aan genezing doet e.d., zal in de afgelopen periode hebben ontdekt dat er problemen zijn.

In vele gevallen zal men, hetzij door de eigen toestand, hetzij door de omstandigheden, het gebruikelijke werk niet geheel kunnen verrichten. Maakt u zich daarover geen zorgen. U zult juist door een beperking van uw activiteiten, voor zover dit nodig en zelfs maar enigszins aanvaardbaar is, tot betere resultaten kunnen komen. U zult dan na enkele maanden merken dat uw krachten een verandering hebben ondergaan.

Zij, die op dit moment, hoe dan ook, werken met gedachtenkracht, magnetiseren (krachten uitstralen) of op een andere manier proberen medemensen te helpen, zullen zeer waarschijnlijk in de komende 2 à 4 weken moeilijkheden ervaren, de verwachtingen worden beschaamd. Echter zullen meevallers of gebeurtenissen buiten uw controle om in vele gevallen ingrijpen en daardoor toch weer voor u aanvaardbare of in ieder geval gunstige resultaten opleveren. Het onverwachte speelt hierin een heel grote rol.

Probeer niets te forceren. Probeer niet met alle geweld te blijven richten en beheersen volgens uw inzichten.

Aanvaard, zeker de eerste maand en als het kan de eerste twee maanden, alle beperkingen die er zullen zijn zonder meer. Beperk uw eigen activiteit en vertrouw maar op dat toeval, dan zullen de natuurlijke, beste oplossingen steeds gekozen worden en u zult daardoor uzelf zo instellen dat u een meer direct aanboren van krachtbronnen mogelijk maakt.

Deze situatie hangt natuurlijk met de wereld niet in het bijzonder samen. Maar ook voor hen die zich bezighouden met economische zaken (al is het maar met huishoudgeld) zijn er wel enkele richtlijnen te geven.

U moet er rekening mee houden dat de tendens om duurder te worden voor de meeste artikelen (niet voor alle) blijft bestaan tot mei van het volgende jaar. Dit houdt in, dat op de meeste gebieden voorraadvorming niet uit den boze is. U zult echter in vele gevallen geneigd zijn om nutteloze zaken te kopen. Deze neiging tot kopen van wat men eigenlijk niet nodig heeft, zal de eerstkomende 3 maanden het sterkst zijn en zal waarschijnlijk tegen de kerstdagen afnemen (niet gunstig voor degenen die veel kerstcadeautjes krijgen, of ze moeten al in deze tijd gekocht zijn). Voor u betekent dit gewoon rekening houden met het feit dat alles duurder wordt, ook al zijn er enkele artikelen die goedkoper worden. Als u denkt aan goedkopere producten, dan moet u denken aan bijzonder snel gestegen prijzen op het gebied van levens- en genotmiddelen. Daar kan inderdaad een mindering tot stand komen. Alles wat in de EEG wordt verbouwd of geproduceerd wordt duurder. Houdt u daar ook rekening mee.

De situatie is grotendeels een kwestie van u aanpassen. Kleine veranderingen in uw levens- en eetgewoonten kunnen voor u het leven goedkoper maken. Maar als u er op staat om door te gaan zoals u nu doet, zult u ontdekken dat het op den duur niet meer te doen is. Pas als de lente alweer ver gevorderd is, in 1978, ontstaan er kleine gunstige veranderingen in prijsniveaus en zult u, ook wat betreft de loon- en inkomenskwesaties, weer wat meer vrijheid krijgen. Tot die tijd ziet het er voor de meeste mensen benard uit.

De werkgelegenheid blijft sterk dalen en wel tenminste de eerste 12 maanden met uitzondering van een tijdelijke en schijnbare opleving van enkele maanden (november, december). Werkloosheid op zichzelf is geen euvel, maar degene die werkloos is, moet wel proberen zich toch nuttig te maken voor anderen.

Dan wil ik nog enige opmerkingen maken over de internationale politiek, ofschoon dat een erg vervelend terrein is.

Vele geruchtmakende publicaties op politiek gebied moet u terzijde leggen. De verklaringen van staatslieden zijn in deze periode dermate misleidend, dat zij, die er enigszins op vertrouwen, altijd teleurgesteld zullen worden. Alle maatregelen, die worden aangekondigd in deze periode, moet u beschouwen als plannen, die maar ten dele worden uitgevoerd. Overal waar u te maken krijgt met oorlogsdreiging, moet u er rekening mee houden dat de interne strijd in die landen van groter belang is dan de oorlog zelf. Oorlogen, voor zover ze voorkomen (enkele zullen waarschijnlijk uitbreken), zullen een beperkte omvang hebben. Ofschoon de gevolgen daarvan soms desastreus zijn voor groepen, die zich daarmee bezighouden.

Ik meen verder te mogen opmerken, dat de oplossing van het kleurlingenprobleem binnen zeer korte tijd zal moeten geschieden, omdat binnen enkele maanden de kans bestaat op een steeds verder georganiseerd verzet. En dan hebben we de mogelijkheid dat er een strijd uitbreekt tussen het Oostblok en het Westblok. Deze strijd zal dan altijd worden uitgevochten in gebieden die ver van beider eigen gebied verwijderd zijn en ze zullen indirect worden uitgevochten. Dat is wel voldoende over politiek, want je kunt er eeuwig over blijven doorgaan en dan doe je hetzelfde als menig politicus.

Interessanter lijkt mij voor u dat ook de wetenschap op het ogenblik met een aantal schokken te maken krijgt. Een aantal tot nu toe onfeilbaar geachte stellingen worden aangevochten. Bepaalde gebruiken, die langzaam maar zeker in academische kringen zijn binnengedrongen, blijken niet meer houdbaar. In zeer vele gevallen zal men moeten ontdekken dat het gezag van de wetenschapsmens in de ogen van anderen is gedaald en dat hij daardoor wordt beschouwd als een vakman, maar niet meer als een expert, die buiten het begrip en de controle van de normale mens staat. Dit zal een aantal geschillen en eventueel een aantal stakingen ten gevolge hebben.

Ondertussen staat men met ontdekkingen zeker niet stil. Ik verwacht de ontwikkeling van een aantal nieuwe geneeswijzen, onder meer ten aanzien van nierkwalen. Ik vermoed een vereenvoudiging en verbetering van het dialyseproces. Daarnaast zal er zeer waarschijnlijk een nieuwe benadering van hartkwalen zijn, tevens een nieuwe benadering van dieetvoeding, de laatste mede in verband met kanker.

Ik meen dat manuele therapieën meer in de aandacht komen te staan dan voorheen. Ik denk dat waarschijnlijk aan het einde van 1978 (de laatste maand van 1978) zelfs ten aanzien van deze manuele therapieën geheel nieuwe opvattingen bekend worden en dat men daardoor ook tot andere regelingen komt.

Interessant is verder hierbij op te merken dat er in de chemische industrie helaas een aantal ongevallen zullen gebeuren die, indirect, de aanleiding worden tot de benadering op een andere basis van onder andere de kunststofproductie. Deze zal minder gevaarlijk zijn en ook voor de natuur minder schadelijk.

Van belang is verder een nieuwe ontdekking ten aanzien van het gebruik van landbouwgronden. Op dit terrein moeten we rekenen met een totaal nieuwe benadering van zowel de bestrijdingssystemen als ook van bemesting. Ik neem aan dat de eerste publicaties hierover bekend worden aan het einde van dit jaar en dat proefprojecten van grotere omvang nog in het volgende jaar zullen worden opgezet.

Dan is er ook nog een aardig nieuwtje betreffende de visvangst. Gezien de huidige situatie, en ik denk dat de mogelijkheid om haring te vangen daar misschien toe bijdraagt, is men op het ogenblik in bespreking om zeevis te kweken. Die mogelijkheid bestaat wel degelijk. Het project dat door een paar Canadese geleerden is ontworpen en een project dat in de Sovjet-Unie is ontwikkeld, komen beide ter discussie. Er is een kans dat op dit terrein, vermoedelijk eerst in 1979 of 1980, grote proefprojecten zullen aanvangen. Deze kunnen zeer gunstige resultaten opleveren.

Voor degenen die zich bezighouden met astronomie is het aardig op te merken, dat er een aantal nieuwe ontdekkingen zullen worden gedaan, vooral op het gebied van de radio astronomie. Men zal zelfs weer spreken (het zal wel weer de kop worden ingedrukt) over signalen uit de ruimte, die, door de regelmatige tussenpozen, de indruk geven dat ze worden uitgezonden door bewuste wezens.

Dan heb ik nog een paar punten betreffende de huidige situatie en de toekomst die voor de Vliegende Schotel fans van belang kunnen zijn.

Het is zeer waarschijnlijk, dat in de maand augustus een groot aantal "sightings" (waarneming van Vliegende Schotels) zullen worden gemeld. De kans is zeer groot dat in de daarop volgende maanden (ik vermoed dat dit rond november zal zijn, het kan iets eerder) ook dermate tastbare bewijzen van het bestaan van Vliegende Schotels worden gevonden dat plotseling weer een geheimhouding over dit onderwerp zal worden afgekondigd en dat elk persbericht daarover zal worden onderdrukt.

Dan zijn er een paar mededelingen ten aanzien van geestelijk werk.

Op het ogenblik zijn er hier en daar, ook voor ons, kleine moeilijkheden. Deze zullen we hopelijk wel kunnen overwinnen, ofschoon het volledig overwinnen daarvan wel wat tijd vergt. We nemen aan dat een aantal geestelijke groepen een vernieuwing en verbetering van contacten tot stand kan brengen. Dit kan mogelijk zelfs leiden tot een aantal opzienbarende uitspraken via mediums en geïnspireerden, welke grote opschudding zullen verwekken en daardoor zeer waarschijnlijk ook grote tegenstand bij de zogenaamde nuchter denkende mensen zullen oproepen. De feiten zullen echter, vermoedelijk tegen het einde van 1978, een aantal van deze uitspraken dermate dwingend bevestigen, dat men zijn visie ten aanzien van dergelijke uitspraken toch zal moeten herzien. Dat zou dan kunnen bijdragen tot een verbeterde relatie tussen het occultisme en de erkende wetenschappen, althans op enkele gebieden.

Ik heb u hier een kort en tamelijk bondig overzicht gegeven van de dingen die mogelijk zijn. De verwachtingen, die ik heb uitgesproken zijn voor ongeveer 80 tot 95% voor mij betrouwbaar. De kans dat dit allemaal gebeurt, is dus tamelijk groot. De tendensen, die eraan ten grondslag liggen, ken ik en de uitwerking daarvan is de grootste waarschijnlijkheid. U zult voor uzelf moeten concluderen wat dit alles voor u kan betekenen. Elke mens die zichzelf weet aan te passen, zal daarvan ook de nodige vruchten kunnen plukken.

Als ik nu nog enkele persoonlijke raadgevingen, zeer in het algemeen, mag geven, zou ik op het volgende willen wijzen.

Zeer velen van u hebben de neiging tot verandering. Houdt u vooral in het oog, dat vergaande veranderingen zeer grote moeilijkheden met zich mee kunnen brengen. Als u wilt veranderen, doet u dat langzaam en beheerst. Dit geldt voor alle zaken, dus ook voor verandering van werkkring, van huisvesting, van relaties, wat u maar wilt.

Als u in deze periode en in de komende 5 à 6 maanden uw leven onder de loep neemt, zult u waarschijnlijk op vele punten ontevreden zijn. Het is verstandiger te kijken naar die punten, welke in uw leven gunstig zijn geweest. Maak daarvan gebruik.

Houdt u er rekening mee dat in de komende periode zeer veel mensen erg gevoelig zullen zijn voor kritiek. Reacties daarop zullen u verbazen. Ze schijnen eigenlijk buiten alle normen te vallen. Als u kritiek wilt uiten op anderen, doe het beperkt en vooral reageer op de ander. Als blijkt dat hij niet wil inzien wat er gaande is, zet niet door. Als ik daarvan een voorbeeld mag geven, wanneer echtgenoten elkaar vermoorden in deze tijd, dan zal dat zeker zijn omdat een van beide partijen voortdurend blijft doorzagen over het ongelijk van de ander. Waarop de an-

dere partij misschien de zaag ter hand neemt om de zaak uit de wereld te helpen. Ik wil u erop wijzen dat u voorzichtig aan moet doen met uw kritiek.

Elke mens heeft bepaalde dingen waarvan hij weet dat hij er goed in is. Probeer u in de komende 8 à 9 maanden daarmee in het bijzonder bezig te houden en zo mogelijk juist die aspecten van uw persoonlijkheid verder te ontwikkelen. U zult merken dat u daarvoor een bepaalde leiding zult ontvangen. Al datgene wat u doet, wordt bevorderd. U bereikt dan betrekkelijk veel en omdat het iets is wat u persoonlijk ligt, draagt het bij tot uw veerkracht en levensvreugde.

Ten laatste wil ik erop wijzen dat in de komende periode van 4 maanden alle pessimisme en alle lusteloosheid zichzelf straffen. Pessimisme leidt tot verlies. Als u bang bent voor bepaalde dingen, trekt u ze meer aan dan normaal. U heeft dus, indien u werkelijk bang bent voor iets, een grotere kans dat het gebeurt.

Probeer u zich vooral in de komende maanden te beheersen. Het is niet zo erg moeilijk, als u uw aandacht maar voortdurend probeert te richten op iets anders. Als u dat goed doet, zult u ontdekken dat waar geen angst is, maar integendeel een wat optimistische benadering van het leven, de feiten vaak toch aan het optimisme beantwoorden.

Ik hoop dat ik u hiermee een paar regels heb gegeven die u ook in uw bestaan gemakkelijk kunt toepassen en die u kunnen helpen de vakantie redelijk door te komen en uw leven voor de komende periode gemakkelijker te maken. Het is voor vele mensen op aarde een moeilijke tijd. Maar de meeste mensen maken het zichzelf moeilijker dan nodig is, omdat ze pessimistischer zijn dan redelijk is.

Voornemens.

Voornemens zijn dromen. Wij nemen ons voor iets te doen, maar hebben wij het reeds gedaan? Neen. Weten wij of wij het kunnen doen? Neen. Kortom, wij hebben een beeld in ons gefixeerd. Maar of dat ooit uit die fixatie tot een feit zal worden, weten wij niet. Juist daarom moeten wij begrijpen;

Voornemens zijn alleen maar de richtingaanwijzers, die wij vinden op onze levensweg. Indien wij ze op de juiste wijze interpreteren, dan blijkt vaak dat wij 5 à 6 verschillende wegen kunnen volgen. Enkele wegen zijn voor ons misschien beter begaanbaar dan de andere. Wij moeten de best begaanbare weg zoeken.

Onze voornemens geven aan in welke richting wij moeten gaan. Maar onze voornemens geven vaak ook aan dat wij langs verschillende wegen ons doel kunnen bereiken en dan moeten wij kiezen voor de weg die voor ons de meest juiste is.

Wie dit beseft, heeft een grote waarheid in zichzelf gevonden. Want wij kunnen ons voornemen tot God te gaan, maar pas als wij in staat zijn God te verdragen in zijn openbaring, kunnen wij God waarlijk erkennen en ondergaan.

Wij kunnen ons voornemen de wereld te verbeteren, maar als wij niet eens in staat zijn ons eigen wezen te veranderen en te verbeteren, hoe zouden wij de wereld aankunnen?

Voornemens maken is mooi en goed, als wij begrijpen dat ze voor ons het streven aangeven, niet de bereiking zonder meer.

Voornemens zijn goed, als wij beseffen dat ze ons in een bepaalde richting sturen, niet als wij denken dat ze een ijzeren wet zijn waaraan wij gebonden zijn. Want de vrijheid van willen en van leven, die ook de mens zo goed als de geest in zekere mate wordt gegeven, berust juist op het feit dat voornemens kunnen worden gemaakt, maar dat ze alleen harmonisch kunnen worden waargemaakt op het ogenblik, dat men de juiste weg volgt.

Neem je voor wat je wilt. Doe wat je wilt, als je kunt wat je wilt. Want hij, die zich voorneemt wat hij niet kan, doet niet wat mogelijk is. Hij, die streeft als er geen mogelijkheid is, mislukt waar hij zou kunnen bereiken. Slechts hij, die bereid is om alles steeds weer waar te maken, wanneer de mogelijkheden er zijn en daarbij zijn voornemens als een leidsnoer gebruikt, bereikt op den duur de harmonie waarin licht, werkelijkheid en de vrijheid van het eeuwige bestaan samenvloeien tot een beleving, die wij bij gebrek aan beter dan maar geluk noemen.